AUGUSTIN MACARIE DORINA MACARIE

Adi

INDREPTAR

Limba și literatura română

Pentru concursul de admitere în lic și școli profesional

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ — BUCUREȘTI, 1972

Scanned with OKEN Scanner

AUGUSTIN MACARIE
DORINA MACARIE

ÎNDREPTAR

Limba și literatura română

Pentru
concursul de admitere în licee
și școli profesionale

Editura didactică și pedagogică, București — 1972

Scanned with OKEN Scanner

Continuare de tiraj pentru 1972,
revizuită și completată

Redactor: ANGHELACHE VALENTIN
Tehnoredactor: PAVEL ELENA

Grafica: ȘETRAN I.
Coperta: WEGEMANN VICTOR

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

PREFAȚĂ

Lucrarea de față a izvorît din dorința de a veni în ajutorul candidaților la concursurile de admitere în licee și școli profesionale, *dar ea*, ne referim la partea de gramatică, *poate fi consultată cu folos și de cei ce se îndreaptă spre școlile postliceale sau spre facultățile de profil la care concursul prevede probă la limba română.*

Intenția noastră a fost de a le pune la îndemînă un ÎNDREPTAR *practic și metodic care să-i orienteze pe candidați în problemele — cheie:* analiza literară a unei opere (texte) literare; întocmirea unei compuneri de sinteză; rezolvarea corectă și sistematică din punct de vedere gramatical a unui text. *Subliniem acest caracter* de îndreptar, de călăuză *și adăugăm că memorarea analizelor literare făcute de noi — ca model — ar constitui o greșeală păgubitoare pentru candidați și un prilej de insatisfacție pentru autori. Dorim să dezvoltăm* capacitatea creatoare *a candidaților și nu să-i scutim de muncă, oferindu-le* ceva gata, *bun de învățat pe dinafară.*

Vrem să credem că modesta noastră carte, rod al unor strădanii îndelungate, nu va fi ocolită de colegii noștri de la școlile generale și că se vor folosi de ea pentru pregătirea viitoarelor generații de candidați.

AUTORII

LISTA CU ABREVIERI

P.	= propoziție *principală*
A.	= propoziție *atributivă*
C.D.	= propoziție *completivă directă*
C.I.	= propoziție *completivă indirectă*
C.L.	= propoziție circumstanțială *de loc*
Cdt.	= propoziție circumstanțială *condițională*
Cst.	= propoziție circumstanțială *consecutivă*
Csv.	= propoziție circumstanțială *concesivă*
Cz.	= propoziție circumstanțială *de cauză* (cauzală)
F.	= propoziție circumstanțială *de scop* (finală)
Pred.	= propoziție *predicativă*
S.	= propoziție *subiectivă*
M.	= propoziție circumstanțială *de mod* (modală)
T.	= propoziție circumstanțială *de timp* (temporală)

Scanned with OKEN Scanner

CÎTEVA SCURTE ÎNDRUMĂRI PRIVIND PREGĂTIREA PROBLEMELOR DE LITERATURĂ PREVĂZUTE ÎN PROGRAMA CONCURSULUI DE ADMITERE

Între *limbă* şi *gîndire* există o strînsă legătură. Un om care vorbeşte *bine*, adică *corect* şi cursiv, *colorat* chiar, şi, întotdeauna, *clar*, *precis*, judecă *bine*.

Prin învăţarea limbii române în şcoală se urmăreşte, aşadar, nu numai *temeinica cunoaştere a limbii materne*, *a creaţiilor literare* aparţinînd scriitorilor neamului, ci şi *formarea gîndirii*. Capacitatea de exprimare, în scris sau oral, presupune gîndire *adîncă*, *promptă*.

În condiţiile vieţii noastre, în care fiecare cetăţean, indiferent de treapta socială pe care se află, este invitat să contribuie la bunul mers al treburilor obşteşti, *necesitatea unei exprimări* la un nivel din ce în ce mai ridicat *este evidentă*.

Cum putem realiza această cerinţă personală şi cetăţenească?

În primul rînd trebuie *să ne obişnuim să citim*, *să ne formăm gustul pentru lectură*, în aşa fel încît parcurgerea zilnică a unui număr de pagini de carte, revistă, ziar etc. să devină pentru noi o *necesitate vitală*. Să fim convinşi că o *adevărată cultură* nu se poate rezuma la *învăţarea*, fie şi foarte conştiincioasă, a *manualelor*, ci trebuie să se bazeze pe o *lectură bogată*, *multilaterală*, *sistematică*. Să fim convinşi că *uşurinţa de a se exprima* a elevilor buni, despre care cei cu rezultate mai slabe afirmă, ca să le scadă meritele şi să se scuze pe ei, că *au „papagal"*, constituie una din cele mai importante consecinţe ale lecturii. Un elev cu un vocabular activ mai bogat, deşi cunoaşte acelaşi număr, ori poate mai mic de idei dintr-o lecţie oarecare decît un alt coleg, silitor şi el, însă cu un vocabular mai sărac, reuşeşte să dea răspunsuri mai ample, cu o mai mare putere de convingere şi într-o formă vădit superioară, obţinînd, firesc, o notă mai bună.

Cînd ne referim la *lectură*, înţelegem nu operele studiate în clasă cu ajutorul profesorului, ci *lectura suplimentară*, indicată de profesor, sau aleasă de elevi.

Ajunşi la acest punct este bine, fie şi pe scurt, să răspundem la întrebările *ce* şi *cum* citim?

Scanned with OKEN Scanner

De-a lungul veacurilor s-a scris foarte mult, atît de mult, încît este *imposibil* ca cineva să citească *tot*, chiar dacă ar avea mai multe vieți. Atunci ce este de făcut? Răspunsul este să citim în primul rînd operele marilor noștri scriitori și capodoperele literaturii universale. Primii îndrumători, pe această linie, sînt profesorii (de limba română) și *manualele*. Mai tîrziu ne vor fi de mare folos lucrările (tratatele) de istoria literaturii (române sau străine), precum și studiile criticilor literari.

La întrebarea *cum* să citim, se cuvine să ne oprim puțin mai mult, pentru că intervin elemente noi, diferite, în funcție de anumite particularități ale operelor literare. Altfel se citește o poezie, altfel o comedie, altfel un roman.

În general, în clasele V—VIII, operele literare incluse în manuale *sînt scurte* (poezie, schiță, reportaj etc.) sau reprezintă *fragmente* din opere de mai mare întindere (nuvelă, piesă de teatru, roman). În ultimul caz, este bine ca elevii să citească în întregime opera (dacă este accesibilă vîrstei), ca să poată aprecia și înțelege just fragmentul studiat. *În toate cazurile trebuie să știm cum să citim un text literar*, pentru ca să-l înțelegem, să-i sesizăm bogăția de sentimente și idei, frumusețea limbii, procedeele și mijloacele literare folosite de autor, valoarea literară, educativă etc. Pe scurt, vom proceda în felul următor: vom citi *cu atenție* și *în întregime* opera sau fragmentul literar, străduindu-ne să reținem *impresia finală*, *generală* (satisfacție, încîntare etc.) pe care ne-a lăsat-o lectura și, pe cît posibil, *să știm* să expunem, chiar să explicăm *temeiurile* impresiei respective. După aceea, *reluăm textul pe fragmente*, urmărind, în primul rînd, *sentimentele* și *ideile*. Paralel vom sesiza figurile de stil, mijloacele de exprimare, tonul fundamental cu variațiile sale, gradarea sentimentelor, puterea de sugerare a cuvintelor, particularitățile de stil. Avînd în vedere că *manualele* sînt *instrumente de lucru*, este bine să notăm pe marginea filelor *ideile*, *sentimentele* din operă, să subliniem *figurile de stil*, *expresiile frumoase*, *cuvintele cu mare putere de sugerare*, pe cele *investite cu sensuri figurate* etc. Pentru exemplificare iată două exemple:

1. ÎN MIEZUL VERII, de *G. Coșbuc*

Sentimentul matern; grijă în primul rînd pentru copil	„Bea apoi și ea pe *fugă* Merge *iarăși* după asta La copil și-i dă să sugă;	(epitet) (ideea de repetiție)
Din nou tabloul static, încremenit	*Frînt*-apoi, pe-o buturugă Stă nevasta Și e liniște pe dealuri; Ca-ntr-o mănăstire arsă	(epitet) versul scurt dă dinamism (comparație plastică)
	Dorm și-arinii de pe dealuri Și căldura *valuri-valuri* Se revarsă.“	(personificare) (locuțiune adverbială)

Scanned with OKEN Scanner

De-a lungul veacurilor s-a scris foarte mult, atît de mult, încît este *imposibil* ca cineva să citească *tot*, chiar dacă ar avea mai multe vieţi. Atunci ce este de făcut? Răspunsul este să citim în primul rînd operele marilor noştri scriitori şi capodoperele literaturii universale. Primii îndrumători, pe această linie, sînt profesorii (de limba română) şi *manualele*. Mai tîrziu ne vor fi de mare folos lucrările (tratatele) de istoria literaturii (române sau străine), precum şi studiile criticilor literari.

La întrebarea *cum* să citim, se cuvine să ne oprim puţin mai mult, pentru că intervin elemente noi, diferite, în funcţie de anumite particularităţi ale operelor literare. Altfel se citeşte o poezie, altfel o comedie, altfel un roman.

În general, în clasele V—VIII, operele literare incluse în manuale *sînt scurte* (poezie, schiţă, reportaj etc.) sau reprezintă *fragmente* din opere de mai mare întindere (nuvelă, piesă de teatru, roman). În ultimul caz, este bine ca elevii să citească în întregime opera (dacă este accesibilă vîrstei), ca să poată aprecia şi înţelege just fragmentul studiat. *În toate cazurile trebuie să ştim cum să citim un text literar*, pentru ca să-l înţelegem, să-i sesizăm bogăţia de sentimente şi idei, frumuseţea limbii, procedeele şi mijloacele literare folosite de autor, valoarea literară, educativă etc. Pe scurt, vom proceda în felul următor: vom citi *cu atenţie* şi *în întregime* opera sau fragmentul literar, străduindu-ne să reţinem *impresia finală*, *generală* (satisfacţie, încîntare etc.) pe care ne-a lăsat-o lectura şi, pe cît posibil, *să ştim* să expunem, chiar să explicăm *temeiurile* impresiei respective. După aceea, *reluăm textul pe fragmente*, urmărind, în primul rînd, *sentimentele* şi *ideile*. Paralel vom sesiza figurile de stil, mijloacele de exprimare, tonul fundamental cu variaţiile sale, gradarea sentimentelor, puterea de sugerare a cuvintelor, particularităţile de stil. Avînd în vedere că *manualele* sînt *instrumente de lucru*, este bine să notăm pe marginea filelor *ideile*, *sentimentele* din operă, să subliniem *figurile de stil*, *expresiile frumoase*, *cuvintele cu mare putere de sugerare*, pe cele *investite cu sensuri figurate* etc. Pentru exemplificare iată două exemple:

1. ÎN MIEZUL VERII, de *G. Coşbuc*

Sentimentul matern; grijă în primul rînd pentru copil	„Bea apoi şi ea pe *fugă* Merge *iarăşi* după asta La copil şi-i dă să sugă;	(epitet) (ideea de repetiţie)
Din nou tabloul static, încremenit	*Frînt*-apoi, pe-o buturugă Stă nevasta Şi e linişte pe dealuri; Ca-ntr-o mănăstire arsă	(epitet) versul scurt dă dinamism (comparaţie plastică)
	Dorm şi-arinii de pe dealuri Şi căldura *valuri-valuri* Se revarsă.“	(personificare) (locuţiune adverbială)

Scanned with OKEN Scanner

2. UN OM NĂCĂJIT, de *M. Sadoveanu*

Dialog despre moartea mamei, legătura dintre mamă și fiu.	„— Cînd era *mămuca* bolnavă, zise el într-un tîrziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lîngă dînsa, ca să-i torn apă, cînd îi era sete... Avea *arșiță mare*. Eram singuri, ceilalți erau pe-afară, după treburi. Și ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, și s-ascult pe *tătuca*. Și eu o întrebam așa: *Unde-ai să te duci, mămuță?* Și ea-mi răspun-	(diminutiv, dragoste) Exp. populară (temperatură) Durere, nedumerire, vorbire directă
Copilul ține minte tot, este foarte sensibil. Relații de familie, tata e ursuz, dur.	dea: *Apoi eu am să mor, Niculăeș, și tu să nu spui la nimeni...* Eu nu spuneam, dar *tătuca știa și el asta și era supărat și tot trîntea și izbea și întreba: Da cît ai să mai boleşti, măi femeie?*“	ai să mai boleşti=(vei boli), viitor, formă populară, vorbire directă

Cînd este vorba de o operă mai mare (nuvelă, roman) este bine să folosim *sistemul fișelor*. Cu alte cuvinte pe *foi detașate*, pe măsură ce citim, vom face anumite însemnări (dacă cărțile ne aparțin putem efectua sublinieri direct pe ele), vom scoate texte reprezentative pentru caracterizarea personajelor, ilustrarea ideilor, a procedeelor literare etc. Ne vom strădui să memorăm textele remarcabile sub raportul gîndirii sau al frumuseților de limbă. După terminarea lecturii vom reveni asupra notițelor, le vom analiza, ordona și sistematiza în *fișe*. Principalele probleme pe care le vom avea în vedere în timpul lecturii și în funcție de care ne vom alcătui fișele, instrument prețios în efectuarea *analizelor literare* sau pentru reamintirea problemelor unei cărți citite mai demult, sînt cele din *schema* de mai jos:

I. CONSIDERAȚII GENERALE

1. Scurtă prezentare a epocii și biografiei scriitorului.
2. Geneza operei literare (condițiile în care „s-a născut“).
3. Explicarea titlului, motivarea alegerii lui de către autor.
4. Natura literară a operei (gen, specie).
5. Editura, anul apariției etc.

II. STRUCTURA OPEREI LITERARE

A. Tema, problematica, conținutul de idei

1. *Tema* = aspectul general de viață tratat;

a) Tema este în directă legătură cu destinul, acțiunile și comportarea socială a personajelor principale;

b) Probleme de examinat la *temă:*

— este tema verosimilă (poate fi adevărată)?
— ce l-a determinat pe autor să aleagă tema respectivă?
— tema a fost tratată și de alți autori?
— importanța ideologică a temei.

2. Evidențierea ideilor de bază ale operei.

B. Subiectul operei literare

1. Scurtă prezentare a subiectului cu sublinierea momentelor importante (expoziţiune, intrigă, desfășurarea acțiunii, punct culminant, deznodămînt);

2. Stabilirea acțiunii principale; intersectarea cu acțiunile secundare (sau paralele);

3. Stabilirea planurilor unei acțiuni.

N o t ă : *poeziile lirice nu au subiect, acțiune.*

De asemenea, în literatura actuală, urmărindu-se să se sugereze o stare sufletească, un sentiment cu toate implicațiile sale sau să se reconstituie o epocă etc. se ajunge la eliminarea ideii de acțiune. De aceea, subiectul — în înțelesul lui clasic — poate lipsi și din unele *opere literare epice* (nuvelă, roman) sau chiar *dramatice.*

C. Studierea personajelor

1. Identificarea personajelor principale, se motivează de ce sînt principale;

2. Stabilirea legăturilor dintre personaje, trăsăturile lor comune;

3. Analiza (individuală) personajelor cu evidențierea procedeelor de *tipizare* și de *individualizare;*

4. Caracterizarea personajelor se va face ținîndu-se seama de:
a) faptele și vorbele personajului ce se analizează;
b) părerea despre sine a personajului;
c) părerea autorului (directă, indirectă).

N o t ă : *Totul să se bazeze pe cît posibil pe texte.*

5. Mijloacele principale de caracterizare folosite de autor: limba, obiceiurile, gesturile, ticurile, îmbrăcămintea, numele, prezentarea mediului în care trăiește personajul, interiorul etc.;

6. Evidențierea trăsăturilor sufletești (a evoluțiilor) principale (portret psihic) și eventual a celor fizice, dacă sînt semnificative;

7. Stabilirea funcției educative a personajului.

N o t ă : *Caracterizarea personajelor se va face în strînsă legătură cu subiectul operei (care le dă ocazia să acționeze, să se manifeste).*

Scanned with OKEN Scanner

III. STUDIUL FORMEI OPEREI LITERARE

1. Se va avea în vedere:
— evidenţierea unităţii dintre *fond* şi *formă;*
— faptul că arta constituie o reflectare artistică a realităţii.

2. Mijloacele de expunere (ponderea lor), preferinţe:
a) *naraţiunea* (vioaie, greoaie, ton, forţă de evocare etc.);
b) *descrierea* (tablouri, portrete, mijloace de realizare etc.);
c) *dialogul* (spontan, spiritual, captivant, dinamic etc.).

Notă: *Se vor face consideraţii în legătură cu arta naraţiunii, a descrierii, a dialogului, cu arta îmbinării mijloacelor de expunere.*

3. Stilul şi limba scriitorului:

a) fapte de limbă: vocabular (arhaisme, neologisme etc.), asociaţii de cuvinte (locuţiuni, expresii), părţi de vorbire folosite cu preferinţă, construcţia propoziţiilor şi a frazelor;

b) fapte de stil: imagini artistice, procedee şi mijloace literare, figuri de stil, topica, versificaţia etc.

Nota: *Totul pe cît posibil să fie exemplificat prin texte.*

Observaţie. Am dat acest tablou-schemă, deşi depăşeşte cunoştinţele actuale ale candidaţilor, deoarece *este orientativ pentru prezent şi folositor pentru viitor.*

Dar, ca să putem să ne exprimăm *corect*, oral şi în scris, nu este suficient *numai* să citim. Va trebui să facem exerciţii susţinute de *vorbire* şi de *compunere.* Aşadar, *conversaţia* şi *compunerea* (scrisă), probleme aflate în atenţia pedagogilor din lumea întreagă, trebuie să se bucure de atenţia celor ce vor să înveţe să vorbească şi să scrie corect. *Avem datoria să nu pierdem din vedere niciodată acest lucru adevărat.* Este indicat să ne străduim să *reformulăm* cu ajutorul cuvintelor pe care le stăpînim *toate ideile* pe care le învăţăm, indiferent de obiectul de studiu; să ne controlăm vorbirea în toate ocaziile; să luăm cuvîntul în clasă, în cercul nostru de prieteni, în şedinţe etc., bineînţeles fără să uităm de... *măsură* şi de *bunul simţ;* să ne îmbogăţim permanent vocabularul, dar să ne ferim să introducem în vorbirea noastră cuvinte ale căror înţelesuri (sensuri) nu le cunoaştem. În asemenea cazuri, trebuie să apelăm la dicţionare. Trebuie să reţinem că şi în materie de limbă lucrurile evoluează de la *simplu la complex.* De aceea vom începe să vorbim, *să scriem cu propoziţii şi fraze scurte, precise, clare.*

Propoziţiile dezvoltate, frazele ample presupun cultură, vocabular bogat şi un anumit grad de experienţă în ale vorbirii şi scrisului.

O atenţie deosebită trebuie s-o acordăm citatelor, multe din ele învăţate pe de rost. Folosirea lor cu pricepere măreşte gradul de expresivitate a exprimării orale şi scrise.

Scanned with OKEN Scanner

Am avut ocazia să corectăm sute și sute de lucrări date la concursurile de admitere în licee și școli profesionale. Pentru a atrage atenția viitorilor candidați asupra principalelor deficiențe constatate și pentru a-i ajuta să le evite vom enumera cîteva dintre ele și anume:

1. Nestăpînirea regulilor de așezare în pagină, în special nerespectarea *alineatului;*

2. Incapacitatea de a *sistematiza* problematica unor opere literare la care se referă subiectul de sinteză în jurul unor idei conducătoare, principale;

3. Formulări greoaie, cu fraze lungi, unele neterminate, neîncheiate, cu idei părăsite la jumătate, confuze. Destui candidați nu țin seama de cerințele elementare privind calitățile stilului: claritate, corectitudine, preciziune, armonie, naturalețe etc.;

4. Sărăcia vocabularului, marcată printre altele de repetarea pînă la exasperare a cuvintelor: *și*, *apoi*, *după aceea*, *el*, *atunci*, *care* etc. și elidarea unor cuvinte;

5. Nepriceperea de a încadra armonios un *citat* în exprimarea proprie, în așa fel încît ideea *din citat să deschidă*, *să continuie* sau *să dezvolte* ideea proprie;

6. Existența unor *grave greșeli de ortografie* și de punctuație, stîlcirea unor cuvinte sau folosirea altora fără ca autorii lucrărilor să le fi pătruns sensurile.

Un rol important pe linia îmbunătățirii exprimării îl au *compunerile* scrise. Majoritatea candidaților la concursurile de admitere în licee și chiar în școlile profesionale au oarecare experiență în acest domeniu. Totuși, avînd în vedere că *intenția* lor este să-și continuie studiile, socotim indicat să le atragem atenția asupra următoarelor probleme:

1) temele pentru acasă (adevărate exerciții creatoare) reprezintă cea mai frecventă formă de compunere. De aceea, întocmirea de planuri simple și dezvoltate, rezumate, caracterizări de personaje, analize literare etc., să se facă cu atenție și simț de răspundere;

2) compunerile, indiferent de mărimea sau gradul lor de complexitate, trebuie scrise pe maculator, corectate de mai multe ori cu atenție și abia după aceea transcrise în caietul de curat;

3) compunerile libere reprezintă mijlocul principal de stimulare a activității creatoare. Ele pot fi întocmite după *planuri date* (în manual sau de profesor) sau după *planuri proprii*. În cazul compunerilor alcătuite după planuri date (vezi „O excursie" din manualul de clasa a VI-a) trebuie să evităm pericolul *șablonului*, trebuie să ne străduim *să fim originali*. Compunerile literare reprezintă un prim pas pe drumul creației originale.

La admiterea în licee sau școli profesionale se dau ca subiecte fie o *analiză literară*, fie o *lucrare de sinteză* care să se refere la două sau mai multe opere literare.

Deși *analiza literară* a unei opere ridică destule probleme, totuși, candidații fac față cu mai mult succes unor asemenea subiecte (măcar că unii se mulțumesc „să povestească subiectul").

Scanned with OKEN Scanner

Schema pe care am dat-o, cînd ne-am referit la întocmirea fișelor, reprezintă un îndreptar pentru alcătuirea analizelor literare. Într-adevăr, *geneza*, *explicația titlului*, *tema*, *subiectul*, *tonul fundamental*, *sentimentele și ideile*, *caracterizarea personajelor*, *principalele metode și procedee literare*, *figurile de stil* etc., sînt probleme la care trebuie să ne gîndim serios, cînd vrem să facem o analiză literară.

Întrebarea este cum procedăm: urmărim întocmai *schema sau începem cu ceea ce este semnificativ pentru opera literară supusă analizei?* Desigur că vom începe cu *ceea ce este reprezentativ* și, în continuare, ne vom referi — în ordinea importanței — și la celelalte probleme, în măsura în care opera literară le cuprinde. Studierea analizelor literare întocmite de noi, deși, din rațiuni de spațiu, n-am scris tot ceea ce se poate spune în orele de curs, constituie un îndreptar.

Menționăm că, din rațiuni metodice și pentru a stimula capacitatea creatoare a acelor ce le consultă, *n-am mers pe linia elaborării unor analize literare complete*, ci ne-am oprit numai asupra laturilor esențiale și asupra problemelor principale din texte. Astfel, în unele s-a insistat asupra genezei, în altele, asupra compoziției, în altele, asupra subiectului, în cele mai multe, asupra artei scriitorului etc. Cei ce le studiază cu atenție pe toate le vor putea ușor întregi, pe de o parte, iar, pe de altă parte, vor putea realiza analize literare cuprinzătoare. Socotim necesar, încă o dată, să atragem atenția asupra a două probleme:

a) caracterizarea personajelor să se facă ținîndu-se seama de *acțiune*, cu referire la momentele și scenele semnificative, pentru personajul supus caracterizării. În felul acesta vom evita pericolul *schemei: X* este *bun*, *inteligent*, *viteaz* etc... — așa cum se vede în...? etc.

b) cînd ne referim la un sentiment, o trăsătură de caracter, o idee etc., este indicat să semnalăm și să apreciem mijloacele sau procedeele artistice folosite de autor, urmînd să facem considerații aparte numai asupra problemelor de limbă și stil *caracteristice* scriitorului sau operei literare analizate.

În legătură cu subiectele de sinteză, care reclamă din partea candidaților o mai mare *capacitate de selecție*, *de ordonare*, *de apreciere și de generalizare*, socotim necesare următoarele precizări și recomandări:

1) Candidații trebuie să *citească* și să *recitească* cu foarte mare atenție titlul, ca să sesizeze *exact* ceea ce li se cere, altfel spus, să se refere „la subiect".

2) Să stabilească cu *precizie*, *dacă nu sînt enumerate*, operele literare care se încadrează în subiect și la care trebuie să se refere *neapărat*, uneori chiar *să le analizeze*. Este bine să se noteze și operele la care se pot face *scurte* și *interesante* referiri.

3) Să se stabilească la *fiecare* operă literară *sentimentele*, *ideile*, *situațiile*, *scenele*, *personajele* etc. care trebuie evidențiate, *citatele* care urmează a fi utilizate — toate în strictă concordanță cu cerințele subiectului dat.

4) Să se evidențieze — pe cît posibil cu citate — mijloacele și procedeele artistice, figurile de stil, mijloacele de expunere din fiecare operă, subliniindu-se ceea ce este propriu, specific fiecărui autor.

Scanned with OKEN Scanner

5) Să se stabilească ceea ce se *aseamănă*, deci *părțile comune*, sub raport tematic, ale epocii la care se referă , ale personajelor, subiectului, măiestriei artistice etc., precum și *deosebirile*.

6) Să se alcătuiască planul dezvoltat al lucrării în așa fel, încît materialul să fie logic restructurat în jurul unor idei principale, care să permită evidențierea a ceea ce este esențial în operele literare respective și strîns legat de subiectul dat. Apoi vom trece la redactare, avînd grijă să scriem numai în măsura în care ideea pe care o așternem pe hîrtie a fost gîndită și formulată clar în mintea noastră. În felul acesta vom evita ștersăturile, asigurînd lucrării un aspect îngrijit. Ne vom strădui să nu cădem în greșelile unora dintre „înaintașii" noștri, greșeli enumerate în paginile anterioare.

A analiza operele literare respective și a le *așeza cap la cap*, fără să organizăm corespunzător materialul după cerințele subiectului, constituie *erori grave*. În asemenea cazuri, examinatorii, pe bună dreptate, consideră că au de-a face cu candidați slab pregătiți, incapabili de generalizări etc. și acest lucru se va oglindi în notele cu care vor fi apreciate lucrările.

Evitînd *spectaculosul*, este totuși necesar să acordăm *introducerii* și *încheierii* o atenție deosebită, să găsim cele mai inspirate cuvinte, în așa fel încît să impresioneze plăcut pe cititor, întrucît *fondul lucrării* — unde este vorba, în primul rînd de *cunoștințe* — se redactează mai ușor. De asemenea, să nu uităm să ne ocupăm în *principal* de operele literare *indicate prin subiect*. Referirile la alte opere studiate la școală sau citite ca lectură suplimentară trebuie *să fie scurte și relevante*.

Scanned with OKEN Scanner

I.

LITERATURA ROMÂNĂ

Scanned with OKEN Scanner

FOLCLOR

CÎNTECUL RĂZEȘULUI

Transmis prin viu grai din generație în generație, din tată în fiu, „Cîntecul răzeșului“ aduce pînă-n zilele noastre *ecoul luptelor grele purtate de țăranii liberi împotriva boierilor* care voiau să-și întindă moșiile și peste pămînturile răzeșilor megieși (vecini).

După moartea lui Ștefan cel Mare (1504), care s-a sprijinit pe răzeși și i-a apărat, boierii, *printr-un lanț de fărădelegi și cruzimi*, au pus stăpînire pe ocinile (pămînturile) răzeșilor, aducîndu-i pe aceștia în stare de iobăgie.

În prima parte a poeziei, răzeșul povestește cu durere că, „ani întregi“, a călcat *zadarnic* drumul „*lung*“ și „bătut“ de nevoi pînă la Iași, în căutarea dreptății. Judecătorii însă, *tot boieri sau slugi boierești*, au dat dreptate ciocoiului și, în timp ce el „umbla la judecată“, a sărăcit atît de tare, încît copiii îi „plîngeau pe vatră“.

Versurile:

„Lăsa-m-oi de răzășie
Să apuc în haiducie“,

din partea a doua a poeziei, subliniază ideea că răzeșul *este silit de nedreptatea boierească să ia calea codrului*, pentru că numai în acest fel va putea să-și facă „sfînta dreptate“, stejarii fiind judecători „nestrîmbători“.

Haiducia deci reprezintă o formă socială de luptă împotriva exploatării (haiducii jefuiau pe ciocoi și ajutau pe săraci), nu o *pornire romantică* (dorința de a fi liber ca pasărea, de a avea arme mîndre, cal frumos, de a cînta din frunză cu căciula pe-o ureche).

„Cîntecul răzeșului“ ilustrează convingător *procesul de creare, de transmitere și de continuă modelare, perfecționare* a creațiilor literare populare, precum și a caracteristicilor acesteia. Desigur, odată, a existat un răzeș care a trecut printr-o încercare asemănătoare cu cea a eroului din această poezie. Suflet sensibil, el și-a cîntat durerea în versuri, fără s-o lege de numele său (caracterul anonim). Cîntecul însă, răspunzînd unei dureri comune majorității răzeșilor ((caracter *popular*), a fost însușit de

Scanned with OKEN Scanner

aceştia şi răspîndit prin viu grai (caracterul *oral*). Unii dintre ei, rămaşi şi ei necunoscuţi, anonimi, adăugîndu-i elemente noi, fie din dorinţa de a-l îmbogăţi, fie pentru că au uitat ceva, *au devenit şi ei autori* (caracterul *colectiv*). Contribuţia acestora, ilustrînd *procesul de diversificare*, a dus la apariţia *variantelor*. „Cîntecul răzeşului" are un număr foarte mare de variante. Pentru ilustrare, citãm cîteva versuri dintr-o variantă folosită de B. P. Hasdeu în drama sa istorică „Răzvan şi Vidra":

„Frunză verde de sălcie!
Bat-o scîrba răzăşie!
Eu credeam că-i boierie,
Şi-i curată calicie!
Ani întregi m-am judecat.
Sănătatea mi-am mîncat.
Şi nimic n-am cîştigat."

De-a lungul timpului însă, are loc şi *un proces de perfecţionare, de cizelare a creaţiilor populare* (versurile capătă strălucire nouă, înţeles mai adînc etc.), unele dintre ele — cum este cazul „Mioriţei" ajungînd adevărate capodopere. Varianta din manual pare a fi cea mai reuşită formă a poeziei „Cîntecul răzeşului".

Studiind limba cu care a fost învestmîntată durerea răzeşilor, atenţia ne este reţinută de *simplitatea şi de claritatea* ei, precum şi de *economia* de mijloace artistice. Ideile sînt clare şi, în general, exprimate direct, într-o limbă ţărănească, vie, nuanţată.

Procedeul frecvent folosit de poetul popular, cînd „începe" o poezie sau cînd trece la o idee nouă, procedeu concretizat în expresii de felul: *Foaie verde de bujor; Foicica fagului* etc. este prezent şi aici în primul vers („Frunză verde de cireş"). Găsim, de asemenea, cîteva expresii populare sugestive: „*palmă de pămînt*"; „*zilele mi-am dat în vînt*", precum şi forma inversă: „*Lăsa-m-oi* (mă voi lăsa) de răzăşie".

Ocolind parcă figurile de stil, cîntăreţul anonim foloseşte totuşi *epitetul*, un epitet *simplu*, *sobru*, *necăutat*, care să sublinieze *tonul grav* al poeziei, *atmosfera încordată*, *revolta stăpînită* a răzeşului hotărît să devină haiduc şi să se răzbune: „*Lung* e drumul şi *bătut*"; „Ca să-mi fac *sfînta* dreptate"; „Cei stejari *nestrîmbători*".

În sublinierea tonului fundamental (grav), a atmosferei poeziei, un rol de seamă îl joacă propoziţiile exclamative, evidenţiate grafic prin semnul exclamării (... din Siret şi pîn'în Prut!;... Şi-i numai o sărăcie!; ...Şi nimic n-am cîştigat! etc.).

În fine, în versificaţie, este folosit *troheul* (prima silabă accentuată şi a doua neaccentuată):

„/Eu um/-blam la/ju-de/-ca-tă/...
/— ⏑ / — ⏑ / — ⏑ / — ⏑ /

În literatura scrisă, drama răzeşilor, care şi astăzi trezeşte în noi sentimente de compasiune pentru aceşti nedreptăţiţi şi de ură împotriva împilatorilor, a fost magistral prezentată de M. Sadoveanu în romanele sale „*Neamul Şoimăreştilor*" şi „*Zodia cancerului sau vremea Ducăi-Vodă*".

Scanned with OKEN Scanner

MĂNĂSTIREA ARGEȘULUI[1]

Mănăstirea Argeșului, baladă de factură legendară (poetul anonim încearcă să explice „istoria" de început a capodoperei arhitectonice de pe malul rîului Argeș) s-a bucurat, în special după publicarea ei în volumul de *Poezii poporale...* a lui Vasile Alecsandri, de o prețuire unanimă. Un lung șir de generații a simțit fiorul puternic pe care-l simțim și noi, cînd auzim, cîntată sau recitată, această baladă de demult, veșnic vie și veșnic actuală prin încărcătura ei simbolică.

Motivul jertfei zidite, care cuprinde în sine ideea că *operele mari* (artistice, în special, dar și științifice, tehnice etc.), *adevărate, menite să reziste de-a lungul vremii, nu pot fi realizate fără muncă susținută, fără sacrificii*, cunoaște în *Mănăstirea Argeșului* cea mai strălucită întruchipare.

Merită să reținem această apreciere, ca o dovadă a bogăției spirituale a poporului român și a geniului său creator, pentru că, dacă este adevărat că *acest motiv* (al jertfei zidite) cunoaște o intensă *circulație la popoarele balcanice*, tot atît de adevărat este că *vechea noastră baladă este cea mai realizată din punct de vedere artistic și cea mai bogată în idei*. Într-adevăr, spre deosebire de versiunile sîrbo-croate sau bulgărești în care *jertfa evidențiază doar drama tinerei femei*, în versiunea românească *jertfa* pune în lumină *nu numai nefericirea femeii și durerea creatorului (meșterului)*, ci și *o idee nouă*, prezentă numai în folclorul nostru: *aspirația spre perfecțiune, setea de noi realizări și mai strălucite*. Meșterul Manole și-a sacrificat soția *și tocmai de aceea nu înțelege să-și încheie activitatea creatoare* (Ce elogiu mai mare putea aduce ființei iubite zidită în pereții reci ai mănăstirii!), ci se simte atras organic „în procesul marilor creații":[2]

Află că noi știm — Pentru pomenire
Oricînd să zidim, — Mult mai luminoasă
Altă mănăstire — Și mult mai frumoasă![3]

Una din calitățile de bază, care se observă de la prima lectură, este *echilibrul întregului* (realizat prin proporționarea justă a părților), *compoziția* (arhitectura) *armonioasă* a acestui cîntec bătrînesc ce impresionează cu atît mai mult cu cît de-a lungul lui se realizează o împletire fericită a celor trei moduri de expunere: narațiunea, descrierea și dialogul.

Prima parte a baladei (expoziționea) ne prezintă pe Negru Vodă („Pe Argeș în jos, / Pe un mal frumos, / Negru Vodă trece"...) și pe cei zece „meșteri mari" porniți în căutarea unui „loc de mănăstire / Și de pomenire". Singurul eveniment, care punctează *narațiunea calmă* introducînd o notă de *mister* („—Ba, Doamne — am văzut / Pe unde-am trecut / Un zid părăsit / Și neisprăvit. / *Cîinii cum îl văd / La el se reped / Și latră-a pustiu* / Și urlă-a morțiu"), este întîlnirea cu un „biet ciobănaș / Din fluier doinaș", care le indică locul „de grindiș" și de „verde-aluniș" căutat.

[1] Autorii tratatului de „Istoria literaturii române" socotesc că, întrucît „acțiunea se desfășoară pe tema dramei meșterului Manole", titlul cel mai potrivit al acestei balade este *Meșterul Manole*. Cît privește „centrul de iradiere" (originea), ei acreditează ideea că acesta s-ar găsi în mijlocul populației aromâne (macedoromâne) din Macedonia.

[2] Tratatul academic de Istoria literaturii române, pag. 127.

[3] În varianta publicată în manual, acest răspuns este pus pe seama ajutoarelor lui Manole și apare ca o imprudentă lăudăroșenie care le atrage moartea.

Scanned with OKEN Scanner

Partea a doua se referă la descoperirea locului („Iată zidul meu! / Aici aleg eu / Loc de mănăstire / Și de pomenire") și la ordinul de lucru („Calfe și zidari, / Curînd vă siliți / Lucru de-l porniți... / Ca să-mi ridicați / Aici să-mi duraţi / Mănăstire naltă / Cum n-a mai fost altă"...).

Narațiunea, înviorată de satisfacția descoperirii locului căutat, cunoaște accente noi: de bucurie, la gîndul că vor izbîndi și vor primi averi, dar și de îngrijorare, la gîndul că Vodă nu va fi mulțumit și-i va zidi de vii „Chiar în temelii!" (intriga acțiunii).

Folosirea vorbirii directe (reproducerea întocmai a spuselor lui Negru Vodă) imprimă poeziei o puternică notă de *autenticitate, de adevăr.*

Partea a treia, caracterizată prin febrilitatea lucrărilor — sugerată prin versuri scurte — este constituită din propoziții principale coordonate: „Meșterii grăbea, / Sforile-ntindea, / Locu-l măsura, / Șanțuri mari săpa / Și mereu lucra" — și marchează izvorul dramei, zădărnicia eforturilor: „Dar orice lucra / Noaptea se surpa!".

Îngrijorarea provocată de amenințarea lui Vodă, faptul că acesta „îi mustra" și le repeta că are de gînd „Să-i puie de vii / Chiar în temelii!" accentuează *dramatismul narațiunii.* Meșterii „Tremurau lucrînd" și „Lucrau tremurînd" (Rețineți repetarea ideii prin inversarea cuvintelor!). Ceasurile lungi de trudă și de spaimă ne sînt sugerate cu ajutorul unui procedeu specific basmului:

„Lucrau tremurînd"
Zi lungă de vară,
Ziua pînă-n seară..."

Visul lui Manole — care aduce în prim-plan o veche practică superstițioasă: *necesitatea sacrificiului uman pentru consolidarea zidurilor* (soția, copiii gemeni, surioara), urmat de legămîntul meșterilor de-a păstra taina și de-a zidi „Mîini în zori de zi" pe „orice soțioară" sau „orice surioară", ce-ntîi „s-a ivi", *reprezintă partea a IV-a a cîntecului.*

Tonul fundamental dramatic cunoaște o nouă încordare, pentru că pericolul este general, acționează orb, nu se știe în cine va lovi.

În partea a V-a, pericolul general dispare, făcînd loc din ce în ce mai mult *dramei meșterului Manole.* Interjecția de compătimire cuprinsă în versul „Cînd, *vai*, ce zărea?", prin care poetul popular își deplînge eroul, ne avertizează că cea care venea este „Soțioara lui, / *Floarea cîmpului*" (metaforă ce ne amintește de portretul ciobanului din „Mioriţa") a cărei dragoste este mai puternică decît stihiile dezlănțuite ale naturii.

Sosirea Anei și zidirea ei în ciuda lacrimilor și a rugii fierbinți: „Manole, Manole! / Meștere Manole / Zidul rău mă strînge! / Viața mi se stinge!" (atenție la forța de sugerare a repetiției!) *constituie cea de a VI-a parte a baladei.*

Nu putem să trecem mai departe, fără să subliniem arta cu care genialul poet popular a surprins în versuri *egoismul* uman. Văzîndu-se în afara pericolului, meșterii se bucură, deși nenorocirea se produce totuși, lovind brutal în inima lui Manole, tovarășul lor de muncă...

Ultima parte, care cuprinde atît punctul culminant (hotărîrea lui Vodă de a-i lăsa pe acoperiș) cît și deznodămîntul tragic (moartea meșterilor inclusiv a lui Manole), se referă la terminarea mănăstirii, la satis-

Scanned with OKEN Scanner

facția, dar și la mînia domnitorului. Aici găsim și „explicația" fîntînii „Cu apă puțină, Cu apă sărată, Cu lacrimi udată!" din vecinătatea mănăstirii.

Tot în această parte, apare *motivul zborului*, constînd în încercarea meșterilor de a-și deschide drum prin aer:

„Meșterii gîndea
Și ei își făcea
Aripi zburătoare
De șindrile-ușoare
Apoi le-ntindea
Și-n văzduh săria..."

Pornind de la ideea justă că locul principal în baladă îl ocupă nu istoria sfîntului locaș, *ci drama profund umană a lui Manole* „un om din popor și un meșter neîntrecut (simbol al adevăratului creator), care lucrează Mănăstirea Argeșului din porunca unui voevod ambițios și hain[1]" (Istoria literaturii române, op. cit.) se cuvine, deși din prezentarea combinată *a compoziției* și *a subiectului* imaginea sa ne apare mai mult decît conturată, să ne mai oprim puțin asupra lui.

Este ușor de observat că poetul popular, în mod repetat, insistă asupra priceperii profesionale a acestuia:

„Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari,
Și Manole zece
Care-i și întrece..."

Un alt atribut, ușor de descifrat, al meșterului legendar este ***cinstea***. Deși din varianta publicată în manual nu rezultă (se lasă impresia că este vorba de o decizie a destinului, a sorții), știm din alte variante că *numai Manole a respectat jurămîntul de-a păstra taina hotăririi lor*; ceilalți meșteri și-au avertizat soțiile, cerîndu-le ca, a doua zi, să rămînă acasă. („Nouă calfe mari... / Acasă de-a mers, / *Nevestei a spus* / Că ce-a fi să fie, / *La zid să nu vie...*")

Profund îndurerat, în ciuda capacității cu care reușește să se stăpînească, își zidește de vie soția, *ca să-și respecte jurămîntul*, măcar că lacrimile și tînguirea acesteia îi zdrobesc inima. De altfel, glasul stins al Anei îl va auzi pînă în ceasul morții.

Așa cum am mai arătat, Manole, jertfindu-și soția, se simte atras „în procesul marilor creații". Din nefericire, *conflictul* dintre năzuința meșterului și dorința lui Negru Vodă de a-l ucide se încheie cu moartea primului.

Aducînd pînă în zilele noastre ecoul legendei lui *Dedalus*[2], căci procedează ca acesta, Manole împărtășește soarta lui *Icarus*[3], aripile nu-l țin și se prăbușește.

---

[1] În realitate, Mănăstirea Argeșului a fost ridicată din porunca lui Neagoe Basarab, un domn bun și drept, și nu de Negru Vodă.

[2–3] *Dedalus* (Dedal) personaj din mitologia greacă. A construit Labirintul pentru regele Minos al Cretei cu care s-a certat și care a dispus să fie închis în Labirint. Făurindu-și niște aripi din pene lipite cu ceară, a reușit să scape, ajungînd pe calea aerului, în Italia sau în Egipt. Fiul său *Icarus* (Icar), neținînd seama de avertismentul tatălui, s-a apropiat prea mult de soare, ceara aripilor s-a topit, iar el s-a prăbușit în mare.

Scanned with OKEN Scanner

Portretul lui Manole n-ar fi complet, dacă n-am adăuga că el constituie un model de simțire omenească.

Ana, jertfă nefericită, rămîne prin dragostea ce-o poartă soțului, prin duioșia de care este capabilă și prin devotamentul față de copil un simbol al feminității, în timp ce Negru Vodă este privit ca un orgolios, ca un tiran.

Sub raport artistic, merită să subliniem *frumusețea limbii* și-n special simplitatea și *lapidaritatea* expresiei. „Povestea" într-un evident stil oral și popular — „este spusă" simplu, dar adînc, caracterizîndu-se prin economie de mijloace artistice: cîteva epitete de obicei simple (*mîndru* ciobănaș; apă *puțină*), *metafora „Floarea cîmpului"*, cele două *invocații retorice* citate, utilizarea *dativului etic* („Că *mi* se ducea / Manea *mi*-o vedea") etc. O mențione specială merită *repetiția*, la care poetul popular face des apel: „Loc de mănăstire / Și de pomenire"; „Să-i puie de vii / Chiar în temelii!"; „*Cea-ntîiu* soțioară / *Cea-ntîiu* sorioară". Nici relativ frecventa întîlnire a dezacordului dintre subiect și predicat (solecismul) nu reușește să afecteze frumusețea limbii:

„Meșterii *gîndea*
Și ei *își făcea...*"
.....
„Și unde *pica*
Trupu-și *despica.*"

Impresionează, de asemenea, în mod deosebit, pe lîngă *dinamismul narațiunii* și *caracterul dramatic al unor scene* (cea a zidirii și cea a aruncării de pe acoperiș), *a unor momente* (sosirea Anei, în luptă cu elementele dezlănțuite ale naturii) *ca și gradarea unor sentimente, a unor stări sufletești. Oscilațiile zbuciumului sufletesc al meșterului Manole*, de la spaima provocată de vederea, în depărtare, a soției sale, trecînd prin fiorii speranței că Ana va fi silită să se întoarcă din cale, culminînd cu scena în care „Manea turba, / Mîndra-și săruta, / În brațe-o lua, / Pe schele-o urca, / Pe zid o punea...", scenă subliniată de tăria morală de care dă dovadă, reușind să lase impresia (la început) că-i vorba de-o glumă („Și, *glumind*, zicea: / Stăi, mîndruța mea, / Nu te speria / Că vrem să glumim / Și să te zidim!") și pînă la glasul „nădușit" și „mult iubit" ce iese din ziduri și-l face să se prăbușească în gol, *sînt un semn de înaltă artă.*

Versurile scurte (5—6 silabe), ritmul trohaic, rima împerecheată (a-a; b-b; *jos-frumos*; *trece-zece*) imprimă spor de frumusețe:

| Ea s-a | pro-pi | -a | } 5 silabe
| Și îi | a du | -cea |
| Prînz de | mîn -că | tu -ră"... 6 silabe

Importanța acestei capodopere a literaturii noastre populare o dovedește și faptul că a constituit izvor de inspirație pentru o serie de scriitori din care citățm pe Octavian Goga, Lucian Blaga, Victor Eftimiu și Paul Everac.

DOINA VOINICEASCĂ

„*Doina voinicească*“, adică haiducească (în trecut, haiducii erau numiți voinici) dezbate același aspect de viață ca și „*Cîntecul răzeșului*“, subliniind însă, cu mai multă vigoare, ideea că *haiducia reprezintă o formă socială de luptă la care țăranii apelau numai atunci cînd nu mai găseau altă cale de scăpare.*

Ca și în „*Cîntecul răzeșului*“, nararea întîmplărilor se face la persoana I, în prima parte a acestei poezii lăsîndu-ni-se impresia că este vorba de *un singur haiduc* și de *un singur ciocoi*, pentru ca în partea a doua aceștia să capete *valoare de simbol: haiducul* reprezentînd țărănimea oprimată, iar *ciocoiul* lumea asupritorilor.

Peste aceste asemănări, între cele două „cîntece“ există mari deosebiri. Prima deosebire se referă la faptul că, în „Doina voinicească“ exprimarea sentimentelor de revoltă și de ură, a fondului liric, se face *mai direct, mai violent, atmosfera fiind deosebit de încărcată.* A doua deosebire principală constă în aceea că, de data aceasta, *poetul popular se folosește de o gamă de mijloace și modalități artistice mult mai largă.*

Revenind la fondul liric al poeziei, trebuie să remarcăm arta cu care poetul anonim alternează ura cu pasaje narative mai calme, pentru ca, în finalul doinei, să-i imprime accente și mai violente.

Haiducul își începe rechizitoriul, actul de acuzare a exploatatorilor, cu un blestem:

„Bată-l crucea om bogat
Om bogat și făr'de sfat!“

Acest blestem exprimă, cu maximum de conciziune, starea de spirit a țăranului silit să-și părăsească familia, satul și să ia calea codrului.

După pasajul narativ mai calm care urmează, caracterizat printr-un ton mai stăpînit, în care haiducul își povestește viața, evidențiind motivele ce l-au silit să apuce „drumul cotit“ sentimentul de revoltă izbucnește vulcanic. Ura haiducului este atît de mare, încît setea de răzbunare îi umple toată viața („Cînd văd tabere viind / și ciocoi înălbăstrind / ... Îmi așez durda spre vînt / Și mi-i iau la căutare / ... Și chitesc și socotesc / Pe unde să mi-i lovesc“), determinîndu-l să nesocotească o veche tradiție a poporului nostru, în virtutea căreia morților li se cuvine iertare.[1]

Văzînd că „ / ciocoiul se svîrcolește / și de zile se sfîrșește“ / haiducul exclamă:

„Las' să moară ca un cîine
Că i-am spus ades: Stăpîne!
Nu-ți mai bate joc de mine,

[1] În „Neamul Șoimăreștilor“, bătrînul Mihu, după ce Tudor l-a ucis pe boierul Orheianu și l-a lepădat pe mormîntul Ionașcului, a rostit: „Să-l ierte Dumnezeu!“

Scanned with OKEN Scanner

C-a veni vara ca mîne,
De te-oi prinde-n Lunca-Mare
Să-ţi fac divan pe spinare
Şi să te calc în picioare
Ca pe-un şarpe otrăvit
Ca pe-un duşman ne-mblînzit".

Explicaţia acestei uri nestăvilite trebuie căutată în faptul că ciocoiul şi-a îngăduit să încalce demnitatea de om a ţăranului:

„N-apucai să-mbuc o dată,
Ciocoiul îşi face plată
Şi mă ia la schingiuit
Că nimic nu i-am cosit."

Naraţiunea, realizată într-o frumoasă limbă populară, este înviorată prin folosirea repetiţiilor:
„Dacă văzui şi văzui / Îmi luai coasa din cui /;
Dacă văzui şi văzui / Două, trei cruci îmi făcui /;
Dacă văzui şi văzui / Şoim de codru mă făcui /";
Cu mult talent sînt utilizate unele epitete deosebit de sugestive! „Mălai *negru*, *zguruit* / Şi *uscat*, şi *mucezit* /, *Şarpe otrăvit*, duşman *ne-mblînzit*.
Sînt cîteva comparaţii fericit alese:
/ „Las' să moară *ca un cîine* / .../ *Şi să te calc în picioare* /
/ *Ca pe-un şarpe otrăvit* /, / *Ca pe-un duşman ne-mblînzit* /".
Merită a fi citată şi *metafora*:

„Mă fac broască la pămînt"

Frumuseţea limbii este sporită şi de o serie de locuţiuni deosebit de expresive cum sînt: *detei zbor* (aruncai); *îşi face plată* (acţionează); *iau la căutare* (ochesc); *să-ţi fac divan pe spinare* (să te judec); *de zile se sfîrşeşte* (moare); *om făr' de sfat* (necugetat); *şoim de codru* (haiduc).
Deşi specific basmului, poetul popular nu se lipseşte de puterea de sugerare a *dativului etic*[1]: *mi*-i iau la căutare; *mi*-i lovesc.
Este prezent şi *simbolul*. Substantivul *sarea* din versul „Să-mi cumpăr la copii *sare*", pe lîngă înţelesul propriu, simbolizează *sărăcia*. Întrebuinţarea, în basme, a grupului de propoziţii, cuprinzînd cuvîntul *sare: Cînd avea sare, n-avea mălai, cînd avea mălai, n-avea sare* constituie o dovadă în acest sens.
Cu toate că întrebuinţarea frecventă a perfectului simplu *(văzui, făcui, detei, izbii)* indică originea oltenească a acestei doine, regionalismele nu sînt numeroase.
Pentru a asigura poeziei un caracter dinamic, este folosit *prezentul istoric* (care „aduce" *în prezent* fapte *din trecut*) *chitesc, socotesc, se zvîrcoleşte* etc. Tot în acest scop, prin propoziţii scurte, care marchează doar momentele

[1] Pronumele personale *mi, ţi*, în anumite construcţii, cînd sînt întrebuinţate pentru a arăta că povestitorul sau cel ce ascultă este interesat, participă sufleteşte la desfăşurarea acţiunii, primesc denumirea de *dativ etic*.

Scanned with OKEN Scanner

nodale (cheie), sînt prezentate cîteva consecinţe obligatorii ale unei acţiuni, ca de pildă în versurile:

„Eu chitesc, durda pocneşte,
Ciocoiul se zvîrcoleşte
Şi de zile se sfîrşeşte."

Sub raportul versificaţiei, adăugăm că *ritmul este trohaic* / Ba-tă-l / cru-cea / om-bo / gât /, iar rima, de regulă, împerecheată: bogat — sfat; pocneşte — zvîrcoleşte.

Doina voinicească face parte din genul liric.

TOMA ALIMOŞ

Baladele cunoscute în popor sub numele de cîntece bătrîneşti, voinicești sau haiducești, povestesc fapte însemnate din viaţa poporului, săvîrşite de personaje înzestrate cu însuşiri supranaturale. Ele aparţin genului *epic*, se bazează în primul rînd pe naraţiune şi au fost create pentru *ascultători*, deci cu scopul de „a fi spuse".

De aceea, baladele se transmit, în special, cu ajutorul muzicii, care, spre deosebire de muzica doinelor, cunoaşte o orchestraţie melodică mai amplă, mai variată. Există chiar *formule de introducere* („Foaie verde mărăcine / Ascultaţi încoa la mine" etc. cu un început muzical specific) numite taxîm şi de *încheiere* (Mai ziceţi, meseni, amin / Căci fu cîntecul deplin / Şi mai daţi cu băutura / Să-şi ude lăutaru gura, / Că de cînd cîntă săracul, / I s-a uscat gîtul ca tuleacul), consacrate de tradiţie.

„Toma Alimoş", una dintre cele mai reprezentative şi mai frumoase balade haiducești, prezintă figura legendară a voinicului cu acelaşi nume, evocînd, impresionant, sfîrşitul eroic al acestuia.

Sub raportul compoziţiei, această vestită baladă, publicată de V. Alecsandri în volumul de „Poezii poporale", este formată din trei părţi, marcate printr-un procedeu specific popular, acel „foaie... verde".

Prima parte, deschisă prin versul „*Foicica fagului*", în intenţia de a sublinia aria largă de activitate a haiducului, ni-l prezintă pe Toma Alimoş ca pe un stăpîn al tuturor plaiurilor. El poate fi văzut pretutindeni (de prieteni se-nţelege şi nu de neferi[1]):

„la poalele muntelui
.....
în mijlocul
cîmpului
la puţul
porumbului,
pe cîmpia verde, întinsă
şi de cetine cuprinsă".

[1] neferi = soldat din armata turcă; Arnăut; Jandarm.

Scanned with OKEN Scanner

În persoana lui, așa cum procedează cu toți eroii dragi, poporul a întruchipat cele mai alese virtuți fizice și morale. Toma Alimoș, haiducul „din țara de jos" este:

„'nalt la stat (înalt)
mare la sfat (înțelept)
și viteaz cum n-a mai stat".

Remarcabil prin conciziunea sa, acest portret va fi reluat, cu ajutorul *repetiției*, și va fi dezvoltat în cuprinsul baladei cu noi însușiri morale.

Față de celelalte creații populare studiate pe tema haiduciei (Cîntecul răzeșului, Doina voinicească), acest cîntec bătrînesc subliniază *sentimentul de însingurare*, încă o dovadă că românul nu lua calea codrului de bunăvoie, dintr-un impuls romantic sau din sete de galbeni.

Deși Toma Alimoș are tot ce-și dorește: *libertate*, *putere*, *murg*, *mîncare*, *băutură*, *posibilitatea de a-i pedepsi pe ciocoi*, dorul de oameni cuprins în acel „Închinar-aș și n-am cui!" este puternic, obsedant. Nici codrii care-i „sînt frățiori" și de „poteri ascunzători", nici murgul, nici armele nu-i pot ține tovărășie.

Cu o rară măiestrie, poetul popular sugerează destinul tragic al haiducului în versurile:

„d-oi muri
m-or tot umbri
cu frunza m-or înveli
cu freamătul m-or jeli".

Motivul legăturii dintre om și natură, motiv specific creației noastre populare, realizat cu ajutorul *personificării*, de multe ori apelîndu-se la dialog, este admirabil introdus printr-un șir de versuri — la înălțimea artistică a celor din *Miorița* — reluate în scena morții lui Toma:

„Și cum sta
de închina
Codrul se cutremura,
ulmi și brazi
se clătina
fagi și paltini
se pleca
fruntea
de i-o răcorea
mîna
de i-o săruta".

Iată însă că, aruncîndu-și ochii „negri" peste cîmpuri, vede venind „ca vîntul" și ca „gîndul" pe:

„Stăpînul
moșiilor și domnul
cîmpiilor
Manea *slutul*
și *urîtul*
Manea *grosul*
și-*arțăgosul*"

Portretul „stăpînului" realizat în antiteză cu cel al haiducului reprezintă un mănunchi de defecte, urîte de popor, *slutul*, *urîtul*, *grosul*, *arțăgosul*, exprimate cu ajutorul epitetelor enumerate mai sus.

Acel „Bună ziua, verișcane" sugerează lipsa de sinceritate a ciocoiului, amestecul de mîndrie și teamă a acestuia.

Diminutivul „verișcane" este concludent, căci oamenii din popor, care nutresc sentimente de prietenie, își spun „vere".

Răspunsul lui Toma, pe de o parte, accentuează setea de societate a haiducului, iar, pe de altă parte, pune în evidență proverbiala ospitalitate românească:

„— Mulțumescu-ți, frate Mane!“

El ascultă învinuirile spuse aproape pe „nerăsuflate“ de ciocoiul care, deși cu multe defecte, nu este lipsit de curaj și putere.

Cu toate că lui Toma nu-i scapă semnificația „pretențiilor“:

„Ia să-mi dai tu mie seamă,
ia să-mi dai pe murgul vamă“, ține înainte de „socoteală“ să facă oficiile unei bune gazde:

„— Ce-ai văzut
Om mai vedea
Ce-am făcut
Om judeca;
pîn atuncea, mă fîrtate,
dă-ți mînia la o parte
și bea ici pe jumătate
ca să ne facem dreptate“.

În fond, în numele ospitalității și mînat de dorul de oameni, Toma a săvîrșit o fatală imprudență. El a uitat că „ciocoiul“ nu-i om, ci numai „ciocoi“, și această uitare l-a costat viața.

Partea a doua a baladei, deschisă prin versul „Foicică de rogoz“, narează pedepsirea lui Manea.

Dacă în prima parte a poeziei, tonul este senin, nostalgic, duios chiar, cunoscînd o ușoară încordare la sosirea „grosului și arțăgosului“, în partea a doua devine dramatic.

Rănit grav, Toma nu-și pierde cumpătul și indignat de lașitatea ucigașului îi strigă:

„— D-alelei, fecior de lele
Și viteaz ca o muiere,
Nu fugi, că n-am dat vamă
Nu fugi, c-o să-mi dai seamă!“

Impresionează dialogul dintre haiduc și murg, căci sugerează frăție omenească („— Murgule, murgușul meu /, — Lasă șaua sai pe mine“).

Manea este ajuns, cu toate că fugea „fără s-atingă pămîntul“, așa cum a fugit Pașa Hasan din fața lui Mihai Viteazul, iar Toma:

„murguleț-și repezea
și cu sete mi-l lovea;
capu-n pulbere-i cădea,
iar cu trupul sus pe șea,
calu-n lume se ducea“.

În ultima parte, la care se trece cu ajutorul versului „Foicică micșunea“, este descrisă moartea haiducului. Tonul poeziei capătă accente grave, de orgă, din care răzbate durerea poporului:

„vreme multă nu trecea
și pe Toma-l ajungea
Moartea neagră, moartea grea“.

Apropierea morții este admirabil sugerată prin versurile:

„ochiul
se-mpăienjenea,
capul
i se învîrtea“

Versurile care urmează oglindesc concepția poporului despre moarte, concepție care-și întinde rădăcinile pînă în epoca frămîntată a strămoșilor noștri daci. Spre deosebire de marii noștri părinți, pentru care, de pildă, moartea pe cîmpul de bătaie era suprema fericire, în poezia populară românească, moartea nu bucură, dar nici nu înspăimîntă, nici nu provoacă panică. Ea este privită ca o încheiere inevitabilă, în fața căreia se cuvine să stăm demni. Așa face Toma Alimoș.

Rugămintea lui — ca și a ciobanului din Miorița — este să fie îngropat în plină natură, să i se pună:

„la cap floare
de bujor
Să mi-o ia mîndra cu dor;
la picioare
busuioc
să mă plîngă mai cu foc“.

Ultimul lui gînd se-ndreaptă la „frații poposiți“ lîngă „paltinii trăsniți“ (epitetul *trăsniți* sugerează și o mare înălțime) și mai ales la tînărul „sprîncenat“ și cu semne de vărsat, căci acesta îi va lua locul și va duce mai departe lupta împotriva ciocoilor.

Ca și în „Moartea lui Gelu“ de G. Coșbuc, murgul își va îngropa stăpînul:

„Murgul jalnic rîncheza
cu copita că-mi săpa
groapă mică că-i făcea
fînișor își așternea
floricele că-i sădea
cu trei lacrimi le stropea,“...

Balada Toma Alimoș cuprinde, într-o sinteză, cele mai semnificative figuri de stil sau alte procedee artistice specifice poeziei populare.

Remarcăm, în primul rînd, *personificarea*, prin care, de obicei, se introduce motivul legăturii dintre om și natură.

La închinarea haiducului „codrul se cutremura“ ... „armele din teci ieșea“, ... „murgulețul rînchezea“. Cu multă artă știe poetul popular să aleagă *epitetele*, investindu-le cu o mare putere de sugerare.

Sînt semnificative epitetele folosite în realizarea portretelor personajelor principale: Toma — „nalt la stat / mare la sfat“; Manea „slutul și urîtul“.

La fel: cîine *rău*; mi-ai fugit și *mișelește*. Nu lipsesc nici epitetele duble: cu păr *lung și gălbior;* Manea *grosul* și *arțăgosul*.

Există, de asemenea, și cîteva comparații (zbura tocmai ca *vîntul*) și *metafore (cîine rău*, Manea, *fiară rea)* semnificative.

Dintre toate aceste mijloace artistice însă, repetiția ocupă locul cel mai important, cu ajutorul ei poetul popular stăruie asupra trăsăturilor

caracteristice ale personajelor (portretul lui Toma și al lui Manea), imprimă un spor de dinamism versurilor (Și *fugea*, nene *fugea*, / Că-mi *venea*, măre, *venea)*, îngroașă anumite defecte (— „*Maneo*, *Maneo*, fiară rea), amplifică rugămintea *(pune-mi*, *pune-mi* cîte-o floare), subliniază dorul de oameni *(Închinar-aș* murgului; *Închinar-aș* armelor).

Merită să amintim și folosirea dativului etic: *mi*-l lovea; *mi*-i grăia; că-*mi* venea; ce-*mi* făcea? precum și a unor forme inverse: datu-mi-te-a (mi te-a dat). Pînă și diminutivele, frecvente la poeții populari, demonstrează măiestrie: *murguleț*ul meu (exprimă duioșie); *burduș*elul (ideea de apropiere); *frățiori* (intensitatea sentimentului). O mențiune se cuvine rimei, simplă, dar cu rezonanțe; codri*lor* — ulmi*lor* — fagi*lor* — paltini*lor*; cutremu*ra* — clăti*na*; re*ci* — se*ci* și altele.

MIORIȚA

Balada „Miorița" reprezintă nu numai un „adevărat bulgăre de aur poetic " al literaturii noastre populare, ci și „cea mai frumoasă epopee pastorală din lume".

Împrejurările au făcut ca descoperirea ei să aibă loc într-un ceas de durere — născută din nedreptatea unui vodă, dar „răscumpărată" cu fericirea de-a fi fost ales să transmită generațiilor viitoare, în numele poporului, un depozit sacru... Se știe că Alecu Russo, aflîndu-se în exil la Soveja, pentru că la prezentarea piesei sale „Provințialul la Teatrul Național" s-ar fi rostit versurile tăiate de cenzură: „Din Focșani la Dorohoi / Țara-i plină de ciocoi", a auzit „*Miorița*" cîntată de un cioban, a transcris-o și a încredințat-o prietenului său V. Alecsandri, care a publicat-o în celebra sa culegere de poezii populare.

Momentul cînd bardul de la Mircești va fi auzit *Miorița* este memorabil evocat de M. Sadoveanu în cuvintele:

„În rătăcirile sale romantice, urmărind, cu Russo și Negri, doinele și cîntecele bătrînești, tînărul poet de la 1840 a simțit deodată fiorul marei literaturi nescrise. A simțit pătrunzîndu-l acel glas din veacuri al poporului obidit; pînă la el nimeni nu-l auzise. Într-o seară de vară subt poala unui codru negru, undeva în munți, în sălașul neamului, la un foc haiducesc în preajma unei stîni, și a unui pîrîu, stînd cu fața spre stelele veșnice, sufletul lui a tresărit la sunetul buciumului și în ureche i-a sunat balada aceasta. În el s-a dezvăluit o floare fără moarte".

De-a lungul veacurilor, această „piesă cu adevărat clasică, unică în strălucirea sa de giuvaer" a cunoscut o largă răspîndire pe întreg teritoriul patriei. Pînă în prezent se cunosc mai bine de nouă sute de variante, cu deosebiri evidente și sub raport muzical, al melodiilor cu care se *cîntă* textul. Cu toate acestea, varianta publicată de Alecsandri rămîne, din toate punctele de vedere, cea mai reușită.

Subiectul *Mioriței* — ecou al transhumanței oierilor, care, purtîndu-și turmele din creierii munților pînă în cîmpiile cele mai îndepărtate, unele chiar în afara granițelor de azi ale patriei, au avut un rol important în păstrarea unității limbii române și a ființei noastre naționale — este simplu.

„Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai", admirabil tablou de natură, realizat în două versuri scurte, se-ntîlnesc „Trei turme de oi / Cu trei ciobănei".

Faptul că baciul moldovan e „mai ortoman / Ş-are oi mai multe, Mîndre şi cornute, / Şi cai învăţaţi; / Şi cîini mai bărbaţi" stîrneşte invidia celorlalţi doi care „se vorbiră" şi se sfătuiră ca „l-apus de soare / ... să mi-l omoare".

Planul lor este auzit de o „mioriţă" / Cu lînă plăviţă". Neliniştită, ea-l aduce la cunoştinţa stăpînului, pe care-l sfătuieşte să-şi cheme şi-un cîne: „Cel mai bărbătesc / Şi cel mai frăţesc".

Cu aceasta, *prima parte*, epică prin excelenţă, ia sfîrşit. În *eventualitatea* că va muri, ca semn al ataşamentului său faţă de viaţa pe care a dus-o, cere mioarei să fie îngropat „În strunga de oi", iar măicuţei bătrîne „Cu brîul de lînă" să-i spună „curat" că s-a însurat „Cu-o fată de crai / Pe-o gură de rai".

Dialogul dintre cioban şi *mioară* a constituit izvorul unor discuţii ample şi a unor interpretări diferite. Unii cercetători au văzut în *poziţia* ciobanului care, după ei, *se resemnează să moară, în loc să lupte, o concepţie „fatalistă"* mergînd pînă la *autodesfiinţare*.

În realitate, „Nicăieri nu se vorbeşte despre *fatalism* şi despre *resemnare*, despre *voluptatea* (plăcerea) de a muri; nu se arată că ciobanul şi-ar fi încrucişat braţele aşteptîndu-şi ucigaşii". Păstorul doreşte *în primul rînd să trăiască*. Rugăminţile adresate oiţei bîrsane au în vedere *eventualitatea nedorită*, dar posibilă a morţii, eventualitate marcată sugestiv prin versurile:

„Şi de-o fi să mor..."

Dar valoarea *Mioriţei* nu constă în *fondul de fapte* prezentat, de-altfel redus şi lipsit de complicaţii, ci în *măiestria artistică* cu care poetul popular sondează sufletul mare al poporului nostru şi în neobişnuita bogăţie de sensuri a limbii române.

La această *valoare* s-a referit T. Arghezi atunci cînd a afirmat că „poezia cultă încă n-a putut ajunge la înălţimea *Mioriţei* decît, poate, cu *Luceafărul* marelui Eminescu".

Apelînd la *naraţiune*, în primele versuri, poetul popular îşi desvăleşte marea sa artă în folosirea celorlalte două moduri de expunere: *descrierea şi dialogul*.

Dacă frumuseţile de basm, sugerînd atît sentimente de împlinire şi fericire cît şi ademenitoare perspective menite să încînte ochiul, cuprinse în primele două versuri, reprezintă un tablou de natură inegalabil prin lapidaritatea expresiei şi substanţa lui plastică, *chipul ciobanului* — „ideal de frumuseţe tinerească şi de cuceritoare bărbăţie" — constituie, de asemenea, o expresie elocventă a geniului artistic al poporului nostru. Realizat cu ajutorul *alegoriei* (o înşiruire de metafore) portretul baciului moldovean, aşa cum există el în mintea şi inima mamei, farmecă şi tulbură la fiecare lectură:

„Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mîndru ciobănel,
Tras printr-un inel?
Feţişoara lui
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui
Spicul grîului
Perişorul lui
Pana corbului,
Ochişorii lui
Mura cîmpului!..."

Respectul *filial* dus pînă la veneraţie, împletit cu „grija“ maternă este cuprins în portretul mamei:

„Măicuţă *bătrînă*
Cu brîul de lînă,
Din ochi lăcri*mînd*,
Pe cîmpi aler*gînd*,
Pe toţi între*bînd*,
Şi la toţi zic*înd*: ...“

(Atenţie la monorima ultimelor patru versuri şi la efectul *stilistic* ce rezultă din folosirea unui şir de gerunzii).

Legătura dintre mamă şi fiu, sentimentele duioase şi puternice pe care le nutresc unul faţă de celălalt simbolizează concepţia poporului nostru despre familie.

Dialogul dintre *mioară* şi stăpîn impresionează mai ales prin ataşamentul uman al oiţei, prin simplitatea gravă a ceasului ce se anunţă:

„— Mioriţă laie
Laie bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ţi mai tace!
— Drăguţule bace,
Dă-ţi oile-ncoace
.....
Stăpîne stăpîne,

Îţi cheamă ş-un cîne
.....
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Şi cu cel vrîncean!“

Faţă de moarte, baciul moldovean are aceeaşi concepţie proprie poporului nostru, ca şi Toma Alimoş, în sensul că „marea trecere“ este privită ca o încheiere inevitabilă în faţa căreia trebuie să stăm demni. Intervine totuşi un element nou care se referă la un anumit ritual legat de înmormîntarea flăcăilor, deci a tinerilor care au murit înainte de a se însura. În asemenea situaţie, obiceiul cere ca mortului să i se facă o *nuntă aparentă*, *ceremonialului* funerar substituindu-i-se unele momente din ceremonialul nupţial. Aşa se explică prezenţa versurilor care, în mod *alegoric*, vestesc *moartea*:

„Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa;
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi;
Preoţi, munţii mari
Păsări, lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!“

Motivul popular *al legăturii dintre om și natură*, specific folclorului nostru, este subliniat în special cu ajutorul *repetiției*, *al personificării și al epitetului*, în versuri de mare sensibilitate:

„Să-i spui lui vrîncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aici pe-aproape,
.....
În dosul stînii
Să-mi aud cîinii
.....
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag
Mult zice cu *drag*.
Fluieraș de *os*
Mult zice duios;
Fluieraș de *soc*
Mult zice cu *foc!*
Vîntul cînd a bate
Prin ele-a răzbate...“

Legătura aceasta este atît de puternică, încît nici *moartea* n-o poate rupe. Dimpotrivă, ea este privită ca un „catalizator“ care facilitează *reîntoarcerea* în natură, *contopirea* intimă cu natura.

Pe lîngă mijloacele și procedeele artistice arătate în cuprinsul analizei, se cuvine să mai evidențiem cîteva. Remarcăm prezența unor *diminutive* menite să sublinieze încărcătura emoțională, să dea un spor de gingășie unor sentimente: *mioriță*, de la *mioară* (de aici și titlul baladei); *bolnăvioară; oiță; măicuță; ciobănel*. Pe linia intensificării sentimentelor amintim de folosirea *dativului etic:* „vreau să *mi* te-omoare“; „Cine *mi*-au văzut“ și a unor *vocative* — semn de adîncă prietenie: *Drăguțule bace; Mioriță laie; stăpîne, stăpîne; oiță bîrsană*. *Epitetul* constituie, de asemenea, o figură de stil mînuită cu artă: *negru* zăvoi; lacrimi *de sînge;* să le spui *curat; mîndră* crăiasă. Remarcăm și originala *îmbinare* de elemente *realiste* (trei ciobani, măicuța care-și caută feciorul etc.) cu elemente *supranaturale* — specifice basmului (mioara care vorbește; participarea la nuntă a soarelui și a lunii etc.).

Sub raportul versificației observăm *măsura* de 5—6 silabe a versului, ritmul *trohaic* și *rima*, de obicei, *împerecheată:*

— Dră-gu	-țu-le	ba-ce
Dă-ți	oi-le-n	coa-ce
La-ne-	gru ză-	voi

Că-i iar-bă de noi...“

PRÎSLEA CEL VOINIC ȘI MERELE DE AUR

„Privind în volumul de povești poporale ce mi-ai trimis la țară, îmi pare că mă aflu în fața cu o comoară pe care aș fi pierdut-o de mult și am regăsit-o într-o zi de noroc“ — așa-și începe Vasile Alecsandri scrisoarea

către Petre Ispirescu, tipograful care, culegînd și publicînd *Basmele românilor*, carte care a fermecat copilăria multor generații, dezvoltîndu-le imaginația și dorința de a sluji omului, binelui și adevărului, a împlinit „o sacră datorie către patrie".

Prîslea cel voinic și merele de aur este unul dintre cele mai frumoase basme publicate de acest modest tipograf, om de o rară onestitate și sinceritate, la adresa căruia Barbu Ștefănescu Delavrancea a ținut să rostească cuvinte de mare laudă: „Ispirescu nu este un culegător (...), ci un adevărat creator... Ispirescu a fost artistul care a croit și modelat diferite calapoade în care s-au închegat formele acestor legende"...

Deși, din primele rînduri, sîntem preveniți că este vorba de niște întîmplări închipuite, de pe vremea „cînd făcea plopșorul pere și răchita micșunele; de cînd se băteau urșii în coadă; de cînd se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă oca de fier și s-arunca în slava cerului de ne aducea povești", urmărim, cu sufletul la gură, isprăvile viteazului Prîslea.

Vraja basmelor constă *nu în acțiune*, de regulă simplă, cu foarte multe elemente comune, ci în împletirea unor *întîmplări* în care intervin eroi supranaturali (zmei, zgripțuroaice, zîne etc.) și *fapte miraculoase, fantastice* (morți care învie, posibilitatea unor eroi de a se schimba în ceea ce doresc etc.).

Basmele, străvechi creații ale poporului, exprimă năzuința acestuia spre fericire, *spre dreptate socială*.

Lupta dintre *bine* și *rău*, care, în fond, reprezintă lupta dintre *asupriți și asupritori*, se încheie întotdeauna, cu victoria *binelui* — simbol al încrederii celor mulți în triumful dreptății. Zmeii, năpăstuind pe muritori, răpind pe cele trei fiice de împărat și furînd merele de aur, au săvîrșit mult rău, provocînd suferințe unor oameni. Ei trebuiau pedepsiți, spiritul de justiție cerea acest lucru. În luptă dreaptă, Prîslea îi va dovedi și le va reteza capetele. Frații mai mari, vicleni și invidioși, pun la cale, cu sînge rece, pierderea fratelui lor, apoi se înzorzonează cu victoriile acestuia. În acest caz, dreptatea urma să se realizeze pe altă cale, deoarece în concepția poporului nostru nu se cade *ca părinții și frații să fie judecători și împlinitori de osîndă:*

„Prîslea le povesti apoi toată istoria sa (...).

Atunci, împăratul, supărat, cheamă pe feciorii lui cei mari dar ei, cum văzură pe Prîslea, o sfecliră. Iar împăratul îl întrebă pe Prîslea cum să-i pedepsească.

Viteazul nostru zice:

— Tată, eu îi iert. Noi vom ieși la scara palatului și vom arunca fiecare cîte o săgeată în sus".

Conform principiului „după faptă și răsplată", săgețile fraților mai mari „le căzură drept în creștetul capului și-i omorîră"...

Lupta dintre *bine* și *rău*, în care se înfruntă forțe aproape egale, *este crîncenă*, căci este „pe viață și pe moarte".

Poporul a întruchipat în reprezentanții săi (Prîslea, Greuceanu, Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana, Țugulea și alții) pe lîngă cele mai alese *însușiri fizice* (frumusețe, „la soare te puteai uita, dar la dînsa ba"; *tinerețe, armonia corpului* — „tras prin inel") și cele mai alese *virtuți* morale (înțelepciune, cinste, vitejie, demnitate, bunătate, omenie etc.).

Dar, în același timp, pe *reprezentanții răului* — adevărați monștri însetați de sînge, urîți, vicleni, fățarnici — nu-i lipsește de *putere*, de *curaj*, tocmai pentru a scoate în evidență *superioritatea* primilor.

Ne amintim cît de dramatică a fost încleștarea cu zmeul al treilea:

„și se luptară,
și se luptară,
zi de vară
pînă-n seară";

iar cînd fu „pe la nămiezi, se făcură două focuri și așa se băteau "Numai intervenția *corbului* și a *fetei*, care-l ascultă pe Prîslea, grăbesc deznodămîntul...

Prîslea, așa cum rezultă încă din titlul basmului, *este personajul principal* și, așa cum am arătat că procedează cu eroii săi preferați, poporul l-a înzestrat cu virtuți morale și fizice deosebite. În primul rînd Prîslea *este modest*. Cînd tatăl său, și mai necăjit de insuccesul feciorilor mai mari, nu vrea să-l lase să păzească mărul și-l repede făcîndu-l „nesocotit" și „mucos", el stăruie în rugămintea sa:

„— Eu nu mă încumet a prinde pe hoți, ci zic că o încercare de-oi face și eu, nu poate să-ți aducă nici un rău".

Modestia mezinului este reliefată prin procedeul *opoziției*.

Ne amintim de *îngîmfarea* celui mai mare fiu al împăratului cuprinsă în cuvintele:

„... și mă prind că voi pune mîna pe acel tîlhar care ne jefuiește".

Modestiei i se alătură *istețimea* („Și alese un loc de pîndă într-un colț pe lîngă pom, bătu țepușele în pămînt și se puse între ele, așa cum să-i vină unul dinainte, iar altul la spate că, *dacă îi va veni somn și ar moțăi*, să se lovească cu barba de cel de dinaintea lui și dacă ar da capul pe spate, să se lovească cu ceafa de cel dinapoi)", *răbdarea* („.... și rămase priveghind pînă cînd pe la revărsat de zori, un ușor fîșîit se auzi prin grădină") și *îndemînarea* („... cînd dete cu a treia un geamăt ieși de lîngă pom și apoi o tăcere de moarte se făcu").

Bucuria împăratului la vederea merelor de aur „din care nu gustase niciodată", ca și bucuria victoriei l-au determinat pe viteaz să pornească în urmărirea hoților, să-i prindă și să-i aducă „chiar din gaură de șarpe".

Inteligența, *curajul*, *vitejia* sînt apoi, pe rînd, puse în lumină de creatorul popular. Prîslea, văzîndu-i pe frații săi că „se codesc" să coboare în prăpastie, coboară el pe tărîmul celălalt unde, după ce s-a uitat „cu sfială" la cele din jur, se bate cu zmeii și-i doboară, salvînd pe cele trei fete de împărat.

Foarte atent la tot ceea ce se petrece în jurul său și la toate acțiunile dușmanilor, Prîslea n-a observat că „frații săi prinseseră pizmă pe el pentru că fusese mai vrednic decît dînșii și căutau prilej ca să-l piardă"[1]. Abia mai tîrziu, el simțise „că frații săi îi poartă sîmbetele" și îi puse la încercare. Dușmănia acestora nu-l schimbă, el continuă să fie un om bun și săritor. De aceea, cînd auzi „o văietare care îi umplu inima de jale", puse mîna

[1] Din situații asemănătoare a scos poporul proverbele: Ferește-mă, doamne, de prieteni, că de dușmani mă feresc singur; — Cine ți-a scos ochii? — Frate-meu — Se vede, că d-aia ți i-a scos așa de adînc.

pe paloș și „făcu bucățele" balaurul care amenința viața puilor de zgripțor. Drept recunoștință, mama acestora îl readuce pe pămînt, dar Prislea nu-și dezvălui identitatea decît după ce inima sa a fost înduioșată de rugăciunile tatălui său, ale mamei sale și ale fetei care rămăsese în genunchi rugîndu-l"...

Farmecul basmelor, pe lîngă lumea aparte, plină de minunății în care ne poartă, constă în *frumusețea limbii vii, populare*, presărată cu *expresii plastice* (de silă, de milă, fu nevoit a mai aștepta un an; cerîndu-le cîte în lună și soare), cu *locuțiuni verbale* (să-ți rămînă oasele pe alt tărîm, vă veni de hac), *comparații* (căzu ca un mort) și *epitete sugestive* (grădina *meșteșugită;* intră *cu sfială)*, uneori duble *(*împărat *mare* și *puternic*), *în sinteza celor trei mijloace de expunere:* narațiunea, descrierea și dialogul și în *stilul oral*, este sporit de existența unor procedee specifice. Pe această linie, se cuvine să menționăm, pe lîngă prezența *numărului trei* (trei fii de împărați, trei fete, trei zmei, trei lupte etc.), *formulele tradiționale de introducere* (A fost odată ca niciodată...), *de încheiere* (Și încălecai p-o șa și v-o spusei dumneavoastră așa; M-am suit pe o roată / Și v-am spus-o toată) sau de *înviorare a narațiunii* în vederea sublinierii unor momente sau idei importante (Și merseră, / merseră / Zile de vară / Pînă seara / Cale lungă / Ca s-ajungă).

De regulă, aceste formule, fără legătură cu conținutul povestirii, sînt hazlii, de multe ori *ritmice și rimate.*

După modelul basmelor populare au creat basme și scriitorii. Amintim pe I. Creangă (Povestea lui Harap-Alb), pe M. Eminescu (Făt-Frumos din lacrimă), pe frații Grimm, pe Andersen.

Scanned with OKEN Scanner

ION NECULCE

APRODUL PURICE

Ion Neculce, autorul cronicii „Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-Vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat", socotit de Mihail Sadoveanu „Cel dintîi povestitor artistic al nostru" este primul dintre învățații români care se apleacă cu dragoste asupra tradiției populare, făcîndu-i loc într-o lucrare cultă. Motivele care l-au determinat să adune cele 42 de legende pe care le-a așezat în fața „Letopisețului" sub titlul „O samă de cuvinte" sînt arătate în predoslovia (prefața) cronicii sale: „...Deci o samă de istorii mai alese și noi nu le-am lăsat să nu le scriem. Însă nu le-am scris la rîndul lor, ce s-au pus de o parte, înaintea domnii Dabijii-Vodă s-au scris".

Cu toate că autorul subliniază caracterul *informativ*, *valoarea istorică* a acestor „cuvinte", el nu vrea să le impună ca documente, de aceea zice: „Că cine va vrea să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăși bine va fi, cine cum îi va fi voia, așa va face".

„*Aprodul Purice*" este o legendă, o creație epică populară în care explică, pe baza unei tradiții, de unde „s-au tras neamul Movileștilor de au agiuns de au fost și domni dintre acel neam". Ea poartă, de asemenea, peste veacuri, faima Marelui Ștefan, vitejia, spiritul de sacrificiu, dragostea pentru soldați și respectul acestuia pentru cuvîntul dat.

Deși scurtă, legenda reprezintă o dovadă convingătoare a talentului de povestitor și de evocator al cronicarului moldovean. Scena are multă viață. Parcă vedem cum „au fost căzdut calul lui Ștefan-Vodă în războiu" și cum strașnicul leu al Moldovei „fiind om micu" nu „puté în grabă încăleca".

După cum se vede, stilul lui Ion Neculce este *oral și popular*, căci cronicarul își însușește mijloacele povestitorului popular anonim, mînuind cu mult talent, în special vorbirea indirectă. El reproduce, înviorînd prin aceasta povestirea, întocmai cuvintele aprodului:
„Doamne, eu mă voi face o Moviliță și vino de te sui pe mine și încaleacă".
Și ale domnului:
„Sărace Purice, de-om scăpa eu și tu, atunce ți-i schimba numele din Purice, Movilă".

Constatînd că, deși scrisă acum mai bine de 200 de ani, nu întîmpinăm nici o dificultate sub raportul înțelegerii, se cuvine totuși să punem în lumină principalele particularități de limbă.

Observăm în primul rînd că Ion Neculce a folosit în lucrările sale *limba poporului*, graiul moldovean cu dulceața sa bine cunoscută. Este semnificativă din acest punct de vedere folosirea lui *i* final în cuvinte cum este substantivul *numeli*. Există, de asemenea, cîteva *cuvinte* — azi arhaisme (Aprodul, letopisețul), precum și unele forme gramaticale vechi: *u* final (Siretiu, războiu, micu); *dz* în loc de *z* (dzicu, cădzut); forma arhaică *pre* a prepoziției *pe*. Remarcăm apoi lipsa acordului între subiect și predicat, fenomen prezent și în operele pașoptiștilor: „Ștefan *s-au bătut*"; „Purice aprodul i-au dat calul lui".

Opera lui Ion Neculce care — așa cum remarca M. Sadoveanu — cuprinde „tot sufletul poporului, variat ca o primăvară" pe lîngă faptul că a făcut trecerea de la literatura istorică la literatura artistică, a constituit și un bogat izvor de inspirație pentru scriitorii de mai tîrziu: C. Negruzzi, V. Alecsandri, D. Bolintineanu, M. Sadoveanu și alții.

Scanned with OKEN Scanner

COSTACHE NEGRUZZI

SOBIEȚKI ȘI ROMÂNII

Costache Negruzzi, autorul celei mai valoroase nuvele istorice din literatura română (Alexandru Lăpușneanu), în *Sobiețki și românii*, evocă o pagină de luptă din trecutul glorios al poporului nostru.

Interesant de observat este faptul că autorul reușește să îmbine armonios *descrierea* cu *analiza*. Astfel, în *expoziținea* nuvelei, pe lîngă precizările cuvenite pentru fixarea cadrului în care va avea loc acțiunea (epocă, locuri și prezentarea personajelor) surprinde și principalele elemente care caracterizează *psihologia unei armate înfrînte, a unor comandanți învinși*. Soldații, „amestecați în neregulă", fără surle și tobe, „cu steagurile strînse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă" abia se tîrau. Au ajuns în această stare „ticăloșită", pentru că, de zece zile, „oamenii s-au hrănit numai cu poame", iar caii „n-au ros decît coaja copacilor". Însuși Sobiețki, regele, „fala leșilor, eroul creștinătății, mîntuitorul Vienei", era „posomorît, necăjit...."

Bun cunoscător al sufletului omenesc, Negruzzi știe, în cîteva cuvinte, să ne sugereze ce prost sfătuitor este *vanitatea*, la ce greșeli ne poate împinge *îngîmfarea*.

Înjosind mîndria semilunii, Sobiețki a crezut că poate orice. Silit „a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor și a moldovenilor", în locul unei analize critice a insuccesului, el dorește, ca să-și aline vanitatea, o victorie, „oricît de mică..." Hotărîrea de-a ataca cetatea (intriga acțiunii) este exprimată în pompoase cuvinte:„— Ba, pe numele patronului meu! nu va zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobiețki fără a i se cuceri".

Apărarea cetății de către cei nouăsprezece plăieși „trimiși de ispravnicul de Neamț pentru străjuire, în lipsa garnizoanei care era la Fălcii pe lîngă domnul Cantemir", constituie pentru C. Negruzzi un prilej de a pune în lumină cîteva din virtuțile strămoșești ale poporului român.

Bătrînul „de care se vede treaba că ascultă toți" și căruia autorul, în mod intenționat, nu-i dă nume, topindu-l în masa mare a anonimilor, este din acest punct de vedere un adevărat reprezentant al poporului nostru.

Ospitalitatea, setea de libertate, dragostea de pace și demnitatea sînt primele virtuți ce răzbat din răspunsul dat solului polonez:

„— Bine ai venit, domnule, ce poftești de la noi?"

„— Du răspuns măriei sale că laude și îngroziri de astea am mai auzit noi, și tot nu ne-am spăriat. *Mai bine măria sa și-ar căuta de drum și ar da pace unor oameni care nu i-au făcut nimic.* Cetatea n-avem de gînd să i-o dăm, cu una cu două, măcar că nu sînt în ea nici averi, nici merinde. Tot ce-i putem da este plumbul din pușce, pre care i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se ostenească să vie înăuntru!"

Simțul datoriei, născut din dragostea de țară, este atît de puternic, încît nu slăbește nici în primejdia morții. Cuvintele cu care bătrînul îl „înfruntă" pe vînătorul pornit pe „comparații": „— Taci, mucosule! Te temi că-i pieri? Mare pagubă! Un mișel mai puțin", sau cele cu care răspunde observației solului că-și pun „capul în primejdie", „— Nu purta grijă de capul nostru domnule. Gîndiți mai bine la al vostru" — sînt concludente.

Demnitatea, sîngele rece cu care plăieșii priveau „la pregătirile ce se făceau pentru moartea lor" (ca și în cazul lui Dan, prizonier la Ghirai) impresionează și pe Sobiețki care, dîndu-le libertatea, le zice:

„Voinicilor, sînteți slobozi; mergeți cu pace, și spuneți copiilor și fraților voștri, că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia".

Deși personaje secundare, Iablonovski și Potoțki, sub raportul a ceea ce este esențial pentru personalitatea lor, sînt bine caracterizați. Iablonovski este un om de onoare și un spirit lucid, realist. El îl sfătuiește, fără succes, pe rege să lase cetatea în pace, mai ales că nu au tunuri „de asalt". Tot el este acela care, cu riscul disgrației, atrage atenția suveranului că plăieșii „n-au făcut decît datoria lor, datorie patriotică și vrednică de toată lauda, și că au avut norocirea a cîștiga făgăduința marelui Sobiețki că vor fi slobozi și nesupărați". Potoțki, în schimb, este un lingușitor. Afirmația acestuia: „— Numele măriei tale e destul tun" este apreciată chiar de autor drept *„groasă lingușire"*.

George Călinescu — referindu-se la valoarea artistică a nuvelei *Alexandru Lăpușneanu* — observa că aceasta *„ar fi devenit o scriere celebră ca și Hamlet dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale"*.

Sobiețki și românii, fără a se ridica la nivelul nuvelei menționate mai sus, păstrează totuși destule semne de măiestrie artistică a celui despre care M. Eminescu spunea în *Epigonii:*

„Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronice bătrîne,
.....
Moaie pana în culoarea unor vremi de mult trecute,
Zugrăvește din nou iarăși pînzele posomorîte
Ce-arătau faptele crunte unor domni tirani, vicleni".

Menționăm în primul rînd *limba cu iz arhaic, cronicărească*, deosebit de sugestivă, în ciuda folosirii cu zgîrcenie a figurilor de stil. Excepție face doar epitetul *(armată ticăloșită, fioroasă* pustietate, merge *încet și gînditor)* cerut de descrierea locurilor și prezentarea oamenilor.

Scanned with OKEN Scanner

Atenția cititorului, pe lîngă *dinamismul acțiunii*, este reținută de modul în care *sînt împletite cele trei mijloace de expunere: narațiunea, descrierea și dialogul*. O mențiune specială o merită *dialogul*: dens, grav, cuprinzînd decizii hotărîtoare, de cele mai multe ori format din propoziții scurte:

„— Încă o dată vă întreb: vă închinați ori ba?
— Ba!“
.....
„— Cîți au pierit d-ai noștri?
— Zece.
— Și nu mai avem nici praf, nici merinde?
— Nu.“

Prin puternicul sentiment de dragoste de patrie pe care-l cuprinde, *Sobiețki și românii* constituie o convingătoare lecție de patriotism.

Scanned with OKEN Scanner

GRIGORE ALEXANDRESCU

LUPUL MORALIST

Grigore Alexandrescu este cel mai important fabulist al literaturii române din secolul al XIX-lea. Acest loc în istoria noastră literară se datorează nu numai talentului, ci și faptului că specia era cultivată în epocă și împrejurării că, trăind într-o societate în care nu putea să arate „fără sfială toate cîte socotesc", pentru a-și exprima, fie și indirect, părerile, apelează la alegorie, servindu-se de animale, întrucît:

„Lupii, urșii îmi fac slujbe, leii chiar mi se supun
Adevăruri d-un preț mare, cînd le poruncesc, ei spun.
Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim".

(*Epistola* D.I.V.)

Titlul fabulei, prin simpla alăturare a epitetului *moralist* — om care propovăduiește dreptatea, cinstea, egalitatea — *lupului* — fiară crudă, hrăpăreață, care ascultă numai de „legea" colților și măselelor proprii — este foarte sugestiv.

Pornind de la acest titlu, cu o substanță simbolică atît de veche și de bine cunoscută, substratul social, prezentat alegoric, se descoperă cu ușurință, intenția de aspră critică a aparatului de stat este evidentă, ea vizînd pe „părosii dregători" care „fac năpăstuiri multe", sfidînd legea, pravila, pe care-o țin „în ghiare" — simbol al arbitrarului, al bunului plac.

Poetul își începe narațiunea cu un ton cald, sub forma unei convorbiri cu niște auditori pe care-i bănuim de față — procedeu specific stilului oral:

„V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntîmplase s-ajungă împărat.
Dar fiindcă v-am spus-o, voi încă să vă spui
Ceea ce s-a urmat sub stăpînirea lui"

Scanned with OKEN Scanner

Talentul deosebit al autorului se pune în mișcare, odată cu primele versuri, evidențiindu-se, în special, prin arta cu care ideea — admirabil gradată — *că împăratul n-are de gînd să îndrepte starea de lucruri existentă, căci o asemenea acțiune ar fi potrivnică propriei sale firi, ci urmărește numai să arunce praf în ochii supușilor săi*, este demonstrată.

Văzînd, așadar, împăratul „că nu e deal sau vale / Unde să nu vezi jertfe" ale abuzului, socotește că se cuvine, să ia măsuri:

„Porunci să se strîngă obștească adunare,
Lîngă un copac mare;"

Cele două versuri *lasă impresia* că noul împărat este energic, pus pe ordine, probabil că și „părosii dregători" s-au înfrînat pentru o clipă, iar inima supușilor poate va fi vibrat într-un început de speranță. Alexandrescu însă dezvăluie repede adevăratele intenții ale autocratului, care vrea doar „*pe unii-alții* (nu pe toți vinovații) *să îi cam dojenească*" și în loc să-i pedepsească exemplar pe încălcătorii de pravilă, urmărește doar „în puține cuvinte" / Să le aducă aminte / Datoriile lor", deci nici vorbă de destituiri, pedepse drastice etc.

Ipocrizia conducătorului — numit cu ironică reverență „*-nălțimea lupească*" — se arată în timpul discursului rostit „C-un glas dojenitor" (de părinte) și cu argumente de pastor:

„— Bune sînt astea toate?
Datoriile slujbei astfel le înpliniți?
Nu aveți nici sfială, nici frică de păcate,
Să faceți nedreptate și să năpăstuiți"
.....
Gîndiți-vă că poate veți da cuvînt odată,
La-nalta judecată"

Culmea ipocriziei constă în aceea că lupul, urmînd exemplul unui preot „ce citea și propovăduia" la „ziua unui sfînt" se dă pe sine drept exemplu de urmat:

„Gîndiți-vă la suflet, și luați de la mine
Pildă a face bine".

„Discursul i-a luminat" deplin pe cîrmuitori, acum știau că din partea noului împărat nu-i paște nici o primejdie și, în fariseismul lor, voind să măgulească pe „înălțimea-mblănită" *mulți* dintre ei au pornit „să plîngă"... (emoționant moment!)

Dar intenția de a nu îndrepta nimic se descoperă, cu și mai multă putere, atunci cînd cel ce purta „o manta de oaie jupuită" se adresează ascultătorilor patetic (interogație retorică):

Spuneți, o să vă schimbați purtarea-vă cea proastă?

Scanned with OKEN Scanner

Cu mult umor și incisivă ironie este stabilit adevărul prin intervenția unui „vulpoi, în slujbe lăudat“ care voia să întrebe „smerit“ de unde și-a cumpărat „dobitocia“ sa „postavul de manta“, după care, *morala* fabulei cade ca o sentință fără apel:

„Cînd mantaua domnească este de piei de oaie,
Atunci judecătorii fiți siguri că despoaie.“

Se cuvine în cadrul scurtelor noastre considerații privind măiestria artistică a autorului să subliniem priceperea cu care Grigore Alexandrescu stăpînește *arta vorbirii directe* — procedeu propriu stilului oral. Este cazul intercalărilor — reprezentînd spusele diferiților eroi din fabulă — pe care le face în timpul narațiunii, înviorînd-o. Astfel, după ce ne precizează unde a auzit „domnul lup“ acel „cuvînt minunat,“ reprodue întocmai întrebările acestuia:

„E! ce ați hotărît, jupîni amploiați?
Oare-o să vă-ndreptați?“

De asemenea, merită să spunem cîteva cuvinte în legătură cu forța de sugerare (finețea stilului), de calificare și de demascare a unora dintre cuvintele și expresiile folosite de autor. Astfel, prostia lupului este cuprinsă plenar în formula de adresare: „Domnilor de tot felul,“ „-năltimea-nblănită,“ ori în felul în care i se adresează vulpoiul: „dobitocia voastră,“ iar *abuzul*, în expresia „pravila stă în gheare.“

Meritâ, în această ordine de idei, să amintim epitetele ce însoțesc persoana „ilustrului monarh: „-năltimea-*îmblănită*“, „-năltimea *lupească*“, precum și faptul că unele denumiri folosite, cum ar fi de pildă „*obștească* adunare,“ demonstrează că este vorba de epoca sa, de societatea în care trăia.

NICOLAE BĂLCESCU

ARDEALUL

Fragmentul „Ardealul“ face parte din opera fundamentală a marelui nostru cărturar Nicolae Bălcescu — *Românii supt Mihai-voievod Viteazul.*

Remarcabilă din punct de vedere istoric, această lucrare, scrisă într-o aleasă limbă literară, *constituie* în acelaşi timp şi o înaltă *şcoală de educaţie patriotică.* Merită să fie *cunoscute* şi *învăţate* cuvintele cu care revoluţionarul din 1848 îşi deschide cartea:

„Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei cîteva pagini din viaţa eroică a părinţilor lor. Voiu arăta acele lupte uriaşe pentru libertatea şi unitatea naţională cu care românii, supt povaţa celui mai vestit şi mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea“.

Dacă în cea mai mare parte a acestei „sfinte cărţi“ este vorba de bărbaţi viteji, de legendare fapte de arme, de cele mai alese virtuţi strămoşeşti etc. care ne îndreptăţesc să fim mîndri de părinţii şi moşii noştri, în „Ardealul“ *patriotismul fierbinte al lui N. Bălcescu se cristalizează în admiraţia fără margini a acestuia faţă de frumuseţile şi bogăţiile naturale ale Transilvaniei,* trup din trupul patriei noastre.

Se cuvine, înainte de toate, să remarcăm modul original în care, în foarte puţine rînduri, căci caracterul istoric al lucrării nu permite mai multe, vestitele frumuseţi şi numeroasele bogăţii ale Ardealului prind chip şi viaţă.

N. Bălcescu îşi începe descrierea cu o imagine de ansamblu, plină de măreţie, *în care-şi arată şi admiraţia şi mîndria:*

„Pe culmea cea mai înaltă a munţilor Carpaţi se întinde o ţară mîndră şi binecuvîntată între toate ţările de Domnul pre pămînt. Ea seamănă a fi un măreţ şi întins palat, capodoperă de arhitectură, unde sînt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte“.

În continuare, autorul se opreşte asupra unor elemente, pe care le pune în lumină prin ceea ce au mai caracteristic, contribuind astfel nu numai la precizarea cadrului natural descris, ci şi la lărgirea imaginii iniţiale de ansamblu. Aflăm, rînd pe rînd, că „un brîu de munţi“ ocoleşte „precum zidul o cetate, toată această ţară“, că sînt „păduri stufoase“, în care „ursul se

Scanned with OKEN Scanner

plimbă în voie" că, în cîmpie, te afunzi, într-o mare de grîu și porumb din care nu se mai vede calul și călărețul (aluzie la expediția lui Alexandru Macedon în Dacia, cînd soldații călări nu se mai vedeau din grîu, iar pedestrașii erau siliți să-și deschidă drum cu lăncile), pentru ca, după punerea în evidență a acestora, să revină asupra imaginii generale și s-o sublinieze prin cuvintele:

„Ori încotro te-i uita, vezi colori felurite ca un întins curcubeu și tabloul cel mai încîntător farmecă vederea". În partea ultimă a fragmentului, autorul folosește același procedeu, însă urmînd o cale inversă: pornește de la elementele naturale diferite (stînci *prăpăstioase*, lunci *înverzite*, rîuri *mari cu nume armonioase* etc.), se oprește asupra bogățiilor minerale pe care le enumeră, insistînd asupra aurului „pe care îl vezi strălucind pînă și prin noroiul drumurilor", pentru ca, în încheiere, să revină și să sublinieze prin aprecierea lapidară — „Astfel este țara Ardealului" imaginea generală realizată în primele rînduri.

Întrucît este vorba de o *descriere*, N. Bălcescu s-a folosit de mijloace și procedee artistice specifice. Mînuiește cu un deosebit talent *epitetul*, exprimat, de obicei, prin adjective: valuri *proptitoare*, stînci *prăpăstioase*, livezi *mirositoare*, văi *răcoroase*, stejari, brazi și fagi *trufași*. În unele cazuri, pentru a evidenția caracteristicile exprimate prin epitete, acestea sînt așezate înaintea substantivelor determinate, ca în exemplele: *limpede* apă, *amenințătoare* stînci.

Observăm de asemenea, că N. Bălcescu, ca și Al. Odobescu mai tîrziu, folosește cu predilecție *epitetul dublu*: țară *mîndră* și *binecuvîntată*; un *măreț* și *întins* palat; cîmpii *arse* și *văruite*.

Comparația, o altă figură de stil, ocupă și ea un loc important. Astfel, brîul de munți ocolește Ardealul „precum zidul o cetate"; ursul se plimbă prin Carpați „ca un domn stăpînitor"; dealurile se desfac „ca niște valuri proptitoare".

Pe linia acestor preocupări, merită să fie subliniată măiestria cu care N.Bălcescu reușește să sugereze cititorilor anumite dimensiuni. Ca să ne imaginăm înălțimea munților Carpați, autorul precizează că aceștia sînt „uriași", că vîrfurile lor „mîngîie norii" și că cele mai înalte creste sînt „încununate de o vecinică diademă de ninsoare", în timp ce măreția stîncilor ne este sugerată prin precizări sugestive de felul: „acele *amenințătoare* stînci de piatră, *care plac vederii și o spăimîntă totodată*".

Dar, marea artă a lui Bălcescu constă, așa cum am arătat la început, în talentul cu care a imprimat acestor puține rînduri un puternic fior patriotic, menit să trezească „în noi sentimentul dorinței ce avem de-a păstra și de-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire", pentru apărarea căreia „părinții noștri au luptat atît în veacurile trecute".

MIHAI ȘI CĂLĂUL

„Mihai și călăul" este un fragment din opera fundamentală a lui N.Bălcescu, „Românii supt Mihai-voievod Viteazul", operă pe altarul căreia, cum însuși mărturisește, și-a jertfit ultimele luni de viață: „Minutele în

Scanned with OKEN Scanner

care scriu sînt pline de amar și întristare (...) Însumi eu, cu o inimă sfîșiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neîmblînzită; caut a cîștiga timp asupră-i și a o întrece în iuțeală, ca să pot lăsa fraților mei aceste pagini din viața părinților, și cad sleit de puteri, mistuit de silințele ce fac."

Fragmentul, prezentînd faima de care se bucura, încă de pe vremea cînd era ban al Craiovei, cel ce avea să fie cel „mai vestit și mai mare din voievozii" noștri care au luptat pentru libertate și unitate națională, reprezintă un portret remarcabil, încă o dovadă a talentului scriitoricesc al revoluționarului pașoptist. *Epitetul dublu și multiplu* constituie un procedeu frecvent folosit de autor și în realizarea portretelor. Astfel, în „acel timp de *chin și jale*, strălucea peste Olt, un bărbat *ales și vestit și lăudat*," cu „virtuți *alese și felurite*", cu sfat „*drept și priceput*", și cu grai „*blînd și îmbelșugat*" etc. De asemenea, pentru a-i putea scoate la iveală, în cîteva rînduri, principalele trăsături de caracter, care să îndreptățească faima de care se bucura viitorul domn, Bălcescu folosește *enumerarea*. Astfel, aflăm că Mihai era vestit *prin frumusețea* trupului său..., *dragostea* către patrie, *îngăduiala* către cei asemenea, *omenia* către cei mai de jos, *dreptatea* către toți deopotrivă etc.

Bun gospodar, sub conducerea sa bănia Craiovei ajunse „în starea ei cea veche de neatîrnare administrativă și judecătorească și ostășească", „impilările turcilor" erau ținute în frîu cu ajutorul „unui trup de oștire", iar „soarta cea blîndă supt care se afla locuitorii Banatului era pizmuită de locuitorii de dincoace de Olt." Așa se face că faima lui Mihai crescu în așa măsură, încît „El ajunse a fi nădejdea tuturor, răzbunătorul atît de mult dorit și așteptat."

Bun cunoscător al năravurilor de la curțile domnești, unde, ca și în palaturile marilor împărați și regi ai apusului, crima era un mijloc la care se apela destul de des, N. Bălcescu dezvăluie planul crudului Alexandru-Vodă care, înspăimîntat „de acel mare nume al Banului Mihai", vru „să-l piarză cu orice chip" și, pentru că nu îndrăznea a-l prigoni pe față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București, sau a-l ucide prin taină".

Mihai, aflînd de acest plan, fugi spre Constantinopol, dar fu prins și, în sfîrșit, domnul „cătrănit de mînie", găsește „motive pentru a-l pierde, învinovățindu-l de trădător și rebel". Apoi, grăbește executarea sentinței, pentru ca nu cumva poporul să se ridice înfuriat „și să scape pe prinsul său."

În partea a II-a a fragmentului, scriitorul realizează o scenă dramatică de factură romantică, din care nu lipsește nici semnul divin, acea „întîmplare minunată" ce „înfiora mulțimea ca o mișcare electrică" și în numele căreia „vrînd-nevrînd, domnul fu silit a se îmblînzi și a-i dărui viața."

Bălcescu se dovedește a fi un artist cu un deosebit talent de evocator. Parcă-l vedem pe *gîdea* „cu satîrul în mînă, cu inima crudă, cu ochii sîngeroși", apropiindu-se de osîndit și pregătindu-se a izbi. Dar tocmai atunci, în cel mai înalt moment de încordare, are loc minunea..., pentru prezentarea căreia scriitorul folosește, pe lîngă o seamă de epitete viguroase, *prezentul istoric*, în propoziții scurte, menite a da narațiunii mai mult dinamism. „Dar cînd ațintește cu ochii asupra jertfei sale, cînd vede acel trup *măreț*, acea căutătură *sălbatică și îngrozitoare*, un tremur groaznic îl *apucă*, *ridică* satîrul *voiește a izbi*, dar mîna îi *cade*, puterile îi *slăbesc*, groaza îl *stăpînește*,

Scanned with OKEN Scanner

și, trîntind la pămînt satîrul, *fuge* printre mulțimea adunată împrejur, strigînd în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om".

Scena îi sugerează istoricului o comparație cu o întîmplare asemănătoare, în esență, din istoria Romei antice, cînd „un cimbru barbar" la „vederea măreață a lui Marius" nu îndrăzni „a ucide pe acel ce zdrobise tot neamul său".

Și în acest fragment regăsim *tonul grav*, *profetic*, cu rezonanță de trîmbiță ce străbate în întregime „sfînta carte în care se află înscrisă gloria României".

Principalele mijloace artistice sînt, așa cum s-a arătat, *epitetul*, cu preferință pentru *epitetul dublu și triplu (mulțimea „tristă, jalnică și tăcută")*, *enumerarea* și *prezentul istoric*.

Limba lui Bălcescu capătă farmec în plus și datorită unor expresii populare cum ar fi „Însă prins în cale"; „domnul cătrănit de mînie"; „strigînd în gura mare". Merită, de asemenea, să relevăm faptul că, pentru a sublinia spiritul epocii, cel despre care Jules Michelet a spus că „Era un erudit de primul ordin și totuși un spirit practic, foarte limpede și foarte luminos" a folosit, cu vădit simț al măsurii, cîteva arhaisme, cum ar fi: *capichihaia*, *gîdea*, *vistierului*, *dregătoria*.

Scanned with OKEN Scanner

VASILE ALECSANDRI

SERGENTUL

V. Alecsandri a nutrit o profundă dragoste pentru oamenii din popor, mai ales pentru țărani, pe care i-a cunoscut îndeaproape. În poezia *Sergentul*, lăudînd vitejia soldaților, poetul dovedește că eliberarea de sub jugul otoman este opera poporului, a țăranilor îmbrăcați în uniforme de dorobanți. De altfel, eroilor din Războiul pentru Independență, poetul le-a închinat ciclul de poezii *Ostașii noștri*.

Observăm, sub raportul compoziției, că autorul lui *Peneș Curcanul* a ales, în *Sergentul*, calea îmbinării unor momente (eroul în drum spre casă; odihna la umbra unui „stejar bătrîn"; întîlnirea cu regimentul rusesc și dialogul cu comandantul acestuia; reluarea drumului spre casă) care se succed și se țes armonic, mărind forța de impresionare a acestei poezii închinate soldatului simplu, anonim și tocmai de aceea simbolic. Citind-o, avem impresia că sîntem în fața unui scenariu cinematografic definitivat, gata să fie transpus pe peliculă.

În primele versuri, V. Alecsandri insistă asupra chipului sergentului, care, deși pentru eroismul său a primit cele mai înalte decorații românești și rusești, se întoarce acasă „*palid, slab*", cu „*sumanul rupt*", cu „*o cămașă ruptă bucăți pe dedesupt*" tîrîndu-și piciorul rănit, încălțat cu o opincă „*spartă*". Nota de tristețe, *care răzbate din aceste versuri, este amplificată de constatarea că, din feciorul frumos de altădată, n-au mai rămas decît ochii „de vultur adînci, vioi și mari" ce amintesc* de „lucioase umbre de eroi legendari".

De fapt, bardul de la Mircești, aproape pe tot parcursul poeziei, insistă cu finețe asupra *contrastului* dintre *înfățișarea exterioară mizeră* (opinca *spartă; căciula desfundată; calică* haina) *și însușirile sufletești remarcabile* ale Sergentului în ochii căruia vitejia strămoșească se arată „ca o lumină de glorie măreață".

Dialogul cu colonelul rus, comandantul corpului „de oaste mîndră în aur strălucind" scoate în evidență calitățile morale ale Sergentului, con-

vingerea acestuia că, în război, şi-a făcut numai *datoria faţă de patrie, faţă de popor, aşa cum au făcut toţi tovarăşii săi de luptă.*
La întrebările:

„— Dar aste decoraţii, cum, cine ţi le-au dat?“ şi „pentru care fapte?“ Sergentul răspunde simplu, cu modestie: „— Ştiu eu? Cică drept plată / Că am luat eu steagul redutei . . . şi pe dată / Cu el străpunşi de glonţuri, ne-am prăbuşit în şanţ . . .“

Dragostea de patrie, mîndria că este soldat român, deci luptător pentru libertatea poporului, rezultă şi din răspunsul:
„— Am rang... de dorobanţ!“, răspuns ce dă poeziei un ton bărbătesc, energic.

Onorul pe care regimentul rusesc îl dă eroului ce „pleacă trăgînd al lui picior“ reprezintă o recunoaştere a vitejiei neobişnuite a ostaşilor noştri.

V. Alecsandri, „acel rege al poeziei, veşnic tînăr şi ferice“ cum l-a denumit M. Eminescu, mînuieşte cu mare artă *naraţiunea* învăluitoare, caldă şi *descrierea* subtilă, pe care le înviorează cu admirabilul *dialog*, atît de simplu şi atît de scurt, dar atît de plin de semnificaţii, dintre Sergent şi Colonel.

Figura de stil predilectă, tocmai pentru că poetul, tinzînd să realizeze portretul eroului, apelează la descrieri, este *epitetul simplu, necăutat, dar plin de implicaţii, de rezonanţe.* Astfel, drumul pe care se întoarce Sergentul este de „*costişă*“, şi îşi zice în gînd „*cu jale*“; colonelul este „*semeţ*“ şi îşi priveşte soldaţii „cu drag“; regimentul salută „*cu onor*“ pe Românul care pleacă trăgînd al lui picior“.

Mai tîrziu, V. Alecsandri, în poezia „Eroii de la Plevna“, va constata, cu mîhnire, *că aceşti eroi, care în timpul războiului s-au întors acasă în zdrenţe, au ajuns după terminarea acestuia nişte cerşetori:*

„Ce-i astă, sărăcime, şi goală şi flămîndă!
Eroii de la Plevna! . . . Iată-i! . . . Ah! cine-i crede?
Le plînge chiar de milă tot omul care-i vede,
Şi eu plîng de ruşine . . . în ţara ospeţiei
Să văd cerînd pomană vitejii României?

IARNA

Vasile Alecsandri — admirabil prezentat de M. Eminescu în poezia sa *Epigonii*:

„Ş-acel rege-al poeziei, veşnic tînăr şi ferice,
Ce din frunză îţi doineşte, ce cu fluierul îţi zice,
Ce cu basmul povesteşte--veselul Alecsandri
. . . . . .
El deşteaptă-n sînul nostru dorul ţării cei străbune!“

[1] *Sergentul* — aparţine genului *liric.*

Scanned with OKEN Scanner

este primul poet în versurile căruia natura ocupă un loc deosebit de însemnat. El este socotit, pe bună dreptate, *nu numai creatorul pastelului în literatura română , ci și unul dintre reprezentanții lui cei mai de seamă.* Îndrăgostit de natură, încă din fragedă copilărie, Bardul de la Mircești — cum a fost supranumit — închină frumoase versuri locurilor natale, cîntînd anotimpurile, ocupațiile cîmpenești.

Probabil, pentru că avea obiceiul să-și petreacă iernile la țară și deci avea ocazia să reactualizeze unele icoane din copilărie, V. Alecsandri închină acestui anotimp, acestei domnițe îmbrăcată-n alb, mai multe pasteluri (*Gerul*, *Viscolul*, *Sania*, *La gura sobei*, *Miezul iernei* și altele).

Sub puternica impresie pe care i-o lasă unele tablouri din natură, pastelurile lui V. Alecsandri capătă un pronunțat caracter static, descriptiv. De multe ori însă el acordă loc narațiunii realizînd interesante treceri de la sugerarea vieții, la prezentarea însăși a vieții *(Concertul în luncă)*.

Iarna este un pastel, adică o creație lirică în care poetul își exprimă sentimentele prin zugrăvirea unor tablouri de natură. În primele șase versuri, anotimpul rece este prezentat în plină *instalare*:

„Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspîndind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.
Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mîndra țară".

Atotputernicia iernii, idee de bază în primele trei strofe, este întruchipată prin armata de „troiene călătoare adunate-n cer grămadă", prin „fiorii de gheață" pe care-i răspîndește pe „ai țării umeri dalbi" și mai ales prin victoria asupra soarelui redus la dimensiunile unui glob „rotund și palid" ce se prevede printre nori „Ca un vis de tinerețe printre anii trecători".

După ninsoarea din abundență, ce ne-a fost sugerată, cu ajutorul repetiției „Ziua *ninge*, noaptea *ninge*, dimineața *ninge* iară", iarna și-a întins mantia peste „dealuri, împrejur, în depărtare", transformînd pămîntul într-o întindere pustie, fără urme, fără drum".

Imaginea monumentală a iernii, ce-și impune prezența anihilînd parcă și viața (satele trăiesc doar prin „clăbucii albi de fum") este realizată în special cu ajutorul *epitetului*: iarna *cumplită*, troiene *călătoare*, *mîndra* țară, îndinderea *pustie*.

Culoarea albă, dominantă, este realizată tot cu ajutorul epitetului. Astfel, umerii țării sînt *dalbi*, ea se îmbracă cu o zale *argintie*, clăbucii de fum sînt și ei tot *albi*, pînă și plopii par niște „fantasme *albe*". Chiar comparația „Fulgii zbor, plutesc în aer *ca un roi de fluturi albi*", pe lîngă ideea de mișcare, este pusă în slujba *albului*, a *imaculatului*.

Ultima strofă are menirea de a însufleți peisajul, de a umaniza iarna, care nu mai este *cumplită*, ci dimpotrivă, darnică în plăceri.

Scanned with OKEN Scanner

„Doritul soare" își reia, după o temporară înfrîngere — mai mult o repliere tactică — locul pe cer, făcînd să strălucească „oceanul de ninsoare".

Prezența omului se face simțită în ultimele două versuri:

„Iat-o sanie ușoară care trece peste văi . . .
În văzduh voios răsună clinchete de zurgălăi".

Sentimentele de admirație sau de îngrijorare, generate de *cumplita* iarnă în plină năvală, cedează locul în ultima strofă bucuriei de a trăi, liniștii. Parcă simțim, sub stratul gros de zăpadă, răsuflarea odihnitoare a pămîntului ce-și adună forțele pentru o nouă germinație.

Ritmul trohaic și amplitudinea versurilor de 16 silabe slujesc discret acestui scop, realizînd o muzică în registru de bas, menită a servi drept acompaniament contrastant clinchetelor tinerești ale zurgălăilor ce se ridică deasupra tăcerii văzduhului, risipind-o.

HORA UNIREI

Poetul Vasile Alecsandri este unul dintre reprezentanții de frunte ai generației de scriitori și luptători pașoptiști, generație revoluționară care și-a înscris pe steagul ei de luptă cele mai mărețe idealuri ale poporului român. Coeziunea, unitatea de vederi și spiritul de sacrificiu al acestor revoluționari merită să constituie pentru noi un model demn de urmat.

Idealul fundamental (de perspectivă, nu imediat) al acestei generații glorioase era *realizarea unității naționale a tuturor românilor într-un stat independent și suveran*. Pînă și numele țării noastre — România — lor li-l datorăm.

Așa se explică de ce Bardul de la Mircești nu s-a mulțumit să fie un simplu poet visător (care să scrie poezii închinate doar iubirii, naturii etc.), ci a cîntat cele mai importante evenimente politice ale vremii sale, evenimente la care, cu excepția Războiului pentru Independență (era prea în vîrstă), a participat activ: Revoluția din 1848 *(Deșteptarea României)*; Unirea *(Jurămînt; Hora Unirei)*; Războiul pentru Independență (ciclul de poezii *„Ostașii noștri")*.

Hora Unirei, scrisă în 1856 în scopuri propagandistice, s-a bucurat de un prestigiu atît de mare în sînul poporului, încît a pătruns în tezaurul folcloric.[1] Poetul însuși va publica-o, mai tîrziu, în culegerea de *Poezii populare ale românilor*, ediția 1866. Acest lucru se explică în primul rînd prin faptul că ea a corespuns unei năzuințe generale și în al doilea rînd spiritului popular în care a fost scrisă. Un merit deosebit în rapida ei difuzare l-a avut și muzica scrisă de A. Flechtenmacher, prieten al poetului, compozitor și animator muzical de frunte.

Scrisă „dintr-o răsuflare" — sub imperiul unui sentiment puternic — și într-o limbă populară, simplă, *Hora Unirei* impresionează în mod deosebit datorită *mesajului* ei patriotic și *tonului fundamental* avîntat, tineresc

[1] Mihai Eminescu definea folclorul ca o totalitate a operelor *create* sau *însușite* de popor.

Scanned with OKEN Scanner

și izvorît dintr-o mare încredere în destinele neamului nostru. Ritmul puternic cadențat al melodiei va servi și el acestui scop.

Sub raport *compozițional*, poezia este alcătuită din două părți perfect sincronizate. Astfel, primele două strofe cuprind *un apel la unire adresat tuturor românilor:*

„Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima română,
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României!"

și o motivare convingătoare a acestui apel:

„Iarba rea din holde piară!
Piară dușmănia-n țară!
Între noi să nu mai fie
Decît flori și *omenie!*"

(Atenție la semnificația cuvîntului „*omenie*"

Partea a II-a se oprește asupra unui obiectiv imediat — unirea principatelor — și constituie un apel adresat fraților din Țara Românească. *Sinecdoca* — figura de stil care constă în înlocuirea singularului prin plural, a pluralului prin singular, a unui cuvînt care arată întregul prin altul care arată o parte etc. — a fost aleasă să joace rolul de suport artistic principal al acestui mesaj:

„*Măi muntene, măi vecine* (munteni, vecini)
.. ..
Amîndoi sîntem de-o mamă (moldovenii și muntenii)
.. ..
Amîndoi avem un nume .

Chemarea la unire nu este pe-o zi, pe două, ci pentru veșnicie:

„Vino să te prinzi cu mine
Și la viață cu unire,
Și la moarte cu-nfrățire!"

Principalele argumente ale unirii sînt:

— *Întărirea capacității de apărare a ființei noastre naționale:*

„Unde-s doi, puterea crește
Și dușmanul nu sporește!";

— *originea comună a românilor:*

„Amîndoi sîntem de-o mamă
De-o făptură și de-o seamă,";

— *numele comun, destinul unic, calitatea de frați:*

„Amîndoi avem un nume,
Amîndoi o soartă-n lume,
Eu ți-s frate, tu-mi ești frate,
În noi doi un suflet bate!"

Scanned with OKEN Scanner

Apa Milcovului — semnul material al despărţirii — trebuie secată „dintr-o sorbire“, iar „Hora noastră cea frăţească“ trebuie să se-ntindă pe toată „cîmpia românească!“, s-o vadă şi „sfîntul soare“.

Alături de tonul fundamental amintit, realizat cu ajutorul interjecţiei predicative „hai“, al unor verbe la imperativ sau conjunctiv cu sens imperativ *(vin; să-nvîrtim; să nu mai fie; piară“; să treacă)* şi a unor propoziţii (fraze) exclamativ-imperative („În noi doi un suflet bate!“; „Să-nvîrtim hora frăţiei / Pe pămîntul României!“), vom aminti, pentru a sublinia caracterul popular al limbii, comparaţiile de esenţă folclorică: *„Ca doi brazi într-o tulpină / Ca doi ochi într-o lumină“;* metafora *„Iarba rea din holdă piară!“;* unele elemente des întîlnite în creaţia noastră orală: *sfîntul soare“; hora; brazii; ochii; drumul mare*, precum şi *repetiţia (Amîndoi* avem un nume */ Amîndoi* o soartă-n lume“.*)*.

O menţiune specială merită şi *versificaţia* (versul de 8 silabe, ritmul trohaic, rima împerecheată):

„Ca să	trea-că	dru-mul	ma-re
Pes-te-a	noas-tre	vechi ho	-ta-re;“

Hora Unirei aduce pînă în zilele noastre, ca o mărturie menită să însoţească veacurile, ecoul unor lupte ale strămoşilor noştri şi bucuria unui vis împlinit.

DAN, CĂPITAN DE PLAI

Poemul „Dan, căpitan de plai“, de inspiraţie folclorică, este una din cele mai izbutite poezii ale lui V. Alecsandri, menite să reînvie chipuri legendare de viteji apărători ai pămîntului străbun.

Aşa cum arată şi titlul, personajul principal, în care Bardul de la Mircești a întruchipat cele mai alese virtuţi ale poporului nostru, este Dan, un vestit căpitan de plai, aşezat de Ştefan cel Bun de strajă ţării, sus, în împărăţia munţilor.

Viteazul voievod s-a petrecut de mult în lumea umbrelor, dar bătrînul Dan, credincios înaltei porunci:

„. . . trăieşte ca şoimul singuratic
În peştera de stîncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dînd viaţă luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale cum soarele apune . . .“

Prezenţa viteazului oştean în acest decor din care răzbate un sentiment de senină liniște vine, foarte subtil, să sugereze dragostea de pace a poporului român. Aşezat aici, în floarea vieţii, Dan nu s-a gîndit niciodată să încalce moşie străină, deşi s-au scurs atît de mulţi ani, încît s-a pomenit „vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară . . .“

Bogat sufleteşte, aflîndu-se pe pragul înaltei încheieri, Dan se bucură cînd „Soarele răsare“, dar, în acelaşi timp, priveşte „trist“ cum „Fantasma

Scanned with OKEN Scanner

drăgălașă a verdei tinereți“ fuge de „răsuflul geroasei bătrîneți“ și meditează la eterna problemă a căii fără întoarcere. Sentimentul că se-afundă-n zile, că „timpul trece“ îi apasă umărul, îi smulge o dramatică exclamație:

„O! lege-a nimicirei, o lege nemiloasă /
Cînd, cînd s-a toci oare a vremei lungă coasă!“

Dar, asemenea poporului, care nu-și pierde cumpătul în fața morții, Căpitanul își „pleacă fruntea și cade în visare“, topindu-se parcă în natură, căci „munții albi ca dînsul se-nclină-n depărtare“.

Această prezentare, pe lîngă faptul că e plină de poezie, subliniază cu putere patriotismul, vitejia și spiritul de sacrificiu de care dă dovadă bătrînul soldat. Aflînd din gura a „doi vechi stejari“ că „e sabie în țară“, că „au năvălit tătarii“, că „ard satele române“ și „holdele-n cîmpii“ și zărind pe ceruri „un stol de vulturi urmați de uli grămadă“, simbol al morții, Dan se transformă miraculos, „Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc“ și hotărîrea de-a pleca de îndată înaintea dușmanilor este și luată:

„La luptă, Dane! țara-i în jac, țara-i în foc!“

Înarmat cu paloșul care-i „lucește voios în mîna lui“, simțind că-n pieptu-i „tot bate o inimă română“, fericit că „Pe inimă și paloș rugină nu s-au pus“, printr-o impresionantă *invocație*, bravul ostaș își rostește cea mai fierbinte rugă:

„O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Pîn'ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai!
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
Cînd inima-nceta-va să bată-n peptul meu,
Ș-atunci inima numai de-a bate să încete,
Cînd voi culca sub țărînă a dușmanilor cete“!

Fără a mai pierde nici o clipă, călcînd „cu pași gigantici pe urme mai mărunte“, Dan pornește spre fratele său de arme Ursan, cu care va ține piept hoardelor tătare pînă la sosirea arcașilor orheieni. Apărîndu-l pe Ursan, străpuns de o săgeată, este și el rănit și dus peste Nistru prizonier.

Umilit, pentru că a fost gonit „precum un lup din codri“ de cîini, după trei zile și trei nopți de frămîntări, hanul Ghirai, prin ochii căruia „trec fulgeri de cruntă răzbunare“ strigă„ să-i aducă sub cort pe Dan bătrînul“.

Scena care urmează, de un cutremurător dramatism, accentuat printre altele și de folosirea prezentului istoric, este de natură să dezvăluie noi însușiri ale eroului.

Dialogul, încordat și dinamic, cuprinde întrebări și răspunsuri cu valențe simbolice și scăpărări de inteligență:

„Ghiaur! zice tătarul cu inima *haină*
Ce simte firul ierbei cînd coasa e vecină?
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunse căpitanul
Căci are să renască mai fragedă la anul“

Iarba care „*are să renască mai fragedă*“ simbolizează poporul român, popor menit să nu piară niciodată și pe care loviturile, departe de a-l slăbi, îl fac și mai puternic, generațiile viitoare, care vor continua lupta.

Răspunsul plin de demnitate îl impresionează pe Ghirai care, în schimbul iertării, îi propune să-și părăsească *legea*:

„. . .O! Dan, om înțelept!
Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume
Pe mulți tătari cuprins-ai de-ai morții reci fiori!
Acum îți vine rîndul și ție ca să mori.
.. ..
Dar însă îmi fac milă de ani și de-a ta minte,
Gîndind la bătrînețea ce-apasă-al meu părinte,
Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de *legea* ta!“

Menționăm că, în acele timpuri străvechi, prin lege se înțelegea *atît religia*, cît și *apartenența la poporul român*. *Calitatea de român* presupunea și pe aceea de *creștin*. Așa se și explică de ce, în trecut, turcii și tătarii erau denumiți *păgîni*, iar românii *creștini*.

Am făcut această precizare pentru a asigura înțelegerea justă a răspunsului metaforic, de-a dreptul impresionant, dat de ilustrul nostru înaintaș:

„Ceahlăul sub furtună nu scade mușunoi
Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu voi“.

Patriotismul fierbinte, cuprins în cererea bătrînului oștean:

„Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
Ghirai! mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut odată pămîntul țării mele“.

îl face pe han să uite că are în față un dușman și plin de admirație îi spune:

„. . . Tată, ia calul meu și du-te!“

Întîlnirea cu țara, cu „aerul Moldovei“ cu care-și „umflă peptu-i rece“, lacrimile care-i curg din „ochi-i plini de jale“, în timp ce privește pentru ultima dată „podoaba țării sale“, constituie un tablou sublim, chintesență de patriotism.

Întrucît cuvîntul dat trebuie respectat, Dan „se întoarce la hanul, întră-n cort“, dar vîrsta, rănile și dorul de patrie îl izbăvesc de sabie — el „suspină, șovăiește și, palid, cade mort!“ Și Ghirai, plin de ură la început, puternic impresionat apoi de înțelepciunea și demnitatea bătrînului, căruia nu se sfiește să-i spună *tată* este cel care, de data aceasta, „cu durere“ îi va aduce — ca o imparțială și pioasă recunoaștere — ultimul omagiu:

„O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Avînd o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții“

Scanned with OKEN Scanner

Fragmentul din manual are puține versuri care se opresc asupra unui unui alt oștean al lui Ștefan cel Mare. Și totuși admirabilul portret al lui Ursan ne stăruie în minte:

„Om *aspru* care doarme culcat pe-un buzdugan
Ursan *pletos* ca *zimbrul*, cu peptul *gros și lat*
Cu brațul *de bărbat*, cu pumnul *apăsat*
E scurt la grai, năpraznic, la chip întunecos".

Utilizînd epitete sonore, unele aspre, la care se adaugă comparația „ca zimbrul" — simbol al puterii, poetul sugerează nu numai *forța*, *hotărîrea*, ci și o undă de *duritate* și *mister:*

„Toți care știu de dînsul spun multe, dar șoptind
Și cale de o zare îl ocolesc grăbind".

Versul „El e de peste Milcov pribeag misterios" prefigurează atît ideea că românii, ori de unde ar fi, sînt voinici, sînt viteji, cît și ideea unirii.

Nararea unui simplu episod ne dă dimensiunile acestui Hercule al „cîmpiilor pustii":

„Pe vremea lui, sub ochii lui Ștefan domn cel mare,
Intrînd în dușmani singur *ca vieru-n stuhul tare*
Au prins pe hanul Mîrza din fugă cu arcanul".

Drept răsplată, Ștefan „I-au zis":

„Ursane frate! să-ți faci ochirea roată
Și cît îi videa zarea, a ta să fie toată!"

Cu toate că Ursan are fată, are herghelii, deci răspunderi și avere, cînd Dan îi spune: „De pe munte venit-am să te ieu", răspunde fără ezitare: „Dar să mergem!"

Alt personaj, remarcabil realizat, este hanul Ghirai. La prima vedere s-ar părea că acest *agresor*, setos de sînge, este de la început și pînă la capăt negativ, căci din ordinul lui, „sub robie cad fete și copii", iar tătarii, „în bălți de sînge își joacă armăsarii". Și totuși, în fața vitejiei și a demnității se pleacă, recunoscînd în „dușmanul" său un om ce merită să fie respectat. De fapt, trecerea de la mînia neiertătoare („Un semn și capu-ți zboară la cîini și la vulturi") la respectul aproape filial („Tată, ia calul meu și du-te"), culminînd cu durerea pe care o simte la moartea viteazului — reprezintă o formă indirectă de evidențiere a deosebitelor însușiri ale bătrînului căpitan.

O dovadă deosebit de grăitoare că acest poem este nu numai inspirat din folclor, ci și scris în spiritul creației noastre folclorice este prezența motivului popular al *legăturii dintre om și natură*. Sugerat în versurile

„Apoi el pleacă fruntea și cade în visare
Iar munții albi ca dînsul, se-nclină-n depărtare"

este remarcabil prezentat, cu ajutorul personificării, în versurile:

„Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar rîul îl cunoaște și scade-a sale valuri
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă".

Scanned with OKEN Scanner

Așadar, rîul, care-l cunoaște din alte lupte, scăzîndu-și apele, dă ajutor viteazului să ajungă mai repede înaintea tătarilor.

Legătura dintre om și natură este atît de intimă, încît Dan înțelege graiul stejarilor „Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte“ (aluzie la stejarii „frați“ din apropierea conacului de la Mircești), iar pămîntul Moldovei, cînd primește ultimul sărut al oșteanului „tresare“ și-l recunoaște.

Față de conducătorii iubiți, poporul român a păstrat vii sentimente de admirație și recunoștință. Chipul lui Ștefan cel Mare strălucește în multe din cele 42 de legende adunate de Ion Neculce sub titlul „O samă de cuvinte“. V. Alecsandri, care iubește și are „multă sperare în acest popor plin de simțiri“, evocă la rîndu-i măreața figură a „apărătorului creștinătății“:

„Așa m-au deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie“!

Sub raportul măiestriei literare remarcăm în primul rînd talentul cu care îmbină *narațiunea*, *descrierea* și *dialogul*. Pentru înviorarea narațiunii, V. Alecsandri folosește frecvent *vorbirea directă*. Astfel reproduce întocmai spusele stejarilor:

„O! frate!, zice unul, un vînt de miazănoapte
. . . . . .
„Așa! răspunde altul, colo în depărtare
Zărit-am astă noapte pe cer lumină mare“!

precum și *monologul* căpitanului:

„Pe inimă și paloș rugină nu s-au pus“ ...

Cu multă artă mînuiește *dialogul* care are loc între cei doi viteji. Primejdia, faptul că nu-i timp de pierdut, ca și spiritul de sacrificiu al oștenilor sînt surprinse în propoziții scurte, dinamice:

„. . . *Bine-am găsit, Ursane!*“

un aspru glas răspunde: „*Bine-ai venit, moș Dane!*
Ce vînt te-aduse aicea?

— Vînt rău și de jălire!
Ne calc păgînii, frate și țara-i la pieire!“
„De pe munte venit-am, să te ieu
Să mergem“.

Dialogul dintre Dan și Ghirai, în esență, se aseamănă cu cel dintre Mircea cel Bătrîn și Baiazid din „Scrisoarea III“ de M. Eminescu.

Tonul fundamental, vestind marea dragoste de moșie și calmul în fața primejdiei, *este grav*, așa cum grave sînt semnalele de bucium ce-anunță pîrjolul. Ecourile sale ca dangătele scoase de clopotele bătute-n dungă sînt cu atît mai puternice cu cît au fost precedate de acordurile de pace ale unei vieți patriarhale, aproape idilice.

Dintre figurile de stil frecvent folosite amintim *epitetul* — caracterizat printr-o mare putere de sugerare — fie că este *simplu (triste* șoapte; *verdei* tinereți; om *de munte*; suflete *gonite)*, fie că *este dublu* (peptul *gros*

Scanned with OKEN Scanner

și lat; după zile *mari* și *bune); comparația* — de esență populară — (pletos ca *zimbrul;* trăiește ca *șoimul* singuratic) sau *proprie poetului cult — (Ca pe un gol de munte* o stîncă solitară; întins *ca un cadavru); metafora concisă* (Pîn' ce-oi strivi *toți lupii, toți șerpii* de pe plai); personificarea (Pămîntul ce tresare și care-l recunoaște).

Des folosit în poezia lui Alecsandri este cuvîntul *alb* — simbol al purității, al cinstei:

„Iar munții *albi* ca dînsul, se-nclină-n depărtare.
. . . . . .
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc.
Și vreu cu fața *albă* senin să mă sfîrșesc,
Ca dup-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormîntul meu să fie curat și *alb* ca mine"!.

Merită a fi subliniată folosirea — ca și în opera lui N. Bălcescu — a prezentului istoric, cu intenția de a aduce în fața cititorului fapte din trecutul îndepărtat:

„El *strigă* să-i aducă sub cort pe Dan bătrînul.
Deși cuprins de lanțuri, măreț *intră* românul.
. . . . . .
Ghirai *cade* pe gînduri . . .
Te *știu* de mult pe tine, *cunosc* al tău renume.
. . . . . .
Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn *nu voi*"

Sînt, de asemenea, cîteva *forme inverse* (adusu-mi-au; zărit-au; venit-am) și *locuțiuni verbale* poetice (cade pe gînduri; să faci ochirea).

Cîntînd vitejia strămoșească, „*Dan, căpitan de plai*" a constituit și constituie o adevărată școală de patriotism.

AL. I. ODOBESCU

PE PLAIURILE BISOCEI

(fragment)

Alexandru I. Odobescu este socotit, în materie de limbă literară, un mare maestru. Această îndreptățită faimă și-a cucerit-o, în special, după publicarea lucrării „Pseudo-Kinegetikos“ (Fals tratat de vînătoare) — operă de mare originalitate, în care, într-o desăvîrșită sinteză, și-a dat întîlnire tot ceea ce geniul omenesc a produs, de-a lungul veacurilor, pe tema vînătorii, în literatură, pictură, sculptură și muzică.

„Pe plaiurile Bisocei“ — fragment din această operă — este un *tablou* în care, prin mijloace specifice literaturii, Alexandru I. Odobescu „a pictat“, cu emoționantă admirație și cu îndreptățită mîndrie patriotică, frumusețile unui colț de rai al pămîntului românesc.

Nu putem, citind aceste rînduri încărcate cu emoție, să nu ne amintim de „Ardealul“ lui N. Bălcescu și să nu sesizăm fondul de aur comun al acestor două cîntece de slavă închinate pămîntului străbun.

Impresionează în mod plăcut nota ușor elegiacă și duios romantică pe care scriitorul o realizează discret, la începutul și sfîrșitul fragmentului. Elegiacă și romantică, pentru că soarele „scăpătase pînă la zarea orizontului“, pentru că autorul vrea să-și ia „ziua-bună de la întinsele privelişti ale plaiului mai înainte de a le pierde cu totul din vedere („vacanța“ lua sfîrșit), pentru că „asemenea privelişti“, orășenilor, le „este dat arareori a le vedea“.

Eliminînd orice tendință spre spectaculos, în realizarea acestui impresionant tablou, Odobescu alege o cale simplă, clasică, ca a marilor pictori ai Renașterii. Aflat „pe culmea dealurilor sub care se adăpostește, ca într-o copaie, satul Bisoca“, gata să coboare — silit de întunericul ce își anunțase sosirea — autorul aruncă „o largă și mulțumitoare privire“, pînă departe în zare, ca să vadă și să rețină tot-tot, pînă la dealurile dobrogene ce „încingeau ca un cerc plumburiu acest curios tablou al cărui aspect devenea cu totul fantastic prin neobișnuite și metalice reflexe“ (joc al umbrelor).

---

[1] Ideea de a scrie această carte i-a venit în urma rugăminții prietenului său Cornescu de a-i scrie o prefață la „*Manualul vînătorului*“.

Scanned with OKEN Scanner

Dorința de a surprinde *totalitatea* elementelor componente ale tabloului natural intuit (privit) este sugerată cu ajutorul *repetiției*, respectiv prin *repetarea* cuvîntului *tot*, și a *enumerării*. „De pe acest tăpșan culminant" autorul vede *tot* Bărăganul, *tot* cîmpul Brăilei, *tot* șesul Galaților cu matca Rîmnicului, cu valea Buzăului, cu lunca Siretului etc". Nu scapă vederii nici „liniile șerpuite ale rîurilor", nici Balta Albă și Balta Amară, nici „aburoasa cordea a Dunării".

După fixarea acestor elemente ale fundalului, pictorul își oprește privirile asupra elementelor mai apropiate. De data aceasta „sub forme și culori mai reale", el vede vîrful Bisocei și al Ulmușorului cu „mari pietroaie sure și murgi, unele prăvălite la un loc ca turme de vite adunate la repaos, altele risipite prin livezi ca vacile cînd pasc pribege".

Ca și înaintașul său N. Bălcescu, Al. I. Odobescu folosește cu predilecție, atunci cînd realizează descrieri, *epitetul dublu*. Astfel, razele soarelui sînt „calde și senine", lunca Siretului este o cîmpie „lată și oablă", lunca este scăldată într-o lumină „gălbuie și lucioasă", în timp ce munții își desfată vizitatorii cu „tainice și răcoroase" raze.

Cu atît mai mult, autorul, cu măiestria care-l caracterizează, utilizează epitetul simplu (cerc *plumburiu;* tăpșan *culminant)* și, uneori, pentru a accentua unele caracteristici pe care le consideră semnificative așază *epitetul înaintea substantivului determinat (întinsele* priveliști; *uriașe* sinii de aur; *curios* tablou; *mari* pietroaie).

Al.I. Odobescu, pe linia *sensibilizării* expresiei, face deseori apel la *comparație*. Bisoca se adăpostește între dealuri, „ca într-o copaie"; cîmpia ce se deschide la poalele dealurilor este scăldată în lumină „ca fața unei uriașe sinii de aur"; rîurile se desprind „ca fire creț de beteală argintie"; unele pietroaie sînt risipite prin livezi „ca vacile cînd pasc pribege".

Om de mare cultură, Odobescu a utilizat cu un deosebit simț al limbii, atît cuvîntul vechi (beteală, plai), cît și neologismele (fantastic, curios, reflexe), fiind un „constructor" de fraze mari, complexe, cu perioade ample. Este un adevăr unanim admis că, în rîndurile celor ce au ridicat *limba literară românească* pe culmile ei cele mai înalte, se numără, datorită prețioasei sale contribuții, și autorul lui „Pseudo-Kinegetikos".

Scanned with OKEN Scanner

MIHAI EMINESCU

SCRISOAREA III

De la Eminescu încoace, toate generațiile au învățat cu emoție *Scrisoarea III*, operă în care luceafărul poeziei românești a realizat o admirabilă antiteză între trecutul glorios (epoca lui Mircea cel Bătrîn) și *prezentul* (epoca în care a trăit Eminescu) *decăzut*, între *patriotismul adevărat* și *fanfaronada patriotică*, dînd sentimentului de dragoste de patrie dimensiuni noi și străluciri surprinzătoare.

Fragmentul studiat este din prima parte a poeziei și *reînvie* figura legendară a lui Mircea cel Bătrîn, în care Eminescu a întrupat cele mai alese virtuți ale poporului nostru.

Sub raportul *compoziției*, *Scrisoarea III* este formată din cîteva tablouri și scene prinse într-o țesătură dramatică magistral realizată.

Primele versuri vestesc pericolul, ca norii negri și învolburați furtuna:

„La un semn, un țărm de altul, legînd vas de vas se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă";

Dacă puhoiul turcesc este sugerat cu ajutorul unor hiperbole:

„Ieniceri, copii de suflet, ai lui Alah, și spahii
Vin de-ntunecă pămîntul la Rovine în cîmpii;
Răspîndindu-se în roiuri întind corturile mari..."

sentimentul de pericol grav, iminent, provocat de invazie este atenuat de poet printr-un vers cu rădăcini înfipte adînc în folclorul național:

„Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari..." vers ce sugerează prezența oștenilor români, faptul că n-au fost luați prin surprindere și că sînt gata să-și apere patria.

Deși este vorba de un *agresor* care a încălcat hotarele țării, care ar merita să fie lovit și zdrobit pentru această îndrăzneală, Mircea cel Bătrîn, acționînd în concordanță cu străvechea tradiție de pace a poporului nostru, trimite un sol, pentru a obține o întrevedere cu Baiazid. De altfel, voievodul muntean, un conducător deosebit de înțelept și cu un ascuțit simț al

Scanned with OKEN Scanner

realității, era conștient de faptul că un război cu imensul imperiu turcesc ar fi deschis pentru poporul român, un popor viteaz, dar mic, o lungă eră de jertfe și de dureri și că deci era preferabil să fie evitat, să fie salvgardată *pacea*, însă o pace *demnă*, fără compromisuri, ca între popoare suverane, pe deplin egale.

Apelînd la *dialog*, un dialog *dinamic și dens*, poetul realizează între Baiazid și Mircea o confruntare dramatică, ce pune în evidență, într-un mod inimitabil, trăsăturile principale de caracter ale celor două personalități.

Baiazid, viteaz fără-ndoială, dar pe care victoriile obținute pînă atunci l-au amețit, făcîndu-l să se creadă *invincibil*, vorbește ca un cuceritor:

—„ Tu ești Mircea?
.....

— Am venit să mi te-nchini,
De nu schimb a ta coroană într-o ramură de spini"

Răspunsul calm și plin de demnitate:

„Orice gînd ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cît sîntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți;
.....
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război."

îl surprinde atît de tare, încît trece nu numai peste uzanțele diplomatice, ci și peste respectul datorat vîrstei, respect aflat în stima tuturor popoarelor:

„— Cum? Cînd lumea mi-e deschisă, a privi gîndești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot?"

În febra mîniei, expresiile laconice, ultimative sînt înlocuite cu fraze lungi, rostite într-un tempo accelerat și Ilderim (Fulgerul) cade într-o adevărată perorație (vorbărie), proslăvindu-se:

„O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună.
S-a-mbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta,
Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pămînt și mare"

Scanned with OKEN Scanner

Ideea că în fața lui s-au strîns toate forțele creștinătății este sugerată printr-o măiastră îmbinare de hiperbole, epitete, unele din ele hiperbolizate, metafore, comparații și personificări:

„Pentr-a crucii biruință se mișcară *rîuri-rîuri* (epitet):
Ori din codri *răscolite*, ori *stîrnite din pustiuri* (metaforă)
Zguduind din pace-adîncă ale lumii începuturi (hiperbolă)
Innegrind tot orizonu cu-a lor zeci de mii de scuturi (hiperbolă)
Se mișcau *îngrozitoare* (epitet) ca păduri de lănci și săbii (comparație)
Tremura înspăimîntată *marea* de-ale lor corăbii (personificare)

Oricine s-ar fi pierdut în fața unei asemenea forțe, *El*, Baiazid, însă, „cu o ură ne-mpăcată" a jurat să treacă peste dînșii, „falnic, fără păs" și din „pristolul de la Roma" să dea „calului ovăz"... Extaziat în fața propriei sale vitejii, Sultanul își încheie perorația cu două versuri interogative în care citim nu numai *îngîmfare*, ci *și o ironică și disprețuitoare mirare:*

„Și de crunta-mi vijelie *tu* te aperi c-un toiag?
Și purtat de biruință, să mă-mpiedic de-*un moșneag?*"

Răspunsul lui Mircea, exprimat și el prin fraze lungi, rostite calm, dar hotărît, constituie nu numai o dovadă de demnitate și înțelepciune:

„— De-un moșneag, da împărate, căci moșneagul ce privești,
Nu e om de rînd, el este Domnul Țării Românești."

ci și o lecție despre învățămintele pe care conducătorii de popoare trebuie să le tragă din istorie, lecție sintetizată în versurile:

„După vremuri mulți veniră, începînd cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe;
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vr-un pod
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pămînt și apă
Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimînt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pămînt"

În versurile imediat următoare, Eminescu, ca nimeni altul, subliniază izvorul de apă vie, din care se ridică încrederea lui Mircea în victorie, deși oștile sale nu se puteau compara cu cele ale Apusului:

„Eu? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul
Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, rîul, ramul
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
Dușmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfioară de-a ta faimă Baiazid!"

Scanned with OKEN Scanner

Ajunși la acest punct, înțelegem că orice cuvînt în plus ar fi scăzut tensiunea dialogului. „Părțile" erau lămurite. Ultimul cuvînt urma să fie rostit de arme. Și Eminescu realizează o scenă de luptă memorabilă, în care precizia descrierii, mișcarea, bărbăția, legătura intimă dintre om și natură, bucuria biruinței, și spaima etc. prind viață în versuri de rară antologie, îmbrăcate în cele mai alese podoabe de stil. Cîtă putere de sugerare și pulsație de viață există în versul:

„Și abia plecă bătrînul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!"

Și cît de strălucitor este subliniată ideea de ordine — rod al capacității organizatorice a domnitorului — ce domnește în rîndul armatei române adăpostită de „codrul de stejari" — frate bun al românilor — din care „mii de capete pletoase", mii „de coifuri lucitoare" *ies* „din umbra-ntunecoasă" și „roiesc după un semn", năvălind asupra dușmanilor.

Atacul vijelios este surprins onomatopeic, *auzim „caii sălbatici"*, luînd pe copite „fața negrului pămînt" și șuierul „săgeților în valuri".

Comparațiile fericit alese („Și *ca norii de aramă și ca ropotul de grindini;* / Vîjîind *ca vijelia și ca plesnetul de ploaie;* / în zadar striga-mpăratul ca și *leul în turbare;* / cad asabii *ca și pîlcuri risipite pe cîmpie"); hiperbolele* cu rezonanță apocaliptică *(„Orizonu-ntunecîndu-l* vin săgeți de pretutindeni; / Pe pămînt lor li se pare *că se năruie tot cerul"*, *personificările* originale („Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare" / *Urlă cîmpul* și de tropot și de strigăt de bătaie";/ *verbele dinamice (*săgețile *„șuieră, se toarnă "*; cerul *se năruie; se-mprăștie* a dușmanilor steaguri; colo caii se *răstoarnă)*; epitetele cu adîncă rezonanță („*Durduind* soseaua călării...; se clatină *rărite* șiruri *lungi* de bătălie; acea „grindină *oțelită, ca și repetiția* („Mircea însuși mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare / Care *vine, vine, vine,* calcă totul în picioare") aduc în fața cititorilor, cu putere de lucru trăit, dramatica încleștare de acum mai bine de cinci secole — pagină măreață din lupta poporului nostru pentru apărarea libertății și a ființei noastre naționale.

CĂLIN

(file din poveste)

Convins că o adevărată literatură trainică „...nu se poate întemeia decît pe graiul viu al poporului nostru, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui", M. Eminescu care, așa cum mărturisește Ion Slavici, „ținea să se potrivească întru toate cu poporul", s-a aplecat cu dragoste asupra bogatei noastre creații folclorice și, pornind de la ea, de la spiritul ei, a creat frumuseți rare, adevărate bijuterii ale tezaurului poetic național.

Călin (file din poveste) își are punctul de plecare în basmul „Călin *Nebunul*" (cules în timpul peregrinărilor sale prin țară) din care păstrează doar episodul în care flăcăul își regăsește iubita, alungată de tatăl ei într-o pădure

Scanned with OKEN Scanner

neumblată. Fragmentul din manual este ultima parte a poeziei (nunta feteĭ de împărat cu frumosul „Zburător" cu plete negre) și începe cu o prezentare de o inegalabilă frumusețe a cadrului natural de vis, în care cei doi tineri își trăiesc cel mai important moment din viața lor:

„De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
Și-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lîngă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur'ude în văzduhul tămîiet,
Pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă".

Cîtă artă în folosirea epitetului — figură de stil des utilizată în descrierile de natură! Codrii sînt „de aramă" (de stejari) glăsuirea pădurii *de argint*" (de mesteceni) este „*mîndră*", văzduhul este „*tămîiet*".

Apoi cîtă sensibilitate duioasă în personificarea trunchilor ce „poartă suflete sub coajă" și „suspină"!

În continuarea tabloului, sugerînd imagini vizuale și senzații motorii (de mișcare), Eminescu, care a colindat pădurile din jurul Ipoteștilor, s-a scăldat în „toloacă" (baltă) și a sorbit din cristalul izvoarelor, introduce elemente noi, utilizînd, în special *epitetul* și *personificarea:*

„Iar prin *mîndrul* întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare *zdrumicate* peste pietre licurind;
Ele trec cu *harnici* unde și suspină-n flori *molatic*"

Sărind în „bulgări fluizi peste prundul din răstoace", „apele pădurii, la adăpost de orice adiere de vînt, se strîng într-o oglindă cu fața mereu liniștită în care „luna zace".

Verbul „*zace*", departe de a include noțiunea de *boală*,ilustrează ideea de pace, de liniște, de contopire cu tot ceea ce-i în jur a acestui „cuibar rotind de ape".

Apoi, poetul populează decorul cu numeroasa lume a gîzelor:

„Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
Curg în rîuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare
A popoarelor de muște „sărbători murmuitoare".

În acest decor de basm „lîngă lacul care-n tremur somnoros și lin se zbate" s-a așezat o masă „mare-ntinsă cu făclii prea luminate", ca să aibă unde sta împărătesele și împărații veniți să serbeze „nunta *gingășei* mirese".

Împletind elementele reale cu cele fantastice, M. Eminescu aduce la nuntă și „Feți — frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțele", și cititori de stele, și pe „șăgalnicul Pepele", spre bucuria socrului mare, acum cu barba pieptănată și fericit că poate să-și poftească oaspeții la masă — la loc de cinste așezînd pe „Nunul mare, mîndrul soare și pe nună, mîndra lună".

Scanned with OKEN Scanner

Și de data aceasta, poetul se dovedește a fi un mare portretist. Portretul miresei este realizat într-un mod cu totul original. Citind poezia, în mintea noastră, chipul miresei prinde contur vers după vers, așa cum pe șevaletul unui pictor genial vedem întîi o simplă linie, apoi alta, apoi fruntea, apoi ochii strălucitori de fericire, apoi ovalul feței, apoi gura și, în sfîrșit întreaga minune: o Ileană Cosînzeană, atît de frumoasă, încît „la soare să te poți uita, dar la dînsa ba". Există totuși o diferență și ea constă în aceea că Eminescu, extaziat, dezvăluie numai cîteva elemente ale portretului, lăsîndu-ne să ne închipuim singuri *minunea* cu „păr de aur moale", presărat cu „flori albastre", cu fața „roșie ca mărul" și cu „o stea în frunte. Fata, căreia „de noroc i-s umezi ochii", vine „mlădioasă", *purtîndu-și cu grație „trupul ei frumos" de zînă.*

Într-un asemenea loc „s-așază toți la masă" și „Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul", vinul se toarnă în căni și veselia înlocuiește atmosfera *solemnă* a ritualului căsătoriei.

În partea ultimă a poeziei, elementul fantastic crește, căci nunții împărătești i se alătură o nuntă din lumea măruntă a gîzelor:

„Dar ce zgomot se aude? Bîzîit ca de albine?
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Pînă văd păienjenișul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod".

Defilarea gîzelor este plină de poezie: furnicile aduc în gură „de făină marii saci", albinele aduc „miere, aduc colb mărunt de aur", să aibă cariul din ce face cercei...

Versurile care urmează introduc o remarcabilă notă de umor:

„Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-*un greierel*
.....
În veșmînt de catifele, un bondar *rotund în pîntec*
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cîntec,
.....
Cu mustață *răsucită* șede-n ea un mire flutur"

Această notă culminează cu misiunea „diplomatică" a unui greier „crainic sprinten", care:

„Ridicat în două labe, s-a-nchinat bătînd din pinteni;
El tușește, își încheie haina plină de șireturi:
— Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături"

Trebuie să remarcăm că ambele nunți, atît cea împărătească, cît și cea a gîzelor, sînt, ca și „Nunta Zamfirei" de G. Coșbuc, nunți țărănești, așa cum le mai vedem încă în satele noastre. M. Eminescu a ridicat limba literară pe cele mai înalte culmi. În versurile lui, fiecare cuvînt *cîntă și încîntă*, dezvăluind cu subtilitate farmecul, vigoarea, muzicalitatea și finețea „graiului" nostru strămoșesc.

Scanned with OKEN Scanner

Călin (file din poveste) constituie o expresie grăitoare în acest sens. Cîtă poezie găsim în epitetele utilizate! Viorile răsună *lin*, văzduhul este „tămîiet", parcă îl simţim, aerul „văratic" aduce miresme de fîn cosit, *sărbătorile* „murmuitoare" le auzim. Merită în această ordine de idei să menţionăm preferinţa poetului pentru epitetul mîndru-mîndră: *mîndrul* soare, *mîndra* lună, *mîndra* glăsuire, şi pentru epitetele aşezate înaintea substantivelor, pentru a sublinia o anumită caracteristică: *marii* sacii, *şăgalnicul* Pepele, *somnoros* glăsuieşte. Merită, de asemenea a fi remarcat epitetul *albei* (rochii) care simbolizează *puritatea*, *nevinovăţia*.

Altă figură de stil, magistral mînuită, este *personificarea*. Sînt investiţi cu atribute omeneşti „*mîndrul soare*" şi „*mîndra lună*", *mireasa Viorică*, care-şi aşteaptă nuntaşii, *fluturii* şi mai ales *greierul* cel cu „haina plină de şireturi".

Nu lipseşte nici *repetiţia*: „*Toţi* cu inime uşoare, *toţi* şăgalnici şi berbanţi" şi nici *enumerarea*: „Vin ţînţarii lăutarii, gîndăceii, cărăbuşii".

Poetul ştie, în acelaşi timp, să scoată parfum de fină esenţă din *arhaisme* (schiptru, pagii), din *regionalisme* sugestive şi sonore *(omăt, tăpşan, răstoace, bondar, colb)* şi chiar din *neologisme* (fluizi).

Remarcăm forma verbală *împlu*, frecvent folosită de poet, precum şi locuţiunea verbală *ţine hangul*.

ÎMPĂRAT ŞI PROLETAR

Nedreptatea, privaţiunile şi suferinţele, prezenţe adînc înrădăcinate în solul societăţii capitaliste, l-au apropiat pe marele nostru poet de cei ce trudesc şi l-au determinat să reflecteze la temeiurile lumii în care trăia, lume în care exploatarea omului de către om a ajuns să cunoască forme sălbatice.

Fragmentul studiat cuprinde discursul proletarului[1], un adevărat rechizitoriu al întregului eşafodaj al nedreptei orînduieli ce-mparte oamenii „în mizeri şi bogaţi".

Mizeria celor ce muncesc este remarcabil sugerată încă din prima strofă:

„Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorîtă,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare
Pe lîngă mese lunge, stătea posomorîtă,
Cu fețe-ntunecoase o ceată pribegită,
Copii săraci și sceptici-ai plebei proletare".

[1] *Împărat şi Proletar*, publicată în 1874 în *Convorbiri literare*, se compune din patru tablouri:
a) discursul proletarului (studiat de elevi);
b) plimbarea Cezarului pe malurile Senei;
c) Parisul în flăcări (revoluţie) şi ultimele clipe ale Comunei;
d) Cezarul (detronat) cugetînd asupra destinelor lumii.

Scanned with OKEN Scanner

Corespondența dintre viața fiilor „sceptici ai plebei proletare“ și decorul mizer (taverna *mohorîtă*, cu *ferești murdare*, mese *lunge)* este nu numai evidentă, ci și profund grăitoare.

Lumea în care trăiesc este atît de plină „de amaruri și chin“, încît unul dintre proletari, în durerea sa, contestă „Că-i omul o lumină“, afirmînd că „Nici o scînteie-ntr-însul nu-i candidă și plină“, că raza lui e murdară „ca globul cel de tină“ peste care omul „domnește pe deplin“.

Folosind *interogația retorică* („Spuneți-mi ce-i dreptatea?“), agitatorul, cu o rară forță de convingere, în propoziții pline de miez, demască „dreptatea“ burgheză — un adevărat „cerc de legi“ în care „Cei tari se îngrădiră / Cu averea și mărirea...“ Dar și la adăpostul acestui puternic *cerc*, exploatatorii n-au liniște, se tem și, de aceea, uneltesc mereu, gîndind la noi forme de spoliere:

„Prin bunuri ce furară, *în veci vezi cum conspiră*
Contra celor ce dînșii la lucru-i osîndiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi“.

Inegalitatea socială este atît de adîncă, încît:

„Unii plini de plăcere petrec a lor viață,
Trec zilele voioase și orele surîd.
În cupe vin de ambră — iarna grădini, verdeață
Vara petreceri, Alpii cu frunțile de gheață —
Și fac din noapte ziuă și-a zilei ochi închid“.

În versuri viguroase este demascată demagogia politicianismului burghez:

„Virtutea pentru dînșii ea nu există. Însă
V-o predică...“,

căci, adaugă poetul:

„... trebuie să fie brațe tari
A statelor greoaie cară trebuie împinse
Și trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci *voi* murind în sînge, *ei* pot să fie mari“.

Așadar, războaiele sînt aprinse, ca să satisfacă *vanitatea*, setea de glorie a unor inși ce vor să fie „mari“.

Printr-o enumerare sugestivă, ce ne lasă impresia unor poveri trîntite peste spinări gîrbovite, tremurînde de încordare, este exprimată ideea că poporul suportă toate greutățile:

„Și flotele puternice și armatele făloase,
Coroanele ce regii le pun pe fruntea lor,
Și-acele milioane, ce în grămezi luxoase
Sînt strînse de bogatul, pe cel sărac apasă,
Și-s supte din sudoarea prostitului popor“.

Scanned with OKEN Scanner

În șirul de minciuni cu care vor să-și asigure puterea, clasele suprapuse au inventat *religia*, *îngerii*, *răsplata de apoi:*

„Religia — o frază de dînșii inventată
Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug,
Căci de-ar lipsi din inimi speranța de răsplată,
După ce-amar muncirăți mizeri viața toată,
Ați mai purta osînda ca vita de la plug?“

Cu umbre care nu sînt, v-a-ntunecat vederea / Și v-a făcut să credeți că veți fi răsplătiți...“

Concluzia care se desprinde este exprimată dinamic în strigătul de protest și de deșteptare al oratorului:

„Nu! moartea cu viața a stins toată plăcerea —
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți“.

Apoi, coborînd tonul, fără să-i slăbească forța de convingere, ci dimpotrivă, invitînd pe auditori să înțeleagă bine cele ce urmează, agitatorul rostește și alte adevăruri — în realitate tot atîtea sentințe — despre societatea capitalistă:

„Minciuni și fraze-i totul ce statele susține,
Nu-i ordinea firească (lăsată de D-zeu) ce ei a fi susțin,
Averea să le aperi, mărirea și-a lor bine,
Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine
Și pe voi contra voastră la lupta ei vă mîn.“

Apelînd din nou la *interogația retorică*, copilul lucid al plebei proletare, revenind asupra inegalității sociale, subliniază forța de neînvins a celor ce muncesc:

„De ce să fiți voi sclavii milioanelor nefaste,
Voi, ce din munca voastră abia puteți trăi?
.....
De ce uitați că-n voi e și număr și putere?
Cînd vreți, puteți prea lesne pămîntul să-mpărțiți“.

Poezia se încheie cu un îndemn la revoluție:

„Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!
Atunci cînd după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,
Egală fiecare, și să trăim ca frați!...“

Fiind o poezie de atitudine, în care un proletar, în cuvinte simple, la îndemîna tuturor, condamnă o lume, trebuie să remarcăm talentul cu

Scanned with OKEN Scanner

care Eminescu a dat glas năzuinţelor spre dreptate şi demnitate a celor în care e „număr şi putere".

Cu o economie intenţionată de mijloace artistice, poetul face, în principal, apel la epitete (*scunda* tavernă, stătea *posomorîtă*, copii *sceptici*, milioanelor *nefaste*) şi la antiteză, evidentă chiar în titlul poeziei, între condiţia mizeră a proletarilor şi luxul sfidător al bogaţilor — este prezentată o impresionantă dramă cu largi implicaţii sociale.

Mihai Eminescu a ştiut să găsească *tonul just*, în general un *ton de protest*, născut dintr-o *justificată indignare* şi alimentat cu adevăruri crude, ton care anunţa marea frămîntare, aşa cum trăznetele şi furtuna răscolesc oglinda de apă a mărilor.

LACUL

„Lacul" este o idilă, un vis de dragoste, cu speranţe, aşteptări şi regrete adolescentine, o remarcabilă creaţie romantică şi dovadă strălucită a geniului poetic eminescian.

Îndrăgostit de natură, pe care a cîntat-o în multe poezii (*Freamăt de codru*, *Somnoroase păsărele*, *Revedere*, *Ce te legeni*, *Călin (file din poveste)* şi altele), poezia *Lacul* — exemplu de armonie şi muzicalitate — aduce în prim-plan, cu gingăşie, *codrul*, *nuferii*, *luna*.

Figura de stil predilectă este *personificarea*.

În prima strofă întîlnim un tablou cu frumuseţi de basm:

„Lacul codrilor *albastru*
Nuferi *galbeni* îl *încarcă*
Tresărind în cercuri *albe*
El *cutremură* o barcă".

După cum vedem, lacul este *albastru*, căci în el se oglindeşte cerul şi se privesc stejarii, iar nuferii *galbeni* — o raritate — sînt aici atît de mulţi, încît îl *încarcă*. Astfel împodobit, lacul *tresare* şi *cutremură*, în cercuri *albe*, o barcă, întocmai ca un Făt-Frumos ce nu vrea să tulbure vraja pădurii fermecate.

Într-un asemenea decor, imaginaţia îşi ia zborul spre lumea *tulburătoare* şi *tainică* a iubirii:

„Şi eu trec de-a lung de maluri (solitar şi meditativ)
Parc-ascult şi parc-aştept (starea de nelinişte)
Ea din trestii să răsară
Şi să-mi cadă lin pe piept",

Că-i vorba de *un vis* ne-o dovedeşte şi folosirea pronumelui personal *ea* în locul numelui propriu (Maria, Ileana), precum şi sentimentul — sugerat cu mare fineţe — că, într-un asemenea decor, trebuie să trăiască şi, din cînd în cînd, să se arate zîna-zînelor.

Scanned with OKEN Scanner

Apoi, visul este dus mai departe:

„Să sărim în luntrea *mică*
Îngînaţi de glas de ape
Şi să scap din mînă cîrma
Şi lopeţile să-mi scape".

Farmecul glasului „de ape" este atît de mare, încît nu se cade a fi tulburat nici prin bătaia lopeţilor şi nici prin mînuirea cîrmei.

De sus, de pe cer, „blînda lună" îşi va răspîndi „lumina", mărind fiorul tainic, ce cuprinde inimile îndrăgostiţilor, în timp ce simfonia fantastică a naturii va atinge sublimul, sprijinită de un neîntrecut virtuoz — vîntul ce va foşni „lin" prin trestii.

Trezirea, spulberarea visului nu întîrzie:

„Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin şi sufăr
Lîngă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr".

Sub raportul măestriei artistice, remarcăm sensurile pline de poezie ale unor cuvinte. Astfel, lacul „*cutremură*" şi nu *scutură* şi nici nu *zgîlţie* barca, pentru că numai astfel fiorul romantic al iubirii ne poate fi discret sugerat, barca este *mică* şi nu *mare*, ca să nu tulbure muzica naturii, fata urmează să *răsară* din trestii şi nu *să-şi facă loc*, pentru a ni se sugera palatele de cleştar de sub oglinda apelor. De fapt, în această scurtă poezie, cîntă însăşi limba românească, aşa cum mai tîrziu, va cînta vioara sub arcuşul vrăjit al marelui Enescu.

Există apoi o reluare, în aşezări diferite, a unor cuvinte sau fragmente de versuri, ceea ce duce la adîncirea unor impresii şi sentimente:

„Lacul codrilor *albastru;* Lîngă lacul cel *albastru*
Nuferi galbeni îl *încarcă; Încărcat* cu flori de *nufăr*
Şi *să scap* din mînă cîrma; Şi lopeţile *să*-mi *scape*

La atmosfera de basm şi de pace contribuie şi ritmul trohaic:

„Ea din / tres-tii / să ră / -sa-ră" /
/ — / / — / / — / / — /

ION CREANGĂ

PUPĂZA DIN TEI

Copilăria multor generații a fost și va fi fermecată de nemuritoarele „Amintiri din copilărie", scrise de genialul nostru povestitor Ion Creangă. Mihail Sadoveanu își amintește, de pildă, că domnul Trandafir, cînd le citea din Creangă, îi privea întîi cu un zîmbet liniștit, apoi, ca un semn de mare dragoste, ducea „cartea la piept în dreptul inimii — și în bănci se făcea o tăcere adîncă"...

Pentru lumea cititorului foarte tînăr, PUPĂZA DIN TEI, alături de LA CIREȘE, LA SCĂLDAT, face parte din rîndul celor mai cunoscute și mai gustate pagini ale marelui nostru scriitor. Ea constituie o magistrală evocare a copilăriei, a anilor cruzi, atît de plini de evenimente.

Deși cu o compoziție simplă, evidentă la prima lectură (supărarea lui Nică; încercarea de-a prinde pupăza; supărarea lingurarilor lihniți de foame; prinderea pupezei; zarva provocată de dispariția *ceasornicului* satului; Nică la iarmaroc; reîntoarcerea pupezei în tei; împăcarea Smarandei cu mătușa Măriuca) și cu un fir narativ lipsit de complicații, întîmplările prin nimic „extraordinare" din această povestire cuprind atîta viață adevărată, încît cititorii, fermecați, au impresia că sînt martori oculari. De altfel, realizatorii filmului „Amintiri din copilărie" au transpus pe peliculă, întocmai, aventurile lui Nică cu pupăza din scorbura teiului.

Criticii și comentatorii cei mai de seamă ai lui Ion Creangă au constatat că vraja „Amintirilor" nu constă în întîmplările povestite — antrenante, interesante și pline ele însele de poezie — cît în *farmecul limbii populare pe care autorul acestora a stăpînit-o ca nimeni altul*. Expresiile populare dau povestirilor *belșug de frumusețe* și o *forță de evocare unică*: lingurarilor „li se lungise urechile de foame", de întîmplarea cu pupăza „vuia satul", iar mama scriitorului care „nu știa... nici cu spatele", cînd află de această ispravă exclamă:... „las pe mine, că ți-l iau eu la depănat". La o asemenea vorbă, Nică „umflă pupăza" și-o pornește la iarmaroc... Aici, aflînd de tatăl său, „pe loc" i s-a „muiet gura" și scăpînd „cu obraz curat", a croit-o la fugă spre Humulești...

Povestirea cîștigă în vioiciune, provocînd rîsul și buna dispoziție, și datorită unor *zicale populare* de felul: „Lasă-l, măi! L-aș lăsa eu, dar vezi

Scanned with OKEN Scanner

că nu mă lasă el acum!" sau „ţiganul cînd i-i foame cîntă, boierul se primblă cu mîinile dinapoi, iar ţăranul nostru îşi arde luleaua şi mocneşte întrînsul", introduse de obicei prin „vorba ceea..." Ritmul vioi al naraţiunii este sporit şi prin folosirea cu artă a onomatopeelor: *Pu-pu-pu!* Pupăza *zbrr!* pe-o dugheană...; ... eu atunci *haţ!* de sumanul moşneagului, precum şi de alte interjecţii: *Haulio!*; — *Măi!* anapoda lucru ş-aista...; — *He, he!* să fie sănătos dumnealui...

Umorul sănătos se realizează şi prin alte mijloace. Sculat pe nepusă masă, Nică trece cu demîncarea pe lîngă „un tei foarte bătrîn şi scorburos", care te adormea cu mirosul... floarei" şi ar fi ajuns la timp la lingurari, dacă... n-ar fi auzit pupăza cîntînd. Rîdem cînd aflăm că „viteazul" nostru s-a speriat de „creasta ei (a pupezei) cea rotată de pene, dar ceea ce este şi mai semnificativ este că rîdem şi atunci cînd lucrurile par a lua o întorsătură dramatică... „Dacă l-aş ucide în bătaie, cînd aş afla că el a prins pupăza s-o chinuiască" anunţă vremuri „grele" pentru Nică, iar ameninţarea moşului: „Ian stai oleacă, să te duc eu la tată-tău"..., deşi foarte apropiată, nu ne îngrijorează. În sfîrşit, respirăm uşuraţi şi iar prindem a rîde cînd lucrurile se încheie cu bine şi-i aflăm gîndul lui Nică: „Cînd aţi şti voi cîte a pătimit, sireaca, din pricina mea şi eu din pricina ei, i-aţi plînge de milă".

Asemenea lui Caragiale, şi Creangă reuşeşte, printr-o fericită aşezare în context, să confere unor *cuvinte banale în fond* o mare forţă de sugerare. Iată cîteva exemple:

„... *găbuiesc* pupăza pe ouă..."
„... erau toate numai o *chisăliţă*"
„ — Taci, leliţă, că *te-am căptuşit eu*"
„ — *Haulio*, mă! *ogoiţi-vă*: ce *tolocăiţi* băietul?"

În ceea ce priveşte mult discutatele „moldovenisme", destul de frecvente în opera feciorului Smarandei şi a lui Ştefan al Petrei, ele *dau parfum* şi *culoare locală* povestirilor şi, măcar că unele din ele, separat, ar fi de neînţeles (dugliş, a tufli), în context nu provoacă greutăţi în descifrarea înţelesului dat de autor.

În „Pupăza din tei", pe lîngă *naraţiune*, Creangă foloseşte cu mare artă *dialogul*. Scena din iarmarocul de vite, de exemplu, este atît de vie, încît parcă-l vedem pe micul humuleştean făcînd „tărăboi" şi ameninţînd: — „ Ce gîndeşti dumneata, moşule? Te joci cu marfa omului?... Că nu scapi nici cu giunca asta de mine, înţeles-ai? Nu-ţi paie lucru de şagă?"

Întîmplarea, în ansamblu, este atît de proaspătă în mintea autorului, încît, povestind-o, are, nu numai pentru mama, dar şi pentru mătuşa Măriuca — „care scoate mahmurul din om" — accente de duioasă aducere aminte:

„Grozav era de tulburată şi numa nu-i venea să lăcrămeze cînd spunea aceste. Şi acum văd eu că avea mare dreptate mătuşa, căci pupăza era ceasornicul satului".

În încheiere, se cuvine să menţionăm *stilul oral*, prezent în forma sa cea mai semnificativă în opera lui Creangă. Impresia că autorul „stă de

vorbă“ cu cititorii se realizează în special cu ajutorul vorbirii directe, constînd atît în transcrierea întocmai a vorbirii cuiva cît și în rememorarea unor gînduri proprii:

a) „Mă trezește mama într-o dimineață din somn cu vai-nevoie zicîndu-mi:

— *Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui, iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce?*“

b)„...găbuiesc pupăza pe ouă și zic plin de mulțumire:

— Taci, leliță, că te-am căptușit eu; îi mai pupa tu și pe dracul de-acum!“

Stilul oral realizat și cu ajutorul altor forme de atragere a atenției cititorilor:

„*Eu atunci, să nu-mi caut de drum tot înainte?* (interogații în cursul narațiunii);

„*Și oricît oi fi mers eu de tare, vremea trecuse la mijloc...*

„Și cum i-o dau în mînă, *javra dracului* se face că o caută de ou“ (precizări în cursul povestirii).

Suflul popular care străbate opera humulești eanului este atît de mare, încît G. Călinescu, care i-a închinat o remarcabilă monografie, a ținut să precizeze:

„Creangă este poporul însuși“.

LA BROȘTENI

Ne amintim că Ion Creangă, referindu-se la primii ani de învățătură, spunea printre altele:

„Și tot cihăia mama pe tata să mă deie undeva la școală...

Ne amintim, de asemenea, că Ștefan a Petrei se împotrivea pe motiv „că nu mai are bani de dat“ la dascăli și că este mai bine ca feciorul lui să ajungă „om de treabă și gospodar în Humulești...“

În cele din urmă „vorba multă“ ce s-a purtat între părinții lui Nică a fost mîntuită de David Creangă din Pipirig, care a hotărît să-și ducă nepotul, pe cheltuiala sa, la Broșteni, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Baloș. Această hotărîre a izvorît din credința bunicului că „Din cărți culegi multă înțelepciune; și la dreptul vorbind, nu mai ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare“.

Fragmentul din manual începe cu o scurtă, dar admirabilă descriere a Broștenilor — un sat „împrăștiat, mai ca toate satele de munte“ cu o casă ici sub tihăraia asta, alta dincolo de Bistrița sub altă tihăraie“ și în care „nu se rușina lupul și ursul a se arăta ziua-miaza mare“.

Cocioaba „veche de bîrne cu ferestile cît palma“ a Irinucăi, averea acesteia — „boii din pădure, un țap și două capre slabe și rîioase“ — ca și greutatea cu care „doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă“ abia reușeau să-și scoată mămăliga, aruncă pătrunzătoare priviri în condițiile de viață ale țăranilor de altădată.

Chipul Irinucăi „o femeie nici tînără, nici tocmai bătrînă şi-al fiicei acesteia „o fată balcîză şi lălîie, de-ţi era frică să înnoptezi cu dînsa în casă“ — ne evidenţiază talentul de portretist al autorului.

De la tonul de tristeţe reţinută, ici-colo totuşi cu pîlpîiri de umor, izvorît din consideraţiile făcute în jurul „averii Irinucăi şi din“ drama tunderii pletelor în ciuda celor „zece rînduri de lacrimi“ şi a rugii adresate către „toţi dumnezeii“, *naraţiunea se înviorează* şi umorul sănătos specific lui Creangă reintră în cunoscutele sale drepturi..., măcar că Nică şi Dumitru — „plini ciucur de rîie căprească“, siliţi să se ungă „cu leşie tulbure“, să stea „afară la soare cu pielea goală pînă se uscă cenuşa“ pe ei, ş-apoi să se scalde în Bistriţa plină de sloiuri de ghiaţă — numai prilej de bucurie nu aveau.

Din „situaţia“ grea provocată de „podoaba căprească“, de care gazda nu-i „putea vindeca“ şi din cauza căreia dascălul nu-i „mai primea la şcoală“, agravată de neputinţa de a-l înştiinţa pe bunicul“ şi de faptul „că merindele erau pe sfîrşite“, „inventivitatea“ copiilor a găsit totuşi o ieşire. A fost isprava care a pus capăt şederii lor la şcoala lui Baloş...

Spaima care i-a cuprins pe băieţi văzînd cum „porneşte stînca la vale, săltînd tot mai sus de un stat de om“, cum „trece prin gardul şi tinda Irinucăi, pe la capre şi se duce drept în Bistriţa, de clocotea apa“..., lăsînd în urma ei un adevărat dezastru: „Gardul şi casa femeii dărîmate la pămînt, o capră ruptă în bucăţi“... a fost ştearsă de vreme şi scriitorul, în plină maturitate, amintindu-şi de năzdrăvănia acelor ani de demult exclamă cu umor: „Uitasem... şi rîie şi tot, de spaimă“.

În ultimul fragment, eroii povestirii, după ce şi-au strîns în grabă lucrurile, părăsesc, „cu gheaţa-n spate, de frică „casa Irinucăi, îndreptîndu-se cu pluta spre Borca unde le-a „fost şi masul“.

Fără îndoială că povestirea în sine este deosebit de captivantă şi plină de pitoresc: munţi, stînci, Bistriţa vijelioasă, iarna, rîie, capre făcute „bucăţi“ etc., mai ales că autorul ştie, după ce ne prezintă icoane carpatine, să ne trezească interesul pentru naraţiunea ici lentă, ici precipitată şi plină de „surprize“. Dar adevărata frumuseţe constă în farmecul limbii noastre populare — stăpînită în toate tainele de autor, în expresivitatea ei deosebită.

Cîtă poezie descoperim în *expresiile şi zicalele populare* de felul: „Şi nici tu junghi, nici tu friguri, nici altă boală nu s-a lipit de noi: dar nici de rîie n-am scăpat. Vorba ceea: se ţine ca rîia de om“, în comparaţia: „... avînd obicei a şedea uitată *ca fata vătămanului*“, în *epitete* cu mare putere de sugerare: curgeau pîraiele *grozav*, fată *balcîză şi lălîie*, boii *stîlciţi*...

Propoziţiile exclamative şi interogative (Şi unde nu ne trezim într-o dimineaţă plini ciucur de rîie căprească de la caprele Irinucăi!“; Ei, ei! ce-i de făcut?“;... „rău de noi!), ca şi precizările de felul: ...„mă rog, unde i-a venit omului îndemînă să şi-o facă (casa)“ sau... „ne pune dracul de urnim o stîncă de la locul ei“ — pe lîngă faptul că imprimă naraţiunii un caracter mai vioi, pun în lumină *stilul oral*, preluat din folclor şi din opera cronicarului Neculce.

Talentul deosebit de povestitor al lui I. Creangă l-a determinat pe G. Ibrăileanu să-l considere un „Homer al nostru“.

Scanned with OKEN Scanner

Rememorîndu-şi plecarea sa la Socola, Ion Creangă scria:

„Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, ţăranul de la munte strămutat la cîmp, şi pruncul dezlipit de la sînul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti în toamna anului 1855, cînd veni vremea să plec la Socola, după stăruinţa mamei".

Împotrivirea puiului de muntean nu era determinată de împrejurarea că nu i-ar fi plăcut să înveţe — Creangă a fost totdeauna un elev eminent —, ci de sentimentul puternic al ruperii de sat, de faptul că-şi dădea seama că este strămutat dintr-un univers familiar într-o lume necunoscută. „Holteiul" (feciorul) suferea organic la ideea că pleacă între străini mai ales la vîrsta la care farmecul vieţii rurale cu „şezătorile, clăcile, horele şi toate petrecerile" sale îi umpluse inima.

Nostalgia satului l-a urmărit toată viaţa, cu toate că autorul lui Harap Alb n-a fost un dezrădăcinat şi nici un inadaptabil. L-a urmărit, pentru că *în sat* a copilărit, acolo a cunoscut fericirea. Ne-o spune chiar el:

„Hai mai bine despre copilărie să povestesc, căci ea singură este veselă şi nevinovată... Aşa eram eu la vîrsta cea fericită, şi aşa cred că au fost toţi copiii, de cînd îi lumea asta şi pămîntul; măcar să zică cine ce-a zice".

Fragmentul reprodus în manualul de clasa a VII-a este remarcabil în primul rînd prin *neobişnuita forţă de evocare*. După cum se ştie „Amintirile..." au fost scrise la maturitate (partea a IV-a la peste 51 de ani), aşadar la vîrsta cînd multe icoane ale anilor de început puteau fi estompate de vreme. Cît de vii îi erau întîmplările în minte ne-o spune chiar Creangă:

„... mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întîmplă".

Întoarcerea spre copilărie reprezintă întoarcerea la fericire. Ochii adultului se umezesc, vorba i se îmblînzeşte şi capătă un tremur uşor, răspîndind în jur o linişte de taină:

„Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la *locul naşterii mele*, la casa părintească din Humuleşti, la stîlpul hornului (...) şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, *parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie*".

Izvorul fericirii din epoca în care era „vesel ca vremea cea bună şi şturlubatic şi copilăros ca vîntul în turbarea sa" este uman, limpede şi modest. Îl găsim în exclamaţia autorului:

„Şi, doamne, frumos era pe atunci: căci şi părinţii, şi fraţii, şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ne era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!"

Creangă, care ştie să reconstituie o lume petrecută de mult, ştie în acelaşi timp să reînvie chipuri de oameni care nu mai sînt. Magistral este chipul Smarandei „cea vestită prin năzdrăvăniile sale", al mamei care era în stare „să toarcă în furcă" numai ca feciorul ei să înveţe carte.

Scanned with OKEN Scanner

În cîteva cuvinte și gesturi grijulii, sentimentul matern este prezentat în toate dimensiunile sale:

„...bătea pămîntul sau păretele sau vr-un lemn, de care mă păleam la cap, la mînă sau la picior, zicînd: „Na, na!“ și îndată-mi trecea durerea...“;

„...O leacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat de pe opsasul încălțării, ori în grabă lua funinginea de la gura sobei zicînd: „Cum nu se dioache călcîiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilașul“;

„Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății“.

Anii s-au scurs „cu amăgele“, copilul a crescut „pe nesimțite“ și nu o dată, împreună cu frații săi, a ridicat „casa în slavă“. Copilul plin de energie n-avea liniște nici seara: truda și oboseala mamei erau deseori uitate și numai cele cîteva „tapangele la spinare“ îi aduceau somnul. Adultul însă le înțelege și-un gînd de recunoștință se-ndreaptă spre cea care nu mai e: „Și numai așa se putea liniști biata mamă de răul nostru, *biată să fie de păcate*“.

Și chipul lui Ștefan a Petrei ne stăruie în minte. Marea lui bucurie era, cînd se-ntorcea „noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă“, să-și simtă băieții sărindu-i în spate și să-i ridice pînă-n grindă zicînd: „Tîta mare!“. Dovedește și o anumită înțelegere a copilăriei, înțelegere care ni-l face simpatic. Cînd femeia, obosită, nu mai poate suporta mieunatul pisicilor scoase „de prin ocnițe și cotruțe“ și-i amenință pe copii cu varga, tatăl zice:

„— Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i că se bucură și ei de venirea mea (...). Ce le pasă: lemne la trunchi sînt, slănină și făină în pod deavolna; brînză în putină, asemenea; curechi în poloboc, slavă domnului. Numai de-ar fi sănătoși și să mănînce și să se joace acum, cît îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea, cînd or fi mai mari și i-or lua grijile înainte; nu te teme, că n-or scăpa de asta. Ș-apoi nu știi că este o vorbă: dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă și dacă-i popă, să citească...“

Cît de simplu este exprimată fericirea părinților cînd știu că au cu ce-și hrăni copiii. Enumerarea de mai sus reprezintă poate cea mai umană mîndrie. O simplă referire la „șerpișorii nesățioși după lapte“ ai lui Bozan din *Uzina vie* ne poate face să înțelegem temeiurile acestei mulțumiri.

Deși este vorba de evocarea unor clipe ce s-au dus pentru totdeauna, *duioșia și nostalgia* sînt, de multe ori, trecute în umbră de *umorul sănătos* al scriitorului. De fapt, în aceste pagini, există o *împletire unică* a nostalgiei cu umorul. La lectură, adulții reținnostalgia, copiii umorul. Chinul bietelor mîțe *șmotrite* pînă la mersul colbului sau riposta tatălui: „—Poi, dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea; încaltea ți-au făcut băieții biserică aici pe loc, după cheful tău“, smulg tinerilor lectori hohote de rîs.

Și aceste pagini constituie o mărturie elocventă a frumuseții limbii române, a capacității ei de-a îmbrăca idei și gînduri cu adînci semnificații. *Expresiile populare* de felul: „... de-ți vine cîteodată să-i cosești în bătaie...“; „...vă croiesc de vă merg petecele...“; „...că tu le dai nas și le ții hangul“,

„Ia privește cum stau toți trei și se uită țintă în ochii noștri; parcă au de gînd să ne zugrăvească"; *locuțiunile verbale*: „...le dai paiele"; faceți otrocol"; „ne luăm la hîrjoană; „cuvintele cu sens figurat: „...iar lua mama *nănașa* din coardă"; *moldovenismele sonore*: jnăpăia, se drîmboiesc, pughibală și altele dau narațiunii prospețime și vioiciune.

Stilul *oral* este realizat prin *impresia de convorbire a autorului cu „ascultătorii"* pe care ne-o lasă formulări de felul: „Nu știu alții cum sînt, dar eu..."; „Hai mai bine despre copilărie să vorbim..."; „Însă vai de omul care se ia de gînduri" și *prin folosirea frecventă a vorbirii directe*: „Și mama (...) îmi zicea..." „Ieși copile cu părul bălan afară și rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea".

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Operă de maturitate, „Amintiri din copilărie" nu constituie numai o strălucită evocare a unor întîmplări specifice, de altfel, universului infantil la țară, ci și o remarcabilă monografie a satului de munte din anii 1840—1860.

Fragmentul din manual povestește ultimul episod al odiseei școlărești a scriitorului: plecarea la Iași, la Seminarul de la Socola.

Desprinderea de sat, de data aceasta pentru o perioadă mai lungă, căci „șase poște lungi și obositoare" nu pot fi călcate dus-întors într-o noapte, și cine știe dacă nu pentru totdeauna, este atît de dureroasă, încît provoacă, în sufletul tînărului de 18 ani o adevărată dramă, pentru că de sat îl legau amintirile, în sat avea părinți și prieteni, acolo îl așteptau bucurii la care visa de mult.

Această apăsătoare și descurajantă stare de spirit este exprimată chiar în primul aliniat: „Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, țăranul de la munte strămutat la cîmp, și pruncul dezlipit de la sînul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, cînd veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei".

O întreagă strategie este folosită de cel hărăzit depărtărilor... Dar nici argumente de felul: „Că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăznea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănîncă pîne pe lîngă părinții lor", nici teama că o să se îmbolnăvească de dorul mamei și... o să moară „printre străini", nici măcar cele „zece rînduri de lacrimi" n-o abat pe Smaranda de la hotărîrea ei și... întreaga „diplomație" este retezată scurt:

„— Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă!... Paremi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci ia acuși, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cît ești de mare".

Evocarea satului și a zbaterilor sufletești ale puilor de munteni încolțiți prind viață în rînduri de-o inegalabilă poezie:

„Dragu-mi erau satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire Cetatea Neamțului de atîtea veacuri! Dragi îmi erau tata și mama, frații și surorile și băieții satului,

Scanned with OKEN Scanner

tovarășii mei din copilărie... Apoi lasă-ți, băiete, satul cu farmecul frumuseților lui, și pasă de te du în loc străin și așa depărtat, dacă te lasă pîrdalnica de inimă...; Era dimineață... cînd ieșeam din Humulești. Și fetele și flăcăii, gătiți frumos ca-n zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria sugrăvită pe față! numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui Moș Luca, ne duceam surgun, dracului pomană că mai bine n-oi putea zice... —Ei, ei! mă Zaharie — zic eu, coborîndu-ne la vale spre Pașcani — de acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărîtă cine știe cîtă vreme!".

Apoi, cîtă durere — deși cu fatală resemnare — cuprinde răspunsul cu glas „aproape stins" al lui Zaharia:

„— Cum ne-a fost scris..."

Imaginea paradisului pierdut, fără să știe că aruncă gaz pe foc, este întregită de moș Luca care exclamă: N-aș trăi la cîmp, Doamne ferește! Halal de noi!", adăugînd, în continuare, că la munte „Apele-s dulci, limpezi ca cristalul și reci ca ghiața; lemne de ajuns; vara, umbră și răcoare în toate părțile; oamenii, mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși, iar nu ca iști de la cîmp: sarbezi la față și zbîrciți (Propoziții eliptice de predicat, ori fără verbul copulativ), de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte în toată viața lor". Ideea, în altă formă, este prezentată și în „Baltagul" lui Sadoveanu.

Față în față cu o asemenea dramă, privită de autor, după mulți ani, cu îngăduință, un ton cu accente grave de orgă, sau de clopot însoțind mortul la groapă poate n-ar fi distonant. Dar Ion Creangă, ca și poporul din rîndurile căruia a răsărit, este optimist, face haz de necaz și umorul mînuit cu mare artă înseninează narațiunea. Toată „strategia" de care vorbeam mai sus — „cele zece rînduri de lacrimi" etc., etc. — este privită cu un zîmbet ușor stăpînit. Intervenția șugubeață a unui „flăcăoan al dracului" care l-a supărat foc pe moș Luca cu... prevenitorul lui „sfat":

„— Moșule, ie sama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vînt; că Iașul ista-i mare și Doamne ferește să nu faci vro primejdie!...

nu numai că risipește durerea începutului, dar îi îndeamnă la șotii cu atît mai „fățarnice", cu cît sînt spuse „cam cu sfială":

„— Moș Luca, de te-a întreba cineva, de acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să spui că aduci niște drobi de sare de la ocnă, și las dacă nu te-a crede fiecare!...

În sfîrșit, ajunși la Socola, impresiile noi alungă gîndurile negre, semn că tinerețea și viața învîng, iar povestirea se încheie cu un cadru pitoresc din care răzbat voia-bună și ironia:

„Am tras cu căruța sub un plop mare, unde am găsit o mulțime de dăscălime... șezînd pe iarbă, împreună cu părinții lor, și preuți și mireni, și mărturisindu-și unul altuia păcatele!".

Stilul oral și popular este evident și în această povestire după cum evidentă este arta cu care prozatorul îmbină mijloacele de expunere, în special *narațiunea* și *dialogul*. Și aici, cunoașterea adîncă a limbii, a forței expresive, a muzicalității și a poeziei ei reprezintă cea mai mare calitate.

Scanned with OKEN Scanner

Epitetele sînt mai mult decît caracterizante (se oglindește *cu mîhnire, mîndrele* dealuri, *zadarnică* trudă), *comparațiile sugestive* (limpede ca *cristalul*) și încărcate cu umor (caii lui moș Luca, nu erau ca *niște zmei*, ci erau „vlăguiți din cale afară, și slabi și ogîrjiți *ca niște mîți de cei leșinați*...; satul se uita la flăcăii-călători *ca la urs*"). Există, de asemenea, presărate cu măiestrie o serie de expresii și locuțiuni populare foarte frumoase cum sînt: *și-ar strînge leoarba* acasă (ar tăcea...), *ne ducem surgun*, *dracului pomană* (călătorie nedorită); *am înjunghiat* cîțiva harbuji; *nu se dă scos din bîrlog* (nu cedează); moldovenisme poetice: *știoalnă*, *ocniță*, *ticăit*, *rohatcă*: unele forme inverse: *știutu-o-am*, *ghiontitu-ne-am;* precum și proverbe introduse prin acea-atît de obișnuită la Ion Creangă — *vorba ceea: Ursul nu joacă de bună voie!*

FRAGMENT DE AUTOBIOGRAFIE

Ion Creangă, unul dintre scriitorii noștri de geniu, care, în special prin opera sa „Amintiri din copilărie" a încîntat anii fragezi ai tuturor generațiilor de la el încoace, ne-a lăsat, în limba sa moldovenească melodioasă, plină de înțelepciune și de flori alese, mărturii foarte prețioase despre sine, despre părinți, despre consăteni și despre epoca în care a trăit, mărturii tipărite după moartea lui, sub titlul „Fragment de autobiografie".

Și în aceste pagini — menite a fi pur informative — regăsim *stilul oral și popular* al marelui humulești, stil ce ne permite să-l recunoaștem de îndată și care dă scrisului său farmecul pe care, cu deosebită plăcere, îl redescoperim, îmbogățit, la fiecare nouă lectură a operei sale.

Informațiile „obiective" de la început, de felul:

„Sînt născut la 1 martie 1837 în satul Humulești, județul Neamțului, plasa de sus, din părinți români... Întîi și-ntîi, am început a învăța... după moda veche, la școala din Humulești, o chilie făcută cu cheltuiala sătenilor"... se topesc într-o aducere aminte duioasă și ușor melancolică, din care, peste ani, ne sînt aduse chipuri, unele de mult călătorite pe ceea lume, altele mult schimbate de scurgerea anilor, chipuri ce capătă contur și strălucire, evidențiind calitățile excepționale de portretist ale lui Ion Creangă.

Părintele Ioan Humulești eanu, cu ajutorul sugestivei enumerări *„avea o mînă de învățătură, un car de minte și multă bunătate de inimă"* ne devine familiar, în timp ce epitetul multiplu *„sfrijit, prizărit și fricos"* reînvie cu putere chipul de altădată al copilului trimis să deprindă buchile... Tot cu ajutorul *epitetului multiplu* este evocat dascălul Vasile a Vasilcăi, „un holteiu *frumos, zdravăn și voinic*".

Așa cum altădată va fi stat de vorbă cu bădia Mihai (Eminescu), tot așa, în filele cu caracter autobiografic, autorul lui Harap Alb stă de vorbă cu cititorii săi, deveniți printr-o subtilă metamorfoză ascultători atenți.

Aflăm că, după ce bădița Vasile a fost prins „la oaste cu arcanul", copiii s-au împrăștiat „pe la casele lor", că mai tîrziu, deoarece dascălul Iordache, care era cam „chilaciu" a început a-i ridica „de urechi la fîrta deasupra ușei", a prins a nu-i mai place școala și a umbla „huciu-marginea"...

„Odiseea" școlară îi oferă un prilej nimerit pentru evocarea părinților săi și a bunicului David Creangă din Pipirig.

Scanned with OKEN Scanner

„Tata — scrie Creangă — nu știa carte de feliu lui și nici mult haz nu făcea de dînsa... Mama însă era în stare să toarcă-n furcă și să învăț mai departe".

Pe vremea aceea, școala costa o mulțime de parale, *lucru pe care școlarii îl știau prea bine*. Așa se explică de ce, deși s-au scurs mulți ani, autorul își amintește că „un sorcovăț nemțesc plătea tata pe lună dascălului ca să mă învețe", că la școala bisericii Adormirea din Tîrgul Neamțului taxa era de „trei husăși" pe lună.

Umorul sănătos, *optimist*, prezent în toată opera sa, nu lipsește nici din filele *Fragmentului de autobiografie*. Îl găsim în rîndurile care evocă aventurile de la Broșteni, unde: ...„ori s-a prins cartea de mine ori nu, dar rîia căprească știu că s-a prins" și, mai ales, în acea *mîndrie țărănească*, pe care cei ce am copilărit la țară o cunoaștem, cu care își amintește de „succesul" copilului tuns chilug și abia „izbăvit de podoabă" care, în ziua de Paști a tras la biserică, un „*Îngerul a strigat*", *de-au rămas toate babele din sat cu gura căscată la mine*, *iar fetele numa-și dau ghiont una alteia*, *văzînd ce poate acum Nică a lui Ștefan a Petrei. Dascălul Iordache rămăsese* acum pe jos, era a cincea roată la car".

Cu același *umor* își amintește de porecla „Ion Torcălău" cu care „l-au miluit" fetele.

Caracterul *oral* al stilului, pe lîngă impresia de *convorbire* de care am amintit, este subliniat și cu ajutorul *vorbirii directe*. Creangă reproduce întocmai cuvintele pe care tatăl său obișnuia a i le zice adesea: „...logofete, brînză-n cui, lapte acru-n călimări, cam prea te codești la treabă; mă tem că de atîta cărturărie n-avea cine să ne tragă ciubotele".

În ceea ce privește caracterul *popular* al stilului, el constă mai ales în *limba profund populară* pe care Ion Creangă o stăpînește ca nimeni altul. Pentru ilustrare vom reproduce cîteva expresii și locuțiuni deosebit de sugestive:

„*vara nu făceam pureci* (nu învăța mare lucru la școală; dascălul Iordache a început „*a ne prea îndeși la spinare cu Sfîntul Nicolai*" (a început a ne bate); *s-a pus cu rugămintea;* a umbla *huciu-marginea* (a chiuli de la școală).

ION LUCA CARAGIALE

D-L GOE...

Ca și în „*Vizită*“..., unde cele trei puncte, care urmează după titlul schiței, ne îndeamnă să zicem „decît așa vizită... mai bine lipsă“, punctele de suspensie sînt de natură să ne atragă atenția asupra *domnului Goe* — devenit simbol al copiilor greșit educați. De fapt, D-l Goe este un Ionel „evoluat“, care între timp a intrat în școală și s-a grăbit să-și inaugureze „cariera“ de repetent.

Trebuie să remarcăm că, și în această schiță, atenția cititorilor este reținută de succesiunea dinamică a unor fapte inedite și pline de tîlc și nu de descrieri sau analize sufletești cum este cazul altor scriitori. De fapt, la Caragiale, observator prin excelență, procedeul este specific și prezent în întreaga sa operă, deși în unele lucrări *(Năpasta, O făclie de paști)* se dovedește a fi un fin analist, un bun cunoscător al sufletului omenesc.

„Isprăvile“ domnului Goe ne dovedesc că este vorba de grave greșeli de educație, că, în alte condiții, acest copil, cu *o curiozitate specifică vîrstei*, ar fi evoluat cu totul altfel, ar fi ajuns un băiat bine crescut.

Este remarcabil modul în care autorul comediei „O scrisoare pierdută“, fără să facă vreo afirmație directă, stabilește vina familiei, a celor trei „dame“ — mam'mare, mamițica, tanti Mița — permanent „mobilizate“... să facă „educație“ unicei odrasle, moștenitorul „averii“ și al numelui... Așa se explică de ce schița începe cu prezentarea unei grave greșeli de educație, constînd în inversarea raportului MUNCĂ—RECOMPENSĂ:

„*Ca să nu mai rămînă repetent și anul acesta, mam'mare, mamițica și tanti Mița au promis tînărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai*“. Apoi, încă din aliniatul al doilea, aflăm că „eroul“ nostru este obișnuit să primească totul, imediat, la comandă, că nimeni nu i-a explicat că sînt lucruri care nu trebuie sau nu i se pot oferi: „D-l Goe *este foarte impacientat* și, *cu un ton de comandă* , zice încruntat:

— Mam'mare, de ce nu vine?... *Eu vreau* să vie“.

Deprinderea (obiceiul) este subliniată și pe parcurs. Să ne amintim că, la un moment dat, Goe începe „să zbiere“:

„— Mamiţoo. Mam'mare. Tantiii.
Să oprească... Mi-a zburat pălăria. *Să opreascăăă*...“

Dar greșelile de educație abundă. D-l Goe, *indiferent ce face*, cade mereu „bine“ și este învăluit de o *ploaie de... pupături* (le-a făcut proaste pe amîndouă? — Mam'mare „sărută pe nepoțel“; îl doare nasul? Nu-i nimic, totul se rezolvă cu un „Ad' să-l pupe mam'mare, că trece“) *și de scuipat*. („Cu ce nu-i șade lui bine? adaugă tanti Mița și îl scuipă și dumneaei și îl sărută)“.

Apoi cît de supărătoare este — prin repetare și consecințe — poziția de supralicitare (de extaziere) a „însușirilor excepționale“ ale puișorului:

„— Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta“
— Parcă-i șade mai bine cu beretul? (adică — bravo pentru pierderea pălăriei)
— E lucru mare, cît e de deștept.“

Cu același talent este surprinsă lipsa de unitate a măsurilor „educative“:

„— Vezi, dacă nu te-astîmperi? zice mamița și-l zguduie pe Goe de mînă.
— Ce faci, soro? ești nebună? nu știi ce *simțitor* e? zice mam'mare.“

Apoi, una îl apucă de-o mînă, alta de cealaltă pînă ce D-l Goe „se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu“

Nu putem încheia acest aspect fără să ne referim la cea mai mare greșeală de educație — îndemn direct la fuga de răspundere — admirabil sugerată în scena finală, cînd, ca urmare a opririi trenului, „cu o zguduitură puternică“, în stare să trezească și morții, toți pasagerii sar „înspăimîntați“ la ferestre, la uși, pe scări... numai „Mam'mare doarme în fundul cupeului cu puișorul în brațe...“ și „Nu se poate ști cine a tras manivela“.

I. L. Caragiale a zugrăvit o lume de Lefteri, de Tache, de Popești și alții, lume plină de ifose, zorită „să se ajungă“, să se vadă „apropritari.“ De aici, tendința de a copia tot ce-au văzut în familiile boierești sau de burghezi mai vechi și mai avuți, fără însă să reușească să-și însușească și lustrul de cultură al acestora. Că eroii schiței fac parte din această lume, din această galerie de personaje, o simțim la fiecare pas. Iată cîteva dovezi:
— Cucoanele au venit „foarte de dimineață“ la gară, deși trenul pleca abia la „opt fără zece a.m.“;

— tanti Mița îi înfige biletul lui Goe sub pamblică, pentru că „așa țin bărbații biletul“;

— Mam'mare își face cruce (gest de țărancă simplă, dar cu bunăcuviință) apoi aprinde o țigară“.... (gest de mahalagioaică);

— folosesc un limbaj cu franțuzisme — semn de „distincție“ *(parol, la bulivar; tanti)*, fără să se fi eliberat de vechea „zestre“ (Dar noi *n-am declarătără? N-am plătitără?*; „cine mă pupă... uite ... *ciucalată*.“; Țato, mor.“);

— nu se dau în lături de la tîrguiala de tarabă cu conductorul („Să mai plătim?; — Și pe deasupra?)

Scanned with OKEN Scanner

Deși scurtă, I.L. Caragiale găsește loc și timp, și în această schiță, să facă cîteva incizii în „moralitatea" familiei burgheze. Prin puține cuvinte, însă semnificative pentru finețea (capacitatea de sugerare) *stilului* marelui nostru dramaturg, *lipsa de sinceritate*, tactica celor trei femei care îl folosesc pe Goe drept paravan pentru niște dorințe proprii („șeful" familiei plătește călătoria pentru că-i vorba de Goe...) este subtil dezvăluită:

„Puțin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în Capitală numai de hatîrul fiului și nepoțelului lor".

I.L. Caragiale este *un mare artist al cuvîntului și cel mai bun cunoscător al limbii vorbite în vremea sa*. Marea lui artă în folosirea limbii *nu constă în alegerea unor cuvinte „frumoase"*, căci ele sînt cît se poate de simple, unele aproape banale, ci *în folosirea lor în locul cel mai potrivit*. Ce „frumusețe" putem găsi în cuvinte de felul: *Mamița*; se *spînzură* iar cu amîndouă mîinile, capul *gol*; *zbiară* și altele. Și totuși, cît de bine sînt alese, cît de adevărat prezintă lucrurile. Nu lipsesc nici cîteva „caragialisme" prin prezență repetată în opera scriitorului, cum ar fi: *ești nebună? ce simțitor* (simțitoare) *e* ; *e lucru mare!* etc.

Se cuvine, de asemenea, să remarcăm *concizia stilului*, faptul că nu există nici un cuvînt în plus, precum și caracterul *oral* al acestuia, realizat în special, prin folosirea dialogului ca mijloc principal de expunere.

Cea mai importantă armă cu care autorul „Momentelor"... lovește în moravurile societății în care a trăit este *rîsul*, de multe ori un rîs dureros, provocat de aspectele *comice* presărate cu măiestrie de-a lungul narațiunii. Rîdem de graba cu care „cucoanele" au venit la gară, zîmbim cînd autorul „ne explică" într-o manieră „savantă" că „Din smucitura lui mam'mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens", Goe „își pierde un moment *centrul de gravitate* și se reazimă în nas" de clanța ușii, zîmbim auzind-o pe mam'mare exclamînd: — „Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta" , ori întrebîndu-l cu toată seriozitatea, cînd Goe zbiera „că nu se poate ieși"... de unde se încuiase: „— De ce? te doare inima?" O altă sursă de comic, folosită și în această schiță, constă în *contradicția* dintre anumite afirmații, pe teme foarte lăudabile de altfel, și unele fapte sau precizări parcă „întîmplătoare", dar care răstoarnă lucrurile. Ne amintim că în „Vizita..." doamna Popescu își motiva nefrecventarea teatrelor din cauza educării fiului, dar tocmai cînd sîntem gata s-o felicităm pentru devotamentul ei de mamă, auzim jupîneasa strigînd: „—Uite, coniță, Ionel nu s-astîmpără".

Replica aceasta singură, ca să nu mai adăugăm dialogul care urmează între mamă și fiu, este suficientă ca să ne gîndim că ar fi mai bine dacă madam Popescu și-ar fi văzut înainte de plimbări, teatru, petreceri, lăsînd „povara" educării lui Ionel pe seama altora.

Încheiem, relevînd caracterul de scenetă și al acestei schițe, caracter datorat în mare măsură utilizării dialogului ca mijloc principal de expunere.

---

[1] stil oral = calitatea de a scrie, ca și cînd ai vorbi liber.

Scanned with OKEN Scanner

ARENDAȘUL ROMÂN

Titlul schiței este simbolic: el se referă la toată tagma arendașilor și nu la un arendaș oarecare; așa se explică faptul că numele de Arghir (rețineți rezonanța aparte a acestuia) este amintit doar în ultimele rînduri, în penibila manifestare „de autoritate" a subprefectului: „—Cocoane Arghir, cocoane Arghir..." Ion, de asemenea, are valoare de simbol și reprezintă întreaga țărănime săracă, exploatată și batjocorită. De altfel, cei din „tagma jefuitorilor" preferau să nu-și încarce puțina minte cu numele „opincarilor", „a țopîrlanilor" pe care-i numeau, invariabil, *Ion*, dacă erau bărbați, *Mărie*, dacă erau femei. Prin „Arendașul român", cel ce a scris faimosul pamflet „1907 din primăvară pînă-n toamnă" — strălucit act de acuzare — demonstrează prin intermediul operei de artă că *aparatul de stat burghez* (primar, prefect, jandarm etc.), departe de a face dreptate, are *menirea să apere interesele claselor suprapuse*. De altfel, în pamfletul citat, această idee a fost exprimată de Caragiale prin cuvintele: „Administrația și armata stau la dispoziția arendașilor și proprietarilor".

Deși este vorba de o schiță, autorul comediei „O noapte furtunoasă" își afirmă și aici talentul de dramaturg. De fapt, ca de altfel majoritatea schițelor sale, „Arendașul român" este o scenetă remarcabilă, dovadă că, fără nici o modificare, a fost transpusă pe ecran. Evident, mijlocul principal de expunere este *dialogul*. Observator fin al realității sociale, maestru desăvîrșit în alegerea faptelor de viață semnificative, *autor ce reține atenția cititorilor nu prin descrieri sau analize de stări sufletești ample, ci tocmai prin varietatea și sensurile mereu noi ale întîmplărilor narate*, elevul inimosului Basil Drăgoșescu — de la care a deprins corectitudinea și concizia de stil — renunțînd cu totul la „introducere", prezentare, informare a cititorului la cadru etc. etc. — *ne introduce direct în miezul problemei, într-o scenă dramatică în care tensiunea este la un pas de explozie*. Duelul verbal — excepțională demonstrare a puterii de sugerare a limbii dramaturgului — se poartă pe muchie de cuțit: arendașul „provoacă" prin întrebări precise, doar, doar țăranul „va scăpa" un cuvînt, care să-i servească arendașului drept *pretext*, ca să înfrîngă *cerbicia* celui ce „de doi ani" nu „s-a dat pe brazdă", în timp ce Ion își alege cu grijă vorbele, ca să nu întărîte pe boier, dar nici să nu renunțe la dreptul său. Merită să subliniem, în această ordine de idei, acel *plin de sensuri „Păi"*, care-i dă timp să răsufle, pînă își găsește răspunsul, dar care cuprinde în el nu numai ideea că are dreptate, ci și hotărîrea de a nu se da bătut. La întrebarea:

„Și zici că te-am încărcat (citește înșelat) cu zece zile de prașilă, măi Ioane, așa?", Ion, în loc de *da* sau *ba*, care-ar încheia discuția, în cel mai fericit caz cu un „ieși!" sau cu un „afară", răspunde diplomatic:

— „Păi? ... eu știu că le-am făcut".

În mod normal, dacă arendașul ar fi fost de bună credință, ar fi trebuit să-i zică: „Bine, Ioane, hai să mai socotim o dată". Dar așa ceva nu se întîmplă și prin replica care urmează, deși foarte scurtă, Caragiale dezvăluie un mare adevăr și anume că „încărcatul cu zile" constituie o regulă, o practică sub care geme întreaga țărănime.

Scanned with OKEN Scanner

„— În doi ani de cînd sînt aici, *numai tu nu te-ai dat pe brazdă, așa?*“

Transpusă în alte cuvinte, întrebarea ar suna astfel: „Așadar, numai tu nu vrei să te lași stors, numai tu faci pe „colțosul?“

Salvarea, pentru moment, Ion o găsește tot în acel „Păi“:

„— Păi, cocoane, am casă grea“... Adică, chiar dacă aș vrea să mă las furat, nu mă lasă nevoile...

Din acest moment, intervine o *înșelătoare* atenuare a dialogului și, la întrebările tot directe ale arendașului, Ion se mărginește la exclamații, care ne dovedesc că este pe deplin conștient că ei, țăranii, poartă în spinare toate „greutățile“ stăpînilor, și la cîteva răspunsuri cu referire, aparent, foarte generală, ca și cînd s-ar gîndi la „alții“, dar a căror direcție nu scapă coconului Arghir:

„— Apoi eu n-am casă grea, măi Ioane? Vezi bine, patru copii aici, două fete la oraș în pension...

— *Auleo*, ai și la oraș!

— Doi băieți la Paris...

— Săracii' de noi!“

Dacă Ion, la acel — „Vezi că și eu am greutăți“ ar fi dat înapoi, poate că „rezolvarea“ ar fi suferit o amînare. Dar el își are *necazul* său și răspunsul dat, cu toată semnificația sa generală:

„— Da, cocoane, încă eu zic ca fiecare să-și crească copiii“, pune gaz pe foc:

„— Apăi eu ți-i dau ție să-i crești, mă Ioane?“

„— Nu, cocoane, dar cu prașila, drept și drept.“

Era prea mult pentru răbdarea arendășească, discuția cu „țopîrlanul“ trebuia încheiată. Acel: „— Stai să-ți dau eu drept, mă Ioane“ reprezintă o sentință, pusă imediat în aplicare; arendașul se apropie de țăran „și începe să-i care la pumni în cap.“

Cu aceeași inegalabilă artă fixează Caragiale raporturile dintre autorități și reprezentanții claselor dominante.

Primarul, aflat la cheremul arendașului, „cercetează“ plîngerea ce i s-a adresat, venind umil, cu căciula în mînă, la poarta conacului, ca să afle „ce-a făcut *blestematul ăla* de Ion“. După un du-te-vino birocratic, subprefectul, care avea „de regulat oarecare interese private cu arendașul“ vine în sat și „firește“ (adică invers de cum ar fi trebuit să se întîmple) trage la arendaș, mănîncă, bea bine, doarme un ceas, două“, apoi, la braț cu *reclamantul*, vine la primărie „să cerceteze“. După cum vedem, între Arghir și subprefect raporturile sînt ca-ntre *amici*, ceea ce nu-l împiedică ca, în fața acestuia, să-l ia pe Ion din nou la bătaie și, după ce a obosit, să iasă din primărie, răcnind:

„— Să te saturi de cercetare!“

Ipocrizia înaltului slujbaș este atît de mare, încît nici în ciuda evidenței — doar a asistat la cea de a doua bătaie — nu s-a socotit „luminat“ și îl întreabă pe Ion:

„— Ei, ia spune, cum a fost?“

După aceea, împotmolindu-se în cuvinte, cum se întîmplă cu toate personajele caragialești, cînd își arată *competența*, făcînd din alb-negru, îi ține țăranului, timp de „un ceas întreg", un discurs într-un stil confuz, adevărată mostră de prostie:

„— Că, nu-nțelegi tu?... omul cu bine și cu pace, mă-nțelegi, devine, că poate pentru ca să, mă-nțelegi, să... cum să zic?... să... în sfîrșit, să fie toate cu bine și cu pace"...

Apoi, ignorînd *atmosfera* creată, n-a uitat a vorbi „de grija guvernului pentru țărani, de legile ce face guvernul pentru apărarea țăranilor s.c.l., s.c.l." Ce admirabilă demascare a politicii „țărănești" a guvernului în numai cîteva cuvinte! Și *dreptatea* se încheie cu un raport al prefectului „răspunzînd la rezoluție, că părțile s-au împăcat". Merită să subliniem și de această dată, pe lîngă concizia și precizia stilului, talentul deosebit cu care cel mai mare dramaturg român își alege cuvintele pentru a crea caractere, și pentru a ne prezenta fragmente de viață adevărată. Prin ce ar fi putut exprima mai plastic, ploaia de pumni, decît prin fraza: „Se apropie de țăran și *începe să-i care la pumni în cap*!, ori efectul bătăii: „țăranul iese *năucit*". De asemenea, cît de sugestiv este epitetul *încet*, din propoziția:

„Se apropie *încet* de el..."

Ion, din „Arendașul român", spre deosebire de Ion din „Socoteala" de Alexandru Vlahuță, va fi auzit de la diverși agenți electorali, *că oamenii sînt egali în fața legii...*, că de la opincă pînă la vlădică etc. etc. de aceea nu se mulțumește, după bătaie, să invoce doar pedeapsa lui Dumnezeu, ci, mai dîrz, mai „colțos" (cum numeau arendașii pe țăranii care „ridicau" capul), merge să-și caute dreptul la primar, la subprefect și la prefect. El va înțelege că pentru țărani nu există dreptate (numai după ce va cheltui și va mai mînca bătaie) și, dintre două rele, — să zacă toată vara și la iarnă să moară de foame, ori să-i mai facă o dată cele zece zile — *alege* răul cel mai mic.

Prin Coconul Arghir — Caragiale a surprins chipul brutei dezlănțuite, al zbirului pornit pe căpătuială, prin orice mod, nutrind un dispreț suveran pentru țărani și nesinchisindu-se de legi și de autorități — în concepția lui, simple unelte menite să-i apere interesele.

O SCRISOARE PIERDUTĂ

Capodoperă a dramaturgiei române, neegalată încă, deși de la reprezentarea ei (1884) au trecut mai bine de 80 de ani, „O scrisoare pierdută" reprezintă nu numai opera cea mai semnificativă a marelui nostru scriitor I.L. Caragiale, ci și un model de creație dramatică cu adevărat *mare*.

Urmărind să surprindă, în resorturile ei cele mai intime, mascarada electorală, specifică regimului burghezo-moșieresc, autorul ne conduce pe căile întortocheate și complicate ale unor alegeri pentru desemnarea unui deputat, alegeri care au loc într-un orășel de munte, capitală de județ. Deplasarea *în provincie* a acțiunii este *cu tîlc*. Ea vine să dovedească că *provin-*

Scanned with OKEN Scanner

cia se străduiește să-și însușească sistemul electoral din Capitală: Agamiță Dandanache „s-a ales" deputat prin aceleași manevre pe care, deocamdată, fără succes, le-a folosit Cațavencu.

Lucrurile s-ar fi desfășurat *lin*, fără emoții, dacă o întîmplare, în aparență banală, — pierderea unei scrisori de dragoste a prefectului Tipătescu către Zoe, soția prezidentului Zaharia Trahanache (pretext care a furnizat și titlul comediei) — n-ar fi complicat lucrurile.

Aflat în posesia acestei scrisori, șeful „opozanților", Nae Cațavencu, recurgînd la șantaj — amenință cu publicarea scrisorii în ziarul „Răcnetul Carpaților", dacă Zoe, Trahanache și Tipătescu nu-i vor susține candidatura, prilej pentru autor să dovedească că în spatele unor cuvinte mari — *patrie*, *popor*, *constituție*, *interes general etc.* — nu stau altceva decît meschine interese personale, aspirația de-a se înfrupta din buget. Dar contraofensiva „guvernanților" readuce lucrurile „la normal" și trimisul centrului este ales în unanimitate.

Fragmentele din manual se referă la discuția care ne introduce în atmosfera încordată a urbei în prag de alegeri dintre Tipătescu, prefectul județului, și Pristanda, polițaiul orașului, la scena desemnării candidatului, cu zgomotosul discurs patriotard al lui Nae Cațavencu, și la scena banchetului oficial dat în cinstea „domnului Agamiță Dandanache; alesul nostru".

Întrucît subiectul este simplu, considerăm că nu mai este necesar să-l reproducem.

Înainte de a trece la caracterizarea personajelor principale prin care scriitorul dezvelește cu un rîs amar „avantajele progresului", binefacerile unui sistem „constituțional", adică minciuna vieții politice burgheze, farsa regimului parlamentar, demagogia (contrastul dintre vorbe și fapte) politicienilor și arsenalul „politic" al acestora etc. socotim oportun să evidențiem cîteva din trăsăturile caracteristice politicianului burghez — admirabil realizat de Caragiale — și a cărui „carieră strălucită" — după spusele marelui nostru dramaturg — se bazează pe: „îndrăzneală multă, lipsă de orice scrupule, renunțare la demnitatea personală, la onoarea familiei, infamie chiar, dacă trebuie, și puțintel noroc".

Semnificativă este în primul rînd *ignoranța* acestor nulități pornite „să fericească" norodul. De la schimonosirea unor cuvinte: *aledzerii*, *iconomii*, trecînd prin necunoașterea unor termeni și expresii ce țin de „specialitatea" lor juridică: *Plebicist*, „Știi ca și mine *principiul de drept*(?!) fiecare cu al său, fiecare cu treburile sale... *oneste bibere* (vivere) se ajunge la *adevărate absurdități* care pun sub semnul întrebării mecanismul însuși al gîndirii acestora:

„Ori să se revizuiască primesc, dar să nu se schimbe nimic, ori să nu se revizuiască, primesc, dar atunci să se schimbe pe ici pe colo și anume în punctele esențiale... Din această dilemă nu puteți ieși... Am zis!" (Farfuridi).

„Tatițo, unde nu e moral, acolo e corupție și *o societate fără principuri*, va să zică că nu le are..." (Trahanache).

„Trebuie să ai curaj ca mine! trebuie s-o iscălești, o dăm anonimă" (Farfuridi).

„Noi aclamăm munca, travaliul, *care nu se face deloc* în țara noastră!" (Cațavencu).

Scanned with OKEN Scanner

Lipsa de scrupule a acestor „onorabili" constituie și ea o notă comună. Problema fiind cunoscută, amintim doar replica lui Dandanache privind scrisoarea „becherului":

„O am pusă acasă la păstrare.... dar știi, la loc sigur... Mai trebuie ș-aldată... La un caz iar!.... poc!.... la „Războiul".

În această ordine de idei, se cuvine să subliniem și *părerea extrem de bună pe care aceste nulități o au despre propria lor persoană, fiecare considerîndu-se un factor hotărîtor în politică*: .... vreau *ce merit* în orașul ăsta de gogomani, unde sunt cel dintîi"..... (Caţavencu).

„Ei, uite așa, *cu meritele mele*, coniță, vezi, era cît p-ați, dar știi, cît p-ați... să nu m-aleg...." (Agamiță Dandanache).

„... trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, *dar* s-o știm și noi!... (Farfuridi).

Însă, deși eroii comediei au destule laturi comune, ei nu sînt produse „de serie", nu sînt aidoma unul cu altul, ci sînt investiți cu trăsături care marchează strălucit ceea ce este particular, propriu fiecăruia dintre ei. Este suficient să ne amintim de acel „Ai puțintică răbdare" al lui Trahanache pentru ca afirmația să fie dovedită.

Nae Caţavencu, șeful grupului de „opozanți" (—„d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapisescu", și „dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici!!) — cu deviza „nemuritorului Gambetta (în realitate Niccolo Machiavelli) „scopul scuză mijloacele" tinde, cu orice preț, să parvină, să ajungă deputat.

Agresiv și ferm — cît timp deține scrisoarea — umil și servil, pînă la a invoca în genunchi, iertarea Zoei, — cînd nu mai este în posesia documentului compromițător —, Caţavencu este un exemplu clasic de demagog, de fanfaron. Discursul electoral început *cu glas tremurător* („Domnilor! ... onorabili concetățeni!... Fraților!... / *trecut prin lacrimi și sughițuri* / „Iertați-mă, fraților, dacă sînt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... Ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente solemne... mă gîndesc la țărișoara mea... la fericirea ei!... la progresul ei... la viitorul ei!), *pînă la tonul războinic* lătrător, („mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultra-progresist... că sunt liber-schimbist... că voi progresul cu orice preț. Da, da, da, de trei ori da!") *este unic, prin valențele sale artistice și demascatoare.*

Vocativele, propozițiile exclamative, punctele de suspensie, repetiția și oscilația studiată a tonului sînt principalele mijloace folosite de dramaturg.

Amestecul lui „noi" („suntem ultra-progresiști... suntem pentru descentralizare") cu „*eu*" (...„am tăria opiniilor mele, am fondat în orașul nostru"...) subliniază *buna părere* pe care liber-schimbistul o are despre sine, în ciuda enormităților pe care le debitează:

„Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureștenilor, capitaliștilor (confundă pe *locuitorii capitalei cu capitaliștii*, posesorii de capitaluri), asupra noastră".

„Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvîrșire".

Despre Austria — pe vremea aceea un imens imperiu — vorbește ca despre o neînsemnată țărișoară: ...„pînă și chiar Austria-și are faliții săi"... dovedind că nici în ale geografiei elementare nu stă prea bine.

Scanned with OKEN Scanner

Dar adevăratul său „patriotism" — în concepția sa — *cea mai sigură cale spre chiverniseală* îl cunoaștem abia în scena finală, cînd se adresează lui *Tipătescu* — „bampirul" de altădată — cu următoarele cuvinte: „Să mă ierți și să mă iubești, pentru că toți *ne iubim țara*, toți suntem români!... *mai mult sau mai puțini onești*!".

Tipătescu, prefectul județului, de bunurile căruia dispune cu mult mai multă seninătate decît de averea proprie, duce — așa cum ni-l prezintă Pristanda — o viață de nabab: „moșia moșie, foncția foncție, coana Joițica coana Joițica". Cînd însă „liniștea" îi este amenințată, își pierde stăpînirea de sine: promite posturi, violează corespondența, controlează telegramele, arestează etc.

Într-o administrație în care toți fură, admite ca polițaiul s-o cîrpească „de ici, de colo" cu condiția să facă „lucrurile cuminte" și să fie „om de credință".

Zaharia Trahanache, cu pomelnicul de titluri (prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comitetului agricol și altor comitete și comiții), sub aparența sa de om care înțelege greu și nu crede nici cînd vede cu ochii — ceea ce provoacă rîsul — este în realitate un politician abil. Amenințările lui Cațavencu nu numai că nu-l intimidează, dar îl pun în mișcare și, într-un termen record, descoperă o poliță falsificată de către onorabilul liber-pansist.

Agamiță Dandanache, mai prost decît Farfuridi și mai canalie decît Cațavencu, prin senilitatea sa, simbolizează *incapacitatea și inutilitatea* „aleșilor națiunii...". Este într-un asemenea grad de ramolisment, încît îl confundă *mereu* pe Tipătescu cu Trahanache, pierde șirul ideilor, s-aplaudă pe sine / ... („în sfîrșit să trăiască") și repetă pînă la exasperare povestea cu „zdronca-zdronca, și clopoței...".

Pristanda, polițaiul orașului, reprezintă tipul slujbașului mărunt, conștient că soarta sa și a familiei sale („nouă copii, coane Fănică, să trăiți!... nu mai puțini...) depinde de bunăvoința și capriciul șefilor. De aceea, preocuparea permanentă este să cîștige înțelegerea superiorului. Intercalările slugarnice („Încă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mărească leafa, că te prăpădești de tot"), *asigurările de fidelitate* („Al dv. coane Fănică, și al coanii Joițichii, și al lui conu Zaharia..."), *ca și aprobările automate*, *împinse pînă la absurd* (Curat murdar!") ori pînă la autodemascare („Curat condei!") *sînt concludente*.

Eterna sa scuză revine ca un laitmotiv în toate situațiile mai dificile: „... famelie mare, renumerație mică, după buget..." (către Tipătescu); ...„eu gazeta d-voastră o citesc ca evanghelia, totdeauna, că să nu vă uitați la mine... adică pentru misie altele am eu în sufletul meu, dar de! n-ai ce-i face, famelie mare, renumerație după buget mică" (către Cațavencu).

În strădania sa de a-și pune în evidență *fidelitatea* și *conștiinciozitatea*, nu sesizează că „șeful" este grăbit și-și încarcă „informațiile" cu tot felul de amănunte care provoacă rîsul:

„Aseară pe la zece și jumătate, *mă duc acasă*, *îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să aținesc numai un minuțel*, *că eram prăpădit de ostenit de la foc* (stil confuz: se înțelege că era prăpădit din cauza căldurii). Nevasta zice: pardon: „Dezbracă-te, Ghiță și te culcă"... Așa, mă scol cam pe la *douăspce fără*

Scanned with OKEN Scanner

un sfert, și, pardon, *mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac țivilește și plec...*".

În legătură cu personajele, o singură problemă se mai pune: *există în această comedie vreun personaj pozitiv?*

Răspunsul criticii *este că*, deși nu este nicăieri amintit, *el există și că este reprezentat prin generațiile de spectatori și de cititori care rîd amar de aceste caricaturi pe care, de pe pozițiile poporului, Caragiale le-a scos la lumină și înțepîndu-le cu pana, le-a așezat în insectarul grotesc al politicii burgheze.*

Socotit drept „cel mai bun cunoscător al limbii vorbite", I. L. Caragiale, prin întreaga sa operă, dar mai ales prin comedia sa „O scrisoare pierdută", confirmă marea capacitate de comunicare și de transfigurare artistică a limbii române.

Atenția cititorului este reținută nu atît de succesiunea dinamică a faptelor, a întîmplărilor și de construcția originală a piesei, cît de limbajul plastic, de multe ori pitoresc, al personajelor și mai ales de arta cu care I.L. Caragiale realizează efecte neegalabile. Se cuvine să amintim de *comicul de nume*, cultivat și de V. Alecsandri: *Agamiță*, diminutiv depreciativ de la viteazul *Agamemnon*, *Dandanache*, de la *dandana*, poznă; *Trahanache*, de la *trahana*, care înseamnă *fidea, tăieței cu... lapte; Cațavencu*, de la cață; *de comicul de limbaj* CONSTÎND ÎN STÎLCIREA CUVINTELOR: *catrindală, cioclopedică, bampir* sau folosirea unor expresii care amintesc de „ocupațiile" celor ce le întrebuințează: „*Să mă-ngropi*, sufletul meu, Năică!... (popa Pripici). Eu cu gîndul la datorie, ce-mi dă în gînd ideea zic: *ia să mai ciupim noi ceva* de la onorabilul (Pristanda); *folosirea abuzivă a stilului retoric* — repetiții, exclamații, interogații — „Trădare, trădare, trădare, de trei ori trădare" (Cațavencu); „*Da, da, da*, de trei ori *da*" (Cațavencu) și mai ales de *comicul de moravuri*, predominant în piesă, și pentru ilustrarea căruia ne mărginim la cîteva propoziții rostite de Trahanache:

„Ei, aveți puțintică răbdare!... Nu cunosc prefect eu!
Eu n-am prefect! Eu am prieten! În sănătatea lui Fănică!
Să trăiască pentru fericirea prietenilor lui".

Dialogul, utilizarea figurilor de stil, tehnica punctuației, sensurile figurate, de multe ori aluzive, ale cuvintelor constituie tot atîtea laturi ale măiestriei marelui nostru dramaturg. Locul de frunte pe care I.L. Caragiale îl ocupă în cadrul dramaturgiei române ar fi fost pe drept ocupat chiar dacă n-ar fi scris nimic altceva decît comedia „O scrisoare pierdută".

Scanned with OKEN Scanner

IOAN SLAVICI

BUDULEA TAICHII

Ioan Slavici, deși a scris piese de teatru și destule romane dintre care „Mara", după părerea criticului G. Călinescu, „este aproape o capodoperă" — a rămas în literatură mai mult ca nuvelist. Volumul său de „Novele din popor" s-a bucurat de mare trecere, fiind recenzat călduros de M. Eminescu, care socotea că scriitorul din Șiria, ca nuvelist, „e înainte de toate un autor pe deplin sănătos în concepție..., fiecare din chipurile care trăiesc și se mișcă în novelele sale e nu numai copiat de pe ulițele împodobite cu arbori ale satului, nu seamănă numai în exterior cu țăranul român în port și vorbă, ci au fondul sufletesc al poporului, și gîndesc și sînt ca el".

De altfel, Slavici însuși mărturisește că și-a dat silința să se potrivească „atît în plăzmuire", cît și în formă cu felul de a vedea și cu gustul acelor pe care îi avea în vedere".

În „Budulea Taichii" — numită astfel, pentru că așa obișnuia cimpoiașul din Cocorăști să-și strige și să-și alinte feciorul — scriitorul ardelean urmărește *procesul de ridicare a intelectualului din lumea satului, precum și rolul acestuia în comunitatea românească din vechea Austro-Ungarie* de dinaintea primului război mondial.

Fragmentele din manual evocă primii ani de studii la „școlile cele mari" ai autorului și ai lui Huțu, personajul principal, cu o poezie care ne aduce aminte de opera principală a humulești eanului Ion Creangă.

Scriitor realist, mergînd pe calea prozei *obiective* pe care va ilustra-o mai tîrziu, în chip strălucit, L. Rebreanu, Slavici ne introduce *direct* în atmosfera școlii de acum un veac:

„Eram cinci inși la precupeața Lenca Liuchici și aveam *două paturi și o masă*, iară *Huțu se culca jos*, fiindcă taică-său îi adusese o saltea cu paie, două perini, o velință, trei rînduri de albituri, două pîini mari, un săculeț de fasole, altul cu făină de mămăligă și o bucată de slănină, *ca să-i fie pe două săptămîni*".

„Așa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, și vremile — conchide autorul — erau minunate".

Erau „minunate" ..., numai că Huțu „se culca pe jos", mîncau — el și cei doi „preparanzi" — din traistă, Seca Lenca fierbîndu-le numai „cînd

aveau cîte ceva“ și, pentru că feciorul cimpoiesului plătea numai „șasezeci de creițari pe lună“, mai era obligat și la unele treburi domestice: „ducea în toate dimineţile coșul cu pește verde și pe cel cu pește uscat, făcea foc, mătura în casă, spăla vasele, căra apă și aducea coșurile acasă, cînd se însera“.

De aceste corvezi l-a scutit profesorul Wondracek care l-a luat la el și „de-aici înainte Budulea nu mai plătea șasezeci de creițari și nu mai purta coșul cu pește, ci curăța ghetele și hainele domnului profesor, mătura școala și umplea pipele domnului Wondracek și, afară de aceste, aducea doi băieți din clasa I la școală și îi ducea iar acasă“.

Să nu ne grăbim să condamnăm pe Seca Lenca și mai ales pe inimosul profesor Wondracek pentru acele „pretenții“, pentru că nici unul nici celălalt nu erau atît de avuți, încît să țină „în gazdă“ copii pe gratis. De altfel, în demnitatea sa, Budulea, așa sărac cum era, n-ar fi acceptat o asemenea bunăvoință, în concepția lui *adevărată pomană*. Muncind, el *se socotea plătit și putea ține capul sus*.

Talentul de evocator al celui ce a scris „Moara cu noroc“ este evident în scena întîlnirii lui Huțu cu mama care-l părăsise de mic. Există în această scenă multă filozofie, proprie poporului român, și mai ales există dovada unei profunde cunoașteri a sufletului omenesc.

Întîlnirea, prin semnificațiile ei, creează o stare de spirit perfect surprinsă în cuvintele:

„Dascălul era foarte așezat, ca și cînd ar sta înaintea episcopului. Budulea rîdea în el, ca omul care a făcut o poznă din cele mai bune, iară Buduleasa era nerăbdătoare, ca și cînd ar fi stat pe spini și jăratic...“ Seca Lenca stătea cu fetele ei privind ca la o minune“.

Zbuciumul sufletesc al mamei și al fiului *este silit*, printr-o sforțare care nu va dura mult, să rămînă înlăuntru:

„Huțu o cunoștea și s-a dus să-i sărute mîna, dar ea n-a primit, ci i-a zis că s-a făcut mare și s-a uitat la el. Și el s-a uitat la ea și i-a zis că a îmbătrînit. Apoi n-au mai zis nimic, ci au stat față în față și s-au uitat amîndoi în vînt.“

Dar zăgazurile sufletești n-au rezistat prea mult, era prea mare emoția și prea tulburate gîndurile: „Huțu a ieșit afară și a început să plîngă iar maică-sa a ieșit ca să plîngă și ea“ și, în curînd, „mumă-sa îl ținea în brațe și-l săruta“.

Sobru în cele mai multe nuvele, în „Budulea Taichii“, ca și prietenul său Ion Creangă, cultivă, cu mult talent, *umorul sănătos* care înseninează fețele cu un rîs larg, venit din adîncuri, dar care nu supără pe nimeni. Cuvîntul „ciorbă“ — „strigat tare“ în momentul cînd profesorul Wondracek „vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc“ este o adevărată „lovitură de scenă“. Parcă-l vedem pe profesor, astfel întrerupt, sărind „mînios“, parcă ne cuprinde și pe noi îngrijorarea că Budulea Taichii „are să fie pedepsit“ și ne plecăm cu respect în fața tactului pedagogic și a înțelepciunii dascălului care-a rezolvat „cazul“ cu un „Kitünö emines“ (excepțional, eminent). Apoi cîtă încîntare ne provoacă *naivitatea* cu care bătrînul cimpoier, fericit că feciorul lui știe toate limbile și poate să se înțeleagă cu toată lumea, rezolvă în felul lui una din cele mai complexe probleme ale lingvisticii, considerînd simplu că: „...franțuzeasca era un fel de nemțească, rusească

Scanned with OKEN Scanner

un fel de sîrbească, iar turceasca un fel de limbă păgînească, pe care puteai s-o înțelegi în latinește, căci după cum spunea dascălul Clăiță, și latineasca era o limbă păgînească."

Cultivînd un stil *oral și popular presărat cu expresii de felul* — „el nu venea cu mîna goală", „prindea vorbă cu noi", „ca și cînd ar fi stat pe spini și pe jăratic", și colorat discret cu figuri de stil, în special *epitete și comparații*, atît de firești, încît trec neobservate în timpul lecturii, I. Slavici îmbină cu talent mijloacele de expunere: narațiunea, descrierea și dialogul.

Se cuvine să reținem *talentul lui portretistic*, precum și ideea că Slavici creează personaje vii, care ne rămîn în minte vreme îndelungată, am putea chiar spune, toată viața.

Ceea ce-l caracterizează pe Huțu este în primul rînd sentimentul datoriei, convingerea că, dacă a fost trimis la școală, trebuie să învețe. Absolvent al unei școli sătești modeste, fără să cunoască limba maghiară, el se vede dintr-o dată pus în situația să facă față unor dificultăți deosebite. Inteligent și mai ales perseverent, el izbutește să se impună în fața profesorilor ca un elev deosebit de merituos. Este de fapt singurul „argument" cu care-și învinge reținerile izvorîte din conștiința că este băiat sărac, că nu se poate amesteca cu „domnișorii".

Merită apoi a fi relevată *demnitatea lui de om*, de care nu uită niciodată. Efectuează munci socotite — pe vremea aceea — „umilitoare" pentru un elev, viitor „domn", învață ziua, ca să nu fie silit să apeleze la lumînarea altora.

Chipul simpatic al cimpoierului, incapabil să păstreze o bucurie pentru sine, (să ne amintim că „nu-și mai găsea tihna de mai înainte și era mereu dus pe gînduri", pentru că se gîndea cît s-ar bucura Safta „dacă-ar afla că feciorul ei are să fie dascăl"), ne stăruie în minte cu amestecul său de naivitate și de bunătate. Spre deosebire de Ștefan a Petrei, tatăl lui Creangă, cînd află că fiul său are tragere de inimă la carte, deși foarte sărac, este gata de orice sacrificiu și-și trimite feciorul la „școlile cele mari". În simplitatea lui intuiește totuși adevărul că „nenorocirea ce i se pregătea lui Huțu" — trimiterea la școlile latinești — înseamnă, de fapt, un pas înainte și la gîndul că „Huțu are să învețe latinește, grecește, ba chiar și nemțește, *îi venea să sară de bucurie*".

Dacă, în fragmentele din manual, dascălul Clăiță este doar amintit, profesorul Wondracek în schimb apare perfect conturat. Recunoaștem în el tipul profesorului serios, pregătit, cu un deosebit tact pedagogic. Sesizînd setea de învățătură a lui Huțu, îl încurajează și-i întinde o mînă de ajutor. De asemenea, înainte de a pedepsi, cercetează faptele, iar, dacă intenția care le-a generat (scena cu „ciorba) este bună", mînia i se risipește și dă dovadă de toată înțelegerea cuvenită.

În încheiere, subliniem faptul că I. Slavici este un scriitor cu principii moraliste. Scrierile sale sînt adevărate lecții de morală. Din nuvela „Budulea Taichii" rezultă clar că școlarii trebuie să învețe, să-și iubească și să-și respecte părinții, profesorii, că familia trebuie să fie unită, că în toate împrejurările omenia și bunul simț trebuie să fie la loc de cinste.

Budulea Taichii (nuvelă) aparține genului *epic*.

Scanned with OKEN Scanner

GEORGE COȘBUC

MAMA

După ce G. Coșbuc s-a stabilit în București, între el și ai lui s-a așezat depărtarea și o graniță: pe atunci Transilvania făcea parte din imperiul habsburgic. Fire foarte sensibilă, poetul a tînjit de dorul părinților și al meleagurilor natale, cu atît mai mult cu cît nu putea să se întoarcă acasă, deoarece ar fi fost arestat pentru neprezentare la încorporare în armata austriacă.

Poezia „Mama" dă glas acestui dor, împletindu-l cu jalea „inimii pustii" ce sta la vatră pînă tîrziu plîngînd: „E dus și nu mai vine". Biata mama este stăpînită de dor; nici o clipă nu-și poate abate gîndurile de la fiul ei. Cînd însă plopii doinesc „în umedul amurg" și în vatra veche ard „Trei vreascuri rupte dintr-un gard, / Iar flacăra lor geme" /, scapă fusul, jalea o răpune și ideea morții o înconjoară:

„— Eu simt că voi muri-n curînd,
Că nu-mi mai vin în fire".

Remarcabilă este măiestria cu care „cel mai reprezentativ cîntăreț al sufletului românesc" — cum l-a numit pe G. Coșbuc marele scriitor Liviu Rebreanu — gradează, ca nimeni altul, acest sentiment puternic, atît de omenesc. Simpla „îngîndurare" a mamei, cînd ascultă „Un basm cu pajuri și cu zmei", sub influența dorului care crește, devine *obsesie*, sărmana spune „șoapte fără de-nțeles", i se pare că-și aude fiul bătînd la geam, iar cînd își dă seama că s-a înșelat, fiecare vorbă a ei „E plîns de-ngropăciune".

Deși „Afară-i vînt și e-nnorat / Și noaptea e tîrzie", un licăr de speranță învăluie sufletul chinuitei mame care adoarme tîrziu, cu gîndul la fecior, ca să-l viseze.

Pe lîngă profunda cunoaștere a sufletului omenesc, impresionează în mod deosebit *frumusețea limbii*, *simplitatea* și *claritatea versurilor* care, deși exprimă sentimente adînci, sînt ușor înțelese:

„Așa vrea poate Dumnezeu,
Așa mi-e datul sorții,
Să n-am eu pe băiatul meu
La cap, în ceasul morții".

Scanned with OKEN Scanner

Puterea de sugerare a unor cuvinte *simple* este impresionantă. Fusul care se desfiră, șoaptele fără de-nțeles — exprimă lipsa autocontrolului, stingerea în bătaie a flăcărilor, jalea care răpune, faptul că nu mai e în fire, convingerea că așa-i e *datul sorții* dimensionează durerea mamei.

Există apoi o adevărată artă în folosirea *epitetului* cu ajutorul căruia poetul ne dezvăluie sentimente puternice: *umedul* amurg, *eterna* jale, plînsul *de-ngropăciune*, ochii care privesc *țintă* imprimă poeziei un ton fundamental trist, în concordanță cu frămîntările mamei ce-și alina în vis gîndurile ajunse în pragul desperării....; vatra *veche*, vreascurile *rupte* dintr-un gard, flacăra care *geme* descoperă sărăcia. Unele epitete sînt exprimate prin locuțiuni adverbiale care măresc puterea de sugerare a versurilor:

„Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind din *vreme-n vreme*
. . . . . .
Clipește-abia din *cînd în cînd*
Cu stingere-n bătaie,..."

Unică și admirabilă este metafora „inima pustie" în care se sintetizează toată durerea care poate să încapă într-o inimă omenească.

Considerațiile noastre, din acest punct de vedere, ar fi văduvite dacă n-am sublinia *marea* forță de sugerare a unor versuri, calitate evidențiată grafic prin puncte de suspensie (...)

Să ne amintim versurile:

a) „Scapi fusul jos; nimic nu zici
Cînd fusul se desfiră...
b) „ — Ce vezi? — întreab-o fată.
— Nimic... Mi s-a părut așa!"
c) „ — Eu simt că voi muri-n curînd,
Că nu-mi mai sînt în fire...
Mai știu și eu la ce gîndeam?
Aveți și voi un frate..."

Nu intenționăm să ne oprim asupra fiecărui grup de versuri și să înșirăm gîndurile pe care ni le sugerează, vă lăsăm dumneavoastră această plăcere, ci ne vom mărgini doar să ne exprimăm o parte din gîndurile pe care ni le trezește cuvîntul „*Nimic*", răspuns la întrebarea „Ce vezi?" a uneia dintre fete.

În primul rînd, ne gîndim la o *mare durere*, la *un sentiment matern de nemăsurat*, la *universul unei mame*, univers ce gravitează în jurul unei imagini — a fiului plecat — și nu cunoaște alt sentiment în afara *unui dor mistuitor*. „Nimic"..., adică „de ani de zile nu l-am văzut, de ani de zile chipul lui mă urmărește, de ani de zile mi se pare că-l văd și că-l aud sosind și de ani de zile nimic, nimic..." Și, în fine, parc-o auzim spunîndu-și: „Doamne, Dumnezeule, de ce mă pedepsești? Adu-mi-l, Doamne, măcar o clipă"...

Scanned with OKEN Scanner

Înscriindu-se în șirul deschis de poezia „O, mamă...“ a lui M. Eminescu, *Mama* lui G. Coșbuc îmbogățește prinosul de recunoștință pe care-l datorăm celor ce ne-au adus pe lume și ne-au crescut cu dragoste.

PASTEL

George Coșbuc a fost un statornic îndrăgostit de natură. Iată explozia acestui sentiment în trei versuri din poezia „Vara“:

„Aș vrea să plîng de fericit
Că simt suflarea ta divină
Că pot să văd ce-ai plăsmuit“.

Răsărit pe plaiurile bogate în frumuseți ale Hordoului, călător pasionat pe drumuri de luncă și poteci de munte, autorul *Nunții Zamfirei* a cunoscut bine natura — care i s-a dezvăluit cu dărnicie sub toate formele ei de manifestare, din primăvară pînă în iarnă și din faptul zilei pînă noaptea tîrziu — și i-a închinat numeroase poezii. Anotimpul preferat al „poetului țărănimii“ — cum l-a numit criticul Dobrogeanu-Gherea — este vara.

Privind natura cu ochii țăranului, pastelurile lui George Coșbuc constituie un tablou complex al vieții truditorilor de pe ogoare.

Energia inepuizabilă a naturii și continua mișcare din sînul ei l-au impresionat puternic pe poet. De aceea, pastelurile lui G. Coșbuc, spre deosebire de cele ale lui V. Alecsandri, sînt dinamice, pline de viață.

În poezia *Pastel*, Coșbuc, apelînd la personificare, surprinde — cu o remarcabilă artă a gradării — *coborîrea înserării*.

Vîntul, macul, cicoarea și pădurea anunță primii sosirea ceasului de odihnă:

„Prin vișini vîntul în grădină
Cătînd culcuș mai bate-abia
Din aripi, și-n curînd s-alină,
Iar roșul mac închide floarea,
Din ochi clipește-ncet cicoarea
Și-adoarme-apoi și ea.
Eu cred c-a obosit pădurea,
Căci ziua-ntreagă-a tot cîntat
Și tace-acum gîndind aiurea“.

Treptat „amurgește zarea / Se-ntunecă prin văi cărarea“ și moare „peste culmi“ amurgul, nu înainte însă de-a da semne, „nopții din ponoare“ că-i rîndul ei la straja lumii. Sub chipul unei zburătoare, noaptea „îmbracă haine-ntunecate“ și, bătînd „liniștit din aripi“, plutește „tăcută-n sus“, s-acopere mai iute pămîntul cu mantia sa de pace.

Înserarea coboară așadar *lin, fără zbucium*, ca o încheiere firească a unei zile de muncă.

Scanned with OKEN Scanner

În partea a II-a a poeziei, în tablouri alternante, armonios îmbinate, poetul compune, cu un surprinzător simț al realității, atmosfera specifică satului în pragul înserării și în primele ceasuri de noapte. Astfel, în timp ce: „Tăciunii-n vatră dau lumină“ (lămpile au fost stinse) și „Pe drumul de drumeți sărac“ cîte-o vecină aleargă să ceară „cu-mprumut jăratec“, „tăcutul liliac“, grăbit, „dă roate, singuratec“. Pînă și *mama* — simbol al femeii muncitoare — lasă torsul, „învelește focul“ pe vatră, încuie „ușile la tindă“ și se culcă.

Victoria deplină a nopții ne este sugerată prin ultimele două versuri:

„...Iar cariu-n grindă
S-aude acum rozînd“.

Pe lîngă limba populară deosebit de frumoasă care dă farmec acestei poezii, se cuvine să menționăm cîteva din procedeele artistice folosite de autor. Așa, cum am arătat la începutul analizei, figura de stil predilectă este *personificarea*. Înzestrarea cu atribute omenești a vîntului, macului, nopții, apelor și pădurilor sugerează ideea unității dintre om și natură.

Originală este și măiestria cu care surprinde *mișcarea*. Senzațiile motorii, auditive și vizuale sînt realizate cu ajutorul unor verbe (s-alină, bate, clipește, amurgește) și *locuțiuni verbale* (dau lumină, dă semne, dă roate) și cu ajutorul intercalării la loc potrivit a unor *gerunzii* (gîndind, fugind, vărsîndu-și, rozînd).

Repetarea conjuncției *și* (și tace..., și-i umbră..., și-ntors cu fața..., și liniștit din aripi bate), rima împerecheată și rima încrucișată, ritmul iambic, versurile de 8-9 silabe, ca și versul scurt (6 silabe) cu care se încheie fiecare strofă imprimă poeziei multă muzicalitate.

Întrucît *pastelul*, prin natura sa, presupune *descriere*, o altă figură de stil frecvent folosită este *epitetul*, epitetul simplu, firesc, sugestiv: clipește-*ncet*, *adîncă* pace, haine-*ntunecate* și altele.

Esența profund populară a pastelurilor scrise de George Coșbuc dovedește încă o dată cîtă dreptate a avut O. Goga cînd a scris:

„Autorul baladelor și idilelor a descins din lumea basmelor, dar a făcut popas în satul lui. Ne-a dat o luminoasă monografie a satului românesc“.

ÎN MIEZUL VERII

George Coșbuc s-a dovedit a fi un deosebit de subtil poet al naturii. „*Faptul zilei*“, „*Noapte de vară*“, „*Vara*“, „*Vestitorii primăverii*“ sînt numai cîteva din poeziile care slăvesc natura patriei noastre.

Pastelul „*În miezul verii*“ — așa cum arată și titlul — surprinde o zi de foc din luna lui Cuptor.

Ceea ce impresionează, în primul rînd, este *arta* cu care „poetul țărănimii“ alternează tablouri de natură statice, încremenite de căldură, cu

Scanned with OKEN Scanner

tablouri în care viața pulsează, chiar dacă impresia că sîntem în ceasul de odihnă generală este mereu prezentă. Trebuie, de asemenea, să adăugăm *măiestria* cu care poetul *gradează* impresiile, sentimentele, precum și împrejurarea că, scriind în spiritul creației populare, în care natura este privită ca o prezență mereu vie și apropiată, George Coșbuc se folosește cu predilecție de *personificare*. De fapt, în „În miezul verii" există un adevărat șir de personificări.

Este atît de cald, încît:

„O fîșie nesfîrșită
Dintr-o pînză pare calea,
Printre holde rătăcite,
Toată culmea-i adormită,
Toată valea".

Peste „cîmpii arși de soare", liniștea-i „deplină", tot ceea ce-i viu s-a retras la umbră, la adăpost, pînă și „lunca-i goală", iar la fîntînă „E pustiu; și nu se-ngînă / Nici o boare".

Atmosfera de liniște este sugerată de „zumzetul de-albine", de acel du-te-vino al neobositelor lucrătoare care, atunci cînd celelalte viețuitoare își urmează chemarea, nu se aude, dar care acum reprezintă singurul semn de viață, atît de neîntrerupt încît „Curge-ntr-una, parcă vine / Din adîncul firii pline de repaos".

Punctul culminant al primului tablou de natură încremenită este exprimat prin versurile:

„Și cît vezi în depărtare
Viu nimic nu se ivește..."

În versurile următoare, tabloul este însuflețit treptat:

„Iată însă, colo-n zare,
Mișcător un punct răsare
Și tot crește".

Această manifestare de viață constituie prilejul unei meditații cu accente de multă omenie, proprie poporului nostru, căci cine altul decît „un bătut de soartă", purtat de dor, ori griji, poate să alerge pe cîmpie „într-atîta lume moartă".

Versurile din următoarele șase strofe simbolizează triumful vieții și pun în lumină sentimentul matern, nemărginita grijă a mamei:

„Poți acum să-l vezi mai bine:
E femeie, o sărmană (compasiune)
Strîns la piept în scutec ține
Un copil; și-n sîrg ca vine
Vine-n goană".

Scanned with OKEN Scanner

Ajunsă la fîntînă, își pune odorul jos „pe-o pajiște săracă", apoi „Saltă cumpăna bătrînă / Și se pleacă..."

Mișcarea cumpenei o auzim, iar dragostea mamei ne impresionează:

„Scîrțîind, din nou ea crește,
Mama toarnă cu tot zorul
Apă-n pumni, și se grăbește
La copil și-i răcorește
Obrăjorul.

Bea apoi și ea pe fugă
Merge iarăși după asta
La copil și-i dă să sugă;
Frînt-apoi pe-o buturugă
Stă nevasta.

Ultimele două versuri din strofa citată pregătesc revenirea la tabloul de natură încremenită, de la început, în care nemișcarea atinge punctul maxim:

„Și e liniște pe dealuri
Ca-ntr-o mănăstire arsă;
Dorm și-arinii de pe maluri
Și căldura valuri-valuri
Se revarsă".

Comparația „Ca-ntr-o mănăstire arsă" are o forță de sugerare unică, căci, prin nimic altceva, domnia absolută a tăcerii n-ar fi putut fi atît de plastic și cu o asemenea notă de mister exprimată. Se știe că mănăstirile se ridicau departe de așezările omenești, în păduri, în munți, ca să fie liniște prielnică reculegerii... Or, la o mănăstire *arsă* nici păsările cerului nu se opresc, iar duhurile călugărilor răposați, care le-nconjoară, tac...

Revărsarea copleșitoare a căldurii, din cauza căreia „Nici o pasăre prin zare / Nu se mișcă-n lumea mare / Nici o frunză", este sugerată, cu vigoare, prin locuțiunea adverbială valuri-valuri.

Dar, ca o caracteristică a optimismului popular românesc, viața triumfă. Purtătorul ei de cuvînt, în stare să pună în mișcare straturile de aer încinse este vîntul, personificat sub chipul unui flăcău ce „Adormise la răcoare / Sub o salcie plecată", dar care se trezește și somnoros încă „cată către soare" și fluieră „ca să-i fie / Scurtă vremea pînă pleacă".

Întreaga dragoste de viață a poporului, adunată în fericirea atît de deschisă ce se citește pe fața vîntului, cînd dă cu ochii de mama ce-și alăptează copilul (tabloul va fi reluat și îmbogățit de O. Goga în „Clăcașii"), este sublim exprimată în versurile:

„Dar deodată se oprește:
Peste ochi își pune-o mînă
Și zîmbind copilărește
Curios și lung privește
Spre fîntînă."

Scanned with OKEN Scanner

Ca de altfel în toate creațiile sale, limba lui G. Coșbuc este simplă, ideile clare. Stilul este *oral*, *popular*. Pe lîngă *personificări* și *comparații*, de care am vorbit, se cuvine să evidențiem folosirea epitetului: fișie *nesfîrșită*, cumpăna *bătrînă*, zîmbind *copilărește* etc., și repetiția: „*Toată* culmea-i adormită / *Toată* valea... ...și-n sîrg ea *vine* / *Vine*-n goană".

În ceea ce privește versificația, trebuie să observăm că George Coșbuc, pentru a accentua imaginea din fiecare strofă adaugă un vers scurt (al cincilea), evidențiat și grafic, ca în exemplul:

„Frînt-apoi pe-o buturugă
Stă nevasta".

ÎN MIEZUL VERII aparține genului *liric*.

ION AGÎRBICEANU

FEFELEAGA

„Fefeleaga“ este o nuvelă deosebit de impresionantă ce se referă la viața unei sărmane femei — poreclită astfel de un „pestriț la mațe“ — care, rămasă văduvă, muncește din zori și pînă-n noapte să-și crească copiii. Zbaterea ei continuă este însă dureros de zadarnică, căci venea anul al cincisprezecelea — „un prag înalt, înalt, de care era sortit să se împiedice copiii ei“ — cînd aceștia „cădeau și-și rupeau grumajii.“

Autorul și-a propus să se ocupe de unul dintre cele mai puternice sentimente umane și anume de *sentimentul matern*.

Acțiunea are loc într-un sat ardelean, dinaintea primului război mondial, epoca în care capitalismul pătrundea și în sate, săpînd pînă și la temelia unor vechi și respectate obiceiuri ale poporului român, cum ar fi apărarea orfanilor și a văduvelor, cinstea și omenia.

Modul *principal* de expunere este *narațiunea*, fără însă să fie neglijate nici *descrierea* și nici *dialogul* care înviorează narațiunea și măresc puterea de evocare a povestirii, creîndu-se impresia că această dramă, atît de adîncă și atît de umană, străbătută cu stoicism și demnitate are loc sub ochii noștri.

Sub raportul capacității de evocare, prin „Fefeleaga“, Ion Agîrbiceanu se apropie de M. Sadoveanu.

În prima parte a nuvelei autorul romanului „*Legea minții*“ realizează „în cîteva cuvinte“ portretul perfect conturat al Fefeleagăi: „Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii stricați de vărsat arși de soare și de vînt. Pășește larg, tropăind cu cismele tari pline de umflături uscate“.

Se oprește, de asemenea și asupra lui Bator, calul care o „urmează cu gîtul înainte întins, scobiltînd din picioarele ciolănoase“, pentru că acesta, deși mut, este un martor permanent al dramei ce va avea loc.

Este prezentată apoi truda zilnică, mereu aceeași, drumul pe „coasta pietroasă“, încărcarea coșărcilor, bleoncănitul corfelor și acele atît de prietenești îndemnuri: „ — Ghi, mă Bator!“ sau „Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarii!“.

Scanned with OKEN Scanner

Tradiționalul răspuns la salutul copiilor — „să creșteți mari, să creșteți mari“ — ascunde în el o revestire amară, căci, așa cum vom afla mai tîrziu, copiii Mărici Dinului n-ajungeau să crească.

Singura bucurie, la sfîrșit de săptămînă, a acestei trudite mame este să poată constata: „Tot putem trăi...“

Ion Agîrbiceanu, cu o mare putere de convingere, urmărește în cuprinsul acestei nuvele complexele raporturi de familie, insistînd asupra sentimentului matern — izvor de energii, dar și de griji și sacrificii.

Lucrînd „în baie“, de unde nu rareori venea acasă „ud și plin de tină“, pentru că nu se luau nici cele mai elementare măsuri de protecție a muncii — Dinu s-a îmbolnăvit grav de o boală neiertătoare, care a trecut și asupra copiilor. În neștiința sa, nu odată și-a suduit copiii, pe care „nu-i putea suferi văzîndu-i așa de prăpădiți“, exclamînd cu durere:

— „Pînă-i cucu! Dintr-ăștia nu voi vedea oameni!“.

Apărîndu-i împotriva necazului bărbatului, după moartea acestuia toată povara creșterii celor cinci copii cade în sarcina femeii, care nu-și mai înțelege viața decît într-un singur chip: „să se frămînte săptămînă de săptămînă, dar duminica, pe bănuții căpătați să cumpere bucate și legume“, renunțînd cu totul la orice vis, chiar și la acele „gînduri mai luminoase“ sau la acele tresăriri „de-o căldură tainică“ din tinerețe. În fața ei se deschidea o viață aspră, de dureri — de care însă, cît timp a muncit „pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, și iarăși pentru doi, și în urmă pentru unul“ din copii, nu s-a speriat, nu „i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă“. „Uneori, lipsa de perspective a acestei vieți i se insinua în minte sub forma unei întrebări: „adică, de ce mai trăiește omul în lumea asta?“.

Luptînd cu greutățile și cu cei ce se lăcomeau „pe creițărașul“ ei, Fefeleaga nu știe cum trece vremea. „Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unui copil, pînă cînd altul își închidea ochii“.

La moartea Păuniței însă, această goană se întrerupe și asistăm la un bilanț de o covîrșitoare durere. Fefeleaga „n-a spus o zi nimănui nimic“, l-a dus pe Bator „în șopronul plin de fîn și l-a lăsat acolo slobod“, apoi „a intrat în casă“ și ca o adevărată statuie a durerii — „s-a pus pe-o laviță de brad și a stat ziua-ntreagă așa cum cum stă lemnul. N-a plîns, nu s-a bocit, nu și-a sărutat copila, ci a stat așa, cu capul în palmele aspre“. Și-n durerea aceasta surdă, „nodul acela amar“, îi tot venea pînă-n gît și-n minte îi revenea vechea întrebare că, adică, pentru ce mai este omul în lume“, dar ea „nici nu-și deslușea gîndurile într-un răspuns“. Apoi, toată viața pe care o dusese a început să-i deruleze prin fața ochilor ca-ntr-un film. A revăzut „Dealul-Băilor înalt, pieptiș, cu colți de stîncă, ieșiți ca niște măsele de uriași“, a prins a socoti „cam cîte poveri de piatră să fi adus în vreme de vreo patruzeci și cinci de ani“, s-a gîndit la cei cu care „s-a sfădit pentru plată“, a socotit „numărul anilor dintre morții săi“, s-auzea îndemnîndu-și calul cu acel „Stai, mă Batore, sărace...“, exclamînd, în cele din urmă, îndurerată și parcă uimită:

„Lung șir de ani! și ce de drumuri bătute, maica mea, Doamne, că, dacă le-ar pune în șir drept, ar fi ajuns la marginea lumii“.

Scanned with OKEN Scanner

Și-n acel ceas de bilanț, cînd Păuniţa sta cu luminița de ceară la capătii, a înțeles că „toată viaţa pentru copiii aceștia s-a chinuit“, că lucrul „nu i-a căzut greu“, că „a muncit din inimă“ și atunci — simbol al supremei dureri — „două lacrimi micuţe cît gămălia, îi umeziră ochii uscați“.

Tot atunci a simțit „că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o față de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi“.

Hotărîrea formulată atît de simplu: „Te duce Fefeleaga la tîrg, să te vîndă, să cumpere cunună și julj alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit și Păunița, măi Bator“ — umeziră pentru a doua oară ochii bătrînei.

Cînd Bator „mirosi pe noul stăpîn“ și „necheză întîia oară, după o tăcere de o grămadă de ani“, în ochii „bătrînei se iviră a treia oară lacrimi“; era prea mult și... paharul durerilor prea plin.

Fefeleaga este unul din chipurile feminine cele mai bine realizate din literatura română. Într-o lume de superstiţii ea nu credea în dracu și în puterile lui, simțea că durerile vin de la oameni, că „drac e omul cel rău și nedrept“. Tăria ei morală, puterea ei de sacrificiu, înaltele ei calități de mamă copleșesc.

În „Fefeleaga“, Ion Agîrbiceanu se dovedește a fi un mare artist. Cu fină artă sugerează efectele pătrunderii capitalismului la sate, „stricarea“ moravurilor. Cînd Dinu a închis ochii, și Maria a ieșit în curte și a strigat „Tulai!“, ea a simţit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de acum înainte“, pentru că săracii n-au cum s-o ajute, iar gazdele, în setea lor de a strînge, nu se gîndesc la așa ceva. Vedem, mai tîrziu, că aceștia „știind-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, făcîndu-și socoteala că Fefeleaga „cap de muiere, va mai uita“.

Apoi cîtă superioritate morală ghicim în gîndul acesteia, cînd îi vedea pe bogătani la cîrciumă, bîndu-i „poate chiar bănuţii ei“ și cînd „se simțea că-i mai mult decît ei, că-i mai bună decît dînșii“.

Admirabilă este și prezentarea rezultatelor procesului de îmbătrînire a stăpînei și a calului:

„Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lîna oilor seine. Pe obrajii ei mîncați de vărsat se formaseră părăiașe adînci, zbîrcindu-i fața. Bărbia i se ascuțise și începu să se ridice spre gura căzută înăuntru. Calul era și mai ciolănos. Cele două petece pămîntii de sub corfe i se măriseră, părul de pe coaste, de pe spinare, i se rărise și i se rărea mereu. Buza de sus îi spînzura ca și cînd i-ar fi atîrnat cineva o povară „nevăzută“.

Referindu-ne la măiestria artistică a prozatorului, se cuvine să subliniem, în primul rînd, arta cu care acesta realizează *tonul fundamental grav ca viaţa*, plin de omenesc și degajînd un puternic sentiment de compasiune pentru soarta celor sărmani. De asemenea, impresionează măiestria cu care găsește epitetul cel mai potrivit, cel mai adevărat: obrajii *stricați*, pășește *larg*, gîtul *întins*, răni *alburii*, suflînd *năduşit*, spinarea adînc *deșălată* și altele.

Impresionează și comparațiile, care, deși populare, sînt totuși inedite: rana este tare „ca potîngul“, capul calului este „mare cît o solniță“; obrajii

Scanned with OKEN Scanner

mîncați de vărsat sînt „ca două lespejoare de piatră surie; a stat „cum stă lemnul“ și altele.

Nu lipsesc nici unele expresii populare pline de poezie: *nu dau tătarii*; *nu-i lucru curat*; *pînă-i cucu (niciodată)*; *venin i se strîngea în inimă* etc.

Pentru a reda culoarea locală, Agîrbiceanu apelează, nu numai cu măsură, ci și cu un deosebit simț al limbii la *provincialisme*: *pociumb*, *pripor*, *ogoiește*, *gazdă*, *s-a gătat (s-a isprăvit)*, *tulai!* și la *arhaisme* — la origine niște germano-maghiarisme: *zloți*, *cruceri*, *creițărași*.

„Fefeleaga“ se înscrie în rîndurile celor mai bune nuvele, pe această temă, din literatura română.

Scanned with OKEN Scanner

AL. SAHIA

UZINA VIE

Alexandru Sahia face parte din rîndurile primilor scriitori care au introdus muncitorul, clasa muncitoare în literatură. „Uzina Vie“ *demască dezinteresul patronilor față de problema apărării sănătății și vieții celor ce muncesc, lipsa celor mai elementare măsuri de protecție a muncii.* Totodată această nuvelă oglindește condițiile grele de viață ale muncitorilor și în special ale copiilor acestora.

Acțiunea are loc într-o uzină constructoare de locomotive în care — deși „dogoarea soarelui pătrundea usturător, ca un gaz de război“, se muncește intens.

Prima problemă se referă la atitudinea față de muncă.

Bozan, un entuziast, se bucură privind locomotiva al cărei trup a fost cărat de el, bucată cu bucată, „cu podul rulant din inima cuptorului în ghearele laminoarelor“. Cu toate că știe că este exploatat, că „burțile muncitorilor rămîn tot flămînde“, chiar de s-ar scoate nu o locomotivă pe zi, „ci o sută de mii“, muncește cu drag, pentru că adaugă el — „locomotivele sînt copiii noștri, copii de fier“.

Filip, un luptător, mișcat de pasiunea pe care o citește „în ochii aprinși ca de febră“ ai tovarășului de muncă se gîndește la *uriașa forță creatoare a muncitorilor liberi.* „Dacă fabrica aceasta ar fi a muncitorilor dacă ea ar fi organizată după legi proletare, — gîndește Filip — slăbănogul ăsta de Bozan ar înnebuni și lustrul bielei lui ar întrece soarele“.

Concluzia care se desprinde este că muncitorii iubesc munca, pun suflet în opera mîinilor și minților lor, chiar și atunci cînd de pe urma lor „alții se satură“. Eliberați de exploatare, ei sînt capabili de adevărate minuni.

Condițiile de trai ale familiilor de muncitori constituie obiectul celei de a doua probleme dezbătute în nuvelă. Este evident că în aceste familii *foamea era cea mai mare realitate.* Copiii visau zadarnic să se sature cu *lapte* și cu *pîine* — cele mai *ieftine* alimente. Trist și demascator ideal!

Bozan n-a reușit niciodată să umple cu lapte „castroanele mari de tablă“ ale „șerpișorilor“ lui. Filip, în copilărie, a tînjit după „o jimblă întreagă“, dar se alegea numai cu una din cele nouă bucăți frînte „cu mîinile

ei tremurătoare“ de sărmana-i mamă. Durerea care răzbate din răspunsul lui Bozan „— Nu, nu i-am săturat“, *impresionează profund, pentru că nu există suferință mai mare pentru un părinte decît aceea de a nu-și putea hrăni omenește copiii.*

A treia problemă se ocupă de lipsa măsurilor de protecția muncii și mai ales de încălcarea celor mai elementare drepturi ce se cuvin muncitorilor accidentați în producție.

Urcat pe podul rulant, unde „stă cocoțat de patrusprezece ani“, Bozan își continuă lucrul. Deodată însă, „într-un zgomot asurzitor“ simte că alunecă și, cu un „geamăt surd“, podul rulant s-a prăbușit peste cazanul de plumb. Salvat cu greu din șuvoaiele de metal topit, „Bozan este internat în spital și i se amputează un picior“. În starea aceasta nu-și va mai putea ocupa vechiul loc de muncă. De altfel, fiecare „scîrțîit“ al podului face să-i tresară inima“. De acum încolo mizeria cea mai neagră îl așteaptă, căci — pe motiv că „fabrica nu dă picioare“ i se refuză pînă și *piciorul de lemn.* De fapt „*piciorul*“ de lemn nu se referă numai la acel obiect de lemn cioplit care l-ar fi ajutat la mers, el are valoare de *simbol*, reprezentînd drepturile prevăzute pînă și de legea capitalistă a asigurărilor, care însă era „*o simplă minciună ca și toate legile burgheze*“. *Refuzîndu-i-se piciorul de lemn, lui Bozan i se refuză în realitate ajutorul, pensia la care avea dreptul.*

A patra problemă se referă la solidaritatea muncitorească.

La vestea că, „directorul refuză să pună lui Bozan piciorul s-a întrunit comitetul uzinei și greva a fost declarată“. Sînt semnificative cuvintele lui Rogoz: „Ei (patronii) trebuie să înțeleagă odată pentru totdeauna că forța brațelor noastre întrece forța tuturor motoarelor, noi sîntem adevărata uzină, *sîntem uzina vie*“.

Reprimarea sîngeroasă a grevei dovedește că armata, poliția, jandarmeria — întregul aparat de constrîngere al statului burghez — erau în slujba claselor exploatatoare. Este de remarcat că, în „Uzina vie“ solidaritatea muncitorească se bazează pe lupta comună împotriva exploatatorilor *pentru revendicări economice.* Rațiunile de ordin politic le ghicim numai din unele gînduri ale lui Filip.

În „Revoltă în port“, lupta muncitorilor se încadrează într-o perspectivă mai largă, cu soluții definitive, posibile numai în socialism — ideal la care se poate ajunge numai prin *revoluție*, prin „lupta cea mare“!

Uzina Vie este o nuvelă scurtă, totuși Al. Sahia a reușit să schițeze cîteva tipuri reprezentative ale muncitorilor din epoca de cruntă exploatare.

Bozan, personajul principal, deși știe că este exploatat „cum o știe întreaga clasă muncitoare“, privește emoționat la „monstrul care șuiera disperat pe linie“, fericit că și-a adus și el aportul lustruind biela și cărîndu-i trupul „din inima cuptorului, în ghearele laminoarelor“, la făurirea acestui copil de fier. În asemenea momente, *bucuria realizării* trece în umbră *suferințele zilnice* iar satisfacția muncii împlinite îi luminează chipul. Ar vrea ca și ai lui să guste din această bucurie, de aceea ia hotărîrea să le scrie „o scrisoare lungă“, să le vorbească de fabrică, pentru că „nu-i lucru puțin ce facem noi“.

Scanned with OKEN Scanner

Suflet sensibil, Bozan este cuprins de nespusă durere la gîndul că nu-și poate sătura copiii, că trebuie să-i amăgească. Acest gînd este atît de puternic, încît îi umple și ultima clipă de viață, aceea în care „moleșeala crescu, inundîndu-i ochii, inima...“

Departe de a fi un luptător, Bozan este mai degrabă o victimă, care nu se știe apăra singură, de aceea, în șirul nou de suferințe de după accident, solidaritatea tovarășilor săi de muncă îl emoționează și-i alină durerile:

„Palid, rezemat de colțul uzinei, Bozan privea înmărmurit la spectacolul acesta, care se desfășura pentru el. Își atinse restul piciorului și se încovoie, sub o izbucnire de plîns“. Pînă și moartea îi pare mai ușoară, văzînd că „toată muncitorimea“ luptă pentru el, „pentru un picior, dar care ascunde în el nenorocul altor sute de picioare“.

Filip, cu toate că autorul n-o spune direct, prin continua sa preocupare de a transforma în instrument de luptă pentru cauza proletară pînă și spectacolul unei locomotive supusă la probele de încercare („Da, încă una. Dar ce ne bucură pe noi?... Burțile muncitorilor tot rămîn flămînde. Alții se satură“), prin gîndurile care-i frămîntă mintea („Dacă fabrica aceasta ar fi a muncitorilor“ etc.) „Ce înțeleg directorii, acționarii cu cefile răsfrînte peste guler?... și cîți sînt din aceia care n-au văzut coșul fabricii, n-au mirosit duhoarea cocsului, dar care în schimb fură hrana muncitorilor“ etc., prin curajul de care dă dovadă salvîndu-l pe Bozan și prin contribuția pe care — sîntem siguri — c-a avut-o în declararea grevei, reprezintă tipul luptătorului comunist din ilegalitate. În aceeași categorie se înscrie și Rogoz.

Personajul colectiv, reprezentat de muncitorii „care părăsesc lucrul grăbiți“ tălăzuindu-se în „strigăte de aprobare, înăbușite de soarele care ardea peste capul lor“ și „năpustindu-se asupra soldaților“, este conturat cu destulă vigoare de Sahia prin cîteva linii numai.

În încheiere, se cuvine să menționăm cîteva particularități de tehnică și măiestrie literară, caracteristice lui Al. Sahia.

Nuvela „Uzina vie“ se bazează pe cîteva scene și momente cheie, care constituie o adevărată coloană vertebrală a subiectului. Ea începe cu prezentarea cadrului natural și social în care va avea loc acțiunea. Aflăm că este vară și că domnește — ca și în „Miezul verii“ de G. Coșbuc — o caniculă toropitoare (dogoarea văratecă a soarelui pătrunde ușturător, ca un gaz de război“), uzina „urlă înnebunită“, în timp ce cîteva sute de muncitori și muncitoare forfotesc, se amestecă cu motoarele, cu roțile uriașe înfrățindu-se.“

Deși lapidare, aceste notații sînt de natură să sugereze cititorilor, de la început, condițiile grele de muncă din uzinele capitaliste.

Încercarea unei locomotive noi, care „pufăie pe nări ca un armăsar neînvățat“, constituie un prilej nimerit pentru prezentarea personajelor principale — Bozan și Filip — cărora le schițează portretul fizic. (Bozan „slăbănog, cu obrajii supți“; Filip „masiv cu mușchi reliefați, puternic“) și le pune în lumină unele trăsături sufletești, psihice.

Dialogul dintre Bozan și Filip, pe lîngă faptul că abordează principalele probleme ale muncitorimii din acea vreme, orientează atenția cititorilor

Scanned with OKEN Scanner

spre acele laturi care vor fi adîncite în cuprinsul nuvelei. Răspunsul lui Bozan: „Nu, nu i-am săturat! Le-am făcut în schimb niște castroane mari de tablă și ei se bucură pentru că sînt mari. Nu le-am văzut pline niciodată". — prevestește o primejdie *ale cărei dimensiuni le vom înțelege din finalul nuvelei*: „*Apoi răsăriră cei patru copii ai lui, ținînd în mîinile întinse castroanele largi de tablă*".

În „Uzina vie", Al. Sahia — ca și I. L. Caragiale înaintea sa — reține atenția cititorilor nu prin analize sufletești sau descrieri amănunțite, *ci printr-o dinamică succesiune de fapte, de întîmplări*, unele din ele dramatice.

Trebuie, de asemenea, să subliniem faptul că Sahia stăpînește *arta gradării* sentimentelor, a dramatismului unor situații. Prezentarea gradată a sentimentului de solidaritate muncitorească ar putea fi evidențiată prin schema:

a) *groază*: — „Bozan! s-a prăbușit podul lui Bozan. Săriți!";

b) *ajutor imediat*: „S-au întins grabnic grinzi și scări de lemn peste lava arzătoare... În patru rînduri o echipă de muncitori a înaintat pe punțile de lemn...";

c) *speranță*: „Deodată, neașteptat la capătul punții s-a arătat Filip, cu Bozan în brațe. Din amîndoi ieșeau aburi și *mulțimea a început să murmure cuprinsă de bucurie și teamă*";

d) *bucurie*: — „A scăpat, a scăpat!";

e) *indignare*: „Luni de zile el și-a tîrît restul trupului în fața directorului, cerînd un drept al lui: piciorul de lemn";

f) *greva*: „Singurul mijloc de salvare, pentru momentul de față, nu este decît greva";

g) *Hotărîrea de a se împotrivi armatei*: „ — Vine armata — strigă Rogoz — dar lucrul acesta nu spune nimic. Nu vom părăsi curtea și nici în uzină n-are să intre nimeni."

Aceeași artă *a gradării* o întîlnim în prezentarea mizeriei familiilor de muncitori. Copiii acestora, aspirînd zadarnic să se sature, sînt mistuiți de foame. De la întrebarea lui Filip, precaut formulată, ca să nu rănească: „I-ai săturat vreodată?", iute alăturată de drama propriei sale copilării (Îmi amintesc cum mîncam bucățica aceea de pîine. Strîngeam fiecare firimitură etc.), trecînd prin durerea tatălui silit să-și amăgească copiii cu „castroane mari de tablă" și sfîrșind cu scena finală, în care Bozan, murind, îi vede răsărind pe cei patru copii ai lui, avînd „în mîinile întinse castroanele largi de tablă", durerea și compasiunea urcă trepte dureroase.

Lectura nuvelei impresionează prin *adevărul* faptelor narate, prin *tonul reținut*, prin durerea care răzbate, cu mare putere de convingere, deși scriitorul cultivă așa numita *proză obiectivă* (magistral stăpînită de L. Rebreanu), proză în care autorul își stăpînește sentimentele, dînd cuvîntul faptelor pe care le prezintă *obiectiv*, adică așa cum s-au petrecut sau s-ar fi putut petrece.

Impresia *de adevărat* se datorește talentului cu care Al. Sahia îmbină cele trei moduri de expunere (narațiunea, descrierea și dialogul), limbi. folosite, o limbă simplă, firească pentru mediul și personajele prezentatei

Scanned with OKEN Scanner

Deși stilul sobru, atît de potrivit cu atmosfera pe care a realizat-o, l-a obligat să fie moderat în folosirea figurilor de stil, autorul apelează totuși la cîteva. Primul loc îl ocupă *comparațiile*, simple, dar expresive (muncitorii sînt agățați de locomotivă „*ca un* ciorchine"; chelia lui Filip sclipește în soare „ca o alamă de locomotivă"; muncitorii sar peste rîurile de sîrmă înroșită „*ca țapii*" etc.) precum și *epitetele*, folosite și ele tot cu economie: șuier *disperat;* oprită *brusc;* spinările *pietroase*. Sugestivă este și personificarea locomotivei care „pufăie pe nări", „aleargă despletită" și „se lasă condusă parcă adulmecînd aer".

Uzina vie se înscrie în rîndul celor mai bune nuvele cu caracter militant din literatura noastră realizate între cele două războaie mondiale.

Uzina vie aparține genului epic.

ION AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

PUIUL

Dragostea mamei pentru copiii ei — desigur sub diverse forme — reprezintă o temă prezentată în operele celor mai mulți scriitori. Ea e prezentă și în povestirea „Puiul" scrisă de Ioan Al. Brătescu-Voinești, un scriitor deosebit de sensibil, de duios și bun cunoscător al sufletului omenesc, pentru că, deși este vorba de o prepeliță, dragostea ei pentru cei șapte puișori este profund umană.

Spre deosebire însă de poezia „Mama" — care evidențiază acest sentiment sub forma *de dor* —, de povestirea „Fefeleaga" — în care același sentiment este prezentat sub forma muncii neîntrerupte pentru creșterea copiilor — în „Puiul", mama este pusă în situația dramatică de a alege între moartea unui singur pui și salvarea celorlalți șase.

La această cumpănă s-a ajuns din cauza lui „nenea", puiul cel mare, care a uitat de prima spaimă și de vorbele prepeliței: „Cînd te-i face mare, o să faci cum îi vrea tu, dar acum că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău". Deși mama n-avea ce-și reproșa, căci a făcut tot ce trebuia ca să-l crească sănătos și să-l apere de primejdii, „cînd i-a văzut aripa ruptă" și a înțeles că „era pierdut", s-a străduit să-și ascundă durerea, pentru ca să nu-l deznădăjduiască. La întrebarea — plină de îndoieli și însetată de încurajări a puiului:

— „ Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și rîuri și marea"? prepelița răspunde, silindu-se să nu plîngă:

„— Da, mamă..."

Iată însă că în locul „zilelor *mari* și *frumoase* au venit zile *mici și posomorîte*"... Sărmana ar fi vrut „să se rupă în două: jumătate să plece cu copiii sănătoși care sufereau de frigul toamnei înaintate, iar jumătate să rămînă cu puiul schilod, care se agăța de ea cu disperare". O asemenea soluție însă nu era posibilă și totuși o hotărîre trebuia luată. Într-o zi suflarea dușmănoasă a crivățului a decis-o. „Decît să-i moară toți puii, mai bine numai unul"... și a zburat cu puii zdraveni.

Scanned with OKEN Scanner

„Puiul“ ne dezvăluie în persoana lui Brătescu-Voinești un scriitor duios, uman prin excelență, deosebit de talentat și fin cunoscător al frumuseților limbii române.

Remarcabilă este îmbinarea pe care o realizează între cele trei moduri de expunere: *narațiunea*, *descrierea* și *dialogul* în așa fel, încît sentimentele să crească în intensitate și să pună în mișcare sensibilitatea cititorului.

Bucuria înjghebării cuibului, nașterea celor „șapte gogoși de mătase“, entuziasmul primelor lecții de zbor, viziunea orașelor, a rîurilor și a mării peste care vor zbura „zile și nopți“, îngrijorarea născută din primejdiile zilnice și *chinuitoarea* dramă a despărțirii de puiul sortit morții, înregistrează în tonul fundamental al povestirii oscilații corespunzătoare — duioșia constituind nota dominantă. Începutul *vesel* și finalul *tragic* subliniază un sincer sentiment de compasiune.

Pe lîngă epitete: sta *zgribulit*, suflare *dușmănoasă*, călătorie *lungă*, trăiau *liniștiți* și *țerițiți*, erau *frumoși*, *cuminți* și *ascultători; repetiții*: și *plouă*, *plouă* și varsă; *comparații plastice:* îi bătea inima ca *ceasornicul meu de buzunar*, de-abia *e cît luleaua*, ochișori ca *niște mărgele negre;* folosirea vorbirii *directe*: mama îi întrebă „Gata“? „Da“ răspundeau ei, „Una, două, trei“, Brătescu-Voinești valorifică din plin posibilitățile artistice ale *interjecției*, în special a onomatopeelor, cu întreaga lor gamă sonoră: pic! pic! pic! (înghițirea bucățelelor de lăcustă); *pitpalac* / (chemarea prepeliței), frrr! (zborul puilor); haț! (trîntirea căciulii); *piu! piu!* (plînsul puiului rănit).

PRIVIGHETOAREA

Unul dintre criticii noștri de seamă, ocupîndu-se de creația lui I.Al. Brătescu-Voinești, constata că, în opera acestuia — o adevărată „lume de ființe nobile și curate“ — *duioșia* reprezintă sentimentul fundamental.

Privighetoarea (vezi și *Puiul*, *Vîrcolacul*, *Întîmplare)* vine să confirme această afirmație.

Fiind scurtă — „de o concentrare în adevăr clasică“ — și ușor de reținut, nu mai insistăm asupra subiectului, în fond, foarte simplu (O privighetoare încearcă să mănînce o rîmă uitată pe cîrligul unei undițe, înghite, odată cu rîma, cîrligul și moare), pentru că este evident că *farmecul* povestirii trebuie căutat în altă parte. Într-adevăr, acest *farmec* îl descoperim în *arta cu care scriitorul știe crea o stare sufletească, o „atmosferă“, știe descoperi suita de nuanțe ce caracterizează un sentiment și stăpînește întregul potențial sensibil al limbii noastre.*

Povestirea începe printr-un dialog scurt între doi prieteni — primul vrea să afle cauza supărării celui de al doilea, a lui nenea Iorgu, — iar celui de al doilea îi vine greu să răspundă direct, pentru că i „s-a întîmplat o ticăloșie“ care acoperă toată povestirea și în care, de fapt, constă măiestria scriitorului. Dar mărturisirea pornește greu, autorul simte nevoia repetată a unor pauze, ca să răsufle și să-și adune gîndurile — de aici frecvența punctelor de suspensie („Nici nu știu cum să-ți spun...“; „E plăcut...“; „Să vii odată să vezi...“).

Scanned with OKEN Scanner

Mîhnirea îl împiedică să fie scurt, o serie de amănunte și de precizări (iazul trece prin fundul curții; adîncitura în care aruncă „nadă la pește"; plăcerile pescuitului; cauzele pentru care nu folosește undițele „sistematice, de se strîng, se fac baston"; locul unde-și păstrează undița cu băț de alun etc.) îl reține. Cititorii însă nu sînt văduviți, pentru că autorul îi încîntă cu o admirabilă descriere a vieții patriarhale, liniștite și fericite în sînul naturii. În fine, aflăm că „în salciile de pe marginea iazului vin privighetori și cîntă noaptea", că „nu cîntă una", ci „zece, cincisprezece", încît „răsună tot zăvoiul"... Toate cîntă frumos în scrile cu „lună ca ziua" și miros de liliac..., dar nici una nu se compară cu aceea ce obișnuia să poposească „într-o salcie pletoasă" din grădină. Exclamația „Doamne, Dumnezeule!" vrea să sugereze *sublimul*, *perfecțiunea*, imposibilitatea autorului de-a descrie frumusețea cîntecului. Și, din nou, ne întîlnim cu preferința lui Brătescu-Voinești pentru interjecții. Aflăm că măiastra privighetoare „uneori făcea: fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings!...", și isprăvea „într-o cascadă de triluri" (Vezi utilizarea onomatopeelor în „Puiul"). Nu evită nici prilejul de „a filozofa", întrebîndu-se cum se face că privighetoarea cîntă așa de frumos, în timp ce crîsteiul hîrîie „ca un ceasornic de buzunar cînd îl întorci", dacă „este adevărat că toate viețuitoarele se trag dintr-o tulpină?"

Pînă la urmă, aflăm că în seara precedentă privighetoarea n-a mai cîntat, nu s-a mai auzit acel sunet particular care le-a atras atenția: „clings!". S-au emis o serie de ipoteze (... poate și-a găsit soția și s-a dus cu ea în zăvoi"...; „ori că e prea departe" etc.), dar adevărul a ieșit la iveală abia dimineața, cînd a găsit-o „moartă, cu aripioarele întinse" și cu ochișorii „ca două mărgele negre" năpădiți de furnici. Durerea descoperirii a fost adunată în cuvintele: „Parcă și acuma mi se sfîșie inima (...) . Sărăcuța! cît trebuie să se fi zbătut, cît trebuie să se fi chinuit. (...) Pre legea mea! Sînt așa întîmplări *absurde* care-ți turbură mintea, îți zdruncină credința (...). Cînd mă gîndesc, îmi vine nebunie; dar știi, nebunie!".

Confesiunea se încheie printr-o *imagine obsedantă* — expresie a unui adînc regret: „Ah! ochișorii ăia negri pe care năpădiseră furnicile!..."

La realizarea acestui puternic sentiment a contribuit și utilizarea cu măiestrie a unor figuri de stil și procedee artistice. *Epitetele* sugestive: sălciile sînt *pletoase*, întîmplările *absurde*, umbra *deasă* și *răcoroasă*. Comparațiile:... „Cîrsteiul, bunăoară, să hîrîie *ca un ceasornic de buzunar cînd îl întorci*" și... „ochișorii ei, *ca două mărgele negre*"... par a fi avut mare preț în ochii scriitorului, pentru că le întîlnim, ușor modificate, și în „Puiul". Găsim și o comparație nouă construită cu ajutorul unui neologism... „s-o aplauzi *ca pe-o primadonă*..." În fine, se cuvine să amintim și *oralitatea stilului*, realizată cu ajutorul *confesiunii*, a unor exclamații (cuvinte, grupuri de cuvinte, fraze): „Mare taină! E!"; „Pre legea mea!"; „Auzi dumneata, cum am răsplătit eu păsărica aia nevinovată, pentru că ne desfătase cu versul ei!" și a vorbirii directe: „La revedere, puică, pe mîine seară!".

Nu putem încheia mai bine decît citînd cîteva din aprecierile marelui nostru critic G. Călinescu care susținea că arta lui I.Al. Brătescu-Voinești „vorbește ca nici o alta sufletelor tinere, fără a se coborî din zona artei" și că „prin originalitatea indiscutabilă a „duioșiei" lui (...) ocupă în literatura română un loc remarcabil..."

Scanned with OKEN Scanner

GEORGE TOPÎRCEANU

BIVOLUL ȘI COȚOFANA

Bivolul și coțofana este o fabulă, adică o creație în versuri sau în proză, de natură alegorică, prin care se satirizează fapte și atitudini omenești și din care se desprinde o învățătură, o morală. În literatura română, această specie literară a fost ilustrată de Grigore Alexandresu, Alexandru Donici, Tudor Arghezi și alții.

Sub raport *compozițional*, de regulă, fabulele sînt alcătuite din două părți: *o parte narativă* — care cuprinde povestirea propriu-zisă — și *morala* — adică învățătura care se desprinde, direct sau indirect, din fabulă.

Bivolul și coțofana, în care poetul George Topîrceanu și-a propus să satirizeze *tendința unor oameni de a profita de prostia, de slăbiciunea, de situația dificilă în care se găsesc unii din semenii lor sau de anumite împrejurări sociale, politice* etc., respectă această construcție clasică.

Partea narativă a acestei fabule este punctată de trei momente bine sudate.

În primul moment, cu rol de *expozițiune*, ni se prezintă un cățel țintuit locului de mirare la vederea unui tablou, după el, cu totul neașteptat:

„Pe spinarea unui bivol *mare*, *negru*, *fioros*
Se plimba o coțofană
Cînd în sus și cînd în jos."

Mirarea, împinsă pînă aproape de indignare, a cățelului este exprimată laconic, printr-o propoziție exclamativă:

„ — Ah, ce *mare* dobitoc!"

Așa prostuț cum e, cățelul crede că a dat peste un „chilipir" și, nevrînd să-l scape (intriga), își spune:

„Ia stai, *frate*, că e rost
Să mă plimbe și pe mine!"

Momentul al doilea ni-l înfățișează pe cățel făcîndu-și vînt și sărind pe spinarea bivolului. Acest moment reprezintă *subiectul propriu-zis* sau *încordarea relațiilor dintre personaje*, pe scurt, amănuntele fiindu-ne sugerate de

Scanned with OKEN Scanner

punctele de suspensie (...) așezate după cuvîntul „spinare“ și de versul „Ce s-a întîmplat pe urmă nu e greu de-nchipuit“.

Momentul al treilea, în care ni se sugerează o parte a subiectului propriu-zis („Apucat cam fără veste, bivolul a tresărit“), marchează *punctul culminant* și *deznodămîntul:*

„Dar i-a fost destul o clipă să se scuture, și-apoi
Să-l răstoarne,
Să-l ia-n coarne
Și cît colo să-l arunce, ca pe-o zdreanță în trifoi“.

Partea a doua cuprinde, în mod indirect, *morala* (învățătura fabulei). Ea rezultă din cuvintele aspre, ofensatoare și pline de mînie *(javră; potaie proastă)* cu care bivolul îl probozește pe cățel:

„ — Ce-ai gîndit tu oare, javră? Au crezut-ai că sînt mort?
Coțofana, treacă-meargă, pe spinare o suport
Că mă apără de muște, de țînțari și de tăuni
Și de alte spurcăciuni...
Pe cînd tu, potaie proastă, cam ce slujbă poți să-mi faci?
Nu mi-ar fi rușine mie de viței și de malaci,
Bivol mare și puternic, gospodar cu greutate,
Să te port degeaba-n spate?... “

Și în această fabulă, vorbele și faptele animalelor sînt în concordanță cu trăsăturile de caracter ale tipurilor umane (văzute caricatural) pe care le simbolizează și servesc ideea pe care scriitorul dorește s-o sublinieze. Astfel, în concepția poporului, vulpea *este șireată și afaceristă*, leul *puternic*, elefantul *năsos*, boul *prost și grosolan*, bivolul *pieptos și brutal*, coțofana *gălăgioasă, certăreață și obraznică*, iar cățelul *prostuț și gata să profite de orice ocazie* etc.

În general, narațiunea din fabule se caracterizează *prin simplitate, naturalețe, vioiciune și prin prezența unor elemente umoristice*. Aceste atribute sînt cu atît mai evidente în *Bivolul și coțofana*, cu cît Topîrceanu este cunoscut prin umorul natural pe care-l revarsă în baladele și în poeziile sale. Asupra ultimului atribut — fie și numai pentru faptul că simpla lectură provoacă rîsul — socotim necesar să insistăm. Iată-l pe... *bivol* ridicat la rangul de... „*mare dobitoc*“, pentru „*imprudența*“ de-a lua-n spate „pe oricine“. Ironia fină a poetului, prin utilizarea pronumelui nehotărît „oricine“, vizează, în primul rînd, prostia cățelului, în concepția căruia, *dobitoc nu este acela care poartă în spate pe cineva*, ci acela care nu-și selecționează „călăreții“. În plus, nici măcar nu-și dă seama că între *bivol* și *coțofană* există o „reciprocitate de servicii“: „Bivolul o „plimbă“, iar coțofana îl apără „de muște, de țînțari și de tăuni / Și de alte spurcăciuni...“

Ironia poetului nu-l ocolește nici pe gospodarul „cu greutate“, care ia în coarne pe cățel nu atît pentru faptul că nu-i poate aduce nici un folos cît mai ales pentru a se feri să fie văzut „de viței și de malaci“ într-o asemenea postură.

Narațiunea, în stil oral și popular, este înviorată de dialog și de utilizarea interjecției „zdup“ și dinamizată prin introducerea unor versuri scurte

Scanned with OKEN Scanner

(„Să-l răstoarne, / Să-l ia-n coarne") și folosirea unor verbe la prezent (ceea ce dă impresia de autenticitate): *se trage*, *se pitește*, *sare*, *suport* etc.

Pe lîngă *alegorie* (o înșiruire de personificări menite a sublinia o idee) și *personificare* (atribuirea de însușiri omenești etc.), specifice fabulei, merită să evidențiem și alte figuri de stil care dau farmec acestei poezii. Astfel, în scopuri umoristice, Topîrceanu utilizează cu succes *epitetul* (simplu: *mare* dobitoc; *multiplu*: bivol *mare*, *negru*, *fioros)*, *comparația* („Și cît colo să-l arunce, *ca pe-o zdreanță în trifoi"*), *enumerarea* („Că mă apără de *muște*, *de țînțari și de tăuni"*) și *propozițiile și frazele interogative* (— Ce-ai gîndit tu oare, javră? Au crezut-ai că sînt mort?").

Cît privește versificația, observăm că autorul, așa cum se întîmplă de regulă în fabulă, nu merge pe respectarea unor reguli fixe (ritm, rimă, picioare metrice).

Studierea fabulei „*Bivolul și coțofana*" trebuie să constituie un modest îndemn la cunoașterea creației poetului G. Topîrceanu care a încîntat și a înveselit atît pe contemporani cît și pe cititorii generațiilor următoare.

Scanned with OKEN Scanner

MIHAIL SADOVEANU

DOMNU' TRANDAFIR

„Domnu' Trandafir" reprezintă un semn de adîncă recunoștință adus de marele scriitor M. Sadoveanu învățătorului care i-a așezat condeiul în mînă și l-a ajutat să deslușească graiul literelor.

Revenit în tîrgul natal, după mulți ani de absență, neîntrecutul povestitor își amintește cu emoție de „întîmplările luminoase ale copilăriei așa de îndepărtate", de „dracii" de seama lui, de „întinsele zăvoaie de sălcii cenușii", de „șurile dărăpănate pline de poloboace", unde se jucau de-a ascunsul pînă noaptea.

Tonul epistolar (de scrisoare) din prima pagină devine grav, făcînd să vibreze de emoție inimile cititorilor, îndată ce M. Sadoveanu, cu neîntrecuta sa artă de evocator, reînvie chipul dascălului iubit, care a învățat generații de elevi „nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea", ci pentru că „avea un prisos de bunătate în el", pentru că îi era drag să-i învețe.

Portretul fizic al dascălului este schițat în cîteva cuvinte: „Era un om bine făcut, puțin chel în vîrful capului, cu ochi foarte blajini. Cînd zîmbea, se arătau sub mustața tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare în mijloc".

Portretul moral este luminat, de asemenea, cu talent de pana lui Sadoveanu. Domnu' Trandafir era o fire deschisă, care trăia sincer fiecare clipă de viață. „Cînd ne învăța cum să spunem poeziile eroice, — scrie Sadoveanu — vorbea tare și înălța în sus brațul drept". Fiecare întîlnire cu poveștile lui Creangă îl impresiona și, înainte de a le citi elevilor, îi „privea blînd cu un zîmbet liniștit, ținînd cartea la piept, în dreptul inimii". Pe elevi îi iubea ca pe „copiii lui", iar datoria de dascăl și-o făcea din convingere, căci „nimeni dintre cei mari nu-l tulbura". În timpul lecțiilor „spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă" iar străinilor le coboară „altă lumină în ochi", „încălzindu-i dintr-o dată".

Puternica impresie pe care ne-o lasă lectura acestei povestiri se datorează, în mare măsură, artei cu care M. Sadoveanu a reușit să îmbine cele trei moduri de expunere. Astfel, în primele două pagini și în ultima, locul principal îl ocupa *narațiunea* (întîmplările din copilărie, cum se supăra

Scanned with OKEN Scanner

domnu' etc.), dar nu lipsește nici *descrierea*, însă care se limitează la prezentarea *sumară* a unor aspecte din natură (zăvoaiele de sălcii, școala nouă etc.) și la *schițarea* portretului învățătorului. Un loc important îl ocupă *dialogul* (convorbirea dintre dascăl și străini), care *înviorează* povestirea și contribuie la caracterizarea personajelor. De remarcat este faptul că autorul, folosind dialogul, nu exclude celelalte moduri de exprimare, ci le împletește artistic cu acesta. Astfel, după rugămintea unuia dintre străini:

„ — Mă rog, fii bun și fă o lecție... Așa, de curiozitate... Scriitorul *povestește* cum a ținut domnu' lecția și descrie emoția străinilor.

Alături de expresii populare neaoșe: „știi că ai haz": „Nu, fără șagă"; „cît ai bate-n palme"; de epitete semnificative: colțuri *negre*, adiere *ușoară*, glasuri *tinere*, clădire *nouă*, *înaltă* și *frumoasă*, de *căldura tonului*, umor — prezent în rememorarea „ghidușiilor" pe care le spunea „ca să izbucnească cineva în rîs" (din cei ascunși prin poloboace), scena, în care dascălul află că „în sărăcia" lui a sosit ministrul în persoană, vine să sporească poezia născută din măiastra îmbinare a cuvintelor.

Fără-ndoială „Domnu' Trandafir" constituie, de asemenea, o apreciere a muncii de educație pe care miile de învățători și profesori au desfășurat-o și o desfășoară în școlile din patria noastră.

LUPTA DE LA VASLUI

(Fragmente)

Mihail Sadoveanu, scrie marele om de cultură și critic literar Tudor Vianu, „*a adus la perfecțiune narațiunea istorică, reprezentarea vieții populare, evocarea întregii naturi românești*".

„*Lupta de la Vaslui*" cuprinde fragmente din romanul istoric de mare întindere „Frații Jderi", adevărată frescă a epocii lui Ștefan cel Mare, în trei volume: Ucenicia lui Ionuț, Izvorul Alb și Oamenii Măriei-sale.

Capacitatea de evocare, despre care au scris toți cei ce au studiat cu atenție opera marelui nostru scriitor, își găsește și în paginile fragmentelor studiate o exemplară întruchipare.

Descrierea zilei în care a avut loc marea înfruntare de la Vaslui este antologică:

„Noaptea, *s-au spălat nourii* de pe cer, iar la revărsarea zorilor de marți s-au umplut văile Bîrladului între codri, ca de *un abur de lapte*. Era deasă pîcla, s-o tai cu cuțitul, cum spuneau pămîntenii".

Apelînd la vorbirea directă, autorul lui Nicoară Potcoavă adaugă: „Hadîmbul nu vede nimica și-și dă cu degetele în ochi — prujeau oamenii de la munte, după năravul lor cel rău".

Prezentarea numeroasei armate turcești amintește de *Scrisoarea III* a lui Eminescu:

„Urdia se mișcase toată noaptea. Cînd s-a oprit frămîntarea la *dezvelirea dimineții* (ce admirabilă metaforă), s-a întins tăcerea către mlaștinile ce se cheamă Trei Ape".

Scanned with OKEN Scanner

În ceață nu se vedea nimic, dar se auzeau „acele glasuri neînțelese ale oamenilor străini", îndemnurile, „bouarilor, pocnetele harapnicilor și opintirile robilor la roțile înglodate" și urdia, comparată cu un „balaur cu multe capete și labe", se tîra prin mlaștină.

Dacă prezența românilor este sugerată de Eminescu prin versul: „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari", Sadoveanu, printr-o singură frază, subliniază nu numai prezența, ci și iminența atacului moldovenilor:

„Cînd a căzut de la domnie porunca *așteptată*, surlașii și trîmbițașii de dincolo de lunca Bîrladului *au dat zvoană mare*, iar alții au bătut din tobe și au slobozit sacalușuri".

La această „zvoană repezită pînă la cer, capetele urdiei au înaintat singure la pieirea lor, către larma *înșelătoare* de război", înglodîndu-se în mlaștină.

„Pe loc s-a cunoscut — subliniază Sadoveanu justețea tacticii adoptate de Ștefan — care-i înțelepciunea și cumpăna acelei bătălii. Și măria-sa a repezit alte porunci" (ideea de rapiditate).

Lupta care are loc și în care „Oamenii măriei sale" s-au acoperit de glorie este reînviată cu puterea unei scene celebre proiectată pe un ecran panoramic:

„Atunci *s-a mișcat* comisul Manole cu cele șaisprezece steaguri. Fruntea urdiei *se îmbulzea* în mlaștină, cercînd să treacă dincolo, la lărgime... Prin dimineața nedeslușită două tovărășii de steaguri *au pălit* mai la vale sila ismailitenilor..." loviturile date turcilor au fost „atît de neînduplecate, cu mare pieire și jertfă din partea răzășimii, *încît trupul balaurului a fost curmat în două*" și Manole Păr-Negru și Simion Păr-Negru, „împingînd bătaia *în răspăr*, *au pripit* acea înfricoșătoare izbîndă a lui Ștefan-vodă, care s-a vestit îndată cu faimă în lume și s-a pomenit în veac".

Deruta turcilor este prezentată cu ajutorul *hiperbolei* „... ieșeau și într-o parte și în alta *viermete de oameni negri*" și a *comparației* „spaima izbucnise ca *pulberea de pușcă*". Oastea moldovenească denumită metaforic „biciul de foc", lovește pînă la „*descumpănirea minții*".

Departe de a idiliza, Sadoveanu subliniază jertfele de sînge ale românilor. În clipa în care „s-a arătat lumină asupra învălmășelii"... „au căzut unul lîngă altul, cu arma în mînă, *străpunși* de multe suliți, Simion Jder și părintele său Manole Păr-Negru".

După asemenea lovituri de trăznet, turcii „*au năboit*" prin văile de sub Bobriac, dar asupra lor „s-au îndemnat" gloatele, „stupind în palme și pregătindu-și topoarele și coasele", în timp ce curtenii și răzășii „au pisat" pe cei din mlaștină pînă ce li s-au trudit brațele". Apoi Jder și Nicoară „au mușcat și au hărțuit o poștă pe hadîmb cu curtea lui".

Sfîrșitul luptei are similitudini (asemănări) cu victoria de la Rovine. Dacă în *Scrisoarea III*, feciorul lui Mircea, după zdrobirea turcilor, „stă zîmbind de-o amintire / pe genunchi scriind o carte / S-o trimită dragei sale, de la Argeș mai departe", Jder și Nicoară „au oprit și au poruncit răzășilor să descalece și să caute în desagă pită și brînză, *ca unii ce se osteniseră și flămînziseră cu folos*".

Scanned with OKEN Scanner

Nu putem încheia fără să citățm cîteva rînduri din tabloul final — o zguduitoare imagine ce s-a dezvelit învingătorilor după ce „au fîlfîit perdelele ceții și au prins a fi mînate de un vînt din răsărit“:

„Se vedea împrejurimea umplută de spaimele morții“, iar în josul mlaștinii „se afla lume și dobitoc măcinat în vîrtejul urgiei“ și, în timp ce, „zdrobirea aceea a balaurului se încreța încă de zvîrcoliri și tresărea de gemete“, ca un avertisment pentru cei ce vor mai îndrăzni să ne calce hotarele, Sadoveanu, apelînd la un străvechi simbol al morții, trece pe sub nori „două învăluiri de corbi“.

Descrierea și narațiunea sînt mijloacele de expunere folosite în evocarea victoriei de la Vaslui, strălucit exemplu de eroism și putere de sacrificiu.

Ca și în opera lui N. Bălcescu, *fiorul patriotic*, sub alte forme desigur, este mereu prezent.

Referindu-se la *limba* operelor lui Sadoveanu, G. Călinescu remarca: „Cea mai uimitoare izbîndă a lui Mihail Sadoveanu este aceea cu privire la limbă“. „Dacă Ștefan cel Mare și Sfînt s-ar scula din mormînt și ar vorovi cu noi, am încredințarea că pe noi nu ne-ar pricepe, dar pe Mihail Sadoveanu, da“.

Cele trei pagini ale fragmentului din manual confirmă acest adevăr. Este suficient să ne gîndim la rezonanța și dinamismul unor cuvinte de felul: *au pălit*, la vale *sila* ismailitenilor, *au pisat* pe cei din mlaștină, *au pripit* izbînda; la forța de sugerare a epitetelor: zvoană *repezită*, glasurile *tînguitoare*, larma *înșelătoare*, steaguri *proaspete;* la sugestiva comparație: se afla lume și dobitoc măcinat... *ca de o mînie sfîntă;* la locuțiunile verbale: *a căzut poruncă*, *au dat zvoană; la provincialismele*, *ori turcismele* menite să redea *culoarea epocii: hadîmb*, *a pruji*, *ponor*, *akingii*, *a năboi* și altele, pentru ca limba lui Sadoveanu, atît de originală, încît recunoaștem de îndată tot ceea ce citim scris de el, să ni se dezvăluie în toată splendoarea sa inimitabilă.

UN OM NĂCĂJIT

Tot ceea ce pana lui Sadoveanu a așternut pe hîrtie—deși în proză — *este poezie fără seamăn* și dovadă că sufletul mare al poporului, înflorit în Miorița și în *Luceafărul*, își păstrează peste veacuri vigoarea și miresmele și, prin fiii săi cei mai aleși, se desvelește sub forma unor stele de primă mărime și de tainică strălucire, ce se aliniază una lîngă alta pe cerul literaturii române.

Cu toate că „Un om năcăjit“ este o povestire de dimensiuni reduse, ea confirmă neobișnuitul talent al celui ce ne-a dat trilogia „Frații Jderi“.

Pentru că atît subiectul, cît și compoziția acestei povestiri sînt simple, nu ne vom mai opri asupra lor, ci ne vom strădui să surprindem cîteva din formele de manifestare ale acestei arte fără egal, a genialului nostru scriitor, răsărit acum aproape un veac pe plaiurile Moldovei.

O primă remarcă merită a fi făcută în legătură cu alegerea titlului. Niculăeș este un copil, dacă ne gîndim că abia intrase „în a opta primă-

Scanned with OKEN Scanner

vară a vieții lui", dar, dacă avem în vedere „necazul" lui, care „era adînc și serios", el este *un om*. Titlul ales sugerează, admirabil, tocmai această idee.

În același timp se cuvine să observăm că băiețașul „palid și mărunțel", ce-și „tîra pe pămîntul reavăn niște ciubote grele ale unui frate mai mare" simbolizează viața „*lipsită de copilărie*" a copiilor de altădată.

G. Călinescu — critic de reputație mondială — referindu-se la talentul descriptiv al celui ce a scris „Țara de dincolo de negură" spunea:

„Toți avem încredințarea că M. Sadoveanu e un mare poet al naturii... îl socotesc ca unul dintre cei mai grandioși contemporani ai frumusețelor universului din literatura de pretutindeni și de oricînd. El vede și aude, înaintea lui totul se mișcă și cîntă sau stă într-o nemișcare vibrantă".

Tulburătorul tablou al *împrimăvărării*, al acestei spectaculoase treziri la viață a întregii naturi, realizat în puține cuvinte, vine să confirme acest mare adevăr:

„Trei zile bătuseră vînturi sunătoare de la miazăzi, pămîntul se zbicise, și-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului *începuseră să înflorească galben cornii*. Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onișor ieșise cu șase oi *la mugurul proaspăt al primăverii*".

„... Cerul era limpede, soarele umplea cîmpiile de lumină și din cînd în cînd se vedea Siretul scînteind la cotituri".

„... Acolo găsirăm *alunii și cornii în floare*. Toporașii violeți *răzbăteau* prin frunzele moarte; pițigoii și cintezii cîntau între mugurii de mesteceni. Siretul venea învolburat, mare și tulbure..."

„...Apoi pe deasupra cîmpului trecu cu zbor șuierător un cîrd de rațe. Veniră în susul rîului fîlfîind rar din aripile lor ascuțite și doi pescărușii albi".

„... Pițigoii își rosteau cu viers subțire veșnicile lor cuvinte de bucurie: Simț a vară / Simț a vară!"

Maestrul, care a realizat la dimensiuni de epopee chipul Marelui Ștefan își dovedește și aici talentul de portretist. Niculăeș, după lectura povestirii, ne rămîne o prezență mereu vie în minte și inimă. Parcă-l vedem „palid și mărunțel", cu ochii „triști, învăluiți ca-ntr-o umbră cenușie", cu „pălărioara veche, pleoștită ca o ciupercă", îndemnîndu-și spre crîng, cu „toiegelul alb" oile. Sfios, el răspunde cu „glasu-i subțirel și peltic", cuviincios la întrebările străinului. Că-i un copil necăjit, care se luptă cu viața aspră, ne-o arată înfățișarea. Dar sufletul, marea sensibilitate și gingășie a copilului le descoperim cînd îi privim ochii „înecați de un val fumuriu", pe care i i-a lăsat mama sa Irina și mai ales cînd îl auzim vorbind.

Dialogul se poartă prietenește și cald, de la întrebări și răspunsuri de circumstanță („ — Ce mai faci tu, măi flăcăule? — M-a trimis tătuca să le mai port") la probleme grave, de un dramatism distilat pînă la resemnarea filozofică în fața sorții:

„ — Apoi nu știi? Eu nu am mamă. A murit în postul Crăciunului și ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngiji... *n-are cine-mi spune o vorbă bună...*"

Dacă Ion Agîrbiceanu în „Fefeleaga" urmărește, cu toată profunzimea, *sentimentul matern*, M. Sadoveanu dă glas *sentimentului filial*, izvorît și crescut din primul.

Scanned with OKEN Scanner

La căpătîiul Păuniței, Măria Dinului a înțeles că dragostea „aproape omenească" pe care a arătat-o lui Bator a fost pentru ajutorul pe care acesta i l-a dat în creșterea copiilor. Niculăeș, după moartea mamei, vedea în mioara bolnavă o ființă care-i aducea mereu aminte de cea care, odată, l-a îngrijit și i-a spus vorbe bune: „Era a mămucăi, și mi-o lăsase mie"... De fapt, mezinul lui Onișor ajunge întotdeauna de la mioară la mama dispărută: „ — Să nu mori, că numai tu mi-ai mai rămas de la mama".

Cîtă dragoste și cîtă sensibilitate descoperim în vorbele rostite încet „cu glasul lui de suferință": „ — Cînd era mămuca bolnavă, eu, care eram cel mezin, stăteam lîngă dînsa, ca să-i dau apă, cînd îi era sete... Avea arșiță mare. Eram singuri; ceilalți erau pe-afară, după treburi. Și ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, și s-ascult de tătuca".

Folosind vorbirea directă, doar prin cîteva cuvinte, Sadoveanu pune în lumină un adevăr trist din viața țăranilor de altădată, care „se pun în pat" și mor („Apoi eu am să mor, și tu să nu spui nimănui". —), precum și unele raporturi de familie născute din căsătorii nepotrivite: „Eu nu spuneam, dar tătuca știa și el asta și era supărat și tot timpul trîntea și izbea și întreba — Da'cît ai să mai bolești, măi femeie?" Dacă la această întrebare dură, adăugăm remarca „gospodar bun, dar ursuz și cam cărpănos", imaginea noastră despre Dumitru Onișor, „îngrijit numai de holda de mîine", este completă.

Puternic impresionează și *amestecul* de seriozitate cu care „copilul cel palid" judecă și vorbește, cu manifestările celei mai naive copilării: „Smîrcîi din nas și-și trecu deasupra buzelor mîneca lungă a anteriului".

Neobișnuita *forță de evocare* a celui ce ne-a dat-o pe Vitoria Lipan, o descoperim și în portretul pe care-l face Irinucăi, care „înflorise ca o floare" și-i „fermecase c-un zîmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții".

„Irina noastră — cum o numește scriitorul — a fost „o fată vioaie și aprigă, foarte frumoasă și cuminte". Murind — continuă Sadoveanu, folosindu-se de *enumerare* — *Duioșia* ei, *înțelepciunea* ei și *ceea ce era în sufletul ei vis*, parcă trecuseră în măruntul meu tovarăș de drum..."

Marile probleme — viața, moartea, continuarea vieții prin urmași, ca și aducerea aminte și uitarea își găsesc, în reflecții de o gravă simplitate, loc și în această povestire:

Mormîntul ei, ca al tuturor în tristele noastre țintirimuri, n-avea nici un semn și nici o floare și Onișor își ara pămîntul nepăsător... „Amintirea Irinei noastre trăia numai în „copilul cel palid".

Tonul deschis, profund omenesc, cadențat într-un ritm lent și cumpănit, capacitatea de sugerare a cuvintelor sînt dovezi că Sadoveanu stăpînește toate tainele limbii, întreaga ei adîncime și muzicalitate. *Epitetele* urzite în scrisul său sînt revelatorii: suferință *timpurie;* zbor *șuierător*, vînturi *sunătoare;* izvora brusc; *trecător* ceas al vieții. *Epitetele duble* au mare capacitate de caracterizare: glas *subțirel și peltic;* ceva *blînd și dulce*: vorbea *cu seriozitate și cu durere.*

Comparațiile, de asemenea, sînt fericit alese: copilul vorbea „*ca un om mare*"; fluturii zboară „*ca-ntr-un basm al copilăriei*"; amintirea izvora „*ca din negură*", Irina înflorea „*ca o floare*".

Cultivînd stilul *oral* întîlnit la Neculce și I. Creangă — maeștrii lui literari — Sadoveanu folosește, cu mult simț al limbii, pe lîngă unele

Scanned with OKEN Scanner

expresii populare („tot ne-au căzut din oi", „mi-a pălit oaia") și o serie de cuvinte deosebit de expresive: *tîra* ciubotele grele; pămîntul *se zbicise*: zîmbetul *pieri;* glasul *scăzuse*, și unele provincialisme pline de poezie: *trișcă*, *batîr*, *a clămpăni*, *ţintirim*.

În încheiere, merită să subliniem arta cu care îmbină modurile de expunere. Începînd cu *descrierea*, se oprește insistent la *dialog*, ca să lege întîmplările și *momentele principale* cu ajutorul *naraţiunii*.

BALTAGUL

Romanul *Baltagul*, altoi din Mioriţa, face parte din acea categorie a operelor sadoveniene în care marele nostru scriitor prezintă *bogăţia sufletească a omului din popor*.

Adevărată capodoperă, *Baltagul* are și meritul de a cuprinde în paginile lui *cel mai realizat chip feminin de ţărancă* din literatura noastră. Cine știe dacă multe din calităţile Vitoriei Lipan, calităţi, fără-ndoială, proprii muntencelor noastre, nu constituie un prinos de recunoștinţă adus mamei sale despre care în „Anii de ucenicie" a scris:

„Mama mea era ţărancă de pe malul Moldovei, de la Verșeni. Numele ei de familie era Ursache; cel de botez Profira. Am fost copilul preferat al mamei mele. Îi semăn ei și unele însușiri în legătură cu arta mea le moștenesc de la dînsa".

Subiectul este simplu. Nechifor Lipan, care „s-a arătat totdeauna priceput în meșteșugul oieritului", a plecat la Dorna, să cumpere o turmă de oi și nu s-a mai întors. Soţia sa Vitoria pleacă să-l caute, reconstituindu-i itinerariul întreg al călătoriei, prilej pentru Sadoveanu de a ne prezenta frumusețile plaiurilor moldovene și chipuri de oameni — îl găsește prăbușit și împuţinat într-o rîpă, cu căpăţîna „spartă de baltag" — *de aici numele romanului* — descoperă pe ucigași și poartă de grijă tuturor cele datorate, după datină, mortului.

Primul fragment reprodus în manual *urmărește procesul* de interiorizare, de meditaţie, care duce la reconstituirea unei importante etape din viaţa Vitoriei — cea petrecută alături de Nechifor Lipan — și care îi străcoară în minte ideea că acestuia i s-a întîmplat o nenorocire.

Într-o admirabilă schiţă de portret, demnă de un Grigorescu, Sadoveanu ne atrage atenţia, deocamdată prin elemente exterioare — „ochii căprui"; „lumina castanie a părului" asupra eroinei principale, pentru ca printr-o singură propoziţie „Acei ochi aprigi și încă tineri căutau zări necunoscute" să ne sugereze frămîntările sufletești ale acesteia. Urmînd o cale veche, în lipsă de alte mijloace de informare, femeia cerca să pătrundă pînă la el. Nu putea să-i vadă chipul; dar îi auzise glasul și „ochii i se aburiră ca de lacrimi", căci glasul nu suna a bine... Înţelesul lui este sugerat indirect prin cîteva considerații generale: „Viaţa muntenilor e grea; mai ales a femeilor; Uneori stau văduve înainte de vreme ca dînsa".

Întîmplări de altădată, care, pe atunci, erau ca niște nori deasupra casei, îi trec prin faţa ochilor și o emoţionează pentru că omul care-și mîngîia „mustaţa groasă adusă a oală și-i zicea, cînd venea acasă cu chef", și ea

Scanned with OKEN Scanner

„găsea de cuviință să se arate supărată“: „Iar se oțărăsc în tine cei șapte draci“ — „era dragostea ei de douăzeci și mai bine de ani“.

Scrisorile primite de la Gheorghiță, fiul ei, și de la baciul Alexa îi grăbesc hotărîrea. Vinde brînza și lîna, își bate în obloane ferestrele casei, o trimite pe Minodora la mănăstire, și, însoțită de fecior, pleacă să-și caute bărbatul, căci mai multă încredere avea în ea decît în cercetările efectuate de prefectură.

Plecată în lume, Vitoria se poartă cu sfială cu oamenii stăpînirii. De căutarea omului „mititel, negricios, cu capul mare“, ce purta o căciulă țuguiată de astrahan și blană cu guler de vidră“, se sfii, dar părerea acestuia „că s-ar fi ducînd după bani o păstrează ca bună“ s-o spună tuturora de-acum înainte“. Celorlalți li se arată ca o femeie necăjită ce se afla.

Prima veste despre Nechifor, o află din gura lui Moș Pricop, bătrînul întors de la biserică, după ce a făcut „o leacă de popas la crîșmă“ și care, ca să pună lacăt pe gura babei, o ia el înainte cu supărarea. Prin el, Sadoveanu ne face cunoștință cu ospitalitatea românească:

„Să vă aduceți în casă buclucurile și să vă hodiniți. Să vă dau o bucată de pîne uscată ș-un pahar de apă. Atîta am, atîta vă dau, dar să nu-mi faceți mie rușine să stați sub peretele meu“.

Adunînd cu grijă veste cu veste, ea merge „din crîșmă în crîșmă“ după urma celor trei oieri, recunoscîndu-și bărbatul în ciobanul cu „căciula brumărie“, care-a hrănit „el cu mîna lui un cîne pe care-l avea“ și-a spus aceste vorbe de laudă unui crîșmar neamț „bătrîn și cuviincios“:

„ — Bun vin, ținut cu cinste și bine răcit. Să știți dumneavoastră că neamțul ista bătrîn e tata drumeților“.

Dar, după ce-a suit, un „drum săpat în stîncă, ocolind în singurătăți pe sub vulturi pînă la crucea Talienilor și-a coborît la crîșma lui „domnu Iorgu Vasiliu“, n-a mai dat peste urma bărbatului și-a înțeles că aici între Sabasa și Suha trebuie să găsească ea cheia adevărului“.

Descoperirea cîinelui îi întărește credința că este pe calea cea bună. Din acest moment toate simțurile femeii sînt ascuțite la maximum. Scîncetul cîinelui, dușmănia „împotriva dobitoacelor“ ca și întoarcerea lui „asupra oamenilor“, neliniștea în care coborîse „o bucată la vale, pe o pajiște nouă“, ca să se întoarcă și să-l apuce pe Gheorghiță cu colții „de pulpana sumăiașului“, faptul că, lovit cu piciorul de flăcău, Lupu „se duse chelălăind la vale, pe aceeași urmă“ îi dau sentimentul că omul ei este pe aproape. Cînd „cu tîmplele vîjîind, răzbi în ruptura de mal“ și dădu cu ochii de botforii, tașca, chimirul, și căciula brumărie a bărbatului, înțelese că oasele risipite „cu zgîrciurile umede“, ce „albeau țărîna“ sînt ale lui Nechifor și-n acel „Gheorghiță“! — răcnit aprig — își grămădi toată durerea. Scena praznicului este, de asemenea, semnificativă pentru inteligența și hotărîrea Vitoriei de a-i face pe ucigași să se descopere, căci, deși știa cine sînt, nu avea dovezi.

Procedînd ca un anchetator-psiholog experimentat, îi cere lui Bogza baltagul și i-l înmînă lui Gheorghiță care, prevenit, începu să-l studieze cu atenție, mai ales cînd maică-sa îl întrebă: „Ce te uiți, Gheorghiță, așa la baltag?...; este scris pe el ceva?“

Scanned with OKEN Scanner

Nemaiputîndu-se stăpîni, Bogza luă „o hotărîre năpraznică, bătu cu pumnul în masă și răcni:

— „Ascultă, femeie, de ce tot mă fierbi și mă înțepi atît? Ai ceva de spus, spune!“

Cînd auzi spusele muntencii că pe baltag scrie sînge și că el este omul care a lovit pe Nechifor, s-a repezit spre flăcău, a pălit cu pumnul pe Cuțui în frunte „și-l lepădă la pămînt“, dar Gheorghiță simțind în el „o putere mai mare și mai dreaptă decît a ucigașului“, îl primi „în umăr“ și-l dădu înapoi, apoi îl „lovi scurt cu mucheа baltagului în frunte“. Lupu, rupîndu-și lanțul, se năpusti la beregata lui Bogza „mestecînd mormăiri sălbatice cu sînge.“

În pragul morții, ucigașul și-a mărturisit vina, cerînd, după datină, iertare nevestei și feciorului celui ucis. Dar mai mult decît „Dumnezeu să te ierte“ nu i-a fost dat să audă.

Îndeplinindu-și ultimele datorii de soție, Vitoria ia cu energie o serie de măsuri, ca un adevărat cap de familie, scriitorul încheindu-și cartea cu ideea că viața merge înainte:

„Și-apoi după aceea ne-am întoarce iar la Măgura ca să luăm de coadă toate cîte-am lăsat. Iar pe soră-ta să știi că nici cu un chip nu mă pot învoi ca s-o dau după feciorul acela nalt și cu nasul mare al dăscăliței lui Topor“.

Sadoveanu, ocupîndu-se de „necazurile“ Vitoriei Lipan, ne poartă în lumea oierilor, a tăietorilor de păduri, realizînd *o adevărată monografie a satului muntean de la sfîrșitul veacului al XIX-lea.*

Toate datinile, de la naștere și pînă la moarte, cu ritualul lor simplu, însă cu semnificații moștenite din veac, își fac loc în roman. Pline de adevăr sînt gîndurile Vitoriei despre viața muntenilor, cărora le este dat „să-și cîștige pîinea cea de toate zilele cu toporul ori cu cața, „să facă plute și să le mîie pînă la Galați, la marginea lumii, în timp ce, cei mai vrednici, care cunosc „taina laptelui acru și-a brînzei de burduf întemeiază stîni la munte“ și stau acolo „cu Dumnezeu și cu singurătățile, pînă ce se împuținează ziua“. Viața aceasta se desfășoară după un calendar vechi, legată fiind de urcarea și coborîrea oilor de pe munte. La cîmpie, socotește Vitoria — aparent în opoziție cu Moș Luca din „Amintirile“ lui Creangă — este „mai ușoară viața, și-acolo ar fi dorit ea să trăiască“, numai că „nu se poate“ din pricina „că vara-i prea cald, și-afară de asta, munteanul are rădăcini la locul lui, ca și bradul“.

Neștiința de carte este aproape generală, scrisorile sînt citite de popa Dănilă, dar tinerii — Gheorghiță de pildă — prind a învăța, în sat există dascăl cu fecior la Iași, la liceu, ca să se facă doftor. Totuși, credințele vechi, vrăjitoarele și Dochia care-și „scutură cojoacele și după aceea le întinde la soare“, ca și semnele ce vin de departe sînt încă puternice.

Refractari la tot ceea ce este modă superficială („Îți arăt eu coc, valț și bluză, ardă-te para focului să te ardă. Nici eu, nici bunică-ta nici bunică-mea n-am știut de acestea și-n legea noastră trebuie să trăiești și tu!“ — o admonestează Vitoria pe Minodora), muntenii sînt receptivi la înnoirile ce se dovedesc practice.

Baciul Alexa socotește poșta „bună rînduială“ și ține să-i explice cu naivitate mecanismul, în timp ce văduva își îndeamnă feciorul să țesale caii, „după moda nouă care am aflat-o aici“.

Matei Roussou — vicepreşedintele Asociaţiei Franţa—România — în 1955, la cea de-a 75-a aniversare a naşterii marelui nostru scriitor, spunea: „*Nu cred că exagerez afirmînd că Mihail Sadoveanu este cel mai desăvîrşit peisagist literar al timpului nostru*“.

Cu toate că fragmentele din manual nu sînt semnificative din acest punct de vedere, totuşi arta de peisagist a autorului este evidentă. Drumul spre Stînişoara „săpat în stîncă“ şi cu punţi de piatră peste prăpăstii, străjuit în pisc de crucea Talienilor, înconjurată de „bubuitul vîntului în prăpăstii şi şuietele brazilor“, cu căi deschise privirilor pînă departe este o adevărată mîndrie a naturii.

Apoi cîtă poezie ascund cuvintele ce anunţă primele semne ale primăverii:

„Pădurea fîşia lin din cetini şi răsufla aburi. În poenile sorite, pămîntul se ochise bine şi înverzeau pajişti. În frunzele moarte din marginea unei rîpi, Vitoria găsi clopoţei...

Privi cerul albastru şi înghiţi mireasma pădurii.“

În mijlocul acestor frumuseţi „Trupul ei ar fi vrut să cînte şi să înmugurească; simţea întrînd în el soare şi bucurie; dar în acelaşi timp se ofilea în ea totul grabnic, ca clopoţeii pe care-i ţinea între degete şi care pieriseră.“

De regulă, autorul îmbină descrierea cu naraţiunea, căci natura îi aminteşte de întîmplări, iar întîmplările îi amintesc de locuri.

Cu deosebită artă sînt utilizate resursele dialogului.

Încordat, pe muchie de cuţit, cu Bogza; *plin de emoţie* cu Gheorghiţă, pe locul unde a fost pălit Nechifor; *potolit* şi obosit cu crîşmarul de la cea din urmă Dornă; *vioi şi cu-nţelesuri* între Dochia şi Moş Pricop — dialogul înviorează naraţiunea, dă prospeţime şi putere de secvenţe cinematografice scenelor evocate.

Baltagul constituie încă o mărturie că Sadoveanu este un excepţional mînuitor al limbii. Apelînd la limba populară, el nu reproduce vorbirea ţăranilor, ci la fel ca înaintaşul său I. Creangă, o ridică, la un nivel superior, valabil pentru întreaga noastră ţărănime“ (Iorgu Iordan).

Talentul de neîntrecut evocator, care pune în mişcare toate coardele sufleteşti ale cititorului, se bazează şi aici pe poezia *adîncă a limbii române*, poezie ce i-a destăinuit alesului ei toate tainiţele. De aceea, sub pana lui, multe cuvinte sau alăturări de cuvinte capătă străluciri necunoscute (pîrîul Tarcăului... *fulgera* la vale; „subprefectul *ieşi* asupra Vitoriei“; lui Lipan îi plăcea „să se ducă asupra nopţii“), aduc un spor de dinamism („şi-l lepădă la pămînt“ exprimă putere şi dispreţ; *bărbăţuşul* ne face să zîmbim cu bunăvoinţă).

Pline de sensuri şi poezie sînt şi *epitetele simple*: zări *necunoscute*, ape *line*, locuri *largi*, glas *de dulceaţă*, chemare *înfricoşată*, hotărîre *năpraznică*, oamenii *buluciţi* şi *cele duble*, *ori multiple*; mîini *negre şi ciolănoase*, aer de *părăsire* şi *dezolare*; om *cărunt*, *negricios* şi *subţiratic*; ca şi expresiile populare, multe cu valoare metaforică, prezente ca macii roşii şi sălbatici în lanurile de grîu: *Acolo stau cu Dumnezeu şi cu singurătăţile*; *i-a căzut veste cu parale*; *în ochii lui Lipan erau nouri de vreme rea*; *vremea s-a zbîrlit*; *dacă nu mi-i spune ce te doare* — şi altele.

Scanned with OKEN Scanner

Cu toate că povestea este tristă și tonul stăpînit, uneori grav, *umorul sănătos*, care restabilește echilibrul în suflete făcîndu-ne să privim înainte, să vedem viața, nu lipsește. Ne înveselește scrisoarea lui Gheorghiță care începe cu „Iar oile sînt bine-sănătoase", pentru ca abia după aceea să adauge: „— și noi, *din mila lui Dumnezeu asemenea*"; rîdem pe sub mustață cînd afirmației subprefectului Balmez „*Îi cunosc* (pe munteni) *cum îmi cunosc nevasta*", i se răspunse în surdină:

„— Dacă-i vorba pe-aceea, atuncea nu ne cunoaște chiar așa de bine". Ne încîntă Moș Pricop, care pufnește pe nas și vrea să știe: „Care babă *Dochia? Cea de pe munte, ori cea din casă?*"

Dar farmecul limbii lui Sadoveanu nu poate fi explicat, el se face simțit și ne ia cu totul sub stăpînirea lui, cînd îi citim cărțile, așa cum se face simțită respirația naturii, cînd primăvara trezește și cuprinde pămîntul, apele și cerul.

LIVIU REBREANU

ÎN NUMELE LEGII

Fragmentul *În numele legii* face parte din romanul lui Liviu Rebreanu *Răscoala* — un tablou cutremurător prin adevăr și omenesc al sîngerosului an 1907, capodoperă a literaturii române.

În concepția lui Rebreanu durabilitatea unei opere constă în „cantitatea de viață veritabilă ce o cuprinde" în capacitatea ei de a răsfrînge viața: „Cînd ai reușit să închizi în cîteva cuvinte cîteva clipe de viață adevărată, ai săvîrșit o operă mai prețioasă, ca toate frazele din lume".

În numele legii — oglindind o filă din sîngeroasa reprimare la care au fost supuși țăranii — ne oferă un strălucit exemplu de viață „închisă" în cuvinte.

Scena înfruntării, scena în care soldații comandați de maiorul Tănăsescu stau față-n față cu țăranii — ce se amăgeau că soldații n-au „voie" să tragă — este atît de bine realizată, încît avem impresia că se petrece în fața ochilor noștri.

Eliminînd tot ceea ce ar putea fi în plus, dar reținînd cu grijă amănuntul semnificativ, Rebreanu ne dă niște pagini de un dramatism zguduitor și de o frumusețe artistică inegalabilă.

Atmosfera este încordată de la început, ca un arc de oțel întins la maximum. *Epitetele*, în special cele duble, și *comparațiile* sînt instrumentele artistice de care romancierul se folosește cu un extraordinar simț al limbii, al măsurii. Cuvintele procurorului sînt „înfricoșate și uscate", glasul trîmbiței „necruțător și amenințător", șerpuiește „ca un bici de foc" peste capetele oamenilor.

Pușile sînt îndreptate cu același gest „*spasmodic*" curmînd, pentru o clipă, vociferările „*sălbatice*" ale țăranilor.

Ațîțați, dar în același timp vrînd parcă să se convingă, țăranii aruncă în aer strigăte scurte, mînioase, încurajatoare: „ — N-au voie să tragă!... Hai, băieți, că nu vă împușcă!... Aoleu, că v-a întrecut Anghelina!"

De partea cealaltă însă răsunau alte comenzi „aspre, ascuțite, ca niște scîrțîituri de fierăstrău ruginit. Soldații execută mașinal, sacadat aceeași mișcare de arme" și prima salvă de gloanțe „umplu cerul cu o răpăială pripită".

Scanned with OKEN Scanner

Încordarea atinge punctul maxim, din mulțimea de țărani „izbucnră țipete de spaimă" și ca „o perdea de uragan" s-au simțit cuprinși „într-un început de mișcare de fugă".

În acest moment critic, Petre, „cu ochii bulbucați, răcni: „— Au tras în aer!... N-aveți frică, fraților!... Stați pe loc!... Nu fugiți!" Dar îndemnul lui de-a lua soldaților „puștile și gloanțele" aduce după cîteva momente de tăcere — ca și cînd gloanțele ar fi spălat „toate zgomotele ce murdăreau văzduhul" și pe pămînt n-ar fi rămas decît „un vid imens, chinuitor de suflete" — „două comenzi lacome" subliniate „de două zgomote metalice, simple, ritmice" din care „la intervale foarte scurte" se auzea „foarte ascuțit" numai cîte un cuvînt scurt: „ — ... ochi!... foc!".

„Gloatele de țărani se poticniră, parc-ar fi primit fiecare om cîte un pumn în piept", strigăte de durere țîșniră spre cer: „Auleo!..." „M-a omorît, mamă!" și țăranii o potopiră într-o fugă dezordonată „îmbulzindu-se, strivindu-se, urlînd", în timp ce Tănăsescu „cu luciri de oțel în ochi" conducea vînătoarea de oameni.

Cîmpul a fost repede acoperit de țărani, „morți, reci sau agonizanți", în timp ce strigătele lui Petre Petre: „Nu fugiți, fraților!... Opriți frații-lor!" s-au frînt sub glonț.

Psihologia mulțimii (a gloatelor), sondată cu atîta artă, este împletită cu magistrale analize de stări sufletești individuale.

Prefectul Baloleanu, un indecis, care-și vedea planurile „de pacificare" date peste cap, se pierde cu totul. Cuvîntul *sînge* îl obsedează, îi vine mereu pe buze, iar mirosul sîngelui „îi gîdilă nările": „Ne trebuie *sînge* rece, ca să nu curgă *sînge* nevinovat". „Baia de sînge"...

Maiorul Tănăsescu aștepta „clipa cea mare" *ocazia*, ca să fie avansat. În sfîrșit, această clipă — și încă fără primejdie pentru el! — sosise. Iată-l transformînd „potolirea rebelilor" într-un măcel.

... În același timp — cu „politețea" la care bucuros ar fi renunțat „dacă"... — nu scapă ocazia de-aș dovedi „superioritatea" față de civilul de prefect, sub comanda căruia a fost — după el pe nedrept — pus: „... sună mereu, trompet, să audă și domnul prefect că aici nu mai e politică: Tănăsescu întoarse capul spre el (prefect), dar nu răspunse decît printr-o privire disprețuitoare;"

Liviu Rebreanu cultivă, cu mare artă, proza *obiectivă*, adică proza care urmărește strict *faptele*, *datele* nepermițînd scriitorului să-și dezvelească sentimentele proprii, deși simpatia lui Rebreanu pentru țărani transpare, brutalitățile săvîrșite de ei fiind motivate de șirul lung de suferințe la care au fost supuși.

Stilul lui este *concis*, *limpede* și *sobru*. *Epitetele sonore*, unele de esență neologistă (gest *spasmodic*, vid *imens*, execută *sacadat)*, *comparațiile foarte sugestive* (trîmbița sfîrteca aerul *„parc-ar fi răsucit un cuțit într-o rană vie"*; larma glasurilor este *„ca o bălțoacă răscolită de grindină")* și întrebuințarea unor verbe *dinamice* (șerpuia, sfîrteca, sugruma) concură cu succes la realizarea unor tablouri ce nu se pot uita. Există, fără-ndoială, pe lîngă serioase deosebiri (proza lirică, umorul — la Sadoveanu; proza obiectivă la

Scanned with OKEN Scanner

Rebreanu) unele asemănări cu *Lupta de la Vaslui* a lui M. Sadoveanu. S-ar putea menționa în primul rînd *forța de evocare, capacitatea extraordinară de a capta atenția cititorului; arta de a pune în mișcare masele, zugrăvirea personajului colectiv.*

PĂDUREA SPÎNZURAȚILOR

Pe drept cuvînt, scriitorul genial, Liviu Rebreanu, cel ce ne-a dat pe *Ion*, *Răscoala*, *Pădurea spînzuraților* și altele, este considerat *creatorul romanului românesc modern.*

Traduse în mai multe limbi, cărțile acestui devotat slujitor al condeiului, poartă în lume cîteva momente dramatice din viața înaintașilor noștri, dezvăluind înaltele valori spirituale, de largă umanitate, ale poporului nostru.

Cunoscînd experiența tristă a primei încleștări mondiale — cu toată suita sa de consecințe — care a îndoliat o lume, Liviu Rebreanu a publicat, în 1922, romanul „Pădurea spînzuraților" — o amplă și convingătoare condamnare a războiului imperialist.

Ideea de a scrie romanul i-a sugerat-o o fotografie cu soldați cehi spînzurați, dar la precizarea și concretizarea lui a contribuit o întîmplare tragică din familia scriitorului: fratele său Emil, ofițer în armata austro-ungară, fiind trimis pe frontul românesc încearcă să evadeze, însă este prins și condamnat la spînzurătoare. Chiar scriitorul ne mărturisește:

„Fără de tragedia fratelui meu, Pădurea spînzuraților sau n-ar fi ieșit de loc, sau ar fi avut o înfățișare anemică..."

Personajul principal este Apostol Bologa care, în dorința de a dovedi logodnicei sale, Marta, că și el poate fi ofițer ca alții, se înrolează voluntar în armată, se acoperă de glorie și este decorat și avansat locotenent.

Echilibrul său moral se baza pe ideea *de datorie* și pe necesitatea respectării *jurămîntului de fidelitate* față de patrie. Cînd însă este trimis pe frontul românesc și este pus în situația să tragă în frații săi de sînge, în sufletul lui se declanșează o adevărată furtună, *conștiința de român* este mai tare decît *jurămîntul* și decît așa-zisa „*datorie*" față de statul austro-ungar cere să fie trimis pe alt front, dar este refuzat. Încercînd să dezerteze este prins și spînzurat.

Fragmentele din manual se referă la episodul *întîlnirii locotenentului Apostol Bologa cu căpitanul Klapka*, lîngă spînzurătoarea care-l aștepta pe sublocotenentul ceh, Svoboda, *la anii copilăriei și ai adolescenței* personajului principal și la scena cînd, după arestare, este pornit, cu escorta, într-o căruță, către comandament.

Chiar dacă ar fi să judecăm numai după aceste cîteva pagini reproduse în manual, talentul viguros al marelui prozator ardelean se impune cu tărie. Reținem, în primul rînd, *arta cu care creează caractere*, atît de vii, încît parcă ne-ar fi cunoscute de cînd lumea, și mai ales *capacitatea cu care pătrunde în suflete*, citind în ele ca într-o carte deschisă.

Caporalul, om simplu, desigur țăran, simte că însărcinarea de gropar „nu-i treabă de militar" și, cu glas, „încă răgușit de neliniște" oftează: „Of,

Scanned with OKEN Scanner

barem de-am scăpa mai repede...“ Teama îl face să răspundă încurcat căpitanului: „Se aude c-ar fi un domn ofiţer, dar nu putem şti bine...“ Iar cînd este întrebat de *vina* condamnatului, se zăpăceşte, „cu zîmbetul de milă amară“ răspunde, cu filozofia simplă, omenească, ce i-a fost transmisă din bătrîni:

„— De, domnule ofiţer,... noi de unde să ştim? *În război, viaţa* omului e ca floarea, se scutură te miri de ce...“

Klapka, scăpat printr-o minune de streang, nu şi de bănuială, sosind la noul său regiment şi auzind de execuţie, a „nimerit“ acolo fără să-şi dea „bine seama cum“...

Prudent, se descoperă totuşi rostind cuvinte scăpate controlului „— O, doamne, dovezile... Cînd e vorba de o viaţă de om“. Mai tîrziu, s-a împrietenit cu Bologa, i-a cunoscut planul de evadare, de aceea, cînd l-a văzut arestat, l-a privit „cu atîta groază, încît îi dîrdîiau şi braţele şi picioarele“. Un moment l-a cuprins frica, căci „risca să fie şi el amestecat, ca odinioară“, dacă stă de vorbă cu arestatul, dar *prietenia* şi *demnitatea* învinge frica şi se auzi murmurînd „cu o mulţumire adîncă în care i se topiră toate temerile: „— Am să te scap, Bologa!... Vreau să te scap!... Auzi?... Trebuie să scapi!“

Cu aceeaşi putere ne stăruie în minte *chipul mamei* grijulii, a *tatălui* care-şi ascunde dragostea sub *cuvinte grave*, *a protopopului Groza*, indignat de necredinţa tînărului cu „frunte albă foarte frămîntată“, „cu poftă de viaţă năpraznică“ şi cu mintea zbuciumată de „întrebări tainice“, a *sublocotenentului* sas, cu preocupările lui mărunte de avere, cu lipsa lui de tact...

Dar adevărata măsură a talentului lui Liviu Rebreanu, în sondarea sufletului omenesc, — căci *Pădurea spînzuraţilor* este în primul rînd *un roman psihologic*, în care sînt analizate profunde şi complexe stări sufleteşti — ni se arată, cînd urmărim drama personajului principal, evoluţia lui Apostol Bologa. Făcînd parte din Curtea Marţială care l-a condamnat la moarte pe Svoboda, prins „tocmai cînd era să treacă la duşman, înarmat cu hărţi şi planuri“, Apostol Bologa „fire excesiv de şovăitoare“ *crede*, mai precis *vrea să creadă* că are *„conştiinţa pe deplin împăcată, absolut pe deplin...“*

Totuşi, o neliniştе nelămurită îl împinge, fără „nici o însărcinare directă“, să verifice dacă toate sînt „gata“, încearcă chiar tăria frînghiei... Dar, cînd simţi că „flacăra din ochii condamnatului i se prelinse în inimă ca o imputare dureroasă“, că „ochii omului osîndit parcă îl fascinaseră cu privirea lor disprețuitoare de moarte şi înfrumuseţată de o dragoste uriaşă“, furtuna şi-a adunat puterile pentru marea dezlănţuire, iar în inimă a simţit, nebulos la început, apoi din ce în ce mai copleşitor, o nouă prezenţă: *obsesia morţii, a streangului*. Grefată pe un fond sensibil, supus în copilărie unei educaţii „ultrareligioase“ — mama sa dorea să-l îndrepte spre cariera preoţească — această *obsesie* amplifică sbuciumul sufletului „zdrenţuit de îndoieli“ al lui Bologa.

Remarcabilă este încercarea lui de a se agăţa de viaţă cînd, cutremurat de o „spaimă ciudată“, şi-a ridicat capul spre albastrul însorit al văzduhului şi s-a surprins murmurînd „cu nădejde fierbinte“: „De ce să mor?... Nu vreau să mor! *Viaţa e doar... viaţă*! — Frumoasă vreme, aşa-i?... Lumea-i totdeauna frumoasă... toată lumea...“

Pînă şi încercarea de a-i povesti sublocotenentului ce-l escorta „cazul“ lui Svoboda constituie un mod de a-şi dovedi că trăieşte. Zbuciumul lui

sufletesc se încheie cu acceptarea morții, văzută ca o izbăvire, ca un liman al liniștii: „Apostol își potrivește singur streangul, cu ochii însetați de lumina răsăritului. Pămîntul i se smulse de sub picioare. Își simți trupul atîrnînd greu ca o povară. Privirile îi zburau însă nerăbdătoare, spre strălucirea cerească...“

Cultivînd o proză obiectivă, caracterizată prin aceea că *scriitorul narează faptele*, ca *un observator din afară*, fără să facă, în mod direct aprecieri subiective (să-și spună propriile sale păreri) asupra lor, preferînd să facă acest lucru indirect, prin introducerea unor fapte semnificative sau prin organizarea dată acestora, Liviu Rebreanu, stăpîn pe *narațiune*, *descriere* și *dialog*, reușește să ne dea pagini pline de o tulburătoare viață. De fapt, ca scriitor, a urmărit cu insistență acest scop:

„Cînd ai reușit să închizi în cuvinte cîteva clipe de viață adevărată — a răspuns la o anchetă — ai săvîrșit o operă mai prețioasă decît toate frazele din lume.“

Stilul său *precis*, *concis*, *sobru*, *lipsit de false podoabe*, este cel mai adecvat pentru realitatea cuprinsă în cărțile sale. Și totuși, el se dovedește un maestru *al epitetului celui mai expresiv*: sufletul *împovărat*, ținta *nedorită*, tresărind *nesigur*, taine *grele*, priviri *înfrigurate*; *al epitetului multiplu:* vînt *tomnatic*, *umed* și *trist*; *se* simte *părăsit*, *izgonit*, *străin* și *neputincios*; al *comparației relevante*: viața omului e „*ca o floare*, *se scutură te miri de ce*“ rîul alerga „*ca un copil zburdalnic*“.

Sînt prezente și *expresiile de rară sensibilitate*, în care intră cuvinte cu *rezonanță nouă*, *cu totul aparte*: *picură* atîta pustietate; zvonuri de gemete înăbușite; *să-ți poți cîștiga o pîine*; *Apostol era scump la vorbă*, *hîcîind* a osteneală, hurducăturile *îi schilodiră* cuvintele.

George Călinescu este acela care, într-o formulă lapidară, scînteind de frumusețe și inteligență, a descoperit *esența artistică* a limbii lui Liviu Rebreanu:

„Frazele considerate singure sînt incolore ca apa de mare, ținută în palmă, cîteva sute de pagini au tonalitatea neagră — verde, și urletul mării.“

Pădurea spînzuraților (roman) aparține genului *epic*.

Scanned with OKEN Scanner

TUDOR ARGHEZI

MAMĂ ȚARĂ

Devotamentul față de popor și iubirea de patrie sînt sentimente mereu prezente în opera lui T. Arghezi. Silit în tinerețe de greutățile vieții să-și caute „norocul" prin țări străine (Elveția, Franța), poetul a cunoscut din plin dorul de patrie, de această „Maică" a noastră, a tuturor celor ce trăim și muncim pe mîndrele ei plaiuri. De aceeași nostalgie va fi cuprins și mai tîrziu, în anii de după Eliberare cînd, în calitate de reprezentant al culturii românești, va merge în străinătate. Cu un asemenea prilej a scris T. Arghezi poezia „Mamă Țară", poezie din care dragostea de patrie răzbate cu puterea și strălucirea soarelui de vară. Cîtă duioșie există în versurile:

„Maică, mulți te-au dușmănit
Că ești neam blagoslovit"

și cîtă admirație față de frumusețile patriei cuprind „mărgăritarele" arghe-ziene:

„Ai pămînt și ape multe,
Vîntul stă să ți le-asculte,
Și izvoare
Călătoare!"

„Mamă Țară" dezvăluie fiilor ei bogății cu dimensiuni de poveste: crapii sînt „cît berbecii", piersicile „cît dovlecii", în holde spicul de grîu este „cît cocoșu", în timp ce în adîncul pămîntului tresare petrolul „untul negru, undelemnul".

Aceste avuții reprezintă rodul legăturii dintre om și natură. Din bobul de grîu *semănat de oameni*, *răsare* „mia de mărgăritare", pentru că natura este prietena „semănătorilor", pentru că „fiecare fir de vînt" îl adie, „noap-tea-l coace". Poetul *personifică*, adică atribuie însușiri omenești *vîntului*, care „stă" și „ascultă" izvoarele, *nopții*, care „coace" bobul de grîu, *cîmpului*, care „pletele-și răsfață", *reușind să ne impresioneze puternic, să ne facă să ve-dem în „Mamă Țară", o mamă vie, frumoasă și iubitoare.*

Este atît de mare înfrățirea dintre om și natură, încît bobul semănat este „mîngîiat" de stele și copt de noapte, iar luna, considerată de toți drept

Scanned with OKEN Scanner

un astru rece, lipsit de viață, îi este „caldă lui întotdeauna", în timp ce vîntul, jucînd rolul ursitoarelor bune din poveste „îl adie cu-un descînt".

Pe lîngă tonul duios, plin de respect, cu care poetul se adresează țării, ceea ce impresionează în mod deosebit este măiestria cu care T. Arghezi dezvelește noi podoabe ale limbii. Verbul „au dușmănit" este rimat cu participiul „blagoslovit" cu iz arhaic, care coboară binecuvîntarea pămîntului românesc pînă în preistorie, pămînt din care „sare" norocul, îndată ce se pune în mișcare o inițiativă cît de mică, în timp ce în adîncul lui „tresare", manifestîndu-și dorința de a ieși mai repede la lumină, „untul negru undelemnul"/ Altă vatră de izvoare".

Deși în poezie nu se afirmă în mod direct, *ideea că sîntem datori să închinăm acestei „mame" toată capacitatea și talentul nostru se desprinde clar.*

FLĂMÎNZENII

Poezia „Flămînzenii" face parte din ciclul *1907* închinat răscoalei țărănești din primul deceniu al veacului nostru.

Titlul este sugestiv — se știe că răscoala din 1907 a izbucnit în satul Flămînzi — și exprimă, într-o formă de maximă concentrație, fondul de idei cuprins în sclipitoarele versuri ale celui mai mare poet român de la Eminescu și pînă în zilele noastre.

Dacă în *„Cuvînt înainte"* evocă momentul cînd „s-a ridicat spre cer" văpaia și exclamă: „Ajută, Doamne, țara-i în răscoală", iar în *Răzvrătitul*, *Pe răzătoare*, *Coconu Alecu*, *Duduia*, *Cauza cauzelor* și altele prezintă suferințele de necrezut ale țăranilor, în *„Flămînzenii"* sînt surprinse momente din sălbatica reprimare armată a „răzmeriței" ordonată de guvern după „frățeasca" sărutare a celor doi șefi de partide — liberal și conservator — din Parlament.

În prima parte a poeziei, autorul „Cuvintelor potrivite", cu marea sa capacitate demascatoare, prezintă *prăpastia* de netrecut care exista, în regimul burghezo-moșieresc, între popor și guvern.

Pentru ca satira aspră să crească treptat, să se insinueze în atenția cititorului și în final să declanșeze indignarea și mînia acestuia, Tudor Arghezi, în mod intenționat, adoptă un ton care se vrea a fi oficial și „obiectiv":

„E zarvă, zbucium, grijă în guvern,
Că zilele răscoalei nu se-așternă
Ca foile întocmite pe muchi de calendar,
La fel deopotrivă, pe colțuri și-n chenar.
Una-i mai scurtă, alta e mai lungă,
Și marginile, nu pot, în teanc, să se ajungă."

Într-adevăr, „sărmanul guvern" este — cum arată *enumerarea* din primul vers *(E zarvă, zbucium, grijă...)* „copleșit de griji" și — insinuează poetul — de la înălțimea „răspunderii" ce-l apasă, în loc să ia măsuri menite să ducă la lichidarea cauzelor care i-au împins pe cei „smeriți și blînzi"

Scanned with OKEN Scanner

să pună mîna pe coase și sape și să le facă dreptate, este „revoltat", că-n vreme de „armată și răscoală", zilele nu-s „roșii, cu sărbători de sînge".

Indignarea *„bietului guvern"*, obligat la atîtea „treburi" crește și pentru că „nu se poate ține o bună socoteală..." a morților. În plus, și sentimentul pentru... „frumos" al acestui cabinet de esteți[1] este grav violentat", pentru că „Guvernului îi place un tot și simetria". Cu alte cuvinte, el vrea ca morții să fie așezați în parcele simetrice și egale — o mie la stînga, altă mie la dreapta și așa mai departe — astfel încît, priviți de departe și... pe la înălțime, să lase impresia unui parc englezesc la milimetru proporționat și meticulos tuns...

Alt motiv de grijă îl constituie — cum și-ar fi putut miniștrii închipui așa ceva! — că „nu-și mai face bine poporul datoria", pentru că „nu-și pîrește frații și nu dă la lumină / Ce se ascunde-n gîndul lipsit de disciplină."

Ba mai mult, „Frînarii, și hamalii, și muncitorii-n gară", pe care guvernanții n-au avut niciodată timp să-i bage în seamă, „Trufași să-nfățișeze ceva, și ei în țară", cînd trenul „cu sute de țărani / În lanțuri, se oprise în stația Pașcani", au slobozit țăranii și i-au făcut „scăpați".

În comparația plină de miopie a guvernului, actul *de solidaritate* a muncitorilor feroviari cu țăranii închiși în vagoane de vite și porniți spre Iași, „să-și ia osînda ocnei, de hoți și de vrășmași" reprezintă o încercare a unor hamali, dornici să arate „că-nfățișează" și ei ceva „în țară". Suficiența (prostia) guvernului rezultă și din indignarea provocată de faptul că acei frînari și muncitori din gară *„Cu de la sine voie, aiurea* și *obraznici"*, deci fără „să ceară permisiunea onoratului consiliu": „Au slobozit țăranii și-au dezarmat pe paznici".

În partea a doua a poeziei, formată dintr-un catren (4 versuri), poetul vorbește în nume propriu, și, după ce prin versurile:

„Răscoala izbucnise deodată în Moldova
La Giurgiu, la Caracal și Craiova,
Pornind din suferința celor smeriți și blînzi".

subliniază ideea că furtuna din 1907 n-a fost „marfă" de import, ci a avut profunde cauze interne, dovadă c-a izbucnit „deodată" în toate colțurile țării, se adresează, pe ton grav, de testament, celor de azi și celor de mîine, îndemnîndu-i să fie atenți, pentru ca, niciodată, întoarcerea acelor vremi să nu mai fie posibilă:

„Tu ține minte satul flămînd, numit Flămînzi".

Și această poezie demonstrează că T. Arghezi este un mare maestru al limbii. Semnificativă pe această linie este *simplitatea expresiei*, cuvintele sînt luate din vorbirea țărănească de toate zilele și îmbinate parcă la întîmplare, deși alăturarea lor inedită confirmă contrariul.

In prima parte, fraza este rece, poetul „constată" niște realități și le înscrie ca într-un proces-verbal. Așa se explică „sărăcia" de figuri de stil.

---

[1] *esteți* = persoane care pretind că iubesc „frumosul" — în cazul nostru persoane care aderă la concepțiile estetismului — Dicționarul limbii române contemporane.

Găsim doar cîteva *epitete*: *buna* socoteală, gîndul *lipsit de disciplină*, vagoanele *de vite*, și un exemplu de *epitet multiplu*, sugerînd lipsa victimelor, a morților în unele zile ale răscoalei — „*una-i curată, albă, lină, goală*;“ puține, dar cu totul originale, *metafore*: „*să fie zilnic roșii, cu sărbători* de sînge“. Merită a fi menționată și sugestiva locuțiune verbală: *dă la lumină* (trădează, descoperă).

În partea a doua, care cuprinde un sfînt mesaj, tonul, datorită emoției, capătă căldură și fermitate, dezvăluind în întreaga sa strălucire simplă, dar adîncă, dragostea poetului pentru țărănimea din sînul căreia s-a ridicat și de care s-a simțit indisolubil legat toată viața.

NĂSCOCITORUL

„Născocitorul“ face parte din ciclul de poezii intitulat „Cîntare omului“ — poem închinat omului muncitor — creatorul tuturor bunurilor materiale și spirituale ale omenirii.

Trecînd de epoca de groază „Cînd speriat și singur, tîrîș printre vedenii / Umblai numai să cauți culcuș sau să mănînci“ (Umbra), cînd lupta cu natura a cunoscut cele mai dramatice forme, omul, parcurgînd miracolul trezirii“, al depărtării pămîntului „de buze la picioare“ (ridicarea în poziție verticală), își începe marea luptă de afirmare înălțîndu-se „într-un avînt sălbatic“ pînă la stele de unde s-a întors „aprinsă, cu una dintre ele“ (La stele): trebuia să supună natura și să restabilească dreptatea socială.

Pe acest drum, capacitatea — proprie numai omului — de a născoci, de a inventa și confecționa unelte i-a fost de cel mai mare folos. Titlul poeziei — „Născocitorul“ — este, sub acest raport, simbolic.

Ideea că uneltele îl fac pe om mai puternic este afirmată, simplu, în versurile:

„Ai născocit pe-ncetul uneltele, cu care
Ți s-a făcut mai dîrză voința și mai tare
Cînd te crezuseși tocmai mai șubred și mai mic,
Atunci ți-ajunse brațul molatec mai voinic“.

Descoperirile au fost rodul căutării perseverente, de multe ori zadarnice, a omului. Lucrurile care ni se par azi mărunte și pe care poetul le enumeră în ordinea în care-i vin în minte au fost la vremea lor cuceriri epocale:

„Tot căutînd zadarnic și încercînd aiurea,
Ai născocit *tăișul*, *cuțitul*, și *securea*.
Vicleanul *ferăstrău*,
Tovarășul și șoarecele tău.
Și *secera* pe care, în arșiță, Măria
O duce-ncovoiată cît ține-n zări tăria.
.....

Tot un rob, un „muritor“, a născocit „făina și pîinea“, dar, deși pîinea este sortită „tuturor“, a ajuns, „de pîne gonit și cerșetor“. Nicăieri ideea exploatării omului de către om n-a fost atît de plastic exprimată!

O altă idee de seamă, îmbrăcată în haina poeziei, este aceea că, din șirul minunatelor născociri ale omului, multe au fost folosite de stăpînii lui, de exploatatori, împotriva sa:

„Și îndrăzneața minte,a născocit și roata,
Nu mai socot burghiul, casmaua sau lopata,
Frînghia, *sîrma*, *lanțul*, cu care, prins de legi
Ai izbutit cătușa de fluiere să-ți legi“.

În ciuda acestei denaturări a destinației unora din roadele minții, chemarea născocirii rămîne veșnic vie, înfăptuindu-se inevitabil, ca în tragediile grecești, destinul:

„Primejdia te cere și-o cauți, orișiunde
Ghicești că te pîndește și bănui că se-ascunde“

Poezie de meditație, „*Născocitorul*“, avînd aceeași expresie simplă ca și „*Flămînzenii*“, este mai bogată în figuri de stil. Pe lîngă *enumerare* pe care am menționat-o găsim *epitetul* sobru, adînc grăitor: brațul *molatec*, *harnicul* nimica, sculă *genială*, vaiuri *răzvrătite; comparația*, profund populară: acul este vioi „*ca o lăcustă*“, ferăstrăul își strecoară firul „*ca luciul în oglinzi*“; *personificarea*, ca omagiu adus lucrurilor făurite de „crîmpeiul de viață: acul „se-nghesuie și aleargă“, ferăstrăul „care-și strecoară firul“ prin codri; *metafore* pitorești, sugestive: „*Crîmpeiule de viață*“, „*harnicul nimica*“, „*sfruntata și îndrăzneața minte*“, „*mătasea de paianjeni*“, „*tovarășul și șoarecele tău*“; *simbolul: Măria* care se-ntoarce seara „pe carul nalt de snopi“ simbolizează pe toate țărancele secerătoare din satele noastre.

Impresionează, de asemenea, tonul cald, de simpatie cu care poetul, ca-ntr-o prietenească întîlnire, se adresează direct *omului*, născocitorului.

Înțelesul filozofic întreg al acestei poezii îl pătrundem numai citind întregul ciclu sau cel puțin „Cel ce gîndește singur“, poezie de încheiere a remarcabilului poem.

GEO BOGZA

SATE ȘI ORAȘE

Geo Bogza este socotit — și pe bună dreptate — drept cel mai ilustru reprezentant al reportajului românesc. Sub pana lui, realitățile se transfigurează și devin artă de cea mai bună calitate.

Fragmentul „Sate și orașe", la o lectură mai puțin atentă, ar putea crea falsa impresie că este vorba de o *istorie* a așezărilor omenești din țara noastră (la o asemenea impresie ne conduce și titlul), dacă poezia subtilă ce caracterizează opera lui Bogza nu ne-ar învălui și nu ne-ar pune în mișcare imaginația, sentimentele.

Sub raportul compoziției, fragmentul studiat cuprinde trei părți:

Prima parte reprezintă un elogiu adus satului, așezărilor omenești grămădite „pe firul unei ape, în văile și depresiunile Carpaților, unde locuitorii aveau la îndemînă și lemnul muntelui și grînele cîmpiei".

Pornind de la ideea că, la început, „țara noastră a fost o țară de sate", autorul, profund cunoscător și admirator al folclorului, ține să sublinieze că „în aceste vechi așezări" poporul român „a dat la iveală, încă din primele timpuri ale existenței sale, un întreg tezaur artistic, care îi exprimă, în forme vii și originale, bucuria de a trăi și setea de libertate".

Au vibrat ca adevărați artiști atît bărbații, cărora „le-a plăcut să cioplească în lemn porți monumentale, să-și împodobească pălăria..., să cînte din fluier și din cimpoi cîntece de mînie sau de jale", cît și femeile cărora „le-a plăcut să-și împodobească mai întîi casa...," apoi să se împodobească și pe ele „cu lungi marame de borangic, cu cămăși și fote înflorate, ce dovedesc că au știut să privească atent și cerul, și aripile fluturilor, și toate florile cîmpului".

Ideea că frumusețile de vis ale plaiurilor strămoșești au făcut să vibreze puternic sufletul sensibil al poporului român este reluată și adîncită de autor atunci cînd, în dansurile născocite de bărbați și femei împreună, descoperă „și mlădierea plopului din cîmpie, și clocotul apelor de munte".

Înfrățirea dintre om și natură — motiv prezent peste veacuri în creația populară — este atît de puternică, încît, spune Geo Bogza, „dacă am privi încă o dată de sus aceste pămînturi, pe întinderea lor am vedea strălucind nu numai rîuri și păduri, ci și superbul inel de trupuri vii cu care oamenii

Scanned with OKEN Scanner

poporului nostru încing Carpaţii". Dacă la acest izvor de poezie mai adăugăm şi miresmele fînului, ale teiului şi ale salcîmilor, vom înţelege de ce Humuleştii l-au dat pe Ion Creangă şi Ipoteştii pe Mihai Eminescu.

În partea a doua, Geo Bogza aduce un elogiu oraşului. Prima idee pe care ţine s-o sublinieze este că spre deosebire de sat, care este *conservator*, oraşul este *inovator*, *revoluţionar*, pentru că el cuprinde „forţele superioare, care pot organiza societatea omenească, ducînd-o pe trepte mai înalte".

Procesul de transformare a unor sate în oraşe, datorită dezvoltării „negoţului şi a meseriilor", apariţiei *dascălilor* şi mai ales a fabricilor în care „oamenii au produs într-un an cît cei dinaintea lor într-o viaţă întreagă" este sugestiv realizat.

Fabricile au determinat prefaceri „adînci şi repezi" în evoluţia oraşelor, cele mai mari purtînd „pecetea activităţii industriale."

În partea a III-a, ideea că socialismul deschide o nouă eră în istoria oraşelor din ţara noastră ocupă locul principal. Geo Bogza aminteşte de Reşiţa şi Hunedoara, „cele două cetăţi ale fierului", de Lupeni şi Petroşani, „cetăţi ale cărbunelui", de Cîmpina şi Ploieşti, „faimoase cetăţi ale petrolului".

În final, revenind asupra rolului transformator al oraşului, într-o frază cu caracter de concluzie, autorul Cărţii Oltului scrie:

„Din toate aceste cetăţi au ieşit forţele umane care au împlinit în ţara noastră o adîncă revoluţie".

Sub raport artistic se cuvine să relevăm *caracterul de proză poetică*, profund *lirică*, a acestor pagini, limba simplă, fără înfloriturî de stil, dar plină de armonii şi de chemări. Tonul cald, înfiorat de patriotism, şi mai ales marea putere de sugerare ne fac, în mai puţin de trei pagini, să vedem un popor, o istorie şi un paradis.

FABRICĂ ŞI MUNTE

(Fragmente)

Cîntăreţ neobosit al frumuseţilor naturale ale plaiurilor strămoşeşti şi al muncii avîntate, profund transformatoare, ce are loc în patria noastră, Geo Bogza, în reportajul „Fabrică şi munte", *inversînd ordinea din titlu*, aduce în prima parte un elogiu munţilor, locurilor cu cele „mai vechi legende şi pline de miresme foarte tari ale trecutului", pentru ca, în partea a doua, să se extazieze în faţa celei dintîi bijuterii din beton, fier şi sticlă „care se iveşte pe pămînturile Sucevei după un mare număr de ani" — Fabrica pentru industrializarea laptelui „Rarăul".

Ca să ne vorbească despre muntele Rarău, despre rolul lui „activ — economic şi sentimental", despre „frumuseţea şi generozitatea lui, de istorie şi de legende", scriitorul ne invită să facem o călătorie cu trenul către „patria de demult a bourilor", şi, după ce ne poartă „pe lîngă casa lui Ion Creangă", lăsîndu-ne un moment „sub veghea năruitei, dar încă impunătoarei Cetăţi a Neamţului", ne atrage atenţia că se vorbeşte mai puţin despre Ceahlău, „acest împărat de toată lumea ştiut al Carpaţilor răsăriteni", pentru

Scanned with OKEN Scanner

că locul lui îl ia un alt munte, mai puțin însemnat *ca altitudine*, însă nu mai puțin vestit, pentru că: „Soarele răsare sau apune pe Rarău, norii se adună sau se împrăștie de pe Rarău, Moldova și Bistrița curg de o parte și de cealaltă a Rarăului, turmele urcă sau coboară de pe Rarău", pentru că „Rarăul ia parte la viața Sucevei ca o inimă puternică și generoasă, și ca o frunte în jurul căreia bat marile aripi ale visului și fanteziei".

Admirabil sînt descrise *Pietrele Doamnei*, adevărate „turnuri de catedrală", ce „sparg învelișul copleșitor al pădurilor". Aici, ca și acum două mii de ani, „clinchetul tălăngilor picură în auz", înălțimile se încheie „cu o mișcare neașteptată, tulburătoare și plină de avînt".

Într-o toamnă, „cînd pădurile îngălbenesc, transformînd munții într-o uriașă vîlvătaie de aur și aramă" își amintește Geo Bogza — s-a urcat, pe urmele doamnei lui Petru Rareș, pînă la locul unde o stîncă „s-a desprins de la locul ei", măturînd pe căpetenia urmăritorilor și „îngrozindu-i pe ceilalți". Apoi a coborît la stînă în „acea noapte de pomină, ultima noapte a celor mai vechi forme ale vieții de păstor, deoarece în primăvara viitoare, ciobanii aveau să urce nu la vechea stînă unde „un horn care să separe căldura de fum" ar fi căpătat semnificație de „fapt epocal, ca a revoluției", ci la „punctul zootehnic" care-i aștepta „cu halate albe și sobe cu plită de tuci".

„Noaptea era neagră și rece", dar era „ultima noapte a unor vechi forme de viață" și „eu — adaugă, cu emoție, scriitorul — mă nimerisem acolo" urmărind cu emoție „cum se schimbă garda de onoare a cerului".

Partea a doua a reportajului constituie un cîntec de laudă celor ce-au ridicat bijuteria de la poalele Rarăului — bijuterie asupra căreia a coborît cel mai vestit munte al Bucovinei „cu cerbii și căprioarele lui, cu întreaga lui încărcătură istorică și sentimentală, cu tot ceea ce mintea și sufletul oamenilor au țesut în jurul lui".

De-a lungul veacurilor „gingășia sufletească" și „geniul poporului nostru" au plăsmuit multe bijuterii: o bijuterie este fără îndoială, de la temelie pînă la acoperiș, Voronețul. O bijuterie este și Vatra-Moldoviței, „dacă ai răbdare să descoperi rara ei lucrătură", o bijuterie cu „bogate și tainice sclipiri" este și Humorul.

De atunci — ce admirabilă întruchipare a veșniciei naturii! — „izvoarele au murmurat tot atît de limpezi ca și pe vremea lui Ștefan cel Mare, și tot așa s-au prins boabele de rouă de firul ierbii. Totul în natură, de la botul căprioarei pînă la penele cocoșului sălbatic, era ca pe vremea cînd a fost zugrăvit Voronețul, dar de atunci și pînă acum alte bijuterii pe pămînturile Bucovinei nu s-au mai ivit". Au fost, desigur, vremuri tulburi... Astăzi însă „acele inegalabile ctitorii voievodale" au căpătat — prin „valul de frumusețe care acoperă țara de la un hotar la altul" — o replică demnă.

Fabrica „Rarăul" a fost construită într-un timp record. Înzestrată cu utilaje „de cel mai înalt nivel al tehnicii mondiale, îmbrăcată „în faianță", deși de proporții relativ reduse, ea este o „adevărată bijuterie", ce emoționează „prin noutatea și frumusețea ei".

Acum, călătorii, împiedicați de ploaie să urce cărările muntelui, nu se mai consideră „frustrați", pentru că Rarăul „a început să coboare în vale, lîngă linia ferată".

Scanned with OKEN Scanner

Cea mai mare calitate artistică a reportajului „Fabrică și munte“ constă în *fiorul patriotic* ce-l străbate de la un cap la altul. Pentru acest fior, Geo Bogza, ca un vrăjitor, a unit la un loc *epitete de rară țesătură* (toamne *bogate* și *sonore*, *adînca* prăpastie, scule *de preț*), *comparații sugestive* (Rarăul ia parte la viața Sucevei... „*ca o inimă puternică și generoasă*“), *metafore inedite* (turnuri de catedrală, garda de onoare a cerului), neferindu-se nici de *pleonasm* (Apele curg la vale) și neocolind nici *contrastul* puternic (În văile lui se auzeau scormonind sălbăticiunile, dar în colibă păstorii vorbeau despre socialism, despre îngrășăminte chimice...).

PE BISTRIȚA ȘI TROTUȘ

Apele Bistriței și ale Trotușului, vijelioase și capricioase, străbătînd locurile de unde, pe vremuri, „a căzut săgeata lui Ștefan cel Mare“ au stat mărturie anilor și oamenilor. Obișnuite cu peisajul, cu munții, dealurile și luncile pe lîngă care, de veacuri, își purtau undele, tresăreau din cînd în cînd uimite de frumusețile unor bijuterii ctitorite de domnii de demult. De la Eliberare, prilejurile de uimire se țin lanț, oamenii s-au pornit să le „deretice“ pînă și albiile...

Geo Bogza, scriitor de mare talent și sensibilitate, călător pasionat și „admirator a tot ceea ce natura generoasă și gingașă a dăruit Moldovei“ și a tot „ceea ce a rămas pe pămînturile ei de la marii voevozi din trecut, cetăți, biserici și legende“, constată cu mîndrie că „niciodată nu s-a zidit acolo atît de mult“ ca „în timpul marii domnii a poporului“.

Reportajul „Pe Bistrița și Trotuș“ constituie un remarcabil *elogiu adus muncii libere*, *efortului general de construcție*, *de înnoire al poporului nostru*. Pentru exprimarea acestui *elogiu* — subtilă formă de manifestare a patriotismului socialist — scriitorul și-a încărcat proza, lirică prin excelență, cu poezia sufletului său: „...Dacă Ceahlăul ar putea să vorbească, el ne-ar putea spune cu autoritatea celui care de la început stă strajă peste pămînturile Moldovei, că nici una din epocile prin care ea a trecut de-a lungul istoriei n-a fost atît de înfloritoare ca aceasta în care lui însuși i-a fost dat să-și contemple prima oară măreția, în oglinda pe care i-au oferit-o constructorii marelui baraj“.

Și în cuprinsul acestui reportaj, autorul volumului „Porțile măreției“ subliniază, în cîteva propoziții, o constantă a sufletului românesc. „Din cele mai vechi timpuri, poporul nostru a fost creator de frumuseți“. Casele țărănești au „o puritate de linii în fața căreia vibrează nu numai sufletul nostru, ci și al celorlalte neamuri. Veacuri de-a rîndul mîinile lui au dat la iveală pridvoare, acoperișuri și porți, fluiere și fîntîni, podoabe ale ferestrelor, uneltelor de muncă și ale veșmintelor omenești“.

Această sete de frumos, în zilele noastre, este sprijinită, încurajată, „partidul — subliniază autorul — a mobilizat vechiul geniu creator al poporului și i-a pus la îndemînă mijloacele necesare pentru a construi, în plină lumină a istoriei, pe scară națională“. Așa s-a ajuns ca, alături de Ceahlău — această minune a naturii — oamenii să alinieze frumuseți de aceeași

Scanned with OKEN Scanner

dimensiune: „lacul de la poalele vestitului munte“ și siluetele Săvineștilor ce se desprind de pe pămînt „tulburător și fantastic“...

Geo Bogza utilizează un procedeu original pentru a atrage atenția cititorilor asupra vechilor și noilor bijuterii, ca să vadă, să cîntărească și să se bucure: *contemplarea acestora „de departe, de aproape, în zorii zilei și în amurg“*:

„Toaca, Panaghia sînt vîrfuri și stînci vestite ale Ceahlăului, frumoase *de departe, de aproape, în zorii zilei și în amurg*, și intră în aceleași drepturi și cu aceeași inimă în noul peisaj al Moldovei“...

Dacă în prima parte a reportajului, semnatarul volumului „Tablou geografic“, reflectînd asupra evoluției Moldovei, aduce *un elogiu muncii libere, în general*, în partea a II-a *elogiul are o țintă precisă*: realizările industriale de pe văile Bistriței și Trotușului.

„Ideea de a scoate lînă din gaz metan și cauciuc din gazele provenite de la cracarea petrolului“ a dus la ridicarea unor „gigantice bijuterii de beton, sticlă și oțel“, ieșite parcă „din fantezia dezlănțuită a unui arhitect“. Ulițele de altădată s-au transformat în bulevarde moderne. Noaptea se aprind lumini și „abia atunci începe marea frumusețe“. Îndemnîndu-i pe cititori să călătorească neapărat pe aceste meleaguri noaptea, Geo Bogza, apelînd la hiperbolă, ține să-i asigure că „Nici chiar în pulberea de foc a nebuloaselor“ nu i-ar învălui „un atît de uriaș vîrtej de lumini“.

Frumuseții care „abia la sosirea nopții izbucnește, plină de tumult *și pe deplin triumfătoare asupra întunericului*“ autorul îi conferă semnificații de *simbol*, văzînd în ea semnul eliberării depline, al descătușării tuturor energiilor unui popor talentat și harnic.

În „Pe Bistrița și Trotuș, ca și în celelalte reportaje ale lui Geo Bogza studiate în clasele anterioare, este evidentă *prezența tulburătoare a unui viu și puternic patriotism*. Frumusețile vechi și noi ale Moldovei sînt descoperite și redescoperite cu emoție și încîntare, inima scriitorului spune și cîntă... Admirabilele tablouri de natură, ca și schițele siluetelor ce „țîșnesc spre cer“ — realizate în special cu ajutorul *epitetelor simple* uneori (eră *fantastică*, pulberea *de foc*, stînci *vestite*), *duble* de cele mai multe ori (natura *generoasă* și *gingașă*, arhitectonică, *neobișnuită și îndrăzneață*, cer *activ* și *conștient*) și punctate, ici-colo, cu fericite comparații (munți îngăduitori *„ca zîmbetul unui părinte“*, recipiente sferice ca niște *„enorme mingi de metal“*) trezesc nu numai în sufletul cititorului, ci smulg și din inima autorului sentimente puternice.

Măiestria cu care alternează frumusețile — pe cele ale naturii cu cele făurite de mîna omului și pe cele de ieri cu cele de azi — confruntîndu-le și întregindu-le, asemănîndu-le printr-o comparație homerică (dezvoltată) cu *„cerul“* pe care-l vor vedea cosmonauții (între timp, l-au văzut de multe ori!) „cînd vor pătrunde în adîncurile universului“, vine să confirme încă o dată ideea că Geo Bogza este cel mai ilustru reprezentant al reportajului literar.

Scanned with OKEN Scanner

GEORGE LESNEA

PARTIDULUI

Poezia „PARTIDULUI“ de George Lesnea constituie un imn de slavă, închinat Partidului Comunist Român — cea mai înaltă expresie a conștiinței poporului român. Această idee este subliniată pe tot parcursul poeziei, începînd cu titlul acesteia (*PARTIDULUI* care este un substantiv în cazul *dativ*, răspunzînd la întrebarea „cui?“), și sfîrșind cu ultimele două versuri:

„În cor de voinici, muncitori și țărani,
Cîntăm azi Partidului : S l a v ă!“

De fapt, putem afirma că, după Eliberare, n-a existat poet care să nu si fost profund impresionat de rolul revoluționar, în toate domeniile vieții fociale, al P. C. R. și care să nu fi închinat versuri celui ce :

„...sfarmă ce-i putred, doboară ce-i greu,
Cu steagul cel roșu învinge și cîntă; ...“

A evidenția prin mijloace specifice artei, literaturii, semnificația, dimensiunile, preocupările, caracterul și esența *PARTIDULUI*, cu alte cuvinte a defini PARTIDUL, noțiune în epoca noastră plină de înțelesuri și fremătînd de viață, constitue o încercare artistică dificilă. Meritul lui George Lesnea constă, în primul rînd, în *arta* cu care rezolvă această problemă, descoperind și dezvăluind *INIMA* care „zvîcnește mereu“ în „sufletul care se-avîntă“. În concepția poetului, „*Partidul e-n toate*“ reprezintă o prezență atotcuprinzătoare, activă și clarvăzătoare în universul românesc. Această omniprezență, tocmai pentru a fi menținută în primul plan, este sugerată și prin cîțiva din pilonii ei de boltă:

„E-n pruncul din leagăn și-n omul cărunt
.....
E-al celor ce luptă prin muncă.
.....
În el adevărul își are sălaș,...“

Scanned with OKEN Scanner

George Lesnea subliniază această idee fundamentală cu ajutorul *repetiției*. Reluat ca un laitmotiv, fragmentul de vers „*Partidul e-n toate*", pe lîngă menirea principală arătată mai sus, marchează și cele trei părți componente ale poeziei.

În prima parte, *prezentul* și *viitorul*, ca și *veșnicia vieții socialiste* sînt prezentate ca „piloni de boltă" ai ideii de bază. Versurile ce urmează sînt concludente:

„Partidul e-n toate: e-n cele ce sînt (prezentul)
Și-n cele ce mîine vor rîde la soare (viitorul)
.....
E-n viața ce veșnic nu moare"
(veșnicia socialismului și comunismului).

Dar prezența partidului se manifestă și prin aceea că „sfarmă ce-i *putred*" (obstacolele), precum și prin eforturile pe care le depune, pentru ca peste lume să aștearnă „al păcii senin curcubeu".

În partea a doua a poeziei, ideii de bază (*Partidul e-n toate*) i se dezvăluie laturi esențiale, noi. Poetul constată că Partidul iubește „*ce-i bun*", adică progresul, cinstea, demnitatea etc., că politica sa de pace este evidentă și în organizarea producției (El pluguri va face din țeava de tun), că transformă natura și supune timpul („În fața lui munții cei mari se supun / Și vremea de dînsul ascultă"), că deschide căi „neumblate".

În ultima parte a poeziei, deschisă tot prin fragmentul de vers „*Partidul e-n toate*", cunoaștem noi laturi ale încercatului nostru conducător. Aflăm astfel că „e trainic făgaș / Ce duce spre cea mai înaltă dreptate /", că „E sabia care lovește-n vrăjmaș / Și mîna ce vindecă toate /" (rănile războiului: dezorganizarea producției, lipsa de locuințe, creșterea orfanilor etc.), că pe zi ce trece el este mai puternic și se apropie de țința „ce n-are zăbavă".

Pe lîngă *repetiție*, prezentă și în versul: *Mereu* înainte, *mereu* înălțînd", *se cuvine să evidențiem un procedeu artistic original, constînd din utilizarea unor propoziții atributive cu valoare de simbol.*

Iată cîteva din ele:

— /E-n viața / *ce veșnic nu moare* / = *viața socialistă*;
— /El căi neumblate deschide umblînd
/Cu cei / ce urmează o nouă poruncă / = comuniștii;
— /...e trainic făgaș /
/*Ce duce spre cea mai înaltă dreptate* / = *comunismul*.

Cu talent este folosit *epitetul*, în special cel exprimat prin adjective: omul *cărunt*; căi *neumblate*; *trainic* făgaș; *munții cei mari*; *o nouă* poruncă.

Pentru a-i imprima un caracter popular mai pronunțat, poetul folosește cîteva cuvinte cu rezonanță specială, de mare circulație, cîndva provincialisme: *făgaș*, *sălaș*, *zăbavă*.

Merită a fi menționate locuțiunea adverbială „fără de preget", predicatele nominale deosebit de sugestive (partidul) „*e sabia*"; și (*e*) *mîna*, substantivul

„mersul“ provenit prin schimbarea categoriei gramaticale din verbul „*a merge*“ și personificările: „În fața lui *munții cei mari se supun* /, Și *vremea* de dînsul *ascultă* /“.

Tonul poeziei este avîntat, mobilizator, dinamic. Versurile sînt alcătuite, de obicei, din 11 — 12 silabe; unele din ele cuprind doar 9 silabe.

Rima, cu formă mai complicată, poate fi urmărită pe grupe de 5 versuri, ca în exemplul:

„Partidul e-n toate : e trainic făgaș (a)
Ce duce spre cea mai înaltă dreptate (b)
În el adevărul își are sălaș (a)
E sabia care lovește-n vrăjmaș (a)
Și mîna ce vindecă toate. (b)

După cum se vede, primul vers rimează cu al treilea și cu al patrulea, iar versul al doilea rimează cu al cincilea.

Poezia *Partidului* face-parte din genul liric.

MIHAI BENIUC

IUBEȘTE ȚARA TA!

Născut în furtunosul an 1907, în Țara moților, a acelor oameni dîrji care, pentru libertate, au înfruntat împărății, Mihai Beniuc — descendent direct din Coșbuc și Goga — este un „toboșar al timpurilor noi", un cîntăreț al construcției socialiste.

Temperament liric, vulcanic, M. Beniuc — flăcăul venit de pe Crișuri „Cu sufletu-n trei învelișuri: De jale, de dor, de răscoale", care considera — încă din 1934 — că datoria poeților este „De a suna din trîmbițele Morții /Sfîrșitul Veacului/ Și de-a vesti mulțimilor flămînde/ O Viață nouă!" (Poeților tineri), după Eliberare, închină patriei versuri înaripate. Pe această linie *Iubește țara ta!* — poezie manifest — și *Patria* sînt semnificative.

Mesajul poeziei *Iubește țara ta!* este evident încă din titlu. Într-adevăr, autorul volumului *Mărul de lîngă drum*, fericit că s-au crăpat „Zorii unei alte ere!" își îndeamnă compatrioții să-și iubească țara „cu putere", să-i închine tot ce au mai bun, chiar și „inima ce pentru viață bate".

Patriot militant, M. Beniuc leagă într-un tot indisolubil ideea de partid cu ideea de patrie — dovadă în acest sens ne stau versurile:

„De vrei să dai *partidului* ce-ți cere
Tu *țara* ta iubește-o cu putere"
.....
„*Partidul* fiecăruia îi cere:
Tu *țara* ta iubește-o cu putere."

În concepția celui ce-a cioplit cu artă de bijutier versurile din „Cîntec de primăvară", *dragostea de patrie, de partid se dovedește și se măsoară prin fapte; iar faptele izvorăsc din muncă.* De aceea, cine vrea să-i dea „partidului ce-ți cere", „cine-și iubește țara „cu putere" are datoria *să muncească cu pasiune, să contribuie la sporirea producției cu dăruire* — idee exprimată metaforic în versurile cuprinzînd îndemnuri precise:

„Dă-i fier, cărbune, haine și bucate
.....
Dă-ți tot prinosul dragostei de oameni

Și-n holdă pune dragostea cînd sameni.
Iubire pune-n piesele strunjite,
În casele de mîna ta clădite".

Pentru a sublinia importanța acestei idei, M. Beniuc o reia — servindu-se de personificare în fragmentul al doilea:

„Dă grîu, porumb, *Banatule*, *Crișană*,
Oltenia-a lui Tudor, tu, Moldovă,
.....
Și tu ce fără seamăn drag ne ești,
Tu, inimă a țării, *București*
.....
Din fapta ta fă să vedem cu fală
Că-n sînul tău de mîndră Capitală
E sediul Comitetului Central".

Dar *patrie* nu înseamnă numai *prezent*, ci și *viitor*, nu înseamnă numai *întregul*, ci și *partea*. De aceea:

„Privește drăgăstos la pruncii țării
La vasele ce pleacă-n largul mării..."

Dacă marele său înaintaș O. Goga în versurile de rară frumusețe din poezia *Noi*:

„*La noi sînt codri verzi de brad*
Și cîmpuri de mătasă,
La noi atîția fluturi sînt
Și-atîta jale-n casă".

este silit de o crudă realitate să evidențieze cu amărăciune contrastul dintre frumusețile patriei și viața grea a pămîntenilor, M. Beniuc, cu bucuria faptului împlinit, subliniază ideea că frumusețile, bogățiile și roadele muncii sînt ale poporului. Așadar, iubire de patrie înseamnă și iubire de natură, și iubire pentru bogățiile solului și subsolului, și iubire pentru oameni, și iubire pentru rezultatele muncii:

„Iubește codrii mari de fag, de brad,
Și rîurile ce-n turbine cad,
Pădurile din Prahova de sonde,
Bătrînul Bărăgan cu grîne blonde,
Plutașii de pe Bistrița, *pescarii*
Din deltă, de pe Dunărea măreață,
Cooperatorii asudînd pe arii,
Tractoarele ce-n soare se răsfață".

Dar *patria* este, în același timp, un bun prețios ce ne-a fost transmis, cu prețul vieții, de moșii și strămoșii noștri. Acestor înaintași luptători le sînt închinate versurile:

„Iubește toți eroii ce-au căzut
Făcînd din piept vieții noastre scut".

Scanned with OKEN Scanner

În finalul poeziei, printr-un grăitor simbol, M. Beniuc aduce un omagiu *comuniștilor*, făuritorilor României socialiste, partizani înflăcărați ai luptei pentru pace:

„Dă cinste-naltă celora ce luptă
Să fie-n lume pace ne-ntreruptă,
Să fie munca slobodă sub soare,
Să fie bucurie și-nălțare".

Din punct de vedere al măiestriei artistice, trebuie să remarcăm tonul *de odă, de cîntec*, profund bărbătesc care străbate întreaga poezie, ton slujit de versurile formate din 11 silabe cadențate în ritm iambic:

„De vrei/să dai/par-ti-/du-lui/ce-ți ce-/re
— / — / — / — / — — / —

„/Tu ța-/ra ta/iu-beș-/te-o cu/pu-te/-re
— / — / — / — — / — / —

Cele cîteva metafore (Pădurile din Prahova de sonde), *personificări* (Tu, inimă a țării, București), ca și *repetiția* (Tu țara ta iubește-o cu putere) atestă o oarecare *economie de mijloace artistice*. Doar *epitetul* — potrivit acestui gen de poezie — cunoaște o frecvență mai mare, Iubește-o cu *putere*, grîne *blonde*. Dunărea *măreață*, *mîndră* Capitală, pace *ne-ntreruptă*, muncă *slobodă* și altele.

ÎNCHINARE

Luptele eroice ale muncitorilor ceferiști din 1933 ocupă un loc deosebit de important în istoria bătăliilor pentru libertate și socialism.

Cu ocazia aniversării a treizeci de ani de la izbucnirea lor, moment exprimat metaforic prin versurile:

„Din luminosul prag de praznic
Al luptelor de trei decenii..."

poetul militant, revoluționar M. Beniuc, în semn de recunoștință față de acești eroi, scrie volumul „*În frunte comuniștii*".

Titlul poeziei *Închinare* — care deschide volumul — anunță intenția scriitorului, intenție exprimată în versurile:

„— Eroi ce rumenirăți zorii
Victoriilor proletare
În țara ce gemea robită,
Azi vouă vă închin cîntare!"
.....
În fața jertfei voastre, însă
Eu mă aplec pînă-n pămînt".

Scanned with OKEN Scanner

Lupta ceferiștilor este atît de măreață și atît de grăitoare prin urmările ei, încît autorul nu caută „vorbe iscusite“ și nici nu vrea să laude, convins că nu va găsi niciodată cuvinte pe „măsura luptei“. Și totuși, jinduiește cuvîntul, „cuvîntul-vrajă“ care să recheme:

„Făptura celor din cenușă
Și să-i aducă iar în vreme“.

Poetul, ca să le ofere bucuria de-a constata că jertfa lor n-a fost zadarnică, ar vrea să-i învie pe cei căzuți în '33 „o clipă barem“, să vadă „Cum ce visa pe-atunci partidul/se-ntruchipează-n țara-ntreagă!“.

În concentrarea cu care coboară în istoric pînă la anii „crînceni“, învăluiți de „răsunetul sirenei“, poetul aude sosind „în grele rînduri“, ca „stoluri primăvara“, cuvinte „în cadență“, cuvinte în care, alături de „răstriștea veche“ descifrează „setea nouă de-a zidi“, hotărîrea „De-a-nainta, de-a birui!“.

Poezia se-ncheie cu versuri în care este cuprinsă bucuria de-a se afla la porțile comunismului:

'Nălțimile de voi visate
Și comunismul, culmea vieții,
Lumini răsfrîng pe fața noastră,
Ne cheamă-n faptul dimineții“.

Închinare — remarcabilă odă închinată comuniștilor, constituie o dovadă a forței de vibrație pe care M. Beniuc știe s-o imprime versurilor sale.

Tonul grav, de adîncă recunoștință, dar și de legitimă mîndrie, este realizat cu artă. Concură la acesta *stilul concis*, sobru chiar, *versurile de 9 silabe* cadențate în *ritm iambic*, *economia* de procedee artistice (în afară de epitete, frecvent folosite, există doar cîteva metafore, o singură comparație) și mai ales *muzica*, o muzică de instrumente de alamă, ce pornește pianissimo, crește într-o ușoară gradare punctată de bătăi de tobe și timpane, pentru ca în ultima strofă să țîșnească puternic, ca o apoteoză a prezentului măreț, victorios.

Scanned with OKEN Scanner

EUGEN JEBELEANU

LIDICE

Eugen Jebeleanu — scriitor-cetățean — puternic ancorat în realitate este un poet al marilor răspunderi. În opera sa, *umanitatea*, cu marile ei probleme, ocupă un loc deosebit de important. Este suficient să amintim poemul de mare răsunet internațional „Surîsul Hiroshimei" (tradus în mai multe limbi, dramatizat și montat pe scenele Atenei), pentru ca afirmația noastră să fie dovedită.

Poezia „Lidice" — aspru rechizitoriu împotriva fascismului care a împins omenirea într-un lung și barbar război, soldat cu viața a milioane de oameni, ca să nu mai amintim de imensele pagube materiale — se înscrie tot în sfera acestei preocupări majore.

După cum se știe, în timpul celui de al doilea război mondial, hitleriștii, ca să răzbune uciderea unui comandant fascist, au ras de pe suprafața pămîntului satul cehoslovac Lidice — refăcut cu ajutor internațional, după încheierea păcii.

Oameni politici, simpli cetățeni și mai ales scriitori de pe toate meridianele au venit la Lidice să vadă cu propriii lor ochi urmele uneia din cele mai odioase crime de război. Au urmat nu numai aspre condamnări, ci și puternice chemări de înfrățire a popoarelor, pentru a feri pe viitor omenirea de asemenea cruzimi. Printre aceste voci, dar cu strălucire neegalată, a răsunat ca un clopot de alarmă și chemare glasul poetului român Eugen Jebeleanu.

Calea aleasă de autorul volumului „Cîntece împotriva morții" spre a ajunge la sufletul cititorului și a i-l pune în mișcare este originală și provoacă efecte similare cu impresia pe care-o încearcă un om ajuns la pragul mării, în fața imensităților albastre, după ce a urmat, parcurgînd de la izvor, firul unei ape ce-și lărgește, pas cu pas, malurile.

Evocarea începe cu *un ton cald, de intimitate*, sugerînd *căldură de cămin, bucurie de prieteni* ce se regăsesc în pace, după furtuni rămase departe:

„Îți amintești, Ioane? Era iarnă.
Zăpada începuse-ncet să cearnă
tremurătoare, în întreg văzduhul,
fulgi *uriași, legănători ca puful*".

Scanned with OKEN Scanner

Propoziția interogativă „Îți amintești, Ioane?“, icoana zăpezii care-a început „să cearnă tremurătoare“, epitetele *uriași* și *legănători*, care animează primii fulgi, vin parcă să dea viață unei ierni idilice, fermecătoare, așa cum ne-a rămas în minte din anii copilăriei.

Într-o asemenea zi, continuă poetul:

„Lăsasem Praga-n urmă-n dimineață,
Cu turlele topindu-se în ceață“.

Versurile care urmează — în ciuda aparenței lor constatative de proces-verbal — fac loc unei emoții vechi și puternice care se reaprinde:

„*Spre Lidice goneam. Nu întrebam*
nimic niciunul. Ne uitam pe geam
cum rînd pe rînd zburau în urma noastră
cîte un sat, cîte-o pădure-albastră“.

și unei satisfacții exprimate simplu:

„Războiul se sfîrșise. Unde ieri
călcase tancul, azi treceau mineri...“

Întîlnirea cu Lidice, deși din ziare și din informații de altă natură aflaseră destule, este copleșitoare. Eugen Jebeleanu, apelînd la dialog, un dialog dinamic, alcătuit din propoziții scurte, din cuvinte gîtuite de emoție, într-o tonalitate gravă, cu accente de durere ce răzbat din adîncuri sugerează remarcabil pustiul care-i înconjură:

„ —“*Ce e?* am prins să-ntreb.
Ce căutam aici pe cîmpul sterp?
(Spre Lidice mergeam) — „*De ce-am oprit?*
...Spre călăuz priveam nedumerit.
— „Aicea e!“ răspunse. Fără rost
Priveam în jur. — „*Și Lidice?*“
—„*A fost...*
...L-a ras *din temelie Hitler. Satul*
aici a fost de-a lungul și de-a latul“.

Impresia de pustiu este accentuată printr-un vers — exemplu de dinamism verbal — format din patru propoziții eliptice de predicat: „*Pustietate! Corbi. Pomi arși. Și vîntul*“ și amplificată de constatarea cuprinsă în versul: „*Sub noi, un sat întreg și-avea mormîntul*“ peste care se așază ideea că, peste suferințe, peste morminte, peste mărețele sau măruntele tragedii umane, natura își urmează, după aceleași legi, cursul:

„Privirăm pînă-n zare amîndoi:
țesea ninsoarea, harnic, pînze moi“.

Scanned with OKEN Scanner

Evocarea *micului muzeu* în care a fost adunat „Ce-a mai rămas", indică un moment nou în fluxul emoțional. Poetul, cu ajutorul *enumerării*, prezintă „*un pumn de lucruri mici, carbonizate*" — mărturii subtile ale bombardamentului de sub care n-a scăpat nici măcar un petic de pămînt cît palma —, *semne* a unor existențe distruse, adevărate voci de dincolo de moarte:

„— *un toc, un ban, o zgardă ruginită*
un fluier sfărîmat de dinamită,
o clanță, niște ochelari betegi
de sîrmă, pentru ochii de moșnegi,
o verighetă neagră, de aramă
un tîrnăcop, un degetar, o ramă..."

Obiectele enumerate indică *ocupațiile* băștinașilor: *tocul* a servit la scris, *tîrnăcopul* la săpat pămîntul, *degetarul* la cîrpitul hăinuțelor; *vîrsta și aplecările spirituale ale celor dispăruți*: ochelarii *betegi* au fost folosiți de un moșneag, *fluierul* va fi înseninat unele clipe de viață...

Pînă aici, emoția a fost stăpînită cu bărbăție, dar echilibrul se rupe cînd „într-un colț, sub sticlă, lîngă ușă", li s-au arătat privirilor „două patine mici și o păpușă" — semn că sub obuze s-au frînt și aripi care de-abia încercaseră bucuria zborului:

„Vîrîsem unghiile-n carne adînc...
Lacrimi veneau — dar nu voiam să plîng.
Ningea. Voiam să ies. Priveam spre tine.
Dar *mă țineau* micuțele patine
Ningea. Patinele... ce-ar mai sclipi,
de-ar fi, ca altă dată-n sat copii!..."

În partea a doua a poeziei, *emoția*, admirabil gradată, se transformă în *ură* împotriva celor ce-au dezlănțuit războiul și în *hotărîrea fermă* de a lupta pentru pacea popoarelor. Menționăm că, într-un asemenea context, *ura, obișnuit, un sentiment regretabil*, devine *un sentiment profund uman și pe deplin justificat, pentru că ura împotriva unui pumn de incendiatori este un semn de dragoste pentru omenire.*

Acolo, în acel pustiu, „peste vînt/peste zăpezi, peste pustietate" — ca un simbol al mișcării mondiale a partizanilor păcii — au simțit cum suiau „ziduri late/ne-nvinse ziduri, mari pereți de ură,/crescînd din noi ca o semănătură/și înfrățite cu-alte ziduri dese/din ura lumii — rodnică — purcese". Acolo, spune poetul, sub semnul aspirației spre comunism, aspirație exprimată metaforic prin „geana roșiei noastre stele", au pus „de strajă ura, să vegheze/din colți de cremene, sus, pe metereze".

Ultimele două versuri, care readuc tonul cald, prietenesc, intim, de la începutul poeziei, subliniază încă o dată *ideea solidarității internaționale în lupta pentru pace*:

„Ningea mereu. Dar-ți-amintești, Ioane?
Pe cîmp eram nu trei, ci milioane!".

Scanned with OKEN Scanner

Act de condamnare a războiului și convingătoare pledoarie pentru pace, poezia „Lidice", pe lîngă virtuozitatea creării și gradării unei „atmosfere" — punct de confluență a unor mari și adînci sentimente umane — pune în evidență și alte laturi ale măiestriei artistice a celui ce a scris „Oratoriul Eliberării".

Menționăm *epitetul*, cu deosebită grijă ales: codrii *destrămați*, cîmpul *sterp*, ninsoarea țesea *harnic*, vîrîsem unghiile-n carne *adînc*, zăpezi *zburătăcite*; *comparația simplă:* tăia cîmpu-ntins *ca tava*, crescînd în noi *ca o semănătură*, fulgi legănători *ca puful*; *repetiția* — menită să accentueze anumite stări sufletești:

spre Lidice goneam..., goneam spre Lidice: Ningea. Voiam să ies..., *Ningea.* Patinele...;

simbolul: corbi = moartea; *ziduri dese* = partizani ai păcii; *metafora sugestivă:* pînze moi = zăpada. O mențiune specială merită punctele de suspensie (...) care marchează pauze intenționate, invitînd la meditație: „Vîrîsem unghiile-n carne adînc...; „Patinele...ce-ar mai sclipi/de-ar fi, ca altă dată-n sat copii...; „Tovarăși...". Merită a fi evidențiată valoarea stilistică a unor locuțiuni adverbiale: „Satul/ aici a fost *de-a lungul* și *de-a latul*/".

Stilul — dată fiind convorbirea prietenească aleasă ca modalitate principală de narare — este *oral.* Versificația este clasică, strofele sînt formate din cîte patru versuri, avînd 11 silabe, rima este, de regulă, împerecheată *(iarnă-cearnă; văzduhul-puful).*

TITUS POPOVICI

STRĂINUL

„Străinul" deschide seria unui ciclu de romane prin care Titus Popovici urmărește să realizeze „o imensă frescă socială" (situație economică, politică, stare de spirit, medii sociale etc.) a vieții din Transilvania „în timpul ultimului război mondial și în anii de după Eliberare" (D. Micu).

Andrei Sabin, personajul principal, este eliminat în ultima clasă de liceu, pentru curajul de-a se fi pronunțat, într-o teză, împotriva războiului fascist. Treptat, el se apropie de mișcarea muncitorească, devine U.T.C.-ist și participă la marile bătălii pentru zdrobirea reacțiunii și instaurarea unui guvern democratic.

Fragmentele din manual — deși nereprezentative sub raportul valorii artistice (romanul este mult mai bun decît ne permit să credem aceste fragmente) — ne prezintă cîteva aspecte ale stării de spirit după Eliberare, înainte însă de victoria finală împotriva hitlerismului.

Războiul și-a lăsat pecetea și pe suflete, și pe lucruri. Peste tot, nesiguranța, lipsurile, teama au sădit paragina. Vitrinele sînt „sărăcăcioase", casele au pereții „jupuiți de schije", grădinile sînt „părăginite". Oamenii umblă „grăbiți", ca și cum „toți ar fi fost flămînzi".

Andrei, de curînd întors acasă, mergînd s-o întîlnească pe Sonia, are, ca altădată în copilărie, senzația că „se va întîmpla ceva hotărîtor". Acest „ceva hotărîtor" se referă la o clarificare ideologică. În el se înfruntau lucruri învățate în școală, în familie, pe stradă — unele bune, altele rele, cu noua concepție pe care a cunoscut-o în mișcarea muncitorească. În plus, aflat la vîrsta marilor întrebări, diseca toate lucrurile, ca să se lumineze. „Nu pot crede decît ceea ce înțeleg. Și nici nu vreau să cred altceva!" este principiul conducător al tînărului care se vrea „mai om decît toți oamenii la un loc".

Această „*sete de cunoaștere și de înțelegere*", specifică generațiilor aflate la răscruce de veacuri, cînd o lume piere și cea nouă se așază greu, o aflăm și la Sonia. Aceasta, acasă, aude de un viitor „îngrozitor, fără ieșire", în timp ce prietenul ei merge pe o cale pe care n-o înțelege. De aceea, îl întreabă: „...Spune-mi, e bine ce faci? Vreau să spun... tu ești fericit acum?".

Răspunsul lui Andrei exteriorizează frămîntările tînărului:

„— E singurul lucru pe care-l putem face, Sonia. Toate s-au petrecut în așa fel, încît nu-mi rămîne de ales. E un sfîrșit firesc... Nu, nu! E începutul!... (Viitorul) „Va fi așa cum ni-l vom face. Cum îl vom înțelege".

După vizitarea liceului, transformat în spital, Sonia are revelația adevărului:

„— Tu știi, Andrei — ...Tu trebuia să știi și înainte de asta".

Fragmentele următoare evocă o pagină din lupta clasei muncitoare, împotriva reacțiunii interne, pentru un guvern democrat.

Se cuvine să arătăm că Titus Popovici este un adevărat maestru în zugrăvirea scenelor de masă, adică a acelor scene la care participă mulțimile.

Alături de miile de manifestanți, Andrei se simțea „în același timp mic, neînsemnat și totodată puternic, prin simplul fapt că se afla acolo, în mijlocul unei forțe care există".

În cuvintele acestuia: „Eu sînt aici —...Eu sînt aici acum...eu sînt aici..." descifrăm începutul unei înțelegeri superioare: Andrei își dă seama că va găsi un răspuns problemelor ce-l frămîntă numai în mijlocul celor mulți, al acelora ce răscoleau piața cîntînd:

„Sculați voi oropsiți ai vieții
Voi osîndiți la foame, sus!".

Din punct de vedere artistic, reținem îmbinarea judicioasă a modurilor de exprimare și întrebuințare nuanțată a epitetelor.

Scanned with OKEN Scanner

NICOLAE LABIŞ

MOARTEA CĂPRIOAREI

Fulgerat la 21 de ani de „pasărea cu clonț de rubin", Nicolae Labiș a avut timp să se afirme drept unul dintre cei mai reprezentativi scriitori ai erei noi. „Din spiritul adîncurilor lui" — afirmă George Ivașcu — a crescut „o întreagă generație de poeți".

Moartea căprioarei — un poem al sentimentelor gingașe și pure, specifice vîrstei copilăriei ce-și ia zborul — ne dă măsura talentului și sensibilității poetice a autorului *Primelor iubiri*.

Drama poetului — atît de plastic prezentată în această poezie —, departe de a fi singulară, reprezintă drama copiilor încercați aspru de cel de-al II-lea război mondial și de greutățile refacerii din anii imediat următori.

Poezia începe cu o impresionantă prezentare a secetei din 1946 — adevărat izvor de foc:

„Secetа a ucis orice boare de vînt.
Soarele s-a topit și a curs pe pămînt.
A rămas cerul fierbinte și gol.
Ciuturile scot din fîntînă nămol.
Peste păduri tot mai des focuri, focuri,
Dansează sălbatice, satanice jocuri".

Este atît de cald, încît „Fierbe pe piatră/Firul de apă prelins din cișmea", iar brazii uscați sînt răi și zgîrie, pămîntul însuși pare o planetă „imensă, străină și grea".

Spectrul foametei amenință țara, în Moldova cel puțin ea face numeroase victime. Tatăl și fiul pornesc „Vînătoarea foametei în munții Carpați", împinși de nevoia și mai ales de împrejurarea că sora poetului este „flămîndă, bolnavă și pe moarte".

Acolo, în munți, „La ceas oprit de lege și de datini" o vietate a pădurii, de care se simte „legat prin sete", va muri...

Sensibilitatea copilului este pusă la grea încercare.

Scanned with OKEN Scanner

Ideea morții îl obsedează. I se pare că „Pe zare curge sînge“, că pieptul și mîinile-i sînt pline de sînge, că „pe-un altar ard ferigi cu flăcări vineții“ și o puternică dorință îi țîșnește din inimă:

„Vai cum aș vrea să nu mai vii, să nu mai vii,
Frumoasă jertfă a pădurii mele!
.....
Vai, cum dorcam ca pentru-ntîia oară
Bătaia puștii tatii să dea greș!“

Dorința copilului se aseamănă cu ruga meșterului Manole. Dar, ca și în legendă, puterea destinului este mai mare:

„Ea s-arătă săltînd și se opri
Privind în jur c-un fel de teamă,
Și nările-i subțiri înfiorară apa
Cu cercuri lunecoase de aramă“.
.....
Dar văile vuiră“.

Moartea căprioarei este realizată în versuri de altitudine eminesciană:

„...Căzută în genunchi
Își ridicase capul, îl clătina spre stele,
Îl prăvăli apoi, stîrnind pe apă
Fugare roiuri negre de mărgele.
O pasăre albastră zvîcnise dintre ramuri,
Și viața căprioarei spre zările tîrzii
Zburase lin, cu țipăt ca păsările toamna
Cînd lasă cuiburi sure și pustii“.

Ca unui om, copilul cu pașii împleticiți de durere i-a închis „ochii umbroși, trist străjuiți de coarne“.

Moartea căprioarei a sărăcit brusc pădurea, iar pe poet — prin asprimea experienței — l-a smuls din copilărie, făcîndu-l să simtă brutal greutățile vieții:

„Ce-i inimă? Mi-e foame! Vreau să trăiesc și-aș vrea...
Tu, iartă-mă, fecioară, — tu, căprioara mea!
Mi-i somn, Ce'nalt îi focul! Și codrul, ce adînc!
Plîng. Ce gîndește tata? Mănînc și plîng. Mănînc!“.

Tonul fundamental trist, cu accente ascuțite de durere, imprimă poeziei o atmosferă specială, asemănătoare cu aceea ce însoțește prăbușirile și nașterile de lumi. Din această cauză, lectura este gîtuită de emoție și lacrimile se rețin greu.

Uneori, intensitatea sentimentelor este punctată grafic cu semnul exclamării: „Ce-ngrozitoare înserare plutește-n univers!“;... „Ce înalt îi focul! Și codrul, ce adînc!...; „— Avem carne!“.

Scanned with OKEN Scanner

Există în *Moartea căprioarei* niște schimbări de cuvinte care dau versurilor semnificații deosebit de profunde, reliefînd stări sufletești în furtună. Izvorul, din care n-are voie să bea, ca să nu avertizeze vînatul îi smulge exclamația:

„Ameţitoare apă, ce *limpede te clatini!*“,

schimbată după uciderea căprioarei în:

„Ameţitoare apă, *ce-ntunecat te clatini!*“

Soarele, apa, căprioara, valea sînt personificate; Labiș, după modelul poeziei populare, ca și G. Coșbuc, fiind un adept al concepției unității dintre om și natură.

Epitetele (satanice jocuri, *ameţitoare* apă, ochii *umbroşi)*, *comparaţiile* (viața cărpioarei „zburase lin, cu țipăt *ca păsările toamna*“) și repetițiile („La ceas oprit de lege și de datini“) întrebuințate în descrierea secetei și zugrăvirea căprioarei și prezentarea unor stări sufletești dovedesc un deosebit simț al limbii.

Sînt, de asemenea, valorificate resursele melodice ale limbii.

Rima, împerecheată (vînt-pămînt; jocuri-focuri) în unele strofe, cu așezări mai complicate în altele, ritmul trohaic, ca și versurile variind între 10 și 16 silabe imprimă versurilor o muzică duioasă, de doină cu acorduri de rugă și accente de bocet.

SINTEZE:

FOLCLORUL — FORMĂ DE MANIFESTARE SPIRITUALĂ A POPORULUI NOSTRU[1]

I. Noțiunea de folclor. Atitudinea față de frumos a poporului român. Forma de exprimare a frumosului. Locul folclorului românesc în creația folclorică a umanității

1. Sculptura, pictura, dansurile, cîntecele populare etc. — forme de exprimare a frumosului.

Sate și orașe, de Geo Bogza:

„Bărbaților le-a plăcut să cioplească în lemn porți monumentale, să-și împodobească pălăria, sumanul și chimirul lat de piele, și să cînte din fluier și din cimpoi..."

„Femeilor le-a plăcut să-și împodobească mai întîi casa... apoi, le-a plăcut să se împodobească și pe ele cu lungi marame de borangic, cu cămăși și fote înflorate, ce dovedesc că au știut să privească atent și cerul, și aripile fluturilor, și toate florile cîmpului".

„Iar împreună, bărbați și femei, au născocit tot felul de dansuri, în care intră și mlădierea plopului din cîmpie, și clocotul apelor de munte".

2. Folclorul românesc ocupă un loc fruntaș în creația folclorică a lumii.

V. Alecsandri:

„Poezia românilor este o comoară nesfîrșită de frumuseți originale, care le dovedesc geniul poporului"

„...Eu nu cred să fie întreagă (Miorița), dar cît este măcar, ea plătește în ochii mei un poem neprețuit și de care noi, românii, ne putem făli cu toată dreptatea" (românii și poezia lor).

3. Rolul și importanța folcloriștilor, a culegătorilor de folclor (V. Alecsandri, Alecu Russo, M. Eminescu, P. Ispirescu, L. Blaga și alții).

[1] Subiectul este larg, pentru că am urmărit să asigurăm o imagine de ansamblu asupra creației populare. Cunoscînd acest plan, mai precis modul de organizare a cunoștințelor despre folclor, veți putea, cu ușurință, răspunde la subiecte mai restrînse. Ex. *Haiducia în creația populară*.

Scanned with OKEN Scanner

II. Legătura dintre viață și creațiile folclorice

1. Tematica creației populare dinainte și după 23 August, legătura indisolubilă între folclorul vechi și folclorul nou (revoltă socială, haiducia, păstoritul, dragostea etc.).

a) Miorița — viața pastorală.

b) Birul, Cîntecul răzeșului, Doina voinicească — viața plugarului.

2. Procesul de creare, transformare și perfecționare a literaturii populare:

a) Cum „se naște" un cîntec, o doină populară? (Vezi explicațiile date la „Cîntecul răzeșului");

b) Caracteristicile creației populare (anonim, colectiv, oral, popular), legătura dialectică dintre ele:

— procesul de perfecționare, cizelare de-a lungul anilor (Miorița).

— procesul de diversificare (variantele).

c) muzica — mijloc de transmitere a folclorului — îi mărește puterea de impresionare.

Relația text-muzică:

— textul se reține mai ușor, cînd este învățat pe o melodie;

— muzica diferă în funcție de specia folclorică: *doina* cunoaște o muzică tărăgănată, tristă, simplă, cu perioade care se repetă; baladele cunosc o mai mare varietate melodică, pentru că și sentimentele sînt mai diferite (tristețe, bucurie, ură, dragoste etc.). Muzica baladelor cunoaște formele de introducere (taxîm) și de încheiere, deoarece cîntecele bătrînești „se cîntă" pentru ascultători etc.

III. Genurile și speciile literaturii populare

1. Liric: doina, cîntecul nou, strigăturile.

2. Epic: balada, basmul, legenda.

Există și creații dramatice populare (mai puține, precum și unele specii literare care nu pot fi încadrate într-un gen literar sau altul, cum ar fi: proverbele, zicătorile și ghicitorile).

Literatura populară românească cunoaște o mare *varietate* de specii literare.

Notă:

Punctul acesta poate lipsi, sau poate fi rezumat la două-trei fraze.

IV. Motive populare prezentate în creația noastră folclorică

1. Motivul pastoral — *Miorița*

„Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale
Se cobor la vale
Trei turme de miei,
Cu trei ciobănei,
Unu-i moldovean
Unu-i ungurean
Și unu-i vrîncean."

2. *Haiducia*, privită ca formă de luptă socială și nu manifestare romantică, ori tîlhărie.

Scanned with OKEN Scanner

a) *Cîntecul răzeșului:*

„Lăsa-m-oi de răzeșie,
Să apuc în haiducie,
Ca să-mi fac sfînta dreptate,
Cu cea ghioagă de pe spate,
Să-mi aleg judecători
Cei stejari nestrîmbători."

b) *Doina voinicească:*

„Dacă văzui și văzui,
Șoim de codru mă făcui,
Și de cînd m-am haiducit
Drag îmi e drumul cotit"

— Se va evidenția ura *nestinsă* împotriva ciocoiului, consecință a suferințelor îndurate din cauza acestora, precum valoarea simbolică a doinei (haiducul reprezintă toată țărănimea; ciocoiul reprezintă pe toți exploatatorii).

c) *Toma Alimoș*

Se va evidenția sentimentul de însingurare, setea de societate a haiducului:

„Închinar-aș și n-am cui!
.....

3) *Legătura dintre om și natură, caracterul intim al acestei legături: Toma Alimoș:*

„Închina-oi codrilor,
ulmilor,
și fragilor,
brazilor,
paltinilor.
Că-mi sînt mie frățiori,
De poteri ascunzători:"

Miorița:

.....
„Să-i spui lui vrîncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aici pe aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi,
În dosul stînii
Să-mi aud cînii.
Asta să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag;
Fluieraș de os,
Mult zice duios;
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!"

3. *Motivul morții.* Moartea este privită ca o *încheiere inevitabilă* în fața căreia se cuvine să stăm demni. Ea constituie, în același timp, un nou prilej de a se sublinia legătura dintre om și natură.

Scanned with OKEN Scanner

a) *Toma Alimoş*:

„Bine vorba nu sfîrşea,
sufleţelul că-şi dădea:
codrul se cutremura,
ulmi şi brazi
se clătina,
fagi şi paltini
se pleca,
fruntea de i-o răcorea,
mîna de i-o săruta
şi cu freamăt îl plîngea“

b) *Miorița*. În ritualul morţii, fiind vorba de un tînăr, deci de un fecior care-a murit înainte de a se însura, sînt incluse ritualuri de nuntă. În acest înţeles, moartea este privită alegoric, ca o nuntă, căsătoria fiind considerată de popor ca o formă de „împlinire“ a fiinţei umane.

„.....
Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa;
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi,
Preoţi, munţii mari,
Păsări, lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!“

V. Mijloace şi procedee artistice, figuri de stil folosite de creatorii populari, anonimi

1. Formule de introducere sau de trecere la o idee nouă: *Foaie verde...* (*Foaie verde de bujor: Foicica fagului*).
2. Structură simplă, sentimente clar conturate, subiect simplu —în creaţiile epice;
3. Prezenţa dativului etic: *mi*-i iau la căutare; Cine *mi*-au văzut;
4. Prezentul istoric; eu *chitesc*, *socotesc*, *se zvîrcoleşte*.
5. Epitete sugestive: Mălai *negru*, *zguruit; sfînta* dreptate;
6. Comparaţii expresive: Las' să moară *ca un cîine;*
7. Personificarea: Codrul se cutremura;
Murgul jalnic rîncheza
8. Alegoria: Portretul ciobanului

„Feţişoara lui
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui
Spicul grîului;
Perişorul lui
Pana corbului;“

9. Repetiţia: „Dacă *văzui*, şi *văzui*“

.....
„*Nu fugi*, că n-am dat vamă,
Nu fugi, c-o să-mi dai seamă!“

10. *Antiteză* — între Toma Alimoș și Manea, poporul își înzestrează eroii cu cele mai alese însușiri fizice și morale.

11. *Simbolul* — „Că la nunta mea/A căzut o stea“ (al morții).

12. Limba frumoasă, vie, dinamică, cu numeroase expresii și locuțiuni populare (*Mă fac broască la pământ, om făr' de sfat, detei zbor* și altele).

13. *Versificație simplă*: ritm trohaic, uneori iambic, măsura de 5-6; 7-8 silabe; rimă împerecheată.

VI. Literatura populară și literatura cultă

1. *Limba populară vie* — la baza limbii literare.

M. Sadoveanu: „De la aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toți cei care cîntă și se simt ai acestui popor și ai acestui pământ.“

2. *Folclorul* — izvor de inspirație pentru scriitori (*Dan, căpitan de plai*, de V. Alecsandri; *Revedere*, de M. Eminescu; *Baltagul*, de M.Sadoveanu — pornește de la *Moriția* etc.).

3. Creațiile culte, inspirate din folclor, sînt *creații originale și nu plagiate*. Popular poate fi motivul,popular este *spiritul* în care sînt create, dar *ele reflectă personalitatea* creatorului, *sînt originale*. Poetul cult adaugă noi semnificații (înțelesuri) operelor proprii inspirate din folclor. *Ce te legeni*... de Eminescu, deși pornește de la *Ce te legeni, plopule* (poezie populară), este profund originală.

VII. Atenția de care se bucură creația folclorică azi

— Institutul de etnografie și folclor al Academiei R.S.R.;
— Ansambluri folclorice, succesele lor în străinătate;
— Sprijinirea creatorilor de artă populară etc.

În încheiere, se va sublinia ideea că admirația și dragostea noastră pentru creația populară se manifestă în grija pentru *cunoașterea, conservarea și popularizarea* folclorului românesc.

FRUMUSEȚILE NATURII PATRIEI OGLINDITE ÎN OPERELE STUDIATE[1]

I. Viața poporului nostru a fost și este strîns împletită cu plaiurile patriei, plaiuri ale căror frumuseți și-au găsit un adînc răsunet în sufletul sensibil al românului

1. Legătura cu natura, admirația față de frumusețile patriei sînt prezentate în forme inegalabile în creația populară.

a) *Moriția:*

„Pe-un picior de plai
Pe-o *gură de rai*...“

[1] Titlul este prea larg, dar l-am dat așa, pentru „a rezolva“ într-un cadru general, eventualele formulări restrînse cum ar fi:
Frumusețile patriei oglindite în...
a) poeziile studiate;
b) operele literare *în proză*, studiate;
c) Ardealul, Pe plaiurile Bisocei etc.

Scanned with OKEN Scanner

b) *Toma Alimoș:*

„Codrul se cutremura,
ulmi și brazi
se clătina,
fagi și paltini
se pleca,
fruntea de i-o răcorea,
mîna de i-o săruta..."

2. Poetul popular adaugă naturii apropiate (codrul, apele, cîmpiile) și alte elemente ale universului (soarele, luna, stelele).

a) *Miorița:*

„Că la nunta mea
A căzut o stea
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa..."

3. În concepția poetului popular nici moartea nu poate rupe această legătură tainică cu natura:

a) *Toma Alimoș:*

„d-oi muri
m-or tot umbri
cu frunza m-or înveli,
cu freamătul m-or jeli"

Ultimul vers evidențiază magistrala simfonie a naturii; genial surprinsă mai tîrziu în versurile nemuritorului Eminescu:

„Înginați de glas de ape
.....
Vintu-n trestii lin fosnească
Unduioasa apă sune."

(Lacul)

II. Frumusețile patriei au ocupat un loc de frunte în operele celor mai reprezentativi scriitori români. Ele sînt privite cu dragoste, cu patriotism înflăcărat, cu emoție

1. Pentru zugrăvirea lor, scriitorii au folosit cele mai alese mijloace artistice.

Scriitorii pașoptiști și cei imediat următori — zugrăvind frumusețile patriei — au urmărit să sădească în sufletele cititorilor nu numai admirația față de aceste frumuseți, ci și dorința de eliberare națională, de unire a tuturor românilor într-o singură țară:

a) *Ardealul* de N. Bălcescu — *analiză literară.*

„Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați se întinde o țară mîndră și binecuvîntată între toate țările de Domnul pre pămînt..."

Scanned with OKEN Scanner

b) *Pe plaiurile Bisocei* de Al. Odobescu — *analiză literară.*

„...nu mă puteam sătura de asemenea privelişti, ce nouă, orăşenilor, ne este dat arareori a le vedea."

La ambii impresionează:

— Măiestria cu care prezintă aceste frumuseţi, justificata mîndrie patriotică;

— Preferinţa pentru *epitetele duble: pietroaie sure şi murgi; tainice şi răcoroase* raze; *măreţ şi întins* palat etc;

— *Comparaţii plastice: ca doi uriaşi; ca o cetate;* ca fire *creţe de beteală argintie* etc.

2. Frumuseţile naturii au inspirat marilor noştri poeţi versuri care vor trăi cît ţara; *V. Alecsandri*: Iarna, Concert în luncă etc.; *M. Eminescu*: Lacul, *Călin* (file din poveste), Freamăt de codru, Somnoroase păsărele, Revedere etc.; *G. Coşbuc*: Faptul zilei, Noapte de vară, Vestitorii primăverii, Vara, În miezul verii; *T. Arghezi*: Mamă Ţară.

a) Călin (file din poveste), de M. Eminescu:

„De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
Şi-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo lîngă izvoară, iarba pare omăt.
Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămîiet.
.....
Iar prin mîndrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind..."

b) *Lacul* de M. Eminescu — *analiză literară.*

— Tablou cu frumuseţi de basm:

„Lacul codrilor *albastru*
Nuferi *galbeni* îl *încarcă*
Tresărind în cercuri *albe*
El cutremură o barcă...

— Legătura *intimă* dintre om şi natură;

— Figuri de stil magistral utilizate: *personificarea, epitetul, metafora;*

— Imagini inegalabile, sugerarea (provocarea) unui complex de senzaţii (auditive, vizuale etc.).

c) *În miezul verii* de G. Coşbuc.

— Natura este frumoasă chiar şi cînd este încremenită;

— Renaşterea naturii, triumful vieţii.

3. Frumuseţile patriei sînt prezentate în pagini de antologie, şi în operele marilor noştri prozatori:

Scanned with OKEN Scanner

a) *Amintiri din copilărie* de I. Creangă.

„Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire Cetatea Neamțului de atîtea veacuri."

„... cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu stioalnele, țarinile cu holdele, cîmpul cu florile și mîndrele dealuri, de ... ce-mi zîmbeau zorile în zburdalnica vîrstă a tinereței!"

b) *Un om năcăjit* de M. Sadoveanu.

Împrimăvărarea: „Trei zile bătuseră vînturi sunătoare de la miazăzi, pămîntul se zbicise, și-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, *începuseră să înflorească galben cornii*." „... Acolo găsirăm *alunii și cornii în floare*. Toporașii violeți răzbăteau prin frunzele moarte, pițigoii și cintezii cîntau între mugurii de mesteceni. Siretul venea învolburat, mare și tulbure..."

4. Legătura dintre om și natură este prezentată și în operele culte.

a) *Scrisoarea III* de M. Eminescu:

„Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, rîul, ramul
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este..."

b) *Dan, căpitan de plai*, de V. Alecsandri:

„Copacii tineri, crescuți pe maluri, nu-l cunosc.
Dar rîul îl cunoaște și scade-a sale valuri..."

c) *Fabrică și munte* de Geo Bogza:

În dansuri găsim... „mlădierea plopului din cîmpie și clocotul apelor de munte..."

Legătura cu pămîntul este atît de intimă, încît „... dacă am privi încă o dată de sus aceste pămînturi, pe întinderea lor am vedea strălucind nu numai rîuri și păduri, ci și superbul inel de trupuri vii cu care oamenii poporului nostru încing Carpații".

Observație. În încheiere, ar putea fi utilizate versurile argheziene:

„Maică, mulți te-au dușmănit
Că ești neam blagoslovit
.....
Ai pămînt și ape multe
Vîntul stă să ți le-asculte
Și izvoare
Călătoare..."

Desigur că va fi subliniată ideea că, astăzi, de aceste frumuseți se bucură toți cetățenii, cu mențiunea că frumuseților naturii li s-au adăugat altele făurite de mîna omului etc.

Scanned with OKEN Scanner

ECOURI ALE VIEȚII DE ALTĂDATĂ ÎN: Arendașul român, de I. L. Caragiale, Fefeleaga, de I. Agîrbiceanu, Uzina vie, de Al. Sahia

I. Suferințele părinților, ale strămoșilor noștri nu s-au datorat numai faptului că am fost așezați „în calea tuturor răutăților", ci mai ales nedreptelor așezări sociale.

1 Primele ecouri ale exploatării le găsim în literatura populară (Cîntecul răzeșului, Doina voinicească).

2. Haiducia a constituit o formă de luptă socială, ca și *nesupunerea la lucru*, *bejenia* sau *răscoala*.

3. Dezvoltarea societății de la feudalism la capitalism adîncește exploatarea. Dornici de cîștig, însetați de aur — boierii, arendașii, aparatul de stat sug ultima vlagă a țăranului în timp ce exploatarea muncitorilor cunoaște forme din ce în ce mai sălbatice.

II. Legați de popor, scriitorii I. L. Caragiale, Ion Agîrbiceanu și Alexandru Sahia — ca de altfel majoritatea scriitorilor noștri — au zugrăvit în operele lor condițiile vieții celor ce muncesc, luînd, direct sau indirect, atitudine față de nedreptățile la care aceștia erau supuși.

1. Toate cele trei opere se referă la epoca capitalistă (primele două la epoca de destrămare a relațiilor feudale și de pătrundere *masivă* a relațiilor capitaliste la sate; cea de-a treia (Uzina vie) prezintă viața muncitorilor dintr-o uzină capitalistă din perioada dintre cele două războaie mondiale).

2. *Arendașul român* oglindește *realist* raporturile dintre țărani și arendași. *Ion* și *Arghir* capătă *valoare* de simbol:

a) arendașii fac ce vor, încalcă legea, înșeală, calcă în picioare demnitatea umană a țăranilor.

„— Și zici că te-am încărcat cu zece zile de prașilă; măi Ioane, așa?"

b) apariția țăranilor „colțoși", care au auzit de *constituție*, *egalitate* etc. și care, siliți de greutățile familiale, nu vor să fie înșelați.

„— În doi ani de cînd sînt aici, *numai tu nu te-ai dat pe brazdă*, așa?"

c) exploatatorii încearcă să-și justifice (față de sine) jaful pe rațiuni de ordin familial.

„— Apoi eu n-am casă grea, măi Ioane? Vezi bine, patru copii aici, două fete la oraș în pension... -- Doi băieți la Paris".

(Arendașul român — va fi analizată temeinic).

3. *Fefeleaga* se referă la un sat ardelean dinaintea primului război mondial, cînd Transilvania gemea sub robia austro-ungară, epocă în care capitalismul pătrundea și în sate.

a) Săracii din acest sat n-au de-a face cu arendașii, dar sînt exploatați de „bogătani";

„Și bogătanii, știind-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, așa că Fefeleaga avea rămășițe mari pe la toți."

Scanned with OKEN Scanner

b) Capitalismul sapă pînă și la temelia unor vechi și respectate obiceiuri ale poporului nostru, cum ar fi apărarea orfanilor și a văduvelor, cinstea și omenia.

c) În *Fefeleaga* se pune nu atît problema *exploatării*, cît problema vieții grele, lipsite de perspective a unor oameni *săraci*, altfel *liberi*, cu gospodăria lor și fără *stăpîni*.

Fefeleaga muncea ziua, cînd la unul, cînd la altul și i se plătea pentru numărul de coșărci de pietre transportate.

„Îi plăteau de-o povară zece cruceri. Și cînd era drumul bun, putea aduce cinci-șase poveri. Tot făcea pe săptămînă vreo trei zloți. Și-și zicea în gînd: „Tot putem trăi".

Spre deosebire de *Arendașul român* și de *Uzina vie*, în *Fefeleaga* aparatul de stat (cu caracterul lui de clasă) nu apare.

4. *Uzina vie* introduce în literatură muncitorii industriali.

a) Dialogul Filip-Bozan subliniază raporturile de muncă în capitalism, exploatarea.

„... burțile muncitorilor rămîn tot flămînde."

b) Condițiile de trai al familiilor de muncitori sînt sugestiv prezentate (foamea copiilor).

„— Nu, nu i-am săturat! Le-am făcut în schimb niște castroane mari de tablă și ei se bucură pentru că sînt mari. Nu le-am văzut pline niciodată."

c) Lipsa măsurilor de protecția muncii duce la accidente.

d) Spre deosebire de *Ion* sau *Fefeleaga care se zbat singuri*, cum pot, *Bozan se bucură de solidaritatea muncitorească* — semn al conștiinței de clasă, al tăriei muncitorilor.

„Toată muncitorimea luptă acum pentru un picior, dar care ascunde în el nenorocul altor sute de picioare."

e) Ideea că aparatul de stat burghez (poliție, armată, justiție etc.) este în slujba exploatatorilor apare aici mai pregnant decît în *Arendașul român*.

III. Deși abordează o temă comună — suferințele celor ce muncesc — sub raportul organizării materialului și al măiestriei artistice între cele trei opere există deosebiri.

1. Arendașul român — sub raport artistic — este cea mai realizată:

a) este o adevărată scenetă. Dialogul reprezintă mijlocul de expunere principal;

b) atenția cititorilor este reținută de varietatea și de sensurile mereu noi ale evenimentelor narate;

c) ritmul narațiunii este extrem de dinamic, tensiunea este la un pas de explozie; gradarea tensiunii este neegalabilă;

d) în cuvinte puține sînt cuprinse adevăruri mari, fundamentale:

„— Stai să-ți dau eu drept, mă Ioane."

„— Nu, cucoane, dar cu prașila, drept și drept."

„— Să te saturi de cercetare!"

Scanned with OKEN Scanner

2. *Fefeleaga* și *Uzina vie* au mai multe puncte comune:

a) sînt opere de mai mare întindere, decît *Arendașul român*;

b) narațiunea, deși nu lipsesc *descrierea* și *dialogul*, ocupă locul principal;

c) autorii se opresc mai mult asupra personajelor, dau mai multe date (de ordin *fizic* și *moral*);

d) tonul este mai lent, cunoscînd totuși momente de încordare bine realizate (accidentul lui Bozan; moartea lui Dinu, a Păuniței etc.);

e) autorii merg pe linia prozei *obiective*, totuși participarea lor afectivă este mai evidentă decît la Caragiale.

f) În timp ce Agîrbiceanu merge pe linia *evocării* unor momente din viața Fefeleagăi, Sahia adoptă calea unor *momente-scene-cheie* (dialogul Filip-Bozan; accidentul; cererea piciorului de lemn; greva și înăbușirea ei). Ambii scriitori stăpînesc arta *gradării* sentimentelor, a dramatismului unor situații.

g) În toate cele trei opere literare observăm o economie de mijloace artistice (ceva mai multe în Fefeleaga), un stil sobru, concis, obiectiv, cu accente de *duioșie* doar la Agîrbiceanu.

IV. *Arendașul român*, *Fefeleaga* și *Uzina vie* ilustrează, realist, stări de fapt, sondează, cu mijloace artistice specifice fiecăruia dintre cei trei autori, o lume nedreaptă. În spatele fiecărui personaj vedem o categorie socială largă. Frămîntările acestor personaje sînt frămîntările categoriilor sociale pe care le reprezintă și constituie o *condamnare* a unor vremi, din fericire, apuse pentru totdeauna.

Observație: În dezvoltarea acestui plan se va ține seama de majoritatea problemelor relevate în *analizele literare* ale acestor opere.

CHIPUL MAMEI — oglindit în: „Amintiri din copilărie" de I. Creangă, „Fefeleaga" de Ion Agîrbiceanu și „Un om năcăjit" de M. Sadoveanu

I. În concepția poporului nostru *mama* se bucură de mare dragoste și stimă. De *ea* se leagă cele mai vechi și mai duioase amintiri. Așa se explică de ce majoritatea creatorilor de frumos (poeți, prozatori, pictori, sculptori etc.) au evocat chipuri de mame.

1) *Miorița:*

„Iar dacă-i zări,
Dacă-i întîlni
Măicuță bătrînă
Cu brîul de lînă,
Din ochi lăcrimînd,
Pe cîmpi alergînd,
Pe toți întrebînd,
Și la toți zicînd:"

2) *O, mamă...*, de M. Eminescu

O, mamă, *dulce mamă*, din negura de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre *a sfîntului mormînt*
Se scutură salcîmii de toamnă și de vînt,
Se bat încet din ramuri, *îngînă glasul tău...*
Mereu se vor tot bate, *tu vei dormi mereu*"

3). *Mama*, de G. Coșbuc

„Afară-i vînt și e-norat
Și noaptea e tîrzie;
Copilele ți s-au culcat
Tu, inimă pustie
Stai tot la vatră-ncet plîngînd
E dus și nu mai vine!
Ș-adormi tîrziu cu mine-n gînd,
Ca să visezi de mine!"

II. I. Creangă, M. Sadoveanu și I. Agîrbiceanu au creat niște chipuri de mame remarcabile, ridicîndu-le adevărate monumente artistice, pline de adevăr profund uman.

1. Creșterea, pregătirea și fericirea copiilor, viitorul acestora — preocupări de căpătîi ale Smarandei Creangă, Măriei Dinului și al Irinei Onișor.

a) Smaranda „aprigă și ageră femeie" vrea să-și trimită copilul la carte. „Mama era în stare să toarcă-n furcă și să învăț mai departe".

b) Fefeleaga vrea să se convingă că și copiii ei vor ajunge oameni...

„Slăbuți copii. Aveau ce mînca, și tot erau jigăriți; Dinu tușea mult; ... nu-i putea suferi văzîndu-i așa prăpădiți. Muierea le ținea partea, îi mîngîia, îi săruta pe obrăjorii scorțoși..."

Rămînînd singură, Măria Dinului își închină *toată* viața creșterii copiilor.

„... ea de mult nu mai înțelegea decît într-un singur chip viața: să se frămînte săptămînă de săptămînă, ca, dumînica, pe bănuții căpătați, să cumpere bucate și legume pentru casă."

„... simțea Fefeleaga că toată viața pentru copiii aceștia s-a chinuit."

c) Irina, cînd autorul vorbește despre ea, nu mai era pe lume. De aceea, grija ei pentru copii o aflăm din cuvintele pline de durere ale lui Niculăieș:

„Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului *și ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji...* n-are cine-mi spune o vorbă bună..."

2. Pentru fericirea copiilor, deseori, ele trebuie să-și tempereze, uneori să-și înfrunte, soții. De fapt, ele — în dragostea lor pentru copii — dovedesc mai multă înțelepciune, mai multă clarviziune decît bărbații lor.

a) „Tata nu știa carte de feliu și nici mult haz nu făcea de dînsa. El cam des îmi zicea: logofete brînză-n cui, lapte acru-n călămări, cam prea

te codești la treabă... Dar mama, luînd seama cum învățam eu, ajunsese a ceti la ceaslov mai bine decît mine, *și se bucura grozav cînd vedea că mă trag la carte.*"

„Și tot chihăia mama pe tata să mă mai dea undeva la școală..."

b)„... Lasă-i, măi rumâne, ce-aștepți tu acuma de la ei? Cînd vor începe să lucreze, se întăresc ei atunci..."

3. Sentimentul matern, deosebit de puternic în tustrele opere, se manifestă diferit.

a) Smaranda își arată satisfacția, cînd fiul o ascultă, dar în același timp, *este autoritară*, nu se lasă abătută de la hotărîrea ei de lacrimile băiatului:

„Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă. Ai să pleci unde zic eu."

„Degeaba te mai sclifosești, Ioane. La mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci ia acuși, să ieu culeșerul din ocniță ca să te dezmierd, cît ești de mare."

c) Fefeleaga renunță la tot ce se referă la persoana sa și muncește din greu să-și crească copiii, după ea — unica sa menire.

„Poate or fi muncit-o și pe ea vreodată, — cîndva de mult de tot — gînduri mai luminoase, și inima, în tinerețe, poate să-i fi tresărit vreodată de o căldură tainică. Dar îndată ce s-a înhămat la munca din care vedea ea că toată viața n-are să scape, a înțeles că, pentru o femeie necăjită ca ea, toate acele închipuiri de mai bine, sînt, iac-așa, prostii, care-ți fac traiul și mai greu."

„Dar acuma s-a isprăvit cu strapațul. Nu avea pentru ce să se zdrobească... Acum, cînd Păunița sta cu luminița de ceară la căpătîi simțea Fefeleaga că toată viața pentru copiii aceștia s-a chinuit."

c) *Irina* este un adevărat simbol al duioșiei materne.

Gesturile delicate, pornite din inimă și încărcate de căldură, sînt forme de exteriorizare a dragostei materne care niciodată nu cade în slăbiciune. Că lucrurile stau așa, rezultă din *evocarea* Irinei de altădată, făcută de autor:

„Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în școală *și-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecați de un văl fumuriu...*"

Bruscată de soțul ei „om ursuz și cam cărpănos" ea și-a revărsat toată dragostea asupra mezinului, care i-a stat alături în zilele de boală și pe care vrea să-l ocrotească și după moarte.

„Și ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, și s-ascult pe tătuca"...

„Are să se ducă și asta. Era a mămucăi și mi-o lăsase mie..."

„Glasul lui dintr-o dată scăzuse într-un tremur de lacrimi."

4. Din aceste opere se desprinde ideea că la baza solidității familiei stă mama.

III. Modalități artistice de prezentare, de caracterizare.

Trăind în timpuri și locuri diferite, încercînd experiențe de viață diferite, cele trei mame, deși purtătoare de cuvînt ale sentimentului matern

Scanned with OKEN Scanner

plenar (întreg), sînt individualităţi bine distincte. În realizarea lor, autorii au folosit un ansamblu de modalităţi artistice.

a) Smaranda Creangă, gospodină harnică, sănătoasă, cu o casă relativ îmbelşugată este caracterizată cu ajutorul faptelor şi al vorbelor proprii. Ea trăieşte într-un mediu echilibrat, are bărbat harnic şi copii sănătoşi.

b) Fefeleaga, vieţuind într-un sat în care au pătruns puternic elemente specifice capitalismului, are o existenţă dramatică. Ea este o martiră pe umerii căreia au căzut greutăţi prea mari. Pentru ea, viaţa nu înseamnă altceva decît creşterea copiilor. De aceea, tonul povestirii va fi grav, accentul căzînd mereu, direct sau indirect, pe *drama* acestei mame. Este explicabil deci, de ce o încearcă întrebări de felul:

„... adică, de ce mai trăieşte omul în lumea asta?“

Şi Fefeleaga este caracterizată *cu autorul faptelor şi vorbelor proprii.*

c) Irina Onişor este caracterizată de autor pe calea *evocării. Trăinicia sentimentului ei matern* ne este sugerată prin *iubirea filială* de care dă dovadă Niculăeş.

„Duioşia ei,înţelepciunea ei şi ceea ce era în sufletul ei vis, parcă trecuseră în măruntul meu tovarăş de drum.“

În toate aceste opere remarcăm:

— limba vie, populară, armonioasă şi bogată, caracterizată printr-o mare putere de evocare;

— măiastra folosire a figurilor de stil (epitete, comparaţii, metafore etc);

— tonul fundamental *vesel* la Creangă, *trist şi apăsător* la Agîrbiceanu, *duios*, *nostalgic* la Sadoveanu, în toate cazurile însă, profund omenesc şi admirabil cadenţat;

— Mijloacele de expunere — naraţiunea, descrierea şi dialogul — sînt armonic îmbinate.

IV. Scurte consideraţii în legătură cu condiţia actuală a mamei. Sentimentele de care sîntem încercaţi cînd ne gîndim la cele ce ne-au adus pe lume, ne-au ajutat să ne ridicăm „copăcel“, au vegheat şi veghează cu dragoste asupra noastră.

EROISMUL STRĂMOŞILOR NOŞTRI — oglindit în: „Dan, căpitan de plai“ de V. Alecsandri, „Scrisoarea III“, de M. Eminescu şi Lupta de la Vaslui“, de M. Sadoveanu.

I. Poporul român a avut un trecut zbuciumat. El a trebuit să lupte secole de-a rîndul împotriva duşmanilor care au încercat să-l subjuge, să-i răpească bunurile agonisite prin muncă, să-i smulgă glia strămoşească. Cronicarul Grigore Ureche constata cu durere că ţara noastră „a fost aşezată în calea tuturor răutăţilor“ — idee subliniată şi de T. Arghezi în versurile:

„Maică mulţi te-au duşmănit
Că eşti neam blagoslovit.“

(*Mamă Ţară*)

Scanned with OKEN Scanner

II. *Eroismul strămoșilor noștri a fost cîntat de cei mai de seamă scriitori* (C. Negruzzi: Sobieţki și românii; N. Bălcescu: Românii supt Mihai-voivod Viteazul; V. Alecsandri: Ostașii noștri; Mihai Eminescu: Scrisoarea III; M. Sadoveanu: Lupta de la Vaslui, Frații Jderi).

Din operele acestor scriitori, opere ce reflectă (în esență) adevărul istoric, rezultă că:

1. poporul român a fost întotdeauna un popor pașnic. El n-a rîvnit *niciodată* la bogățiile altor popoare și nici n-a atentat la libertatea acestora.

a) Dan, căpitan de plai — aproape un veac a stat de strajă țării „ca șoimul singuratic/În peșteră de stîncă, pe-un munte păduratic", fără să se gîndească vreodată să rîvnească la bunurile vecinilor. La fel și Ursan. Ei sînt însă gata de luptă, cînd țara este în primejdie.

b) Dialogul dintre Mircea și Baiazid este elocvent sub raportul concepției pașnice a poporului nostru:

„— Tu ești Mircea?
— Da-mpărate.
— Am venit să mi te-nchin,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
— Orice gînd ai împărate, și oricum vei fi sosit,
Cît sîntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit.
Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierți,
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne certi,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila măriei-tale...

c) Politica noastră actuală de luptă consecventă pentru apărarea păcii, are, așadar, rădăcini adînci în istoria poporului nostru.

2. În toate momentele grele, de cumpănă, s-au găsit oameni de nădejde viteji și înțelepți care să preia conducerea și să ducă poporul la victorie (Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul).

3. Principalele trăsături caracteristice ale acestor conducători sînt:

a) *înțelepciunea, tactul, politețea, simțul măsurii etc.*

„ — Ce vrei tu?
— Noi? Bună pace, și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat"

Mircea, deci, preferă să se ajungă la pace, deși este vorba de un agresor.

„— De-un moșneag, da, împărate, căci moșneagul ce privești,
Nu e om de rînd, el este Domnul Țării Românești,
Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști,
Nici ca Dunărea să-nece spumegînd a tale oști..."

b) *puterea de sacrificiu*

„— De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război".

Scanned with OKEN Scanner

— Dan zice: „De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem.“
„Dar, să mergem, adaugă Ursan
Și cu mult drag privește grozavu-i buzdugan.“

c) *Strategi de elită, participă direct la luptă:*

— „Și abia plecă Bătrînul...Ce mai freamăt, ce mai zbucium
.....
Mircea însuși mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine calcă totul în picioare;“
— „Pe loc s-a cunoscut care-i înțelepciunea și cumpăna
acelei bătălii, Și măria sa a repezit alte porunci“.

— Dan luptă împotriva mulțimii tătarilor, apărîndu-l și pe Ursan, pînă la sosirea arcașilor orheieni;

— Și Mircea și Ștefan știu să aleagă *locul* de luptă, pentru ca *uriașa* armată a dușmanilor să nu-și poată desfășura forțele: terenurile mlăștinoase de la *Rovine* (Mircea), de la Vaslui (Ștefan):

„... capetele urdiei au înaintat singure la pieirea lor, către larma înșelătoare de război; s-au adaos și cărăle cu pive care s-au înglodat în mlaștină și s-au pus apoi de-a curmezișul... Fruntea urdiei se îmbulzea în mlaștină, cercînd să treacă dincolo, la lărgime. Nu putea trece ș-o călcau din urmă alții care se repezeau cu nerăbdare aprigă“.

d) demnitatea, înfruntarea cu eroism a morții:

Dialogul Dan-Ghirai:

„Ghiaur, zice tătarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei cînd coasa e vecină?“
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul
Căci are să renască mai fragedă la anul.

Izvorul atitudinii demne în fața morții este tot în popor (Toma Alimoș, baciul moldovean în fața primejdiei de moarte).

4. Și în aceste opere este subliniat motivul *popular al legăturii dintre om și natură.*

a) „Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
Dar rîul îl cunoaște și scade-a sale valuri
Să treacă înainte viteazul Dan la luptă...

b) „Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-a aceea tot ce mișcă-n țara asta, rîul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,...“

III. *V. Alecsandri și mai ales M. Eminescu și M. Sadoveanu au dat dovadă de rară măiestrie în prezentarea eroilor și a vitejiei poporului și a scenelor de război.*

Scanned with OKEN Scanner

a) Se vor valorifica îndrumările date, în acest sens, la *Scrisoarea III* și la *Lupta de la Vaslui*, evidențiindu-se și mijloacele artistice, figurile de stil amintite (repetiția, hiperbola, epitetul, personificarea, antiteza etc.).

b) Se va insista asupra vitejiei răzeșilor și a gloatelor care „S-au îndemnat asupra lor (a turcilor), stupind în palmă și pregătindu-și topoarele și coasele...“ În vremea asta curtenii și răzășii au pisat pe cei din mlaștină pînă ce li s-au trudit brațele“.

c) Se va sublinia capacitatea de *evocare* — semn al unui fierbinte patriotism — la Eminescu și Sadoveanu.

IV. *Poporul nostru a păstrat vie memoria eroilor care s-au jertfit de-a lungul veacurilor pentru libertatea noastră, pentru păstrarea ființei naționale. La baza strălucirii de astăzi a patriei noastre, strălucire la care ei n-au avut nici răgazul să viseze, stă și jertfa lor.*

a) au fost imortalizați de scriitori, pictori, sculptori;

b) cînd eroilor nu li s-a acordat *cinstea* cuvenită, fiii poporului și-au ridicat glasul de mînie (Eroii de la Plevna de V. Alecsandri);

c) ajuns la putere, poporul își cinstește cu și mai multă recunoștință eroii (sărbătorile de la Mărășești, de la Rovine, de pe Cîmpia Libertății etc.).

DRUMUL SPRE LUMINĂ, SPRE ȘCOALĂ, oglindit în: Amintiri din copilărie, de I. Creangă și Budulea Taichii, de I. Slavici

I. *În anii de după Eliberare învățămîntul a cunoscut o dezvoltare considerabilă — școala devenind factor de cultură și de civilizație.*

1. Localuri noi, spațioase și luminoase în toate orașele și în majoritatea satelor;

2. Școlile sînt înzestrate cu mobilier și materiale didactice moderne;

3. S-a format un puternic contingent de cadre didactice cu înaltă calificare profesională etc.

II. *Greu încercat de-a lungul istoriei, poporul român, deși iubitor de cultură (vezi poezia populară, proverbele, zicătorile etc.), a cunoscut tîrziu și cu mari jertfe binefacerile școlii.*

1. Cu un veac înainte erau foarte puține școli în limba română, mai ales la sate.

2. Înființate din inițiativa unor oameni de inimă, ele funcționau în condiții deosebit de grele.

a) „... și ce *chilie* dură s-a făcut la poarta bisericii pentru școală; ș-apoi, să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile a Ilioaiei, dascălul bisericii,un holteiu zdravăn, frumos și voinic, și sfătuia pe oameni să-și deie copiii la învățătură“ (I. Creangă);

b) pot fi amintite școala din Broșteni, școala domnească de la Tîrgu Neamț, cea de la Socola. De asemenea, se pot face scurte referiri și la unele cunoștințe din lectura suplimentară.

Scanned with OKEN Scanner

3. De multe ori școlile se desființau iar elevii se împrăștiau pe la casele lor.

III. *Țăranii români, receptivi la cultură, au înțeles marea însemnătate a școlii și, în limita puterilor, și în număr din ce în ce mai mare, și-au dat copiii la școală.*

1. *David Creangă:*

„Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băiatul tău oleacă de carte... Dar cartea îți aduce și oarecare mîngîiere... Din cărți culegi multă înțelepciune, și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare".

2. *Smaranda* ține ca feciorul ei să învețe carte.

„Peste iarnă, mama iar s-a pus pe capul tatei, să mă deie undeva la școală".

„ — Sărmane omule! Dacă nu știi boabă de carte, cum ai să mă înțelegi! Cînd tragi sorcoveții la musteață, de ce nu te olicăiești atita?"

3. Budulea, cimpoierul din Cocorăști, cînd află de la dascălul Clăiță că feciorul lui se trage la carte, deși era sărac, îl trimite la „școlile cele mari".

4. Nici Ștefan a Petrei nu era împotriva învățăturii, dar nu avea încredere în școlile din vremea lui.

„ — N-ai auzit că unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă?".

IV. *Anii de școală, cei mai frumoși din viață, sînt evocați de Creangă și Slavici cu emoție.*

1. Copiii învățau cu plăcere, se străduiau să înțeleagă și să rețină tot:

a) „Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiat prizărit, rușinos și fricos de umbra mea".

b) „Și atunci (cînd cu „ciorba") a rîs domnul profesor Wondracek și l-a întrebat pe Budulea dac-a înțeles, iară el a răspuns că da..." Dar el vorbea și știa ce vrea să zică..."

2. Amintirile din timpul școlii sînt frumoase, deși condițiile de trai și de învățătură erau foarte grele:

a) Cocioaba Irinucăi din Broșteni, unde a fost așezat în gazdă Creangă;

b) „Eram cinci inși la precupeața Lenca Liuchici și aveam *două* paturi și o masă, iară Huțu se culca pe jos..." etc. etc.

„Așa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, și *vremile erau atunci minunate*" (I. Slavici).

3. Școala era pentru părinți o adevărată povară, lucru pe care copiii îl știau și se străduiau să-i mulțumească învățînd cît mai bine:

a) „Un sorocovăț nemțesc plătea tata pe lună dascălului ca să mă învețe".

„Trei husăși plătea acum tata pe lună pentru mine".

(I. Creangă)

b) „Huțu nu plătea decît pe jumătate, adică șasezeci de creițari pe lună, fiindcă îi ducea în toate diminețile coșul cu pește verde și pe cel cu pește uscat, făcea foc, mătura în casă, spăla vasele, căra apă..."

Scanned with OKEN Scanner

4. Încercarea lui Creangă de a-şi convinge mama să-l lase acasă şi să nu-l mai trimită la şcoală este efectul dramei pe care puiul de moldovean o încearcă cînd este despărţit de sat, pentru că lui îi plăcea şcoala, cartea.

5. Evocarea anilor de şcoală — adevărată reconstituire a învăţămîntului de acum nu veac — este făcută nu numai cu *duioşie*, ci şi cu umor (scena cu drobii de sare, din cauza cărora s-au muiat *mîţii* lui moş Vasile, povestea cu „ciorba" şi altele"). Spre deosebire de Creangă, Slavici evocă anii de şcoală cu mintea şi înţelegerea copilului din acea vreme şi nu cu competenţa adultului, din epoca în care a scris nuvela.

V. *I. Creangă şi I. Slavici evocă, cu recunoştinţă, chipuri luminoase de dascăli.*

1. „Dascălul nostru era un holtei *frumos*, *zdravăn* şi *voinic*".

„Pe bădiţa Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul..., iară noi, copiii, ne-am întors plîngînd pe la casele noastre".

2. Dascălul Clăiţă, deşi ştia puţină carte (după el, latineasca era o limbă păgînească), era un om de suflet. El socotea că „cel mai mare lucru e dascălul" şi că „oamenii cei mai aleşi trebuie să fie dascăli".

3. Profesorul Wondracek este prezentat ca un pedagog distins, bine pregătit şi cu tact.

4. Sînt şi chipuri de dascăli „rătăciţi întîmplător" prin şcoli şi care sînt judecaţi cu asprime, deşi, după trecerea anilor, şi partea tristă devenise veselă...

a) „Dar dascălul Iordache, fiind cam chilaciu, a început a ne ridica de urechi la fîrta deasupra uşei... Şi aşa, de unde pînă atunci mă duceam cu drag la şcoală, am început a umbla huciu-marginea..."

5. Creangă îşi aduce aminte şi de unele metode bucheriste, mecanice de învăţare.

a) Trăznea şi gramatica: „Ce este gramatica română, este, ... ce este, este... este arată... nu arată, artea... artea... ce... ce ne învaţă etc". Apoi, „mi-ţi-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le".

Observaţie: În ceea ce priveşte *arta evocării*, *limba*, *mijloacele artistice* se va ţine seama de observaţiile noastre din cadrul analizelor literare ale operelor acestor scriitori, prevăzute pentru concursul de admitere.

Scanned with OKEN Scanner

II.

LIMBA ROMÂNĂ

Scanned with OKEN Scanner

SCURTE ÎNDRUMĂRI PRIVIND STUDIEREA ȘI REZOLVAREA UNOR PROBLEME DE GRAMATICĂ

La concursurile de admitere proba de gramatică este deosebit de importantă, atît la lucrarea scrisă, cît și la examenul oral.

Partea de gramatică din „Îndreptarul" nostru, cuprinzînd *texte date* la concursurile de admitere din anii trecuți la diferite licee și școli profesionale, la Școala postliceală de stenodactilografie, Universitatea din București, precum și un *număr* mare de *texte culese de autori*, urmărește *să-i orienteze* pe candidați, în special sub raportul *tehnicii de rezolvare și așezare în pagină*, să le dea posibilitatea *să-și verifice* și *să-și consolideze* cunoștințele. Desigur, la *rezolvarea* din Îndreptar, se va apela numai în *scop de confruntare*, *de verificare*, după ce candidații au rezolvat *singuri text de text*.

Așadar, Îndreptarul de față se adresează elevilor care știu gramatică. De aceea, nu vom reveni asupra problemelor teoretice de bază ale gramaticii, tratate destul de bine în manualele școlare, la care candidații sînt îndrumați să apeleze ori de cîte ori simt nevoia să verifice unele soluții, reguli, excepții etc. Dar, întrucît manualele cuprind un mare volum de informații, ținînd de esența obiectului, altele cu caracter de excepție etc., socotim necesar să venim cu cîteva precizări, după noi, de mare folos candidaților și anume:

1. *La gramatică*, ca și la *matematici*, trebuie să învățăm serios lecție de lecție, altfel șirul logic se rupe și toate strădaniile noastre — dacă nu revenim asupra lucrurilor neînvățate la vremea lor — devin zadarnice. Și, ceea ce este mai grav, dacă nu învățăm sistematic, încet-încet, ne *descurajăm*, ajungem la falsa concluzie că, pentru capul nostru, *gramatica este prea grea* și „ne dăm bătuți". Or, din acest „ne dăm bătuți" izvorăsc necazuri și mai mari: ajungem mediocri la limba română, nu putem înțelege o serie de particularități artistice ale operelor pe care le studiem, ne „urmăresc" greșelile de ortografie și de punctuație, „cădem" la concursurile de admitere, nu facem față la studiul limbilor străine etc.

2. Trebuie să cunoaștem *neapărat elementele specifice*, principale ale tuturor *definițiilor* din manualul de gramatică. Deci nu vom învăța pe de rost definițiile din manual (mai ales că, din nefericire, intervin schimbări de la o clasă la alta, de la un autor la altul), ci pe baza *elementelor specifice* ne vom strădui să le formulăm cu propriile noastre cuvinte. Desigur, multe din definiții sînt atît de precise, de scurte și de clare, încît este bine

să le învățăm întocmai. Dar și în aceste cazuri *atenția noastră tot spre elementele specifice ale definițiilor trebuie îndreptată.*

În manualul de clasa a VIII-a avem, de pildă, definițiile:

a) „*Substantivul* este partea de vorbire care *se declină* și *denumește obiecte* (ființe, lucruri, fenomene, acțiuni etc.)";

b) „*Pronumele* este partea de vorbire care *se declină* și *ține locul unui substantiv*".

Dacă analizăm cele două definiții constatăm următoarele:

— grupul de cuvinte „*este partea de vorbire*" îl găsim în ambele definiții, deci este comun. De altfel, el este prezentat în definirea *tuturor* părților de vorbire (substantiv, articol,adjectiv, pronume, verb, adverb, prepoziție, conjuncție, interjecție). Vom reține așadar *acest grup de cuvinte* pentru formularea definiției părților de vorbire;

— precizarea „*care se declină*" este, de asemenea, prezentă în ambele definiții. În același timp însă, o găsim, în definițiile următoarelor părți de vorbire *flexibile:* substantiv, articol, adjectiv, pronume și numeral. Ultima parte de vorbire *flexibilă* — verbul — *se conjugă*. Prin urmare, precizarea „*care se declină*" nu este un element *specific*, *esențial* numai pentru *substantiv* și pentru *pronume;*

— *denumește* (dă nume) *obiecte* este *singurul* element *specific* pentru substantiv. De aceea, ori de cîte ori *un cuvînt* (un grup de cuvinte) *denumește* (dă nume) *un obiect* va fi *substantiv* (locuțiune substantivală);

— *ține locul unui substantiv* (nume) este *singurul* element *specific* pentru *pronume.* De aceea, ori de cîte ori *un cuvînt ține locul unui nume* (substantiv), poate fi înlocuit cu *numele căruia îi ține locul*, va fi pronume.

Dacă stăpînim temeinic elementele *specifice*, *este imposibil să confundăm o parte de vorbire cu alta.*

3. Trebuie să *înțelegem* fiecare *denumire* gramaticală. Ele n-au fost alese arbitrar, inventîndu-se niște nume etc. Din fericire, chiar și pentru elevii care n-au nici măcar cunoștințe elementare de *latină*, *franceză*, *greacă* etc. multe din elementele folosite pentru diversele clase și categorii gramaticale sînt explicabile, dacă ne străduim să facem cîteva *asociații* (legături ce ne permit în același timp să *le ținem minte).* Astfel, *numeralul* vine de la cuvîntul *număr*, indicativul poate fi legat de verbul *a indica*, *condițional-optativul* se reține cu ajutorul substantivului *condiție* și al verbului *a opta*, care înseamnă *a dori*, *a alege*, a te *pronunța* pentru *ceva* dintr-o categorie dată (ex. Ce mănînci? supă sau ciorbă?). De asemenea, cînd aflăm din cărți sau de la profesori că *fonetică* vine de la grecescul *phoné* (citește fone) care înseamnă *sunet; sintaxă* — de la grecescul *sintaxis* (țesătură); *pronume* — de la cuvintele latinești *pro* (pentru) și *nomen* (nume), deci *pronume* = *pentru nume* etc. este bine *să le ținem minte.* De fapt, *asociațiile* ne sînt de folos nu numai la gramatică, ci și la celelalte obiecte de studiu.

4) *Exercițiile* — numeroase, variate, rezolvate metodic, verificate cu grijă, confruntate cu teoria etc. — *stau la baza însușirii temeinice a gramaticii.*

Scanned with OKEN Scanner

ÎNDRUMĂRI PENTRU REZOLVAREA TEXTELOR

Pentru rezolvarea corectă a textului dat pentru analiză gramaticală, candidații vor ține seama de următoarele îndrumări:

1) să citească și să recitească cu cea mai mare atenție textul, pentru ca să înțeleagă perfect, să sesizeze exact intențiile autorului;

2) să sublinieze predicatele. Atenție la *predicatele nominale*, la cele exprimate prin *locuțiuni verbale*, *adverbe predicative*, *interjecții predicative*, la propozițiile *eliptice (lipsite) de predicat*, ori *eliptice* numai de *verbul copulativ* sau de *numele predicativ*.

La acest punct elevii nu vor uita că:

a) *verbele copulative* (de legătură) pot fi identificate în special datorită *insuficienței de sens*, adică datorită faptului că, deși citim propoziția pînă la *verb* (copulativ) *inclusiv*, nu înțelegem deplin ideea și *simțim nevoia* să mai citim *unul* sau mai multe cuvinte (Popescu *este*... s i l i t o r); Vulpea *părea*... m o a r t ă; Cerul a *devenit*... r o ș u etc.).

N o t ă:

Verbul *a părea*, care, de obicei, *este copulativ*, cere *propoziție predicativă* sau *nume predicativ*. Cînd însă are formă reflexivă cu sens impersonal, *a se părea*, cere o propoziție subiectivă (Se parc[1] / *că vor învinge*[2]). Subiectivă

b) Gramatica Academiei socotește că *predicatul compus „nu e suficient de ferm delimitat din punct de vedere gramatical"* și că este preferabil „să analizăm (în asemenea construcții) funcțiunea sintactică a fiecăruia din elementele componente". Este cazul unor *verbe* (de modalitate și de aspect urmate de alte verbe la *conjunctiv*, *infinitiv* și mai rar la *supin* sau la *participiu*. Principalele verbe — mai des folosite — care intră în categoria de mai sus sînt:

a) *a putea*. Acest verb va forma singur predicatul, infinitivul verbului alăturat fiind *complement direct* (Ex. Pot iubi (a iubi)...; *pot* = predicat verbal; (a) *iubi* = complement direct).

Dacă verbul alăturat este la *conjunctiv* (un mod personal) verbul regent *a putea* va fi urmat de o propoziție *completivă* directă. Exemplu:

P. C. d.
/Pot[1] / să alerg două ceasuri[2] /.

— *a începe* se comportă ca și *a putea*. Exemplu:

„*Începură a striga* tare". În această propoziție, *începură* este predicat verbal iar infinitivul *a striga* este *complement direct;*

— *a trebui* formează, de asemenea, *singur* predicatul, dar el va fi urmat de un *subiect (Trebuie* a citi... în care *trebuie* = predicat, iar infinitivul *a citi* = subiect) sau propoziție subiectivă *(trebuie*[1]*)* să trimitem oamenii[2]/. P. Subiectivă

Așadar, *pot iubi*, *pot să alerg; începură a striga*, *trebuie a citi*, *trebuie să trimitem* nu le vom lua drept *predicate compuse*, ci le vom analiza *separat*, așa cum am procedat mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

3. Să încercuim *cuvintele de legătură*, dar numai după ce ne vom convinge pe deplin *că au un asemenea rol*. O atenție deosebită trebuie să acordăm:

a) *Locuțiunilor conjuncționale* (foarte numeroase, unele insuficient sudate), care ridică probleme mai ales cînd sînt formate cu ajutorul unor substantive de felul: *în loc să; față de cum; din pricină că* etc., unde intenția autorului, particularitatea construcției trebuie bine sesizate;

b) *Conjuncțiilor alăturate*, care *nu se iau împreună*, deoarece fiecare dintre ele introduce altă propoziție. Exemplu:

P. P. Subiectivă
„/ Cînd ajunse în dreptul colibei[1] /, i se păru[2] / că recunoaște trăsura
P. P.
Sașei[3]/ și[4], / fără să se mai gîndească[5] / ,sări[4] /...“

4. Delimităm propozițiile și le numerotăm, ținînd seama că numărul lor *să fie egal* cu numărul predicatelor subliniate. Dacă avem propoziții *eliptice de predicat*, numărul propozițiilor va fi mai mare și va fi egal cu *numărul predicatelor identificate* plus *numărul propozițiilor eliptice de predicat*, adică al predicatelor neexprimate.

5. Identificarea propoziției (propozițiilor *principale)*, *operație*, în aparență, *simplă*, dar *hotărîtoare* în rezolvarea corectă a textului. Ca să nu greșim, este bine să ținem seama de următoarele:

a) propoziția *principală* — separată de celelalte propoziții din frază — are înțeles *deplin* sau *aproape deplin*. Spunem și *aproape deplin*, deoarece în unele cazuri înțelesul frazei este atît de strîns, încît nici una din propozițiile care o compun, izolată de întreg, nu are înțeles deplin, ne lasă impresia că lipsește *ceva;*

b) eliminăm toate propozițiile introduse prin conjuncții sau locuțiuni conjuncționale *subordonatoare*, știut fiind că propozițiile *subordonate nu pot fi principale;*

c) eliminăm propozițiile aflate în raport de coordonare copulativă, prin juxtapunere sau alăturare față de *o subordonată;*

d) Socotim *principale toate propozițiile* aflate în raport de coordonare cu *propoziția principală identificată;*

6. Aflăm felul subordonatelor. Ca să efectuăm *corect* această operație vom ține seama de următoarele:

a) nu pornim de la întrebări, ci de la cuvîntul determinat din regentă, întrucît știm că:

— dacă *subordonata* determină un *substantiv*, *pronume* sau *numeral* va fi o atributivă;

— dacă *subordonata* determină un *verb*, *adjectiv* sau *adverb* (locuțiune verbală, adverbială, adjectivală) *din regentă*, *subordonata* va fi sau *completivă* sau *circumstanțială*.

După ce am stabilit acest lucru, *vom apela la întrebări* ca să stabilim exact ce fel de propoziție *completivă* (directă, indirectă) sau *circumstanțială* (loc, timp, cauză, concesivă etc.) este.

b) este bine, *totdeauna*, să ne verificăm cu ajutorul *contragerii*. Metoda *contragerii* constă în *eliminarea predicatului* dintr-o propoziție subordonată și în transformarea ei într-o *parte de propoziție*. În felul acesta,

Scanned with OKEN Scanner

subordonata atributivă devine *atribut*, *completiva directă* devine *complement direct*, *subordonata circumstanțială de scop* se transformă în *complement circumstanțial de scop* și așa mai departe. Exemplu:

P. C. d.
„/ Drumeții spuneau[1]/ că este la Cocorăști un cimpoieș[2]/ care avea un
A.
fecior foarte învățat[3]/ ...

Prin *contragerea* propozițiilor 2(Cd) și 3(A), fraza devine propoziție luînd eventuala formă:

2 C. d. 3 A.
Drumeții spuneau *povestea* cimpoieșului *cu fecior* foarte învățat.

Observație: Nu în toate cazurile se poate efectua atît de ușor *contragerea*. Este deci nevoie de o oarecare experiență în materie; dar merită să fie cîștigată, deoarece *procedeul contragerii* ne ferește de greșeli.

Întrucît pot să apară *ușor* confuzii în precizarea propozițiilor *subiective*, *predicative* și *completive directe*, pe lîngă *metoda contragerii* este bine să verificăm:

a) dacă *regenta are* sau *poate avea* subiect. În caz afirmativ, subordonata nu poate fi *subiectivă*. Dacă *regenta nu are* și nici *nu poate avea* subiect (cînd punem întrebarea *cine?*) la predicatul din *regentă*, nu putem găsi răspuns în cadrul ei,dar îl putem găsi în subordonată), *subordonata* va fi *subiectivă*. Ca să fim *și mai siguri* vom verifica predicatul din *regentă* și dacă este exprimat prin *verbe impersonale* (trebuie), *expresii verbale impersonale* (e bine, e ușor etc.), *verbe cu formă reflexivă și sens impersonal* (se cuvine, se zice, se spune etc.), *adverbe* sau *locuțiuni adverbiale predicative* (sigur, firește, probabil, fără-ndoială etc.), subordonata va fi, *sigur*, *o subiectivă*.

Este bine să reținem că expresiile verbale impersonale (e bine, e rău), ca și verbele cu formă reflexivă și sens impersonal (se zice, se afirmă) pot fi și la alte moduri și timpuri *(ar fi bine* — condițional-optativ, prezent; *era ușor* — indicativ, imperfect; *s-a zis* — indicativ, perfectul compus).

De asemenea, *sensul impersonal* al unui verb, expresie verbală etc. îl putem sesiza încercînd să punem acțiunea respectivă pe seama cuiva — cu ajutorul întrebării *cine (e sigur;* Cine e sigur? *succesul)*.

Dacă autorul *acțiunii* nu poate fi precizat fără ajutorul subiectivei, sensul *va fi impersonal;*

(Desigur/că vom învinge); Cine *este sigur?)*

b) Dacă propoziția regentă *are* subiect sau *poate avea subiect* (este subînțeles sau inclus), *predicatul* este exprimat printr-un *verb copulativ* (a fi, a deveni , a se face, a ieși, a ajunge, a însemna, a se numi, a se chema etc) subordonata *va fi predicativă*.

Recunoaștem un verb *copulativ* (de legătură) datorită *insuficienței de sens* a verbului respectiv. Așa cum am mai spus, dacă citim propoziția pînă la verb inclusiv (predicat) și, pentru că înțelesul propoziției nu este deplin, *simțim nevoia* să mai citim un cuvînt sau mai multe (Petre *a ajuns... i n g i n e r;* Fenomenul *se numește...* i m p o n d e r a b i l i t a t e etc.) avem de a face cu un *verb copulativ* sau *de legătură;*

Scanned with OKEN Scanner

c) Dacă propoziția *regentă are* sau *poate avea subiect*, iar predicatul este exprimat printr-un *verb predicativ* (fără sens impersonal), *subordonata* va fi *completivă directă*. Exemplu:

P. C.d.
(Eu văd[1] / că mașinile funcționează[2] / .

Notă:

Subordonata poate fi *completivă directă* numai dacă verbul determinat *este tranzitiv* (are sau poate avea complement direct). Pentru a afla dacă un verb este tranzitiv, îl trecem la infinitiv și punem întrebările: *pe cine?, ce?* (a mînca—pe cine?, ce? — prăjitura).

7. Lîngă cifrele cu care am numerotat propozițiile scriem *inițialele* care indică felul propozițiilor respective (CD — completivă directă; M — modală). Apoi scoatem *separat* fiecare propoziție, arătăm ce fel de propoziție este și în ce raport sintactic se află. În fine, întocmim schema frazei.

Avînd în vedere că *propoziția subiectivă* formează **o unitate logică** cu *propoziția regentă*, la întocmirea schemelor, cînd regenta are și alte subordonate, pe acestea, de regulă, *le subordonăm de regentă prin subiectivă*. Fac excepție propozițiile care țin evident numai de regentă.

a) *Exemplu* — fraza nr. 18 „Texte date la admiterea în licee".

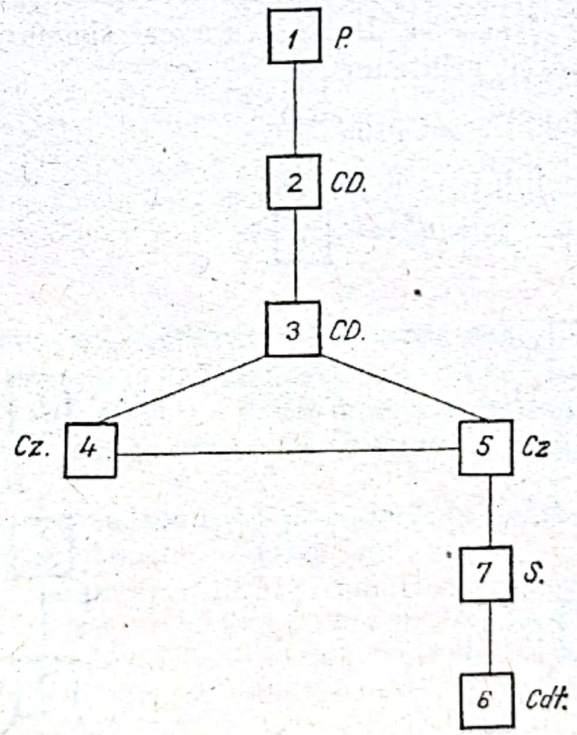

b) Fraza în care există subordonate care țin direct de regentă și nu se leagă de subiectivă:

Sub. C. d. P. M. Concesivă
/ Cine poate[1]/ să învețe[2]/ învață[3]/ cum trebuie[4]/, chiar dacă ar prefera[5]
C. d.
/ să facă altceva[6]/.

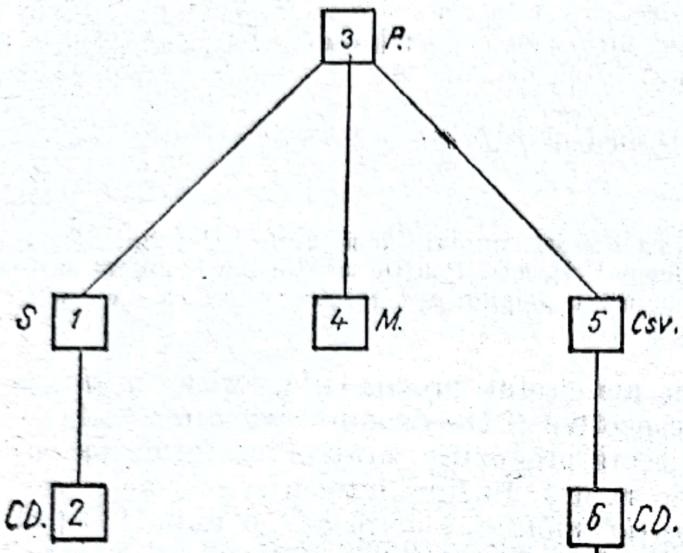

Schema frazei:

Procedînd în acest fel se reține faptul că *subiectiva* (7) *este subordonată*, dar în același timp legînd celelalte subordonate prin subiectivă, este evident și faptul că *împreună cu regenta formează o unitate.*

Există însă și alte sisteme care evidențiază mai pregnant unitatea *regentă-subiectivă*, dar estompează caracterul de subordonată al subiectivei.

Primul procedeu constă în scrierea regentei și a subiectivei într-un patrat tăiat printr-o diagonală $\boxed{5/7}$ sau într-un cerc, împărțit printr-un diametru $\textcircled{5/7}$ Aplicînd acest procedeu, fraza din exemplul de mai sus va avea următoarea schemă:

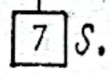

Al doilea procedeu constă în adăugarea unui pătrat sau cerc mai mic lîngă regentă. Aplicîndu-l, fraza va avea schema:

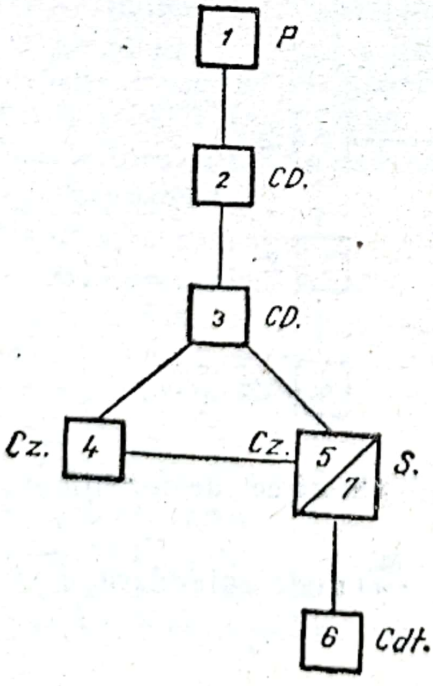

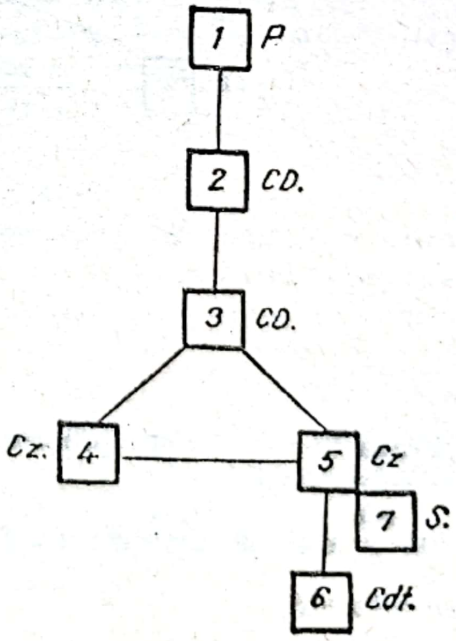

Toate procedeele pot fi argumentate și susținute.

Considerăm totuși că procedeul folosit de noi în lucrare este mai nimerit pentru absolvenții școlii generale.

Menționăm că lucrurile se petrec la fel și în cazul propozițiilor predicative care, de asemenea, formează cu regentele lor unități logice.

8. Scriem din nou textul subliniat, care se cere să fie analizat sintactic și morfologic, și procedăm la rezolvarea lui, urmînd modelul din *Îndreptar*, capitolul „Texte date la concursurile de admitere în licee".

Trebuie să fim atenți și să urmăm *întocmai* ordinea analizei morfologice:

(substantiv, felul substantivului; gen, număr, articol, caz). *Cuvîntul de analizat* să fie așezat într-o coloană aparte, urmată de *coloana* în care indicăm *funcțiunea sintactică*, după care urmează *coloana* intitulată „analiza morfologică". Dacă nu ne folosim de tabelul indicat în Îndreptar, vom avea grija ca analiza s-o facem în felul următor:

Capul = subiect, exprimat prin substantiv; comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l;* N

Observații:

1) Întrebările pentru aflarea *propozițiilor* și a *părților de propoziție* se scriu în lucrare;
2) La aflarea părților *secundare* de propoziție vom porni de la cuvîntul *determinat* și nu de la *întrebare* (care ne ajută *doar* să aflăm felul *atributului* sau al *complementului)*. Ne vom aminti că:
   — *atributul* determină un *substantiv* sau *un substitut de substantiv* (pronume sau numeral);
   — *complementul* determină *un verb, adjectiv* sau un *adverb;*
3) Să nu se confunde cuvîntul *determinat* (lămurit) cu cel *alăturat.*

* * *

În încheiere, socotim necesar să reamintim candidaților că:

1. Pronumele posesive, demonstrative, de întărire, interogativ-relative — cînd *determină un substantiv* — devin *adjective pronominale* (adjective posesive; adjective demonstrative etc.) și că se acordă în *gen*, *număr* și *caz* cu substantivul *determinat.*

De la această *regulă* fac excepție *pronumele lui, ei* și *lor* — care înlocuiesc pronumele posesive la persoana a III-a (său, sa).

„*Lui, ei* și *lor* — se precizează în Gramatica Academiei, vol. I, pag. 157, paragraful 160 — *sînt pronume* și *cînd stau pe lîngă un substantiv*, pentru că nu se acordă cu el: haina *lui;* hainei *lui;* hainele *lui;*"

2. *Pronumele relative* (care, cine, ce, cîți...) au *întotdeauna* două funcțiuni și anume:

a) funcțiune *de conjuncție*, pentru că introduc o subordonată;
b) funcțiune *sintactică proprie*, pentru că sînt pronume.

Exemplu:

P. C. d.
„Drumeții spuneau[1]/ că este la Cocorăști un cimpoieș[2]/ care are un fecior
A.
foarte curățel[3]/ ... "

Scanned with OKEN Scanner

Care din propoziția atributivă (3) are două funcțiuni:
a) *de conjuncție* — pentru introducerea subordonatei;
b) *subiect (care = cimpoieșul...* are un fecior...).
În analiză, acest lucru îl vom arăta în felul următor:
care = subiect, exprimat prin pronume relativ; masculin; singular; N.

Notă:

În unele cazuri și *adverbele relative* (unde, încotro, cînd, cum) pot avea, pe lîngă funcțiunea de *conjuncție*, funcțiune *sintactică proprie*. Aceste cazuri sînt evidente cînd:
a) adverbele relative se referă la un substantiv din regentă:

P. A.
/ Lucrez în bibliotecă[1] / **unde** (în bibliotecă) sînt colecții[2] /
Unde = complement circumstanțial de loc

b) cînd propozițiile introduse prin aceste adverbe provin din propoziții interogative:

C.D. 2
P. C. d.
/ Mă întreb[1] / **cum** (bine, rău) a decurs operația[2] /
Cum = complement circumstanțial de mod.

3. Sînt folosite „în mod regulat *ca adverbe* — păstrîndu-și atît forma, cît și înțelesul — substantivele care denumesc *anotimpuri* (toamna, iarna), *zilele săptămînii* (miercurea, duminica) și *unele părți de zi* (amiaza, după amiaza). În această situație substantivele respective sînt folosite în forma lor articulată de singular sau plural. Fac excepție *numele de zile (luni, marți)* și substantivul *dimineață*, care apar uneori în formă nearticulată“ (Gramatica Academiei, pag. 302);

4. Ca să cunoaștem *felul conjuncțiilor* este practic să memorăm conjuncțiile *coordonatoare* care sînt mai puține la număr, reținînd că toate celelalte sînt *subordonatoare;*

Ca să deosebim *o prepoziție* de o *conjuncție*, cînd au *aceeași formă*, trebuie să pornim *de la definiții.*

Știind că:

a. prepoziția leagă **un atribut** de un *substantiv*, *pronume* sau *numeral* sau un **complement** de un *verb*, *adjectiv* sau *adverb;*

b) conjuncția leagă — în propoziție — două cuvinte cu aceeași funcțiune sintactică și de același grad de subordonare (subiecte, nume predicative, atribute, complemente), — în frază — două propoziții.
Distincția între prepoziții și conjuncții se face ușor.
Exemplu:

P. Consecutivă
/ Balaurul se zvîrcolea *de* durere[1]/, **de** te luau fiori **de** spaimă.[2]/
Cuvîntul *de* repetat de trei ori va fi:
de = prepoziție — leagă complementul *durere* de verbul *se zvîrcolea;*
de = conjuncție — introduce consecutiva: “... te luau fiori de spaimă;
de = prepoziție — leagă atributul *spaima* de substantivul *fiori.*

5. Deși foarte multe verbe *au formă reflexivă*, adică sînt însoțite *de pronumele reflexiv în acuzativ sau dativ* „diateza *reflexivă e mai puțin precizată și organizată* decît celelalte diateze“ (Gramatica Academiei, pag. 209).

De fapt, verbele la diateza reflexivă sînt puține la număr și se referă la a ți uni strîns legate de subiect (nu pot fi despărțite de autorul acțiunii și trecute asupra altcuiva).

Scanned with OKEN Scanner

Gramatica Academiei, la pag. 209, paragraful 202, precizează:

„Cînd pronumele reflexiv care stă pe lîngă un verb poate fi înlocuit printr-un *pronume personal* (mă spăl — spăl *pe mine*) sau printr-un *substantiv în același caz cu el* (spăl *copilul*), are funcțiunea de *complement direct sau indirect*, este deci o parte de propoziție. *În această situație nu avem a face cu verbe la diateza reflexivă, ci cu verbe însoțite de complemente exprimate prin pronume reflexive*".

În practică, înlocuirea aceasta nu este chiar atît de simplă în toate cazurile, de aceea, candidații, pornind de la constatarea că rolul pronumelor reflexive care însoțesc *diateza reflexivă* este *numai de semn* (marcă) al acestei diateze și că aceste pronume, neavînd funcțiuni sintactice, nu pot fi *repetate prin formele accentuate*, ca la conjugarea activă pronominală (nu se poate spune: eu *mă* gîndesc pe *mine;* tu *te* gîndești *pe tine* etc.), sînt îndrumați să încerce să repete pronumele prin formele sale accentuate. Dacă repetarea este posibilă (eu mă laud pe mine), verbul nu este la diateza reflexivă. Dacă înlocuirea nu este posibilă (eu mă închin pe mine), verbul (în exemplul dat „a se închina") este la diateza reflexivă.

Menționăm că, pe parcursul lucrării, acolo unde am considerat necesar, am făcut unele *observații*, pentru a-i ajuta pe candidați să sesizeze anumite subtilități.

Începînd din anul 1971, sesiunea din vară, pornindu-se de la ideea că *rolul principal al studierii gramaticii este de a-i deprinde pe elevi să se exprime corect, oral și în scris*, subiectul de gramatică a fost diferit de cele date în anii trecuți: s-a dat un text și *s-a cerut candidaților să explice folosirea semnelor de punctuație și de ortografie.*

În ciuda aparenței, rezolvarea s-a dovedit a fi destul de dificilă pentru candidații care n-au urmărit cu atenție aceste probleme. Mulți dintre ei n-au reușit să demonstreze că stăpînesc regulile de bază ale ortografiei și ale punctuației limbii române. În mare suferință s-a aflat și organizarea rezolvării în pagină.

Îndreptarul nostru — prin caracterul lui — nu ne permite să reluăm nici măcar regulile principale de ortografie și punctuație. De aceea, ne mărginim să recomandăm candidaților să aprofundeze *îndrumările ortografice și de punctuație* din manualele școlare — clasele V—VII și mai ales să studieze cu atenție *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* al Academiei R.S.R. Precizăm că acest instrument de lucru nu trebuie să lipsească niciodată de pe masa de studiu a elevilor.

În ceea ce privește metodica rezolvării, recomandăm candidaților să procedeze după cum urmează:

1) Să numeroteze fiecare semn de ortografie sau de punctuație;

2) Să întocmească un tabel cu următoarea rubricație:

Numărul semnului de ortografie sau de punctuație	Semnul	Numele semnului de ortografie sau de punctuație	Explicația întrebuințării semnului de ortografie sau de punctuație
1	2	3	4

Scanned with OKEN Scanner

În acest tabel vor fi înscrise și explicate toate semnele de ortografie sau de punctuație din text.

3) Semnele care marchează probleme *identice* (punct, semnul întrebării, dialog etc.) sau care *se repetă* să fie explicate o singură dată, dar la rubrica 1 (numărul semnului de ortografie sau de punctuație) să fie trecute toate cifrele care indică semnele respective.

4) Să explice semnele, evidențiind rațiunile de ordin *fonetic*, *morfologic* sau *sintactic* pentru care s-au întrebuințat.

Pentru ilustrarea celor spuse mai sus, am rezolvat integral subiectul dat în sesiunea din iulie 1971.

Încheiem scurtele noastre îndrumări cu precizarea că studierea *Îndreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație* al Academiei R.S.R., *scrierea după dictare* și *explicarea semnelor întîlnite în lucrările pe care le citim* constituie cele mai eficace exerciții pentru consolidarea cunoștințelor de ortografie și de punctuație.

TEXTE
date la concursurile de admitere în licee

Primul text îl vom transcrie întocmai cum a fost formulat (și cum se formulează de obicei) la concursul de admitere în clasa a IX-a (anul I) sesiunea iunie 1968, București.

Analiza textului de mai jos:

Capul cerbului are să te strige pînă atunci mereu pe nume, ca să te vadă, dar nu cumva să te îndupleci de rugămintea lui și să te uiți la dînsul, că are un ochi otrăvit și cînd l-a pironi spre tine, nu mai trăiești.

a. **Analiza sintactică a frazei:**

— aflarea predicatelor;
— despărțirea frazei în propoziții;
— felul propozițiilor.

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**

REZOLVAREA

a. **Analiza frazei:**

1) / Capul cerbului *are să* te *strige*[P.] pînă atunci mereu pe nume,[1] / **ca**[Finală] să te *vadă*,[2] / **dar** nu cumva *să* te *îndupleci*[P.] de rugămintea lui[3] / **și** *să te uiți*[P.] la dînsul,[4] / **că**[Cauzală] *are* un ochi otrăvit[5] / **și**[6] / **cînd** *l-a pironi*[T.] spre tine,[7] / *nu*[Cauzală] mai *trăiești*.[6]

a. Propoziţiile şi felul lor

1. capul cerbului are să te strige pînă atunci mereu pe nume	propoziţie principală, în raport de coordonare cu propoziţiile 3 şi 4; regentă pentru propoziţia 2.
2. ca să te vadă	propoziţie circumstanţială de scop (finală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 1. (În ce scop să te strige?).
3. dar tu nu cumva să te îndupleci de rugămintea lui	propoziţie principală, în raport de coordonare cu propoziţia 1 şi 4.
4. şi să te uiţi la dînsul	propoziţie principală, în raport de coordonare cu propoziţiile 1 şi 3, regentă pentru propoziţiile 5 şi 6.
5. că are un ochi otrăvit	propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală), în raport de subordonare faţă de propoziţiile 3 şi 4 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 6. (Din ce cauză să nu te uiţi la el?).
6. şi nu mai trăieşti	propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală), în raport de subordonare faţă de propoziţiile 3 şi 4 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 5, regentă pentru propoziţia 7 (Din ce cauză să nu te uiţi la el?).
7. cînd l-a pironi spre tine	propoziţie circumstanţială de timp (temporală) în raport de subordonare faţă de propoziţia 6. (Cînd nu mai trăieşti?).

Schema frazei

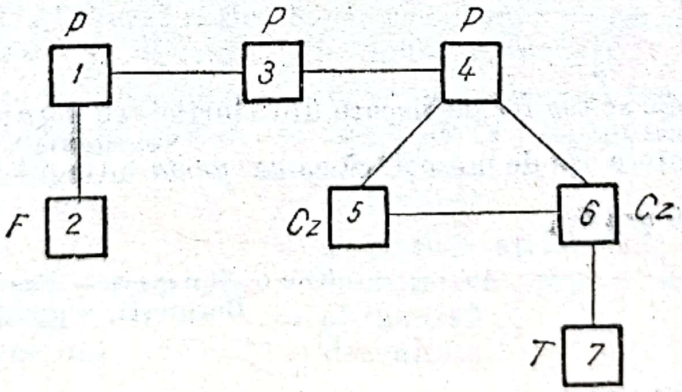

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

Capul cerbului are să te strige...

Textul face parte din propoziţia nr.1, propoziţie principală şi regentă şi este:

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă
— după formă = afirmativă
— după structură = dezvoltată

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. Capul	subiect	substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Nominativ; (Cine are să strige?)
2. are să strige	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ; viitor forma populară (are să striga = va striga) persoana a III-a; singular. (Ce va face capul cerbului?)
3. cerbului	atribut substantival genitival	substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *lui*; Genitiv. (Al cui cap are să strige?)
4. te	complement direct	pronume personal; persoana a II-a; forma neaccentuată; masculin; singular; Acuzativ. (Pe cine va striga?)

Schema propoziției

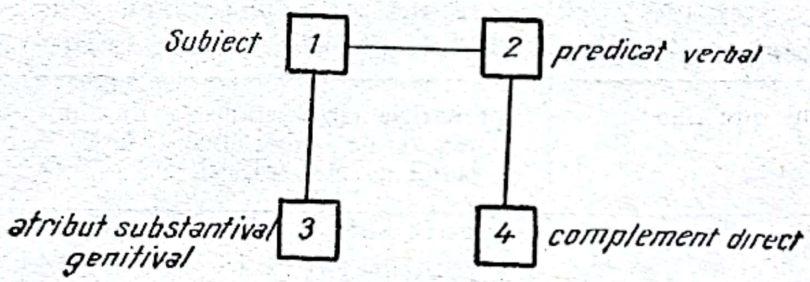

2) / Hidrocentralele (P.) *se vor ivi* pe fiecare din rîurile[1] / ce (A.) *pornesc* din Carpați[2] / și (P.) *vor dobîndi* o putere așa de mare,[3] / (Consecutivă) că ea *va purta* întregul nostru popor pe culmea[4] / (A.) spre care *urcă*[5] / .

(G e o B o g z a — *Pagini contemporane*, București, septembrie, 1968).

a. **Propozițiile și felul lor**

1. Hidrocentralele se vor ivi pe fiecare din rîurile	propoziție principală în raport de coordonare copulativă cu propoziția 3, regentă pentru propoziția 2.
2. ce pornesc din Carpați	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 1. (Care rîuri?)

Scanned with OKEN Scanner

3. și vor dobîndi o putere așa de mare	propoziție principală în raport de coordonare copulativă cu propoziția 1, regentă pentru propoziția 4.
4. că ea va purta întregul nostru popor pe culmea	propoziție consecutivă, în raport de subordonare față de propoziția 3, regentă pentru propoziția 5. (Care este consecința faptului că vor dobîndi o putere așa de mare?). Notă: Conjuncția *că* are valoarea conjuncției *încît*, cu care poate fi înlocuită.
5. spre care urcă	propoziție atributivă în raport de subordonare față de propoziția 4. (Care culme?).

Schema frazei:

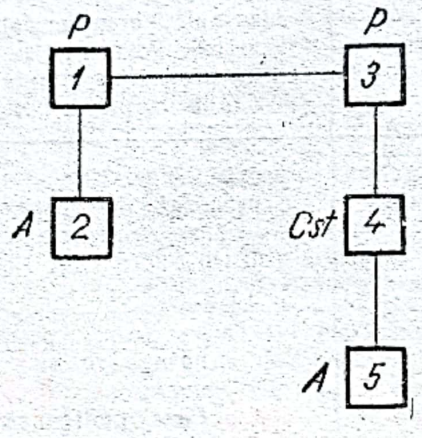

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

că ea va purta întregul nostru popor pe culmea spre care urcă.

Textul subliniat este format din două propoziții:

A) Că ea va purta întregul nostru popor pe culmea = propoziție consecutivă
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

B) spre care urcă = propoziție atributivă;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
A) că	—	conjuncție subordonatoare, simplă.
1. ea	subiect	pronume personal; persoana a III-a; feminin; singular; Nominativ; (Cine va purta?).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
2. va purta	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativul viitor; persoana a III-a; singular. (Ce va face ea?).
3. popor	complement direct	substantiv comun; neutru; singular; nearticulat; Acuzativ. (Pe cine va purta?).
4. întregul	atribut adjectival	adjectiv variabil; 2 terminații; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Acuzativ. (Care popor?).
5. nostru	atribut adjectival	adjectiv posesiv; un obiect posedat și mai mulți posesori; masculin; singular ; acuzativ. (Care popor?).
6. pe culmea	complement circumstanțial de loc	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*; Acuzativ precedat de prepoziția simplă *pe*. (unde va purta poporul?).
B) spre care 3.	complement circumstanțial de loc	pronume relativ; feminin; singular; Acuzativ; precedat de prepoziția simplă *spre*. (spre care = spre culmea). (Încotro urcă ?). Notă: *spre care*, pentru că introduce o subordonată, are și valoare de *conjuncție subordonatoare*. *Care*, pentru că este pronume, are și funcție sintetică proprie (care = culmea).
2. urcă	predicat verbal	verb; intranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ prezent; persoana a III-a; singular. (Ce face poporul?).

Schemele propozițiilor:

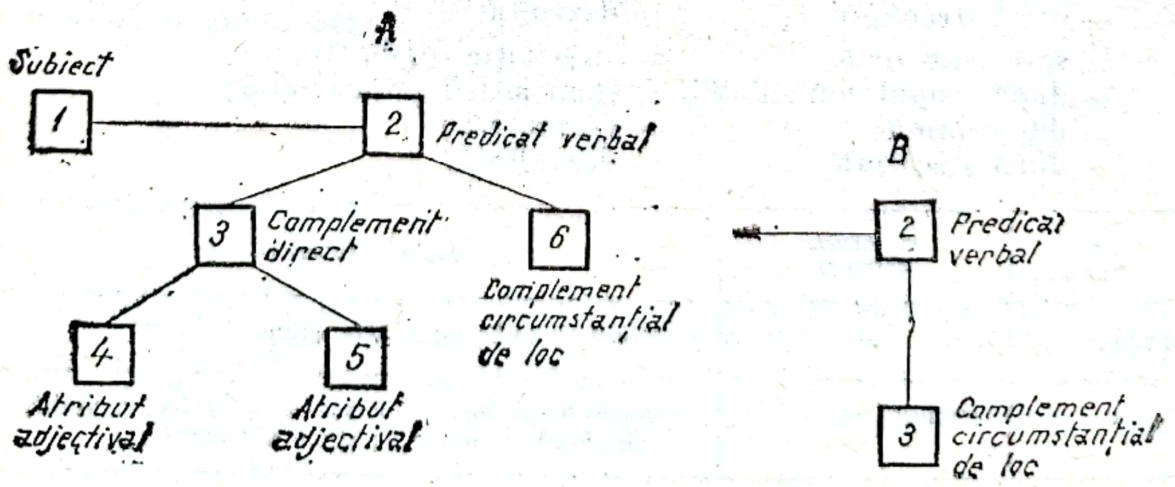

Scanned with OKEN Scanner

3) / Cînd *ajunse* (T.) în dreptul colibei,[1] / i *se păru*[2] (P.) / că *recunoaşte* (Subiectivă) trăsura Saşei[3] / şi[4] / fără să *se* mai *gîndească*[5] (Modală) / *sări*[1] (P.) / de unde *se afla*[6] (Circ. de loc) / şi *făcu semn* (P.) vizitiului[7] / să *oprească*.[8] (Finală) /

(D u i l i u Z a m f i r e s c u: *Viaţa la ţară*, Bucureşti, septembrie, 1967).

a. **Propoziţiile şi felul lor**

1. Cînd ajunse în dreptul colibei	propoziţie circumstanţială de timp, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3.
2. i se păru	propoziţie principală, în raport de coordonare cu propoziţiile 4 şi 7, regentă pentru propoziţia 3.
3. că recunoaşte trăsura Saşei	propoziţie subiectivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 2. (Cine i se păru?).
4. şi sări	propoziţie principală în raport de coordonare cu propoziţia 2 şi 7.
5. fără să se mai gîndească	propoziţie circumstanţială de mod (modală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 4. (Cum sări?).
6. de unde se află	propoziţie circumstanţială de loc, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4. (De unde sări?).
7. şi făcu semn vizitiului	propoziţie principală şi regentă, în raport de coordonare cu propoziţiile 2 şi 7.
8. să oprească	propoziţie circumstanţială de scop (finală,) în raport de subordonare faţă de propoziţia 7. (În ce scop făcu semn vizitiului?). N o t ă: Propoziţia 8 poate fi tot atît de bine şi *atributivă*, deoarece putem considera că determină substantivul „*semn*“ (Ce fel de semn făcu vizitiului? R. Semn de oprire). Deci propoziţia 8 are şi o nuanţă atributivă. Totuşi, nuanţa finală este mai puternică şi corespunde sensului dorit de autor.

Schema frazei:

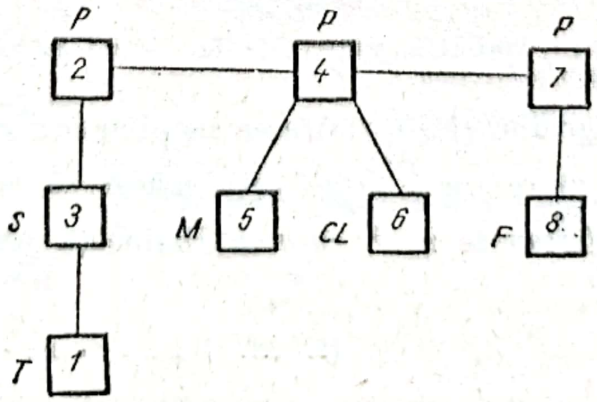

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

A) *i se păru* = propoziție principală;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

B) *că recunoaște trăsura Sașei* = propoziție subiectivă;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
i	complement indirect	pronume personal; persoana a III-a; forma neaccentuată; masculin; singular; Dativ. (Cui se păru?).
se păru	predicat verbal	verb; intranzitiv; diateza reflexivă cu sens impersonal; conjugarea a II-a; singular.
că	—	conjuncție simplă subordonatoare.
recunoaște	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; prezent; persoana a III-a; singular.
trăsura	complement direct	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*; Acuzativ; (Pe cine recunoaște?).
Sașei	atribut substantival genitival	substantiv propriu; feminin; singular; Genitiv; (A cui trăsură?).

Observații:

1) *făcu semn* = locuțiune verbală (îndemnă, porunci).
2) Verbul *a părea*, de obicei este un verb *copulativ sau de legătură*. De aceea el poate forma predicatul numai cu ajutorul unui nume predicativ (predicat nominal. Ex. Vulpea *părea moartă*). În frază, verbul *a părea* cere o *predicativă*.

Observații:

2) În cazul nostru, verbul *a părea* este la *diateza reflexivă cu sens impersonal* (se păru) *cere o subiectivă*.

4) / Din seceratul grîului și din ridicarea snopilor *se scuturaseră* pe mirișteP. o groază de boabe[1] / cu *care se hrăneau*[2]A. / și[3] / măcar că *nu era* vreo apă prin apropiere,[4] / nu *sufereau*P. de sete[3] / că *beau* dimineața picături de rouă de pe firele de iarbă.[5] /
Concesivă
Cauzală

(I. Al. Brătescu-Voinești — *Puiul* București, iulie, 1967)

Scanned with OKEN Scanner

a. **Propoziţiile şi felul lor**

1. Din seceratul grîului şi din ridicarea snopilor se scuturaseră pe mirişte o groază de boabe.	propoziţie principală în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 3, regentă pentru propoziţia 2.
2. cu care se hrăneau	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1. (Care boabe?).
3. şi nu sufereau de sete	propoziţie principală în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 1.
4. măcar că nu era vreo apă prin apropiere	propoziţie concesivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3. (În ciuda cărui fapt nu sufereau de sete?).
5. că beau dimineaţa picături de rouă de pe firele de iarbă.	propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 3. (Din ce cauză nu sufereau de sete?).

Schema frazei:

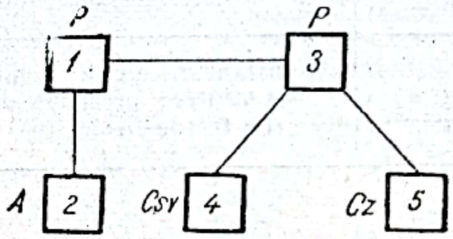

b. **Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:**

că beau dimineaţa picături de rouă de pe firele de iarbă.

Este o propoziţie cauzală, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3.

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
1. că	—	conjuncţie simplă, subordonatoare
2. beau	predicat verbal	verb tranzitiv; d. activă; conjugarea a II-a; indicativ; prezent; persoana a III-a: plural. (Ce fac puii?).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
3. dimineaţa	complement circumstanţial de loc	adverb de timp (Cînd beau?).
4. picături	complement direct	substantiv comun; feminin; plural; nearticulat; Acuzativ. (Ce beau?).
5. de rouă	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun; defectiv de plural; feminin; singular; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *de*. (Ce fel de picături?).
6. de pe firele	complement circumstanţial de loc	substantiv comun; neutru; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *la*; Acuzativ; precedat de prepoziţia compusă *de pe*. (De unde beau picături?). *Observaţie:* *de pe firele* poate fi şi *atribut substantival prepoziţional*, deoarece poate determina substantivul *picături* (Care picături de rouă?). Socotim că nuanţa de complement circumstanţial de loc este mai puternică şi corespunde intenţiei autorului.
7. de iarbă	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *de*. (Ce fel de fire?).

Schema propoziţiei:

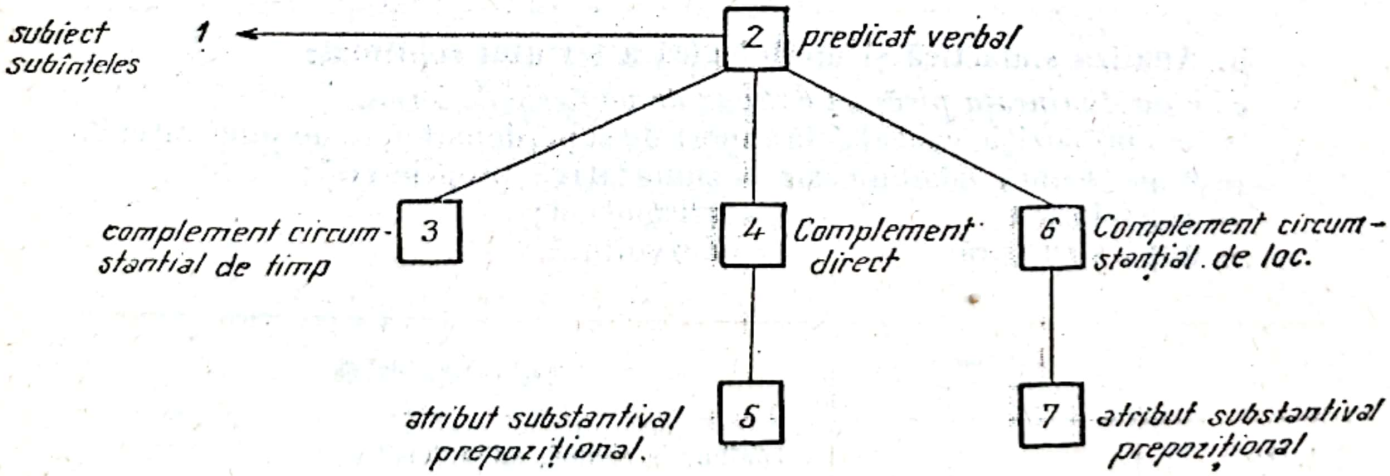

Observaţii:

— (se) *hrăneau* este verb la diateza activă, deoarece *se* poate fi înlocuit cu un substantiv, sau cu un pronume personal în acelaşi caz. (Ex. hrăneau pe ei).

— cu care (cu boabe) = complement indirect, exprimat prin pronume relativ; feminin; plural; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *cu*.

Scanned with OKEN Scanner

— *dimineața* = este la origine substantiv, însă ori de cîte ori determină *un verb*, *fie că este articulat sau nu*, dimineața *devine de regulă adverb de timp*.

5) / După ședință, P. *îl întîlni* Oniga,[1] / care-l A. *felicită*[2] / și-l A. *îndemnă*[3] / să *ia cuvîntul* la adunarea generală a șantierului[4] / pe care A. *hotărîse*[5] / s-o *convoace*.[6] /
Compl. indirectă Compl. directă

(Francisc Munteanu: *În orașul de pe Mureș* București, septembrie 1966).

a. **Propozițiile și felul lor**

1. După ședință îl întîlni Oniga	propoziție principală
2. care-l felicită	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 1 și de coordonare copulativă cu propoziția 3. (Care Oniga?).
3. și-l îndemnă	propoziție atributivă în raport de subordonare față de propoziția 1 și de coordonare copulativă cu propoziția 2, regentă pentru propoziția 4. (Care Oniga?).
4. să ia cuvîntul la adunarea generală a șantierului	propoziție completivă indirectă în raport de subordonare față de propoziția 3, regentă pentru propoziția 5. (La ce îl îndemnă?).
5. pe care hotărîse	propoziție atributivă, regentă în raport de subordonare față de propoziția 4, regentă pentru propoziția 6. (Care adunare?).
6. s-o convoace	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 5. (Ce hotărîre?).

Schema frazei:

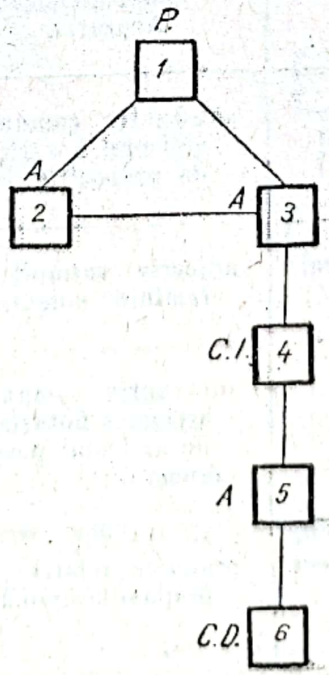

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

să ia cuvîntul la adunarea generală a şantierului pe care hotărîse s-o convoace.

Textul subliniat este format din trei propoziţii:

A) *să ia cuvîntul la adunarea generală a şantierului* = propoziţie completivă indirectă;

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

B) *pe care hotărîse* = propoziţie atributivă;
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

C) *s-o convoace* = propoziţie completivă directă;
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
A) 2. să ia cuvîntul	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă; diateza activă formată din: a) *să ia* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; conjunctiv; prezent; persoana a III-a singular; b) *cuvîntul* = substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *l*; Acuzativ.
3. la adunarea	complement circumstanţial de loc	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *la*. (Unde să ia cuvîntul?).
4. generală	atribut adjectival	adjectiv variabil; două terminaţii; gradul pozitiv; feminin; singular; Acuzativ. (*Ce* fel de adunare?).
5. a şantierului	atribut substantival genitival	substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lui*; Genitiv; precedat de articolul posesiv (genitival) *a*. (*A cui* adunare generală?).
B) 3. pe care (şedinţă)	complement direct	pronume relativ; singular; feminin; precedat de prepoziţia simplă *pe*. (*Pe cine* hotărîse s-o convoace?).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
2. hotărîse	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; mai mult ca perfectul; persoana a III-a singular. (*Ce* a făcut?).
C) 2. s-(o) convoace	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; conjunctiv prezent; persoana a III-a; singular (*Ce* să facă?).
3. o	complement direct	pronume personal; persoana a III-a; forma neaccentuată; feminin; singular; Acuzativ. (*Pe cine* să convoace?).

Schemele propozițiilor:

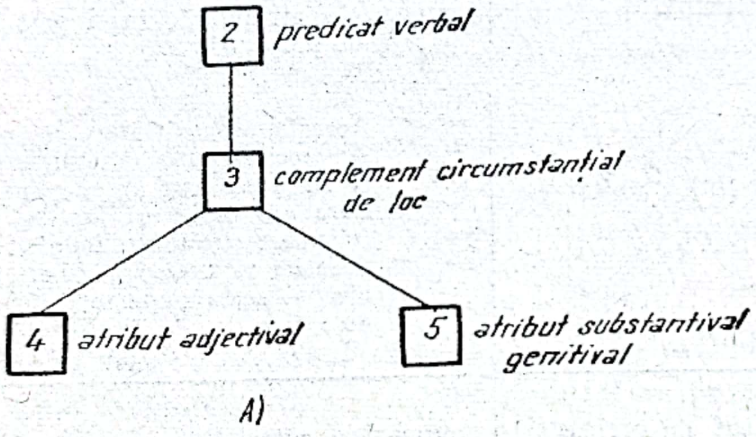

A)

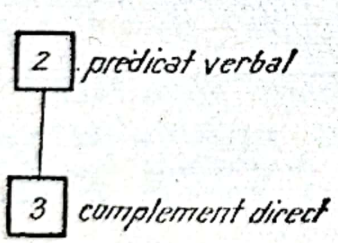

B)

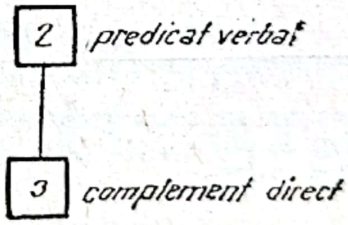

C)

6) / Drumeții *spuneau*[1] / **că** *este* la Cocorăști un cimpoieș[2] / **care** *are* un fecior foarte învățat,[3] / **ce** *știe* toate limbile,[4] / **și că** *l-au văzut* chiar ei pe acel cimpoieș,[5] / **care** *e un om* scurt, gros, șchiop de piciorul stîng, rotund la față[6] / **și** *zîmbește* totdeauna[7] / **cînd** *vorbești* cu el.[8] /

(Ioan Slavici — *Budulea Taichii*
București, iunie 1966).

a. **Propoziţiile şi felul lor** (Text 6)

1. Drumeţii spuneau	propoziţie principală şi regentă pentru propoziţiile 2 şi 5.
2. că este la Cocorăşti un cimpoieş	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 5. (*Ce* spuneau drumeţii?).
3. care are un fecior foarte învăţat	propoziţie atributivă regentă pentru propoziţia 4, în raport de subordonare faţă de propoziţia 2. (*Ce* fel de cimpoieş?).
4. ce ştie toate limbile	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3. *Observaţie:* Această propoziţie are şi nuanţă *consecutivă*, deoarece ar putea determina pe *„foarte învăţat"* şi în acest caz ar răspunde la întrebarea: *Care este urmarea faptului că este învăţat?* (răspuns: ştie toate limbile). Socotim că nuanţa atributivă este mai puternică şi corespunde intenţiei autorului. (*Ce* fel de fecior?).
5. şi că l-au văzut chiar ei pe acel cimpoieş	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 2. (*Şi ce* mai spuneau?).
6. care e un om scurt, gros, şchiop de piciorul stîng, rotund la faţă	propoziţie atributivă explicativă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 5 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 7. (*Care* cimpoieş?).
7. şi zîmbeşte totdeauna	propoziţie atributivă explicativă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 5 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 6, regentă pentru propoziţia 8. (*Care* cimpoieş?).
8. cînd vorbeşti cu el	propoziţie circumstanţială de timp (temporală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 7. (*Cînd* zîmbeşte?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

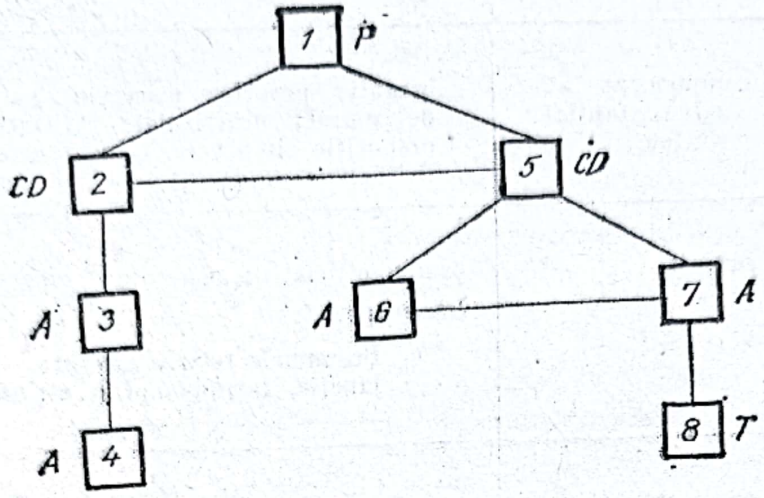

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**

Că este la Cocorăști un cimpoieș care are un fecior foarte învățat ce știe toate limbile,...

Textul subliniat este format din trei propoziții:

A) *că este la Cocorăști un cimpoieș* = propoziție completivă directă.
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

B) *care are un fecior foarte învățat* = propoziție atributivă.
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

C) *ce știe toate limbile* = propoziție atributivă.
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
A) că	—	conjuncție simplă, subordonatoare.
1. un cimpoieș	subiect	substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul nehotărît proclitic *un*; Nominativ.
2. este	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a indicativ; prezent; persoana a III-a; singular.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
3. la Cocorăşti	complement circumstanţial de loc	substantiv propriu; masculin; singular; cu formă de plural; nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *la*. (Unde este un cimpoieş?).
B) 1. care (cimpoieşul)	subiect	pronume relativ; masculin; singular; Nominativ. *Observaţie:* Pronumele relativ *care* are şi rol de conjuncţie, introducînd o atributivă.
2. are	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a II-a; indicativ; prezent; persoana a III-a; singular.
3. un fecior	complement direct	substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul nehotărît, proclitic *un*; Acuzativ. (Ce are cimpoieşul?).
4. foarte învăţat	atribut adjectival	adjectiv (provenit din verb la participiu); variabil; 2 terminaţii; superlativ-absolut; masculin; singular; Acuzativ. (Ce fel de fecior?).
C) 1. ce (feciorul)	subiect	pronume relativ; masculin; singular; Nominativ. *Observaţie:* Pronumele relativ *ce* are şi rol de conjuncţie introducînd o atributivă.
2. ştie	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; prezent; persoana a III-a; singular.
3. limbile	complement direct	substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *le*; Acuzativ. (*Ce* ştie feciorul?).
4. toate	atribut adjectival	adjectiv nehotărît; feminin; plural; Acuzativ. (*Cîte* limbi ştie?).

Scanned with OKEN Scanner

Schemele propozițiilor:

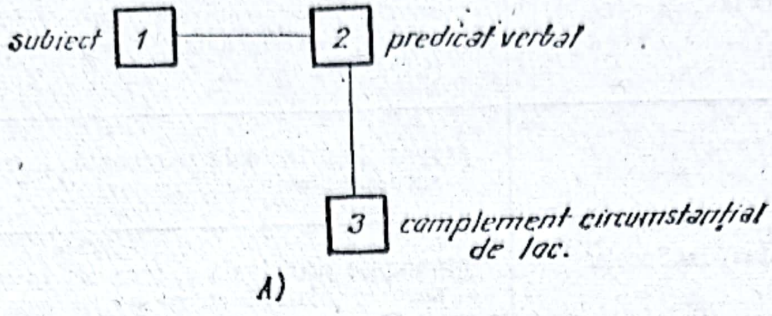

A)

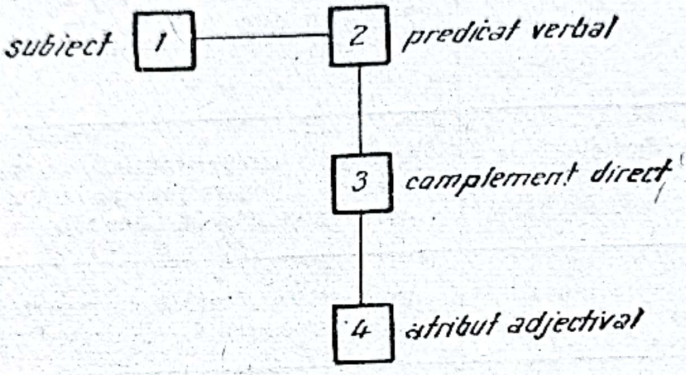

B)

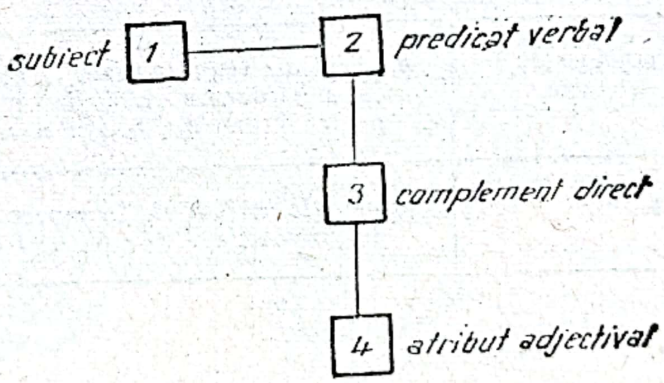

C)

7) / **Cînd** *am sosit* (T.) la Iași,[1] / m-*a dus* (P.) la Copou[2] / **și** apoi la Socola,[3] (P.) / **ca să-mi** *arate* (Finală) vederile[4] / **ce** *se deschideau* (A.) spre lunca Bahluiului,[5] / **și** m-a *plimbat* (Finală) prin crîngurile de prin prejurime,[6] (P.) / **ca să** *iau parte* (Finală) la plăcerea lui de a călca pe frunzele scuturate de vînt,[7] / **care** *fîșîie* (A.) la tot pasul.[8] /

(S l a v i c i — *Eminescu și Creangă*
București, septembrie 1965)

a. **Propoziţiile şi felul lor**

1. Cînd am sosit la Iaşi	propoziţie circumstanţială de timp (temporală), în raport de subordonare faţă de propoziţiile 2 şi 3. (*Cînd* m-a dus la Copou şi la Socola?).
2. m-a dus la Copou	propoziţie principală şi regentă, în raport de coordonare copulativă cu propoziţiile 3 şi 6.
3. şi apoi (m-a dus) la Socola	propoziţie principală şi regentă, în raport de coordonare copulativă cu propoziţiile 2 şi 6. N o t ă: Predicatul m-*a dus* se subînţelege. Existenţa lui este impusă atît de conjuncţia *şi*, cît şi de complementul circumstanţial de timp *apoi*.
4. ca să-mi arate vederile	propoziţia circumstanţială de scop (finală), în raport de subordonare faţă de propoziţiile 2 şi 3. (*În ce scop* m-a dus la Copou?).
5. ce se deschideau spre lunca Bahluiului	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4. (*Care* vederi?).
6. şi m-a plimbat prin crîngurile de prin prejurime	propoziţie principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziţiile 2 şi 3, regentă pentru propoziţia 7.
7. ca să iau parte la plăcerea lui de a călca pe frunzele scuturate de vînt	propoziţie circumstanţială de scop (finală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 6, regentă pentru propoziţia 8. (*În ce scop* m-a plimbat?).
8. care fîşîie la tot pasul	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 8. (*Ce fel* de frunze?).

Schema frazei:

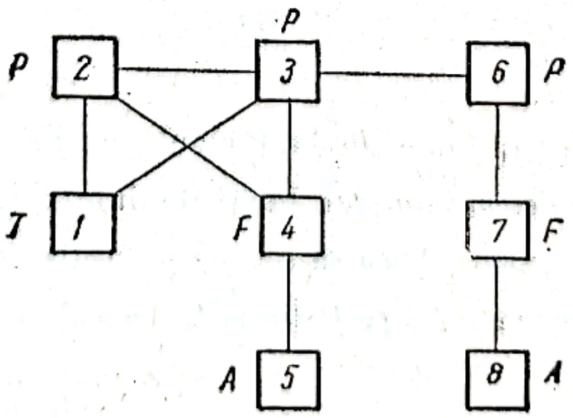

Scanned with OKEN Scanner

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

ca să iau parte la plăcerea lui de a călca pe frunzele scuturate de vînt = propoziţie circumstanţială de scop.

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
1. ca să	—	conjuncţie subordonatoare, compusă. *Observaţie:* *să* este şi conjuncţie şi parte componentă a predicatului.
3. la plăcerea	complement indirect	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *la*. (*La ce* să iau parte?).
2. să iau parte (să participiu)	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *să iau* = verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, conjunctiv, prezent, persoana I, singular. b) *parte* = substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ.
4. lui	atribut pronominal genitival	pronume personal, persoana a III-a; masculin; singular; Genitiv. (*A cui* plăcere?).
5. de a călca	atribut verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; infinitiv prezent; precedat de prepoziţia simplă *de*. (*Ce fel de* plăcere?).
6. pe frunzele	complement indirect	substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *le*; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *pe*. (*Peste ce* să calce?). *Observaţie:* *Pe frunzele* are şi nuanţă de complement circumstanţial de loc (pe unde să calce? răspuns: Pe unde sînt frunze).
7. scuturate	atribut adjectival	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; participiu (valoare de adjectiv). (*Care* frunze?).
8. de vînt	complement de agent	substantiv comun; neutru; singular; nearticulat; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *de*. (*De cine* scuturate?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema propoziției:

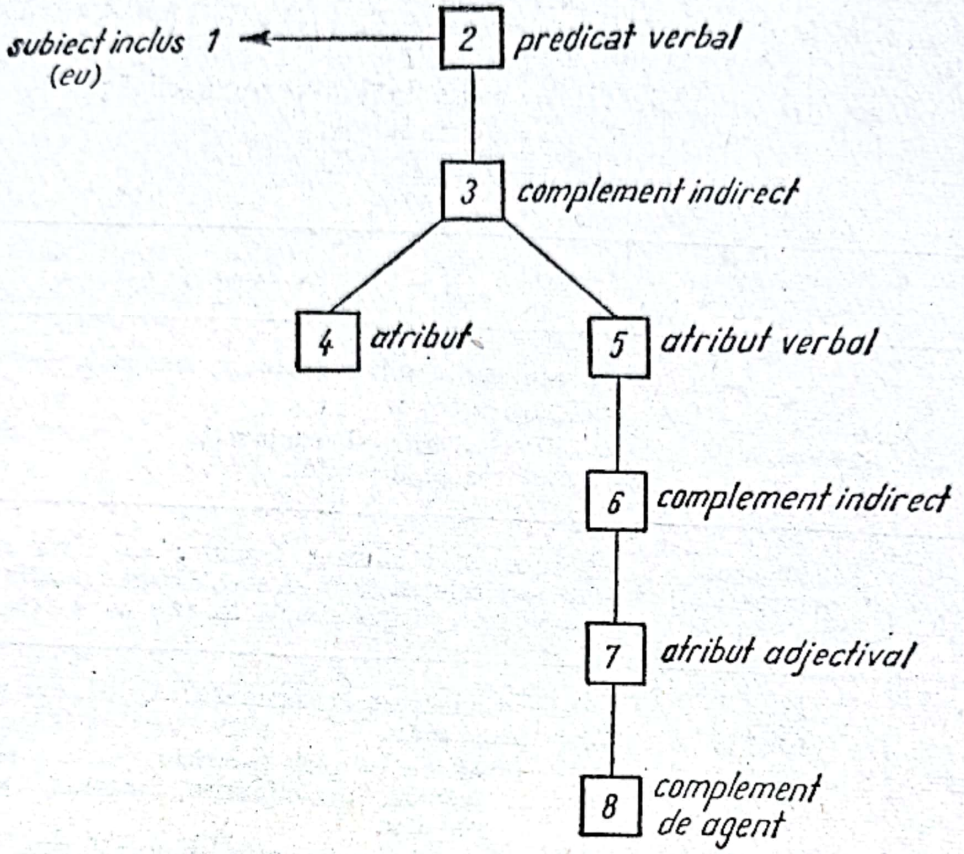

Observații:

— *ce* = subiect (vederile se deschideau). Are și rol de conjuncție.
— *care* = subiect (frunzele fîșîie...). *Care* este în același timp și conjuncție.

8) / A doua zi[1] / **cînd** *s-a desmeticit*[2] / **și** *a văzut* pe mama Stanca la capul ei,[3] / *a sărit* la gîtul acesteia[1] / **și**[4] / **fără să** *zică* nimic,[5] / *a sărutat-o* și pe-o parte și pe alta,[4] / **pînă** *a podidit-o* un plîns[6] / **de-***a muiat* un ștergar întreg înțreguleț.[7] /

(D e l a v r a n c e a — *Sultănica*, București, iunie 1965)

a. **Propozițiile și felul lor**

1. a doua zi a sărit la gîtul acesteia	propoziție principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziția 4, regentă pentru propozițiile 2 și 3.
2. cînd s-a desmeticit	propoziție circumstanțială de timp (temporală), în raport de subordonare față de propoziția 1 și de coordonare copulativă cu propoziția 3. (*Cînd a sărit la gîtul acesteia?*).

3. şi a văzut pe mama Stanca la capul ei	propoziţie circumstanţială de timp (temporală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 2. (*Şi cînd* a mai sărit la gîtul acesteia?).
4. şi a sărutat-o şi pe-o parte şi pe alta	propoziţie principală şi regentă, în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 1.
5. fără să zică nimic	propoziţie circumstanţială de mod (modală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 4. (*Cum* a sărutat-o?).
6. pînă a podidit-o un plîns	propoziţie circumstanţială de timp (temporală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 4. (*Pînă cînd* a sărutat-o?); regentă pentru propoziţia 7.
7. de-a mniat un ştergar întreg întregulet	propoziţie consecutivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 6. (*Care* este urmarea faptului că a podidit-o un plîns?). *Observaţie:* Propoziţia 7 pare a fi şi *atributivă*, deoarece luînd textul aşa cum este, ar putea determina substantivul *un plîns*. (Ce fel de plîns a podidit-o?). Nuanţa consecutivă însă este mai puternică şi conformă cu intenţia autorului, deoarece în propoziţia 6 lipseşte un atribut, care este însă subînţeles (un plîns *puternic*), iar conjuncţia *de* poate fi înlocuită cu *încît* — specific propoziţiei consecutive.

Schema frazei:

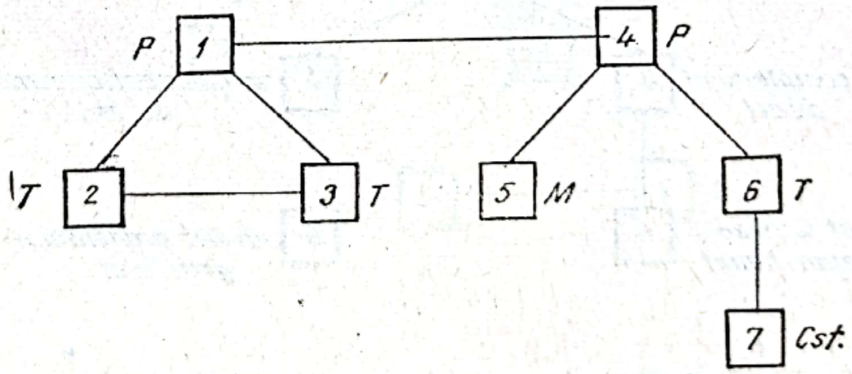

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

şi a văzut pe mama Stanca la capul ei = propoziţie circumstanţială de timp

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. și	—	conjuncție simplă, coordonatoare copulativă.
2. a văzut	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a II-a; indicativ; perfectul compus; persoana a III-a; singular.
3. pe mama	complement direct	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît enclitic *a*, precedat de prepoziția simplă *pe*; Acuzativ. (Pe cine a văzut?).
4. Stanca	atribut substantival apozițional	substantiv propriu (apoziție simplă); feminin; singular; Nominativ. (Care mamă?).
5. la capul	complement circumstanțial de loc	substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Acuzativ; precedat de prepoziția simplă *la*. (Unde a văzut-o?).
6. ei	atribut pronominal genitival	pronume personal, persoana a III-a; feminin; singular; Genitiv. (Al cui cap?).

Schema propoziției:

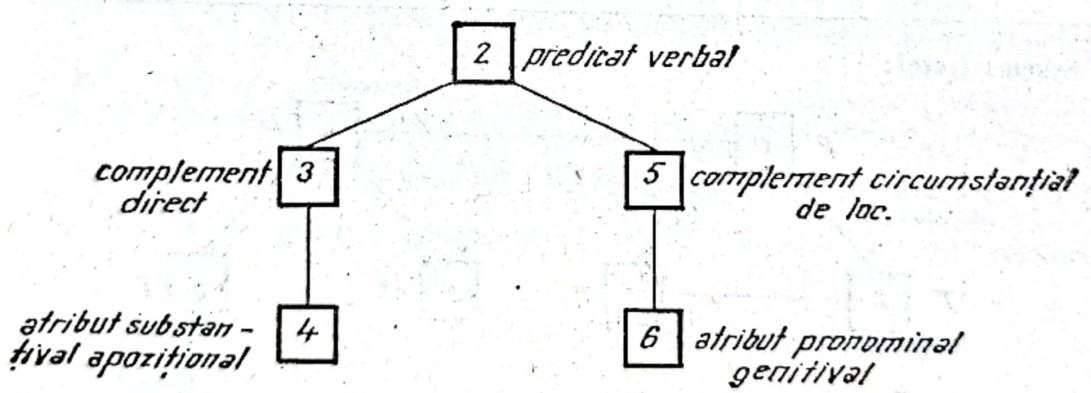

9) / Ca să-mi mai *treacă* (F.) supărarea,[1] / Grigoriță m-*a dus* (P.) pe la niște căsuțe albe și curate din acea parte de sat,[2] / **unde** *am găsit* (A.) cîteva mătușe ale lui,[3] / **care** numaidecît mi-*au umplut* (A.) buzunarele cu mere[4] / **și** mi-*au zîmbit* (A.)[5] / **ca** să mă *mîngîie*.[6] (F.) /

(M. Sadoveanu — *Nada Florilor*, București, septembrie 1963).

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei**

1. ca să-mi mai treacă supărarea	propoziție circumstanțială de scop (finală), în raport de subordonare față de propoziția 2. (În ce scop m-a dus în acea parte de sat?).
2. Grigoriță m-a dus pe la niște căsuțe albe și curate din acea parte de sat	propoziție principală; regentă pentru propozițiile 1 și 3.
3. unde am găsit cîteva mătușe ale lui	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 2, regentă pentru propozițiile 4 și 5. (Care căsuțe?).
4. care numaidecît mi-au umplut buzunarele cu mere	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 3 și în raport de coordonare copulativă cu propoziția 5. (Care mătușe?).
5. și mi-au zîmbit	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 3 și în raport de coordonare copulativă cu propoziția 4, regentă pentru propoziția 6. (Care mătușe?).
6. ca să mă mîngîie	propoziție circumstanțială de scop (finală), în raport de subordonare față de propoziția 5. (În ce scop mi-au zîmbit?).

Schema frazei:

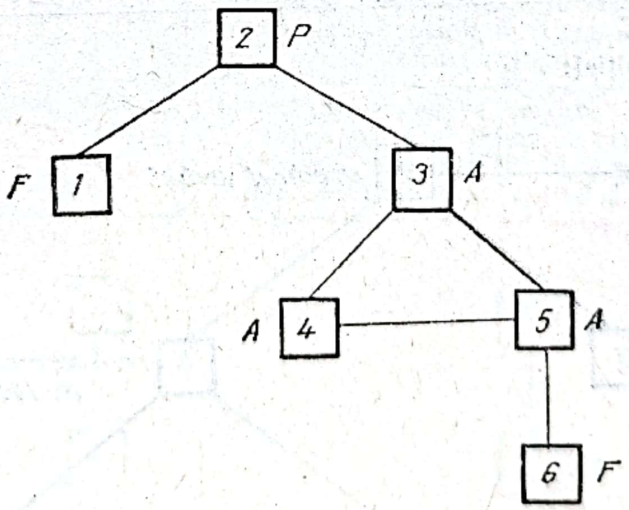

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**

Grigoriță m-a dus pe la niște căsuțe albe și curate din acea parte de sat = propoziție principală și regentă;

— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
1. Grigoriţă	subiect	substantiv propriu; masculin; singular; Nominativ. (*Cine* m-a dus?).
2. a dus	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; perfectul compus; persoana a III-a singular. (*Ce* a făcut Grigoriţă?).
3. m	complement direct	pronume personal; persoana I; forma neaccentuată; masculin; singular; Acuzativ. (*Pe cine* a dus?).
4. pe la nişte căsuţe	complement circumstanţial de loc	substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul nehotărît *nişte*; Acuzativ; precedat de prepoziţia compusă *pe la*. (*Unde* m-a dus?).
5. albe	atribut adjectival	adjectiv variabil; cu 2 terminaţii; feminin; plural; Acuzativ; pozitiv; (*Ce fel de* căsuţe?).
şi	—	conjuncţie coordonatoare (copulativă simplă).
6. curate	atribut adjectival	adjectiv variabil; cu 2 terminaţii; feminin; plural; Acuzativ; pozitiv. (*Ce fel de* căsuţe?).
7. din parte	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun; feminin; singular nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *din*. (*Care* căsuţe?).
8. acea	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ de depărtare; feminin; singular Acuzativ. (*Care* parte?).
9. de sat	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun; neutru; singular; nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *de*. (*Ce fel de* parte?).

Schema propoziţiei:

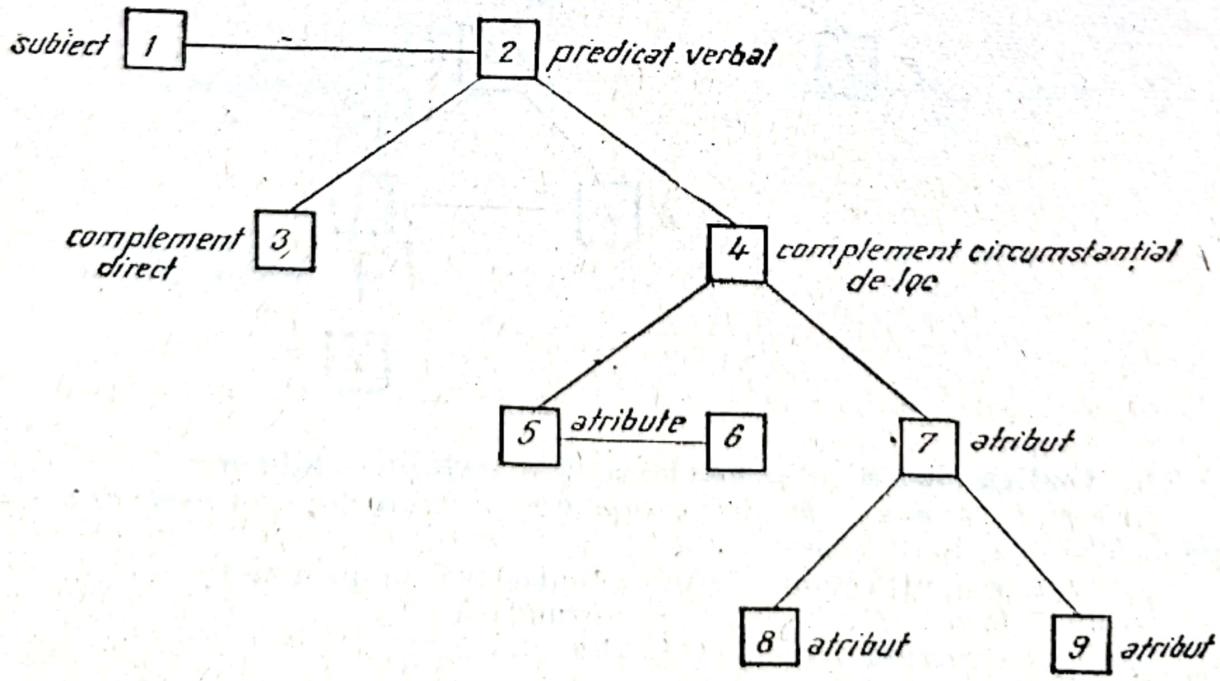

Scanned with OKEN Scanner

Concesivă Compl. directă P.
10) / **Deşi** cei mai mulţi *auziseră*[1] / **ce** *vorbise* George dimineaţa,[2] / *voiau*[3] /
Compl. directă P. Compl. directă
să mai *capete* lămuriri,[4] / iar unii îl *rugau* pe Mitru[5] / să-i *treacă* astfel pe listă,[6] /
Consecutivă Subiectivă
încît *să se arate*[7] / **şi ce** anume bucată de pămînt *vor primi*.[8] /

(T i t u s P o p o v i c i — *Setea*, iunie, 1965, Bucureşti)

a. **Analiza frazei**

1. Deşi cei mai mulţi auziseră	propoziţie concesivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4, regentă propoziţiei 2. (În ciuda cărui fapt voiau să mai capete lămuriri?).
2. ce vorbise George dimineaţa	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1. (Ce auziseră...?).
3. voiau	propoziţie principală şi regentă, în raport de coordonare adversativă cu propoziţia 5.
4. să mai capete lămuriri	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3, regentă pentru propoziţia 1. (Ce voiau?).
5. iar unii îl rugau pe Mitru	propoziţie principală şi regentă, în raport de coordonare adversativă cu propoziţia 3.
6. să-i treacă astfel pe listă	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 5. (Ce-l rugau?). *Observaţie:* Propoziţia 6 are şi o uşoară nuanţă de scop. (În ce scop îl rugau?).
7. încît să se arate	propoziţie consecutivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 6. (Care este urmarea faptului că vor fi trecuţi astfel pe liste?).
8. şi ce anume bucată de pămînt vor primi	propoziţie subiectivă (cerută de predicatul propoziţiei 7 exprimat printr-un verb la diateza reflexivă cu sens impersonal), în raport de subordonare faţă de propoziţia 7. (*Cine (ce)* să arate?).

Schema frazei:

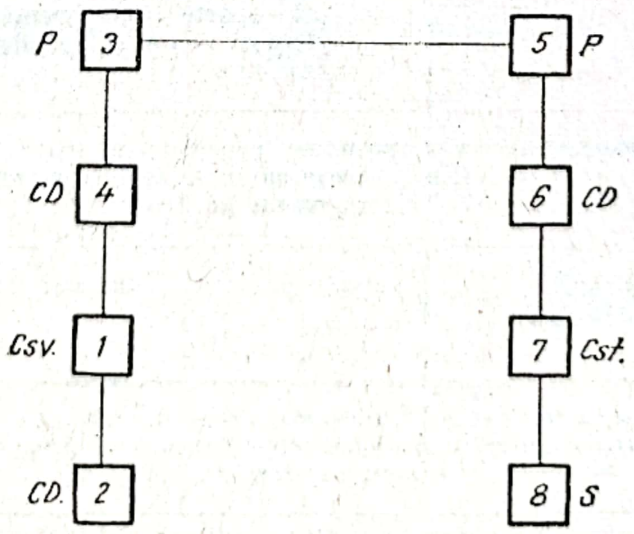

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**
iar unii îl rugau pe Mitru să-i treacă astfel pe listă,...
Textul cuprinde două propoziții:

A) *iar unii îl rugau pe Mitru* = propoziție principală;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

B) *să-i treacă astfel pe listă* = propoziție completivă directă;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
A. iar	—	conjuncție coordonatoare adversativă.
2. rugau	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ; imperfect; persoana a III-a; plural. (Ce făceau unii?).
1. unii	subiect	pronume nehotărît; masculin; plural; Nominativ. (Cine îl rugau?).
3. îl	complement direct	pronume personal; persoana a III-a; forma neaccentuată; masculin; singular; Acuzativ. (Pe cine rugau?).
4. pe Mitru	complement direct	substantiv propriu; masculin; singular; Acuzativ precedat de prepoziția simplă *pe*. (Pe cine rugau?).
B. 2. să treacă	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; conjunctiv; prezent; persoana a III-a; singular. *Observație:* *să* — parte componentă a predicatului (să treacă) — are și rol de conjuncție subordonatoare.
3. i	complement direct	pronume personal; persoana a III-a; forma neaccentuată; masculin; plural; Acuzativ. (Pe cine să treacă pe listă?).
4. astfel	complement circumstanțial de mod	adverb de mod. (Cum să-i treacă pe listă?).
5. pe listă	complement circumstanțial de loc	substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ precedat de prepoziția simplă *pe*. (Unde să-i treacă?).

Scanned with OKEN Scanner

Schemele propozițiilor:

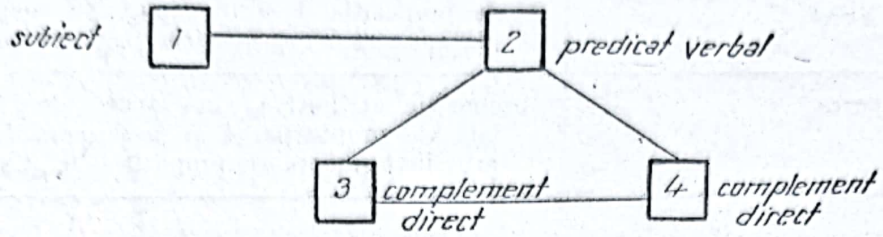

A)

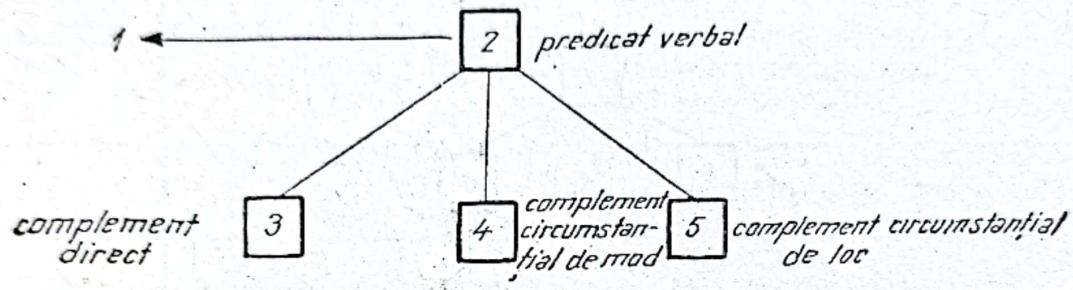

B)

P.

11) / *Știa* atît de bine istoria tractoarelor, a batozelor, a tuturor mașinilor
Atributivă
și a tuturor mașiniștilor[1] / **pe care** le-*a avut* pe seamă,[2] / **încît** *ar fi vorbit* cea-
Consecutivă
suri întregi despre fiecare,[3] / **fără să** *uite* nici o întîmplare cît de cît însemnată
Modală
pentru viața acelor piese de fier, de fontă și de lemn,[4] / **care,** într-adevăr, prin
Atributivă Atributivă
Vițcu, *prindeau viață*,[5] / *vorbeau* parcă.[6] /

(E m i l G a l a n — *Bărăgan*, București, iunie, 1961).

a. **Analiza frazei**

1. Știa atît de bine istoria tractoarelor, a batozelor, a tuturor mașinilor și a tuturor mașiniștilor	propoziție principală; regentă pentru propozițiile 2 și 3.
2. pe care le-a avut pe seamă	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 1. (Care mașini și mașiniști?).
3. încît ar fi vorbit ceasuri întregi despre fiecare	propoziție consecutivă, în raport de subordonare față de propoziția 1, regentă pentru propoziția 4. (Care este urmarea faptului că știa atît de bine istoria mașinilor?).
4. fără să uite nici o întîmplare cît de cît însemnată pentru viața acelor piese de fier, de fontă și de lemn	propoziție circumstanțială de mod (modală), în raport de subordonare față de propoziția 3, regentă pentru propozițiile 5 și 6. (Cum ar fi vorbit ceasuri întregi?).

Scanned with OKEN Scanner

5. care, într-adevăr, prin Viţcu, prindeau viaţă	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4 şi în raport de coordonare prin juxtapunere cu propoziţia 6. (Care piese...?).
6. vorbeau parcă	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4 şi în raport de coordonare prin juxtapunere cu propoziţia 6. (Care piese...?).

Schema frazei:

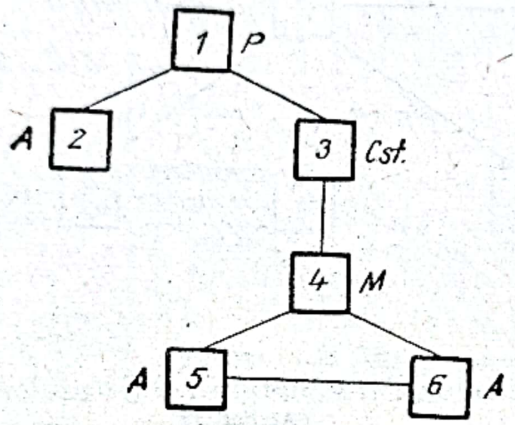

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

Ştia atît de bine istoria tractoarelor, a batozelor, a tuturor maşinilor şi a tuturor maşiniştilor = propoziţie principală.

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
2. ştia	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; imperfect; persoana a III-a; singular.
3. atît de bine	complement circumstanţial de mod	adverb de mod; superlativ absolut. *Observaţie:* *atît de* are sensul lui *foarte*. (atît de bine = foarte bine). (Cum ştia?).
4. istoria	complement direct	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ. (Ce (pe cine) ştie?).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
5. tractoarelor	atribut substantival genitival	substantiv comun; neutru; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *lor*; Genitiv. (A cui istorie?).
6. a batozelor	atribut substantival genitival	substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *lor*; Genitiv; precedat de articolul posesiv (genitival) *a*. (A cui istorie?).
7. a mașinilor	atribut substantival genitival	substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *lor*; Genitiv; precedat de articolul posesiv (genitival) *a*. (A cui istorie?).
și	—	conjuncție coordonatoare copulativă, simplă.
8. tuturor	atribut adjectival	adjectiv nehotărît; feminin; plural; Genitiv; (Cîte mașini?).
9. a mașiniștilor	atribut substantival genitival	substantiv comun; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *lor*; Genitiv; precedat de articolul posesiv genitival *a*. (A cui istorie?).
10. tuturor	atribut adjectival	adjectiv nehotărît; masculin; plural; Genitiv. (Cîți mașiniști?).

Schema propoziției:

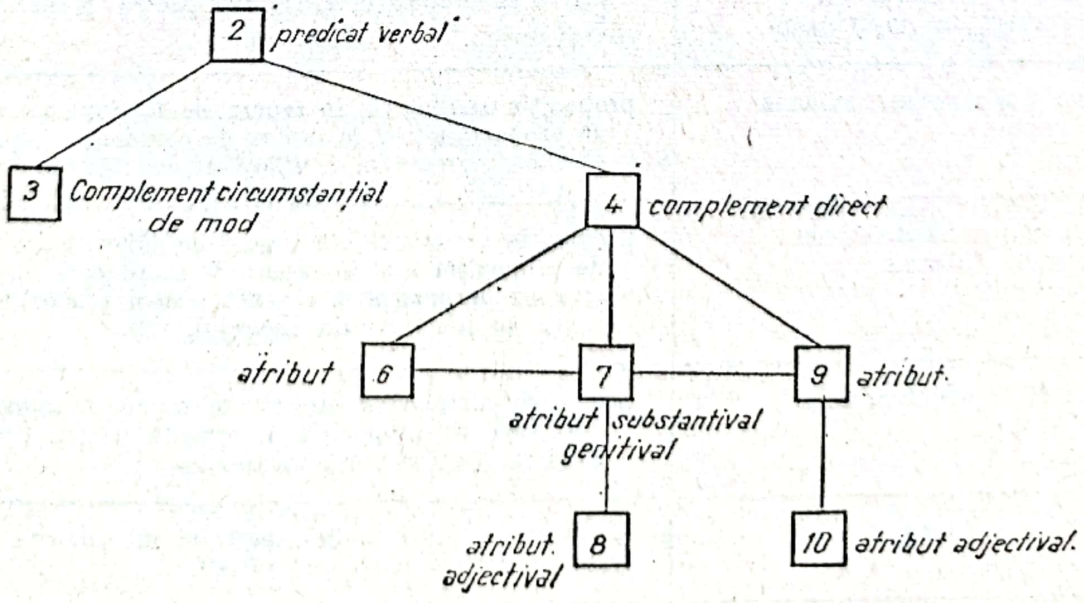

Observații:

— *a avut pe seamă* (a îngrijit, a răspuns) = locuțiune verbală; tranzitivă; diateza activă; formată din:
— *a avut* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a II-a; indicativ; perfect compus; persoana a III-a; singular.
— *pe* = prepoziție simplă.
— *seamă* = substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ.
— *prindeau viață* = locuțiune verbală intranzitivă; diateza activă; formată din:
— *prindeau* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; imperfect; persoana a III-a; plural.
— *viață* = substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ.

12) / În zorii zilei de 26 august în Capitală (P.) *nu se* mai *găseau* nemți[1] / și frontul *se stabili* către centura nordică a orașului, spre aeroporturile din împrejurimi[2] / unde (Atributivă) mai *staționau* avioane germane[3] / și (Atributivă) rămășițele unei garnizoane *căutau*[4] / să (Compl. directă) *facă legătura* cu trupele[5] / ce (A.) *soseau* dinspre front.[6] /

(E. Barbu — *Șoseaua Nordului*, București, septembrie, 1960).

a. Analiza frazei

1. În zorii zilei de 26 august în Capitală nu se mai găseau nemți	propoziție principală, în raport de coordonare cu propoziția 2.
2. și frontul se stabili către centura nordică a orașului spre aeroportul din împrejurimi	propoziție principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziția 1, regentă pentru propozițiile 3 și 4.
3. unde mai staționau avioane germane	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 2 și în raport de coordonare copulativă cu propoziția 4. (Care aeroporturi?).
4. și (unde) rămășițele unei garnizoane căutau	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 2 și în raport de coordonare copulativă cu propoziția 3, regentă pentru propoziția 5. (Care aeroporturi din împrejurimi?).
5. să facă legătura cu trupele	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 4, regentă pentru propoziția 6. (Ce (pe cine) căutau?).
6. ce soseau dinspre front	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 5. (Care trupe?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

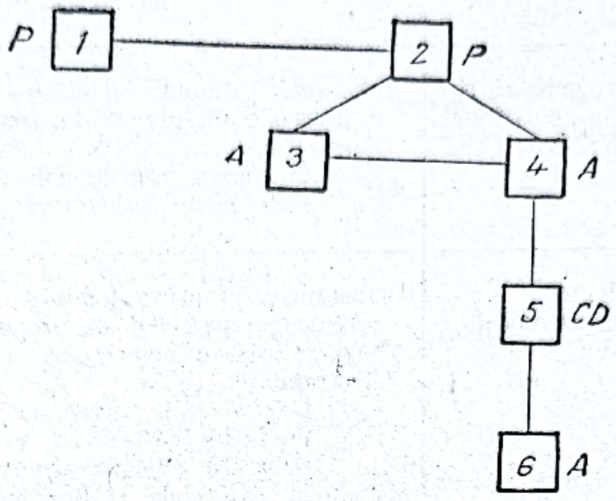

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

În zorii zilei de 26 august în Capitală nu se mai găseau nemți = propoziție principală;

— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. nemți	subiect	substantiv comun; masculin; plural; nearticulat; Nominativ. (Cine nu se găseau?).
2. nu se găseau	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza reflexivă; conjugarea a IV-a; indicativ imperfect; persoana a III-a plural.
3. mai	complement circumstanțial de mod	adverb de mod. *Observație:* adverbul *mai*, în cazul nostru, are sensul lui *de loc*.
4. în zorii	complement circumstanțial de timp	substantiv comun; defectiv de singular; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *i*; Acuzativ; precedat de prepoziția simplă *în*. (Cînd nu se găseau?).
5. zilei	atribut substantival genitival	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *i*; Genitiv. (Ai cui zori?).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
6. de 26 august	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun; feminin; singular; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *de*. (Care zi?). *Observaţie:* 26 august este numele unei zile, deci cifra 26 face parte integrantă din nume.
7. în Capitală	complement circumstanţial de loc	substantiv propriu; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *în*. (Unde nu se găseau nemţi?). *Observaţie:* *Capitală*, în exemplul nostru, ţinînd locul cuvîntului *Bucureşti*, este un substantiv propriu. În celelalte situaţii (S-au ţinut adunări în capitalele ţărilor europene), *capitală* este un substantiv comun.

Schema propoziţiei:

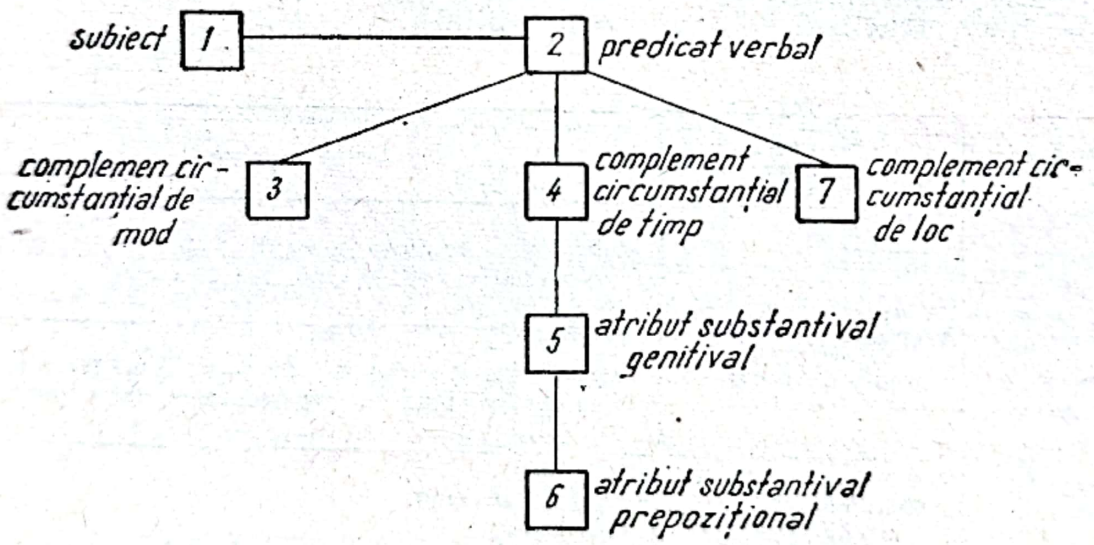

Observaţii:

— *se stabili* = verb la diateza reflexivă (după formă), cu sens pasiv; pentru că frontul este stabilit de conducătorii de armate. În loc de *frontul se stabili*, am putea scrie *frontul fu stabilit de strategi*.
— *să facă legătura* = locuţiune verbală; intranzitivă; diateza activă; formată din:
— *să facă* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; conjunctiv; prezent; persoana a III-a plural;
— *legătura* = substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

P. Compl. directă
13) / Mai *ţin* apoi *minte*[1] / că i-*am dat* în ziua aceea o bucată de plăcintă,[2] /
Compl. directă Cauzală Compl. directă Compl. directă
că l-*am bătut*,[3] / fiindcă *nu voia*[4] / să-mi *lase* cimpoiul,[5] / şi că *era băiat* bun,[6] /
Cauzală Concesivă
căci nu s-*a supărat*,[7] / deşi *era mai mare* decît mine.[8] /

(I. S l a v i c i — *Budulea Taichii*,
Bucureşti, iunie 1960)

a. Analiza frazei

1. Mai ţin apoi minte	propoziţie principală regentă pentru propoziţiile 2, 3 şi 6.
2. că i-am dat în ziua aceea o bucată de plăcintă	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare cu propoziţiile 3 şi 6. (Ce ţin minte?).
3. că l-am bătut	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare cu propoziţiile 2 şi 6, regentă pentru propoziţia 4. (Ce mai ţin minte?).
4. fiindcă nu voia	propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 3, regentă pentru propoziţia 5. (Din ce cauză l-am bătut?).
5. să-mi lase cimpoiul	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4. (Ce nu voia...?).
6. şi că era băiat bun	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi în raport de coordonare faţă de propoziţiile 2 şi 3. (Şi ce mai ţin minte?).
7. căci nu s-a supărat	propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 6, regentă pentru propoziţia 8. (Din ce cauză era băiat bun?)
8. deşi era mai mare decît mine	propoziţie circumstanţială concesivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 7. (În ciuda cărui fapt nu s-a supărat?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

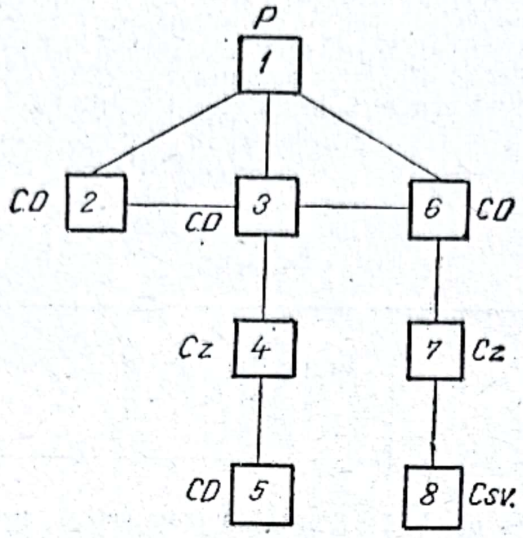

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

că i-am dat în ziua aceea o bucată de plăcintă=propoziție completivă directă;

— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. că	—	conjuncție subordonatoare, simplă
2. am dat	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ; perfectul compus; persoana I singular. (Ce am făcut?).
3. i	complement indirect	pronume personal persoana a III-a; forma neaccentuată; masculin; singular; Dativ. (Cui i-am dat plăcintă?).
4. în ziua	complement circumstanțial de timp	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*; Acuzativ; precedat de prepoziția simplă *în*. (Cînd i-am dat plăcintă?).
5. aceea	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ de depărtare; feminin; singular; Acuzativ. (Care zi?).
6. o bucată	complement direct	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul nehotărît și proclitic *o*; Acuzativ (Ce i-am dat?).
7. de plăcintă	atribut substantival prepozițional	substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziția simplă *de*. (Ce fel de bucată?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema propoziției:

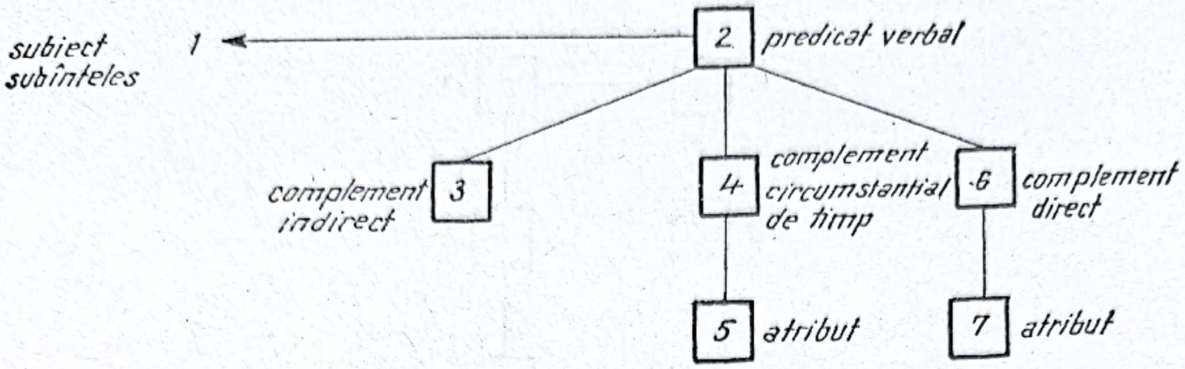

P. Atributivă
14) / Vestea *se împrăștiase*[1] / că domnul *se împăcase* cu boierii[2] / și boierii *se*
P. Atributivă Atributivă
bucurau de o schimbare[3] / ce le *da nădejde*[4] / că *vor putea* ocupa iarăși pos-
Finală
turi[5] / ca să *adune* avuții din sudoarea țăranului.[6] /

(Costache Negruzzi — *Alexandru Lăpușneanu*, București, septembrie, 1958)

a. Analiza frazei

1. Vestea se împrăștiase	propoziție principală și regentă pentru propoziția 2.
2. că domnul se împăcase cu boierii	propoziție atributivă în raport de subordonare față de propoziția 1; (Care veste?).
3. și boierii se bucurau de o schimbare	propoziție principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziția 1; regentă pentru propoziția 4.
4. ce le da nădejde	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 3; regentă pentru propoziția 5. (Ce fel de schimbare?).
5. că vor putea ocupa iarăși posturi	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 4; regentă pentru propoziția 6. (Ce fel de nădejde le da?).
6. ca să adune avuții din sudoarea țăranului	propoziție circumstanțială de scop (finală), în raport de subordonare față de propoziția 5. (În ce scop vor putea ocupa posturi?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

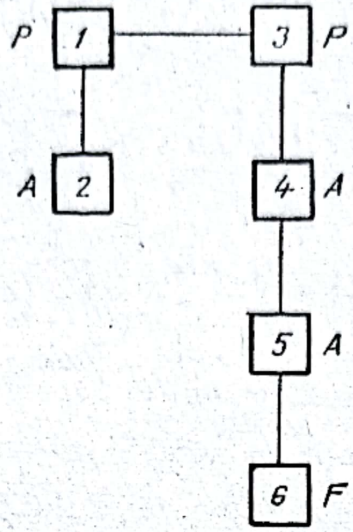

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

că vor putea ocupa iarăși posturi = propoziție atributivă enunțiativă propriu-zisă, afirmativă, dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. că	—	conjuncție subordonatoare, simplă.
2. vor putea	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a II-a; indicativ; viitor; persoana a III-a; plural.
3. ocupa	complement direct	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; infinitiv prezent. (Ce vor putea?).
4. iarăși	complement circumstanțial de timp	adverb de timp *Observație:* *iarăși* are sensul lui *din nou* (Cînd vor putea ocupa posturi?).
5. posturi	complement direct	substantiv comun; neutru; plural; nearticulat; Acuzativ. (Ce (pe cine) vor putea ocupa?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema propoziției:

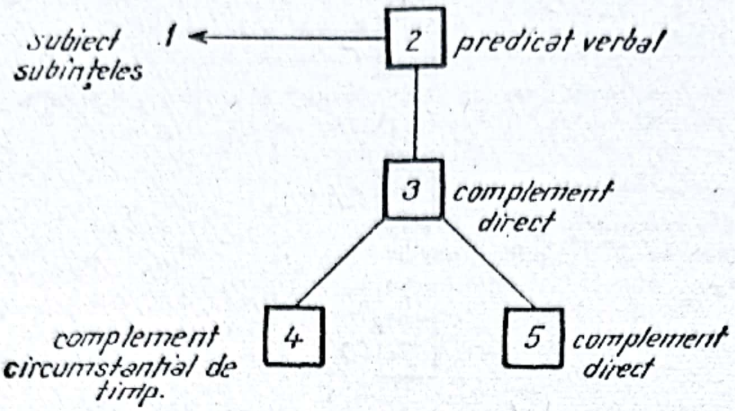

Observații:

— *ce* = are rol de conjuncție subordonatoare, dar, pentru că este și pronume relativ are și funcțiune sintactică proprie. În cazul de față *ce* este subiect al propoziției 4.
— *ce* (schimbarea) = subiect exprimat prin pronume relativ feminin; singular; Nominativ.
— *da nădejde* = locuțiune verbală, intranzitivă, diateza activă formată din:
  — *da* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ prezent; persoana a III-a singular.
  — *nădejde* = substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ.

15) / Drumul *se dă* după îndoiturile Oltului, schimbînd priveliștea într-o panoramă,[1] / **așa că** nici *nu bagi de seamă*[2] / **cum** *trec* cele cinci ore[3] / **pe care** le *faci* cu trăsura de la Rîmnic pînă la granița.[4] /

P. — Consecutivă — Compl. directă — Atributivă

(Alexandru Vlahuță — *România pitorească*, Constanța, iunie, 1968)

a. Analiza frazei

1. Drumul se dă după îndoiturile Oltului, schimbînd priveliștea într-o panoramă	propoziție principală regentă pentru propoziția 2.
2. așa că nici nu bagi de seamă	propoziție consecutivă, în raport de subordonare față de propoziția 1; regentă pentru propoziția 3. (Care este consecința faptului că drumul se dă după îndoiturile Oltului?).
3. cum trec cele cinci ore	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 2; regentă pentru propoziția 4. (Ce (pe cine) nu bagi în seamă?).
4. pe care le faci cu trăsura de la Rîmnic pînă la granița	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 3. (Care ore?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

Drumul se dă după îndoiturile Oltului, schimbînd privelișteа într-o panoramă = propoziție principală;

— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. drumul	subiect	substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Nominativ. (Cine se dă?).
2. se dă	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza reflexivă; conjugarea I; indicativ; prezent; persoana a III-a; singular (Ce face drumul?).
3. după îndoiturile	complement circumstanțial de loc	substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *le*; Acuzativ precedat de prepoziția simplă *după*. (Pe unde se dă drumul?).
4. Oltului	atribut substantival genitival	substantiv propriu; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *lui*; Genitiv. (Ale cui îndoituri?).
5. schimbînd	complement circumstanțial consecutiv	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; gerunziu. (Care este urmarea faptului că drumul se dă după îndoiturile Oltului?).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
6. priveliş-tea	complement direct	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*: Acuzativ. (Pe cine schimbînd?).
7. într-o panoramă	complement indirect	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul nehotărît şi proclitic *o*; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *într(u)*. (În ce schimbînd priveliştea?).

Schema propoziţiei:

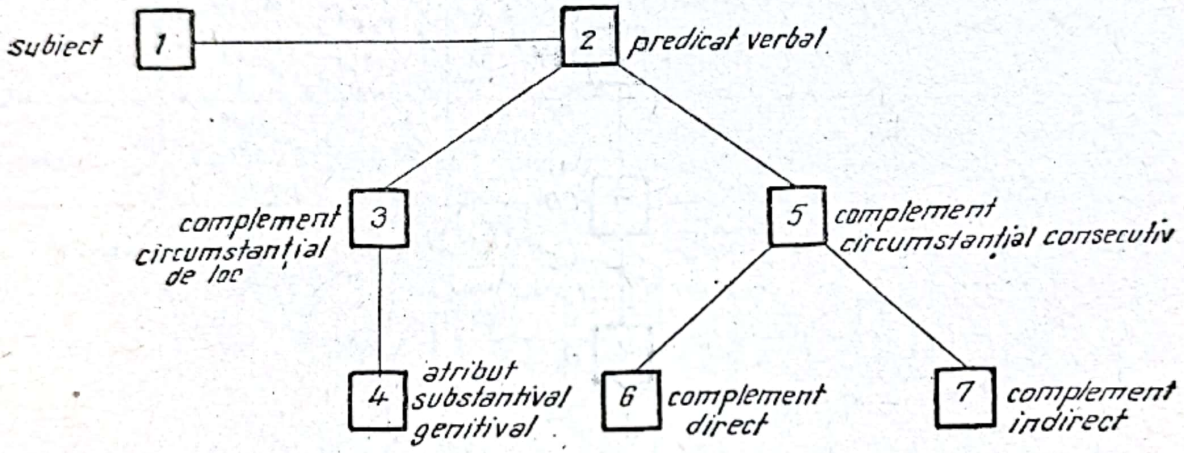

Observaţii:

— *nu bagi de seamă* = locuţiune verbală, tranzitivă; diateza activă.
— Întrucît *care* este pronume relativ, el va avea şi funcţiune sintactică proprie. În cazul nostru va fi complement direct (pe care (ore) le faci cu trăsura...).

P. Condiţională
16) / Cunoştinţele noastre despre aceşti munţi *n-ar fi întregi*[1] / dacă *n-am*
Compl. directă Atributivă
spune[2] / cît de *puternic e* mirosul fînului[3] / care *pluteşte* în jurul lor toată vara[4] /.

(G e o B o g z a — *Sate şi oraşe*,
Constanţa, august, 1966, cursurile serale)

a. Analiza frazei

1. Cunoştinţele noastre despr aceşti munţi n-ar fi întreg	propoziţie principală regentă pentru propoziţia 2.
2. dacă n-am spune	propoziţie condiţională, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1; regentă pentru propoziţia 3. (Cu ce condiţie cunoştinţele noastre n-ar fi întregi?).

Scanned with OKEN Scanner

3. cît de puternic e mirosul finului	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 2; regentă pentru propoziția 4. (Ce n-am spune?).
4. care plutește în jurul lor toată vara	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 3. (Care mirce?).

Schema frazei:

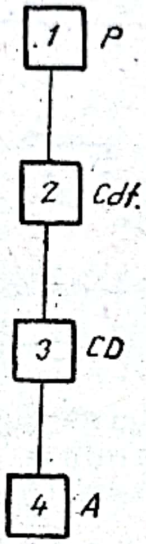

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

Cunoștințele noastre despre acești munți n-ar fi întregi = propoziție principală, enunțiativă propriu-zisă, afirmativă, dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. cunoștințele	subiect	substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *le*; Nominativ. (Cine n-ar fi întregi?).
2. n-ar fi întregi	predicat nominal	format din: — *n-ar fi* = verb copulativ, intranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; condițional-optativ; prezent; persoana a III-a; plural. — *întregi* = nume predicativ exprimat prin adjectiv variabil; 2 terminații; feminin; plural; Nominativ. (Cum n-ar fi cunoștințele?).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
3. noastre	atribut adjectival	adjectiv posesiv; mai multe obiecte posedate, mai mulţi posesori; feminin; plural; Nominativ. (Ale cui cunoştinţe?). *Observaţie:* Adjectivele posesive se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat.
4. despre munţi	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun; masculin; plural; nearticulat; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *despre*. (Ce fel de cunoştinţe?). *Observaţie:* Pentru că determină substantivul *cunoştinţele* este atribut, de aceea, ar fi greşit să punem întrebarea *despre cine*, „care ne vine pe limbă" şi care ne-ar duce la soluţia greşită: complement indirect.
5. aceşti	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ; de apropiere; masculin; plural; Acuzativ. (Care munţi?).

Schema propoziţiei:

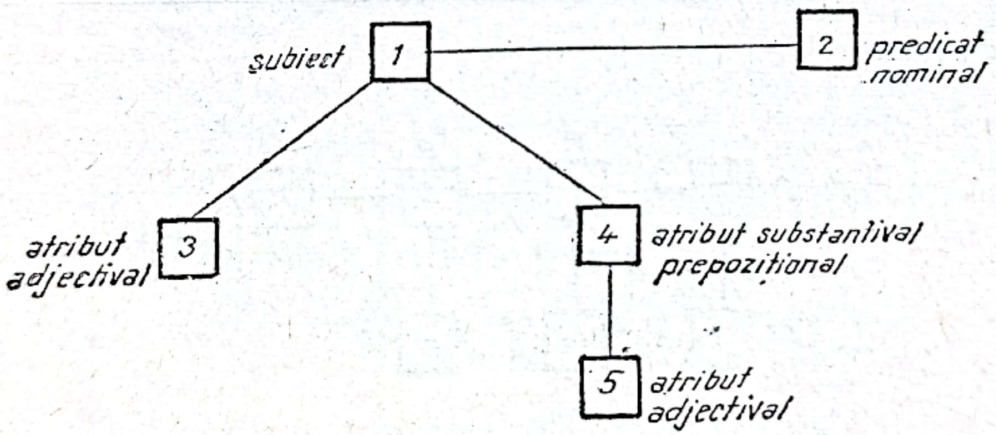

Observaţie:

— *care* = pronume relativ cu două funcţiuni:
a) conjuncţie subordonatoare
b) subiect — pentru că este pronume şi are funcţiune sintactică proprie. (*care* (mirosul) pluteşte în jurul lor toată vara).

17) / De la o vreme (P.) mama crezînd,[1] / că-*s* (Compl. directă) prin livadă, undeva[2] / *iese* (P.) afară[1] / şi *începe* (P.) a striga[3] / de *da* (Consecutivă) *duhul dintr-însa*,[4] / dar (P.) văzînd[5] / că *nu dau răspuns* (Compl. directă) de nicăieri[6] / *lasă* (P.) toate la pămînt[5] / şi *se ia* (P.) după mine la baltă.[7] /

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*, Constanţa, septembrie, 1965)

a. Analiza frazei

1. De la o vreme mama crezînd... iese afară	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 3, 5, 7, regentă pentru propoziția 2.
2. că-s prin livadă, undeva	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 1. (Crezînd ce?).
3. și începe a striga	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1, 5, 7, regentă pentru propoziția 4.
4. de da duhul dintr-însa	propoziție circumstanțială consecutivă, în raport de subordonare față de propoziția 3. (Care este urmarea faptului că începe a striga?).
5. dar văzînd... lasă toate la pămînt	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1, 3, 7, regentă pentru propoziția 6.
6. că nu dau răspuns de nicăieri	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 5. (Văzînd ce?).
7. și se ia după mine la baltă	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1, 3, 5.

Schema frazei

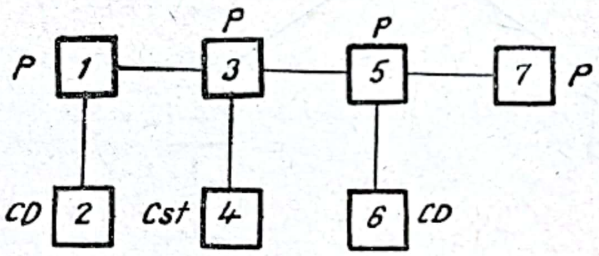

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**

De la o vreme mama crezînd că-s prin livadă, undeva, iese afară și începe a striga de da duhul dintr-însa.

Textul este format din următoarele patru propoziții:

A) *De la o vreme mama crezînd... iese afară* = propoziție principală;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

B) *că-s prin livadă, undeva* = propoziție competivă directă;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Scanned with OKEN Scanner

C) *şi începe a striga* = propoziţie principală;
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.
D) *de da duhul dintr-însa* = propoziţie circumstanţială consecutivă;
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
A) 1. mama	subiect	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Nominativ (Cine iese afară?).
2. iese	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ prezent; persoana a III-a; singular. (Ce face mama?).
3. de la o vreme	complement circumstanţial de timp	locuţiune adverbială de timp. (Cînd iese afară?)
4. crezînd	complement circumstanţial de cauză	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; gerunziu. (Din ce cauză iese afară?).
5. afară	complement circumstanţial de loc	adverb de loc. (Unde iese mama?).
B) 1. că	—	conjuncţie subordonatoare; simplă.
2. -s	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; prezent; persoana I; singular. *Observaţie*: aici, verbul *a fi*, arătînd existenţa, formează singur predicatul, nu este verb copulativ.
3. prin livadă	complement circumstanţial de loc	substantiv comun; feminin; singular nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *prin*. (Unde sînt?).
4. undeva	complement circmstanţial de loc	adverb de loc. (Unde sînt?).

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
C) 1. şi	—	conjuncţie coordonatoare, copulativă simplă.
2. începe	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ prezent; persoana a III-a; singular.
3. a striga	complement direct	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; infinitiv; prezent. (Ce începe?).
D) 1. de	—	conjuncţie subordonatoare, simplă.
2. da duhul dintr-însa. (expira, murea)	predicat verbal	locuţiune verbală; intranzitivă; diateza activă; formată din: — *da* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ imperfect; persoana a III-a; singular. — *duhul* — substantiv comun; neutru singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *l*; Acuzativ. — *dintr-însa* = pronume personal; persoana a III-a; feminin; singular; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *dintr-*

Schemele propoziţiilor:

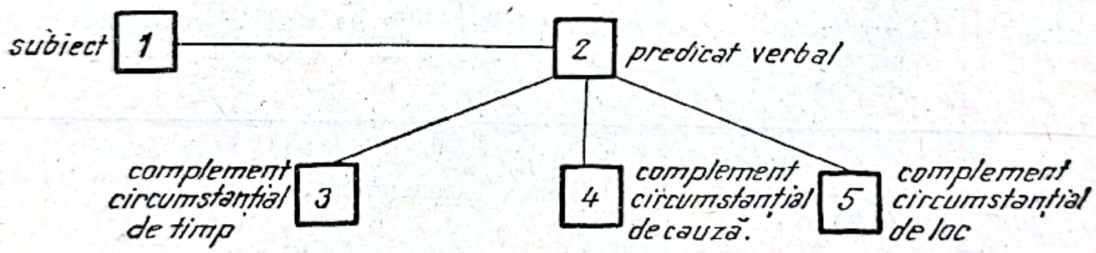

A)

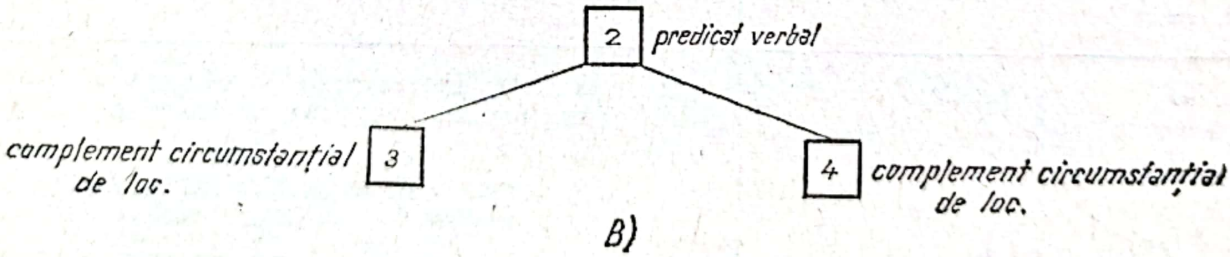

B)

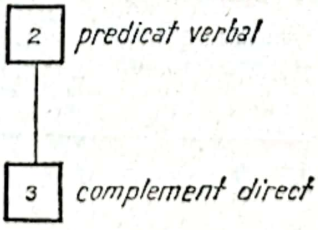

C)

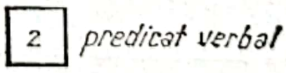

D)

Observaţie:

— (nu) *dau răspuns* = locuţiune verbală intranzitivă; diateza activă; formată din:
a) *dau* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ prezent; persoana I; singular.
b) *răspuns* = substantiv comun; neutru; singular; nearticulat; Acuzativ.

18) / Cucoanele *arată* biletele dumnealor, explicînd d-lui conductor,[1]/ de ce
P. Compl. directă
nu poate şi Goe[2]/ să *facă* acelaşi lucru;[3]/ fiindcă biletul *era* în pamblica pălă-
Compl. directă Cauzală
riei[4]/ şi,[5]/ dacă *a zburat* pălăria,[6]/ *fireşte*[5]/ c-*a zburat* cu pamblică şi cu bilet
Condiţională Cauzală Subiectivă
cu tot[7]/.

(I. L. Caragiale — *D-l Goe...* Galaţi, iunie 1967).

a. **Analiza frazei**

1. Cucoanele arată biletele dumnealor, explicînd d-lui conductor	propoziţie principală, regentă pentru propoziţia 2.
2. de ce nu poate şi Goe	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1; regentă pentru propoziţia 3. (Explicînd ce?).
3. să facă acelaşi lucru	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 2; regentă pentru propoziţiile 4 şi 5. (Ce nu poate şi Goe?).
4. fiindcă biletul era în pamblica pălăriei	propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 3 şi în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 5. (Din ce cauză nu poate Goe să facă acelaşi lucru?).
5. şi fireşte	propoziţie circumstanţială de cauză (cauzală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 3 şi în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 4, regentă pentru propoziţia 7. (Şi mai din ce cauză nu poate Goe?).
6. dacă a zburat pălăria	propoziţie circumstanţială condiţională, în raport de subordonare faţă de propoziţia 7. (Cu ce condiţie este firesc că a zburat cu pamblică şi cu bilet cu tot?).
7. C-a zburat cu pamblică şi cu bilet cu tot	propoziţie subiectivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 5; regentă pentru propoziţia 6. (Cine este firesc?).

Observaţie:

— *fireşte* = adverb predicativ care cere totdeauna o *subiectivă*.

Schema frazei:

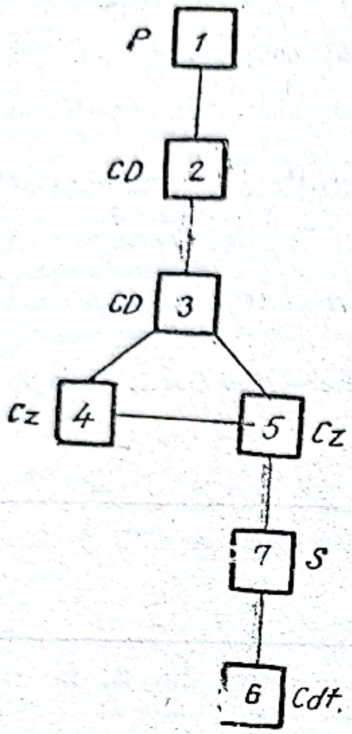

(varianta a II-a)

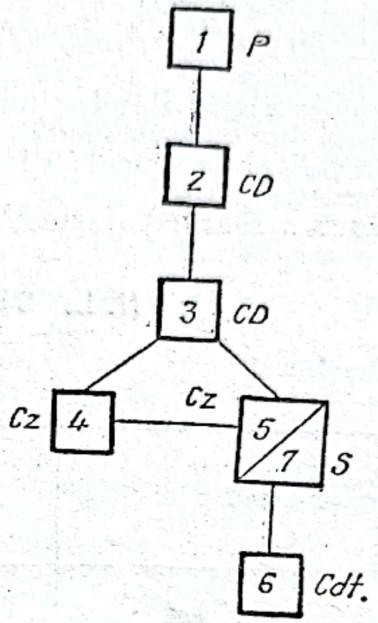

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:
fiindcă biletul era în pamblica pălăriei = propoziţie cauzală;
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
fiindcă	—	conjuncţie subordonatoare, simplă.
1. biletul	subiect	substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *l*; Nominativ. (Cine era în pamblică?).
2. era	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; imperfect; persoana a III-a; singular.
3. în pamblica	complement circumstanţial de loc	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *în*. (Unde era biletul?).
4. pălăriei	atribut substantival genitival	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*; Genitiv. (A cui pamblică?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema propoziției:

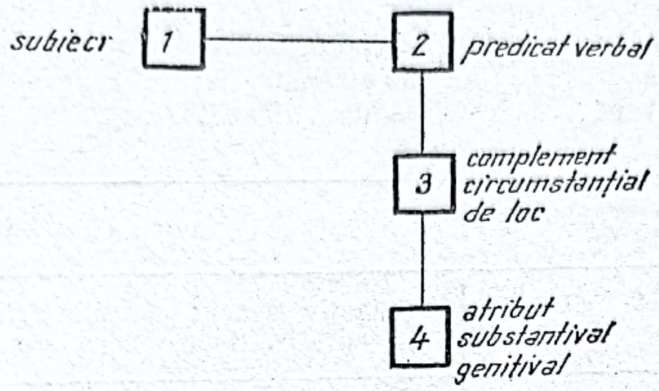

19) / Mărinimosul domn... *smulge* o secure ostășească de la un soldat,[1]/ *se aruncă* în coloana vrăjmașă[2]/ ce-*l amenință* mai de aproape,[3]/ *doboară* pe toți[4]/ ce *se încearcă* a-i sta împotrivă.[5]/

(N. Bălcescu — *Istoria românilor supt Mihai-voievod Viteazul*, București, septembrie 1968, cursuri fără frecvență).

a. Analiza frazei

1. Mărinimosul domn smulge o secure ostășească de la un soldat	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 2 și 4.
2. se aruncă în coloana vrăjmașă	propoziție principală, în raport de coordonare cu propoziția 1 și 4 regentă; pentru propoziția 3.
3. ce-l amenința mai de aproape	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 2. (Care coloană?).
4. doboară pe toți	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1 și 2; regentă pentru propoziția 5.
5. ce se încearcă a-i sta împotrivă	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 4. (Care toți?).

Schema frazei:

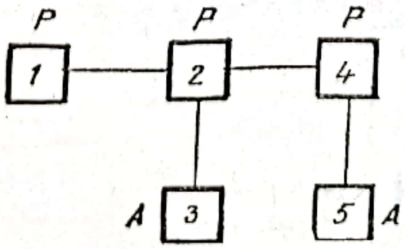

b. Analiza sintactică și morfologică a propoziției subliniate:

Mărinimosul domn... smulge o secure oștășească de la un soldat = propoziție principală;

— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. domn	subiect	substantiv comun; masculin; singular; nearticulat; Nominativ. (Cine smulge securea?).
2. smulge	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; prezent (istoric); persoana a III-a; singular. (Ce face domnul?).
3. mărinimosul	atribut adjectival	adjectiv variabil; 2 terminații; gradul pozitiv; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Nominativ. (Ce fel de domn?).
4. o secure	complement direct	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul nehotărît și proclitic *o*; Acuzativ. (Ce (pe cine) smulge?).
5. oștășească	atribut adjectival	adjectiv variabil; 2 terminații; gradul pozitiv; feminin; singular; Acuzativ. (Ce fel de secure?).
6. de la un soldat	complement indirect	substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul nehotărît și proclitic *un*; Acuzativ precedat de prepoziția compusă *de la*. (De la cine smulge securea?).

Schema propoziției:

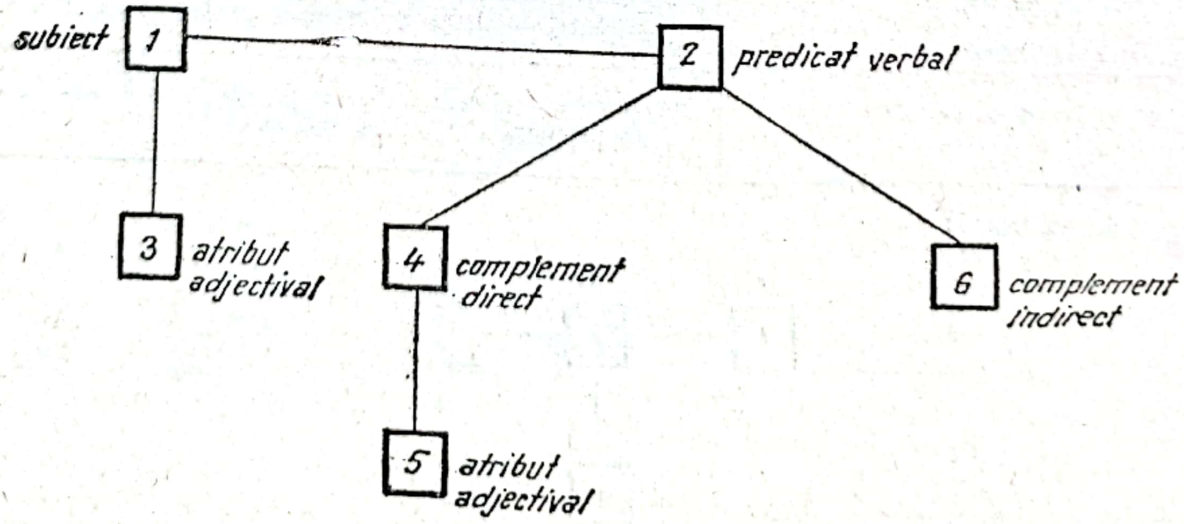

P. Temporală Temporală
20) / Dintr-o dată,[1]/ cînd *nu se aşteptau*,[2]/ cînd *stăteau cu urechile aţintite* la
P.
bătaia răsunătoare a cîinilor,[3]/ scurt, din tufe dese, cu foşnet iute, *răsări* o căprioară, pe picioarele subţiri şi sprintene.[1]/

(M. Sadoveanu — *În Pădurea Petrişorului* Tg. Mureş, iunie, 1967).

a. Analiza frazei

1. Dintr-o dată, scurt, din tufe dese, cu foşnet iute, răsări o căprioară, pe picioarele subţiri şi sprintene.	propoziţie principală, regentă pentru propoziţiile 2 şi 3.
2. cînd nu se aşteptau	propoziţie circumstanţială de timp, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare prin juxtapunere cu propoziţia 3. (Cînd răsări o căprioară?).
3. cînd stăteau cu urechile aţintite la bătaia răsunătoare a cîinilor	propoziţie circumstanţială de timp, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare prin juxtapunere cu propoziţia 2. (Şi mai cînd răsări o căprioară?).

Schema frazei:

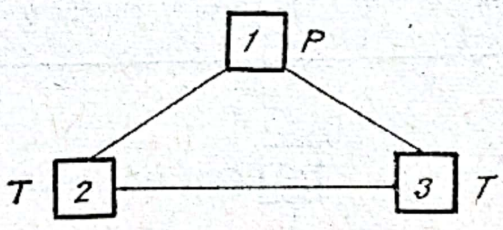

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

cînd stăteau cu urechile aţintite la bătaia răsunătoare a cîinilor = propoziţie temporală.

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
cînd	—	adverb relativ cu valoare de conjuncţie.
2. stăteau	predicat verbal	verb; intranzitiv; d. activă; conjugarea I; indicativ; imperfect; persoana a III-a; plural.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
3. cu urechile	complement indirect	substantiv comun; feminin; plural; art. hot. *le*; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *cu*.
4. aţintite	atribut adjectival	verb; tranzitiv; d. activă; conjugarea a IV-a; participiu.
5. la bătaia	complement indirect	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ. (La ce stătea cu urechile aţintite?). *Observaţie*: Are şi nuanţă de complement circumstanţial de loc (Încotro stăteau aţintite urechile?), însă nuanţa de complement indirect este mai puternică.
6. răsunătoare	atribut adjectival	adjectiv variabil; 2 terminaţii; feminin; singular; Acuzativ. pozitiv. (Ce fel de bătaie?).
7. a cîinilor	atribut substantival genitival	substantiv comun; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lor*; Genitiv precedat de articolul posesiv (genitival) *a*. (A cui bătaie?).

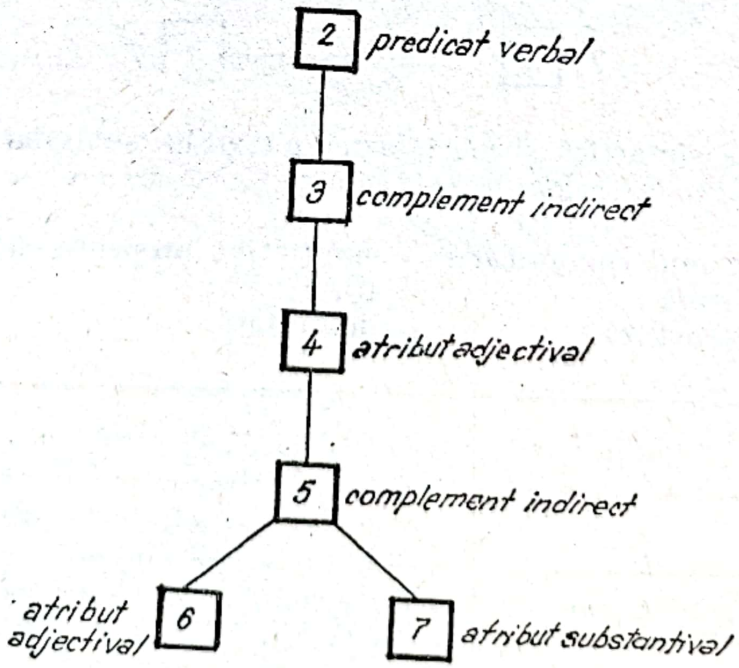

P. Compl. directă Atributivă
21) / *Simţea*[1]/ că prietenia aceea aproape omenească,[2]/ ce *a avut*-o faţă de
Compl. directă Atributivă
cal,[3]/ *a fost* numai pentru ajutorul[2]/ ce i l-*a dat* pentru copiii săi.[4]/

(I. Agîrbiceanu — *Fefeleaga*, Tg. Mureş, septembrie, 1967).

a. Analiza frazei

1. Simţea	principală, regentă pentru propoziţia 2.
2. Că prietenia aceea aproape omenească a fost numai pentru ajutorul	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1, regentă pentru propoziţiile 3 şi 4. (Ce simţea ea?).
3. Ce a avut-o faţă de cal	atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 2. (Care prietenie?).
4. Ce i l-a dat pentru copiii săi	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 2. (Care ajutor?).

Schema frazei:

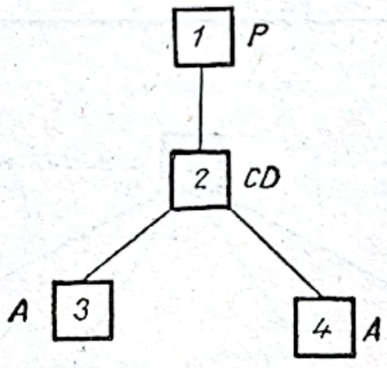

b. **Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:**

ce i l-a dat pentru copiii săi = atributivă;
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
2. a dat	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ; perfectul compus; persoana a III-a; singular. (Ce a făcut?).

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
3. ce	complement direct	pronume relativ; masculin; singular; Acuzativ. (Ce?). *Observație:* *Ce*, introducînd o subordonată, are și rol de conjuncție. (Ce (pe cine) a dat?).
4. i	complement indirect	pronume personal; persoana a III-a; forma neaccentuată; feminin; singular; Dativ. (Cui a dat ajutorul?).
5. l	complement direct	pronume personal; persoana a III-a; forma neaccentuată; neutru; singular; Acuzativ. (Pe cine a dat?).
6. pentru copiii	complement indirect	substantiv comun; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *i*; Acuzativ; precedat de prepoziția simplă *pentru*. (Pentru cine a dat ajutorul?).
7. săi	atribut adjectival	adjectiv posesiv; un posesor și mai multe obiecte posedate; masculin; plural; Acuzativ. (Ai cui copii?).

Schema propoziției:

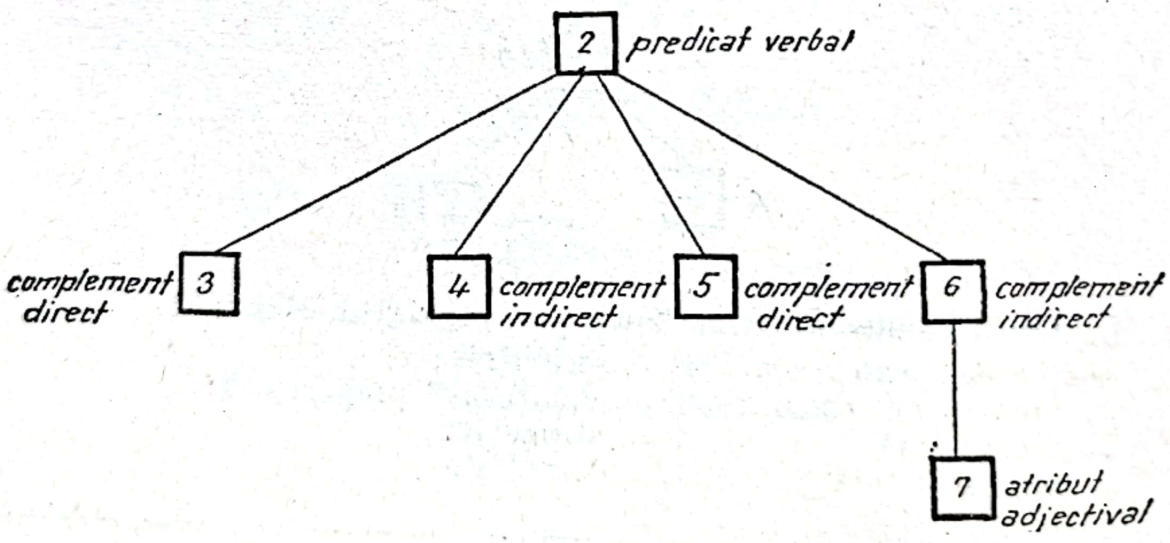

22) / Copilul *încalecă* (P.) pe bățul său[1]/ ... și-l *strunește* (P.) cu tot dinadinsul,[2]/ și *răcnește* (P.) la el din toată inima,[3]/ de-ți *ia auzul*, (Consecutivă)[4]/ și[5]/ de *cade* (P. Condițională) jos[6]/ *crede*[5]/ că l-*a trîntit* (Compl. directă) calul.[7]/

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*)

a. Analiza frazei

1. Copilul încalecă pe bățul său	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 2, 3, 5.
2. și-l strunește cu tot dinadinsul	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1, 3, 5.
3. și răcnește la el din toată inima	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1, 2, 5, regentă pentru propoziția 4.
4. de-ți ia auzul	propoziție consecutivă, în raport de subordonare față de propoziția 3. (Care este urmarea faptului că răcnește la el?).
5. și crede	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1, 2, 3, regentă pentru propoziția 7.
6. de cade jos (dacă)	propoziție condițională, în raport de subordonare față de propoziția 7. (Cu ce condiție crede că l-a trîntit calul?).
7. că l-a trîntit calul	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 5, regentă pentru propoziția 6. (Ce crede?).

Schema frazei

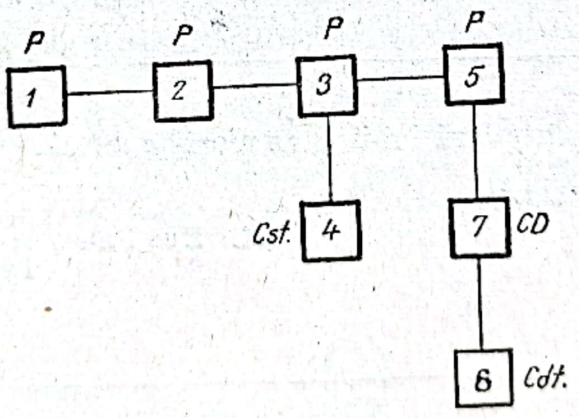

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:
Și de cade jos crede că l-a trîntit calul.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
și	—	conjuncție simplă, coordonatoare copulativă.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
de	—	conjuncție simplă, subordonatoare.
cade	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza activă; conjugarea a II-a; indicativ prezent; persoana a III-a; singular. (Ce face?).
jos	complement circumstanțial de loc	adverb de loc. (Unde cade?).
crede	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ prezent; persoana a III-a; singular. (Ce face?).
că	—	conjuncție simplă, subordonatoare.
l	complement direct	pronume personal; persoana a III-a; forma neaccentuată; masculin; singular; Acuzativ. (Pe cine a trîntit calul?).
a trîntit	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; perfect compus; persoana a III-a; singular. (Ce a făcut calul?).
calul	subiect	substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Nominativ. (Cine l-a trîntit?).

23) / *N-avem* oști,[1]/ dară iubirea de moșie *e un zid*[2]/ care *nu se-nfiorează* de-a ta faimă, Baiazid.[3]/

P. P. Atributivă

(M. Eminescu — *Scrisoarea a III-a*; Tg. Mureș, iunie 1968)

a. Analiza frazei

1. N-avem oști	propoziție principală, în raport de coordonare adversativă (dar) cu propoziția 2.
2. dară iubirea de moșie e un zid	propoziție principală în raport de coordonare adversativă (dar) cu propoziția 1, regentă pentru propoziția 3.
3. care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 2. (Ce fel de iubire?).

Schema frazei:

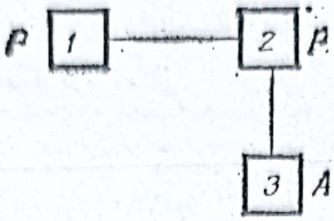

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid! = propoziţie atributivă;

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
1. care (iubirea)	subiect	pronume relativ; feminin; singular; Nominativ. (Cine nu se-nfiorează?). *Observaţie*: *Care*, introducînd o subordonată, are şi rol de conjuncţie.
2. nu se-n-fiorează	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza reflexivă; conjugarea I; indicativ prezent; persoana a III-a; singular. (Ce face iubirea?).
3. de faimă	complement indirect	substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *de*.
4. a ta	atribut adjectival	adjectiv posesiv; un posesor şi un obiect posedat; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ. (Care faimă?).
5. Baiazid	—	substantiv propriu; masculin; singular; Vocativ.

Schema propoziţiei:

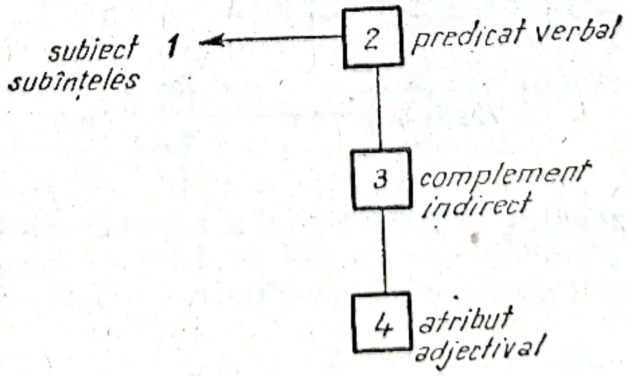

24) / *S-aude*[1] / că boierii noștri și șleahticii *s-au înțeles* cu beiul; [2] / și această înțelegere *este*[3] / ca șleahticii *să asculte*,[4] / iar păginii *să pornească*.[5] /

(M. Sadoveanu — Iași, iunie, 1968).

a. **Analiza frazei**

1. S-aude	propoziție principală, regentă pentru propozițiile 2 și 3.
2. că boierii noștri și șleahticii s-au înțeles cu beiul	propoziție subiectivă, în raport de subordonare față de propoziția 1 și de coordonare cu propoziția 3. (Cine se aude?). *Observație*: Subiectiva este cerută de verbul cu sens impersonal *s-aude*.
3. și această înțelegere este	propoziție subiectivă, în raport de coordonare cu propoziția 2.
4. ca șleahticii să asculte	propoziție predicativă, în raport de subordonare față de propoziția 3 și de coordonare adversativă cu propoziția 5. *Observație*: Predicativa este cerută de predicatul din regentă exprimat prin verbul copulativ *este*.
5. iar păginii să pornească	propoziție predicativă, în raport de subordonare față de propoziția 3 și de coordonare adversativă cu propoziția 4. (Și mai cum este înțelegerea?).

Schema frazei:

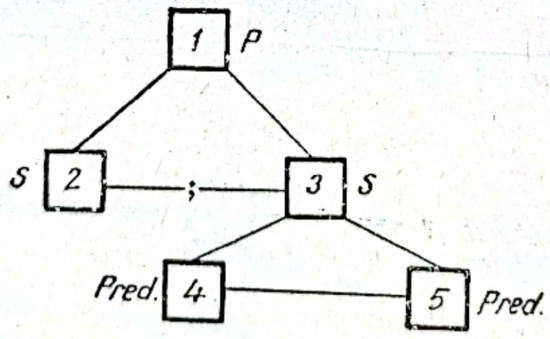

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**
Că boierii și șleahticii s-au înțeles cu beiul = propoziție subiectivă;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
că	—	conjuncţie simplă, subordonatoare
1. boierii şi şleahticii	subiect multiplu	substantive comune; masculin; plural; articulate cu articolul hotărît *i*; Nominativ. (Cine s-au înţeles?).
2. s-au înţeles	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza reflexivă; conjugarea a III-a; indicativ; perfectul compus; persoana a III-a; plural.
3. cu beiul	complement indirect	substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *l*; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *cu*. (Cu cine s-au înţeles?).

Schema propoziţiei:

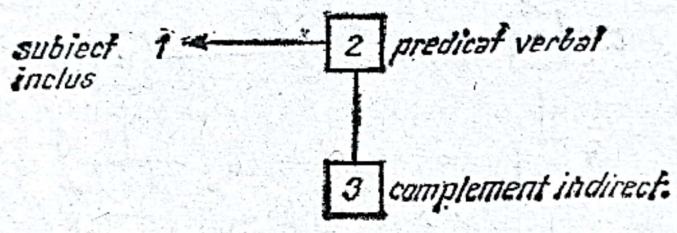

25) / P. **Iar Linii**[1]/ Condiţională **de** *s-ar întîmpla*[2]/
Subiectivă
Să vă-*ntîlniţi* vreodată[3]/
P. C. d.
Să-i spui[1]/ **că-s** *sănătos*[4]/
C. d. Compl. directă
Şi-aş vrea[5]/ **s-o** *aflu măritată.*[6]/

(G. Coşbuc — *Rugămintea cea din urmă*, Iaşi, septembrie 1968).

a. Analiza frazei

1. Iar Linii să-i spui	propoziţie principală, regentă pentru propoziţiile 2, 4 şi 5.
2. de (dacă) s-ar întîmpla	propoziţie condiţională, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1; regentă pentru propoziţia 3. (Cu ce condiţie să-i spui?).
3. Să vă întîlniţi vreodată	propoziţie subiectivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 2. (Ce (cine) s-ar întîmpla?).

4. că-s sănătos	completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 1 și de coordonare copulativă cu propoziția 5. (Ce să-i spui?).
5. Și-aș vrea	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 1 și de coordonare copulativă cu propoziția 4, regentă pentru propoziția 6. (Ce să-i mai spui?).
6. s-o aflu măritată	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 5. (Ce aș vrea?).

Schema frazei:

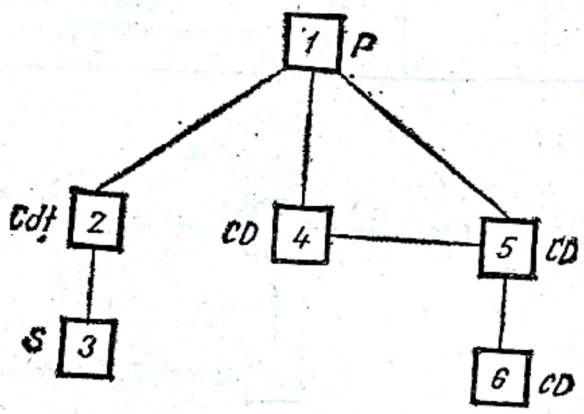

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

să vă-ntîlniți vreodată = propoziție subiectivă;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
2. să-ntîlniți	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; conjunctiv; prezent; persoana a II-a plural. (Ce să faceți?).
3. vă	complement direct	pronume personal; persoana a II-a; forma neaccentuată; masculin; plural; Acuzativ. (Pe cine să întîlniți?).
4. vreodată	complement circumstanțial de timp	adverb de timp. (Cînd să vă-ntîlniți?).

Schema propoziției:

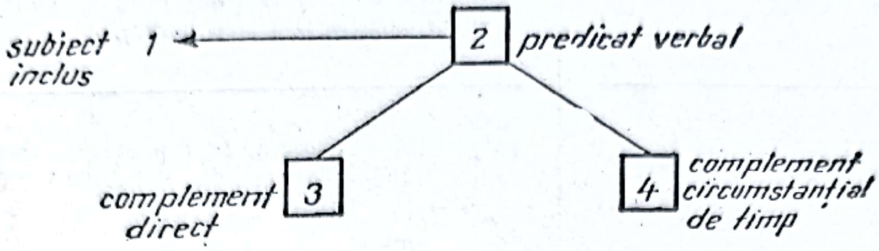

SUBIECTE DATE LA CONCURSURILE DE ADMITERE ÎN DIFERITE ȘCOLI PROFESIONALE

a. **Să se analizeze fraza:**
— sublinierea predicatelor
— delimitarea propozițiilor
— felul propozițiilor

b. **Să se analizeze sintactic și morfologic textul subliniat:**

1) / Baba[1],/ care *se culcase* odată cu găinile,[2]/ *se scula* cu noaptea în cap[1]/ și *începu* a trînti și a plezni prin casă,[3]/ **încît**[4]/ biata noră,[5]/ care abia *ați-pise*,[6] (...) *trebui*[4]/ să *se scoale*,[5]/ să *sărute* mîna soacrei[7]/ și să-*i arate*[8]/ ce-*a lucrat*.[9]/

(I. Creangă — Școlile Ministerului Industriei Grele, București, iunie, 1968).

a. **Analiza frazei**

1. Baba se scula cu noaptea în cap	propoziție principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziția 3, regentă pentru propoziția 2.
2. care se culcase odată cu găinile	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 1. (Care babă?).
3. și începu a trînti și a plezni prin casă	propoziție principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziția 1, regentă pentru propoziția 4.
4. încît trebui	propoziție consecutivă, în raport de subordonare față de propoziția 3, regentă pentru propozițiile 5, 7, 8. (Care este urmarea faptului că începu a trînti?).
5. biata noră să se scoale	propoziție subiectivă, în raport de subordonare față de propoziția 4 și de coordonare cu propozițiile 7 și 8, regentă pentru propoziția 6. (Cine, ce, trebui...?).

6. care abia aţipise	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 5. (Care noră?).
7. să sărute mîna soacrei	propoziţie subiectivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4 şi de coordonare cu propoziţiile 5, 8. (Cine (ce) trebui...?).
8. şi să-i arate	propoziţie subiectivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4 şi de coordonare cu propoziţiile 5, 7, regentă pentru propoziţia 9. (Cine (ce) trebui...?).
9. ce-a lucrat	completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 8. (Ce (pe cine)să-i arate?).

Schema frazei:

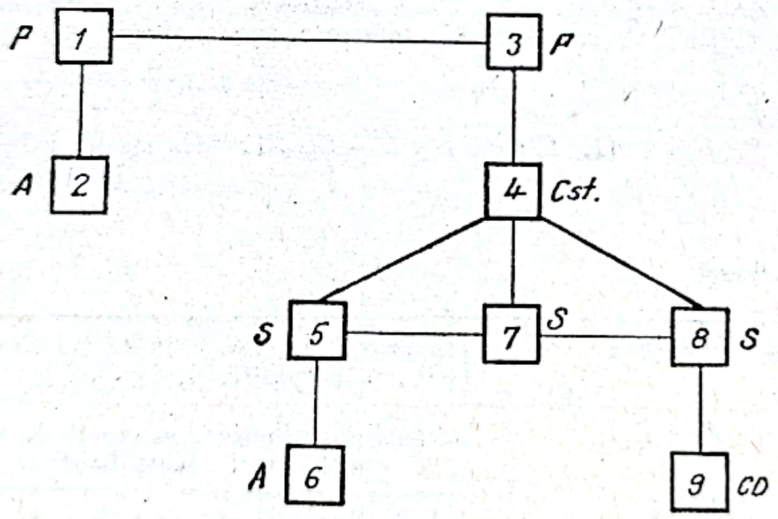

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

care se culcase odată cu găinile = propoziţie atributivă;

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;

— după formă = afirmativă;

— după structură = dezvoltată.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
1. care (baba)	subiectiv	pronume relativ; feminin; singular; Nominativ. (Cine se culcase...?). *Observație*: *care*, introducînd o subordonată atributivă, are și rol de conjuncție.
2. se culcase	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza reflexivă; conjugarea I; indicativ; mai mult ca perfectul; persoana a III-a; singular. (Ce făcuse baba?).
3. odată cu găinile	complement circumstanțial de timp	locuțiune adverbială de timp (odată cu găinile = devreme; degrabă), formată din: — odată = adverb de timp; — cu = prepoziție simplă; — găinile = substantiv comun; feminin; plural; articulat cu articolul hotărît și enclitic *le*; Acuzativ. (Cînd se culcase baba?).

Schema propoziției:

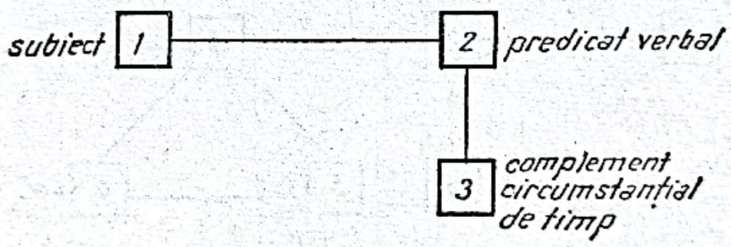

2) / Cu o iscusință de sălbatic (P.) el își *pregătea* armele[1]/ și,[2]/ **cînd** (Temporală) *vedea* pe deasupra capului înălțîndu-se (P.) vreun zmeu străin,[3]/ deodată *azvîrlea* (P.) piatra în văzduh[2]/ și (Consecutivă) o *azvîrlea* cu atîta măiestrie,[4]/ **încît** (Consecutivă) piatra *zbura* totdeauna pe deasupra sforii zmeului[5]/ și *cădea* iar lîngă el.[6]/

(V. Alecsandri — *Vasile Porojan*, Școlile profesionale ale M.I.A., septembrie 1968).

a. Analiza frazei:

1. Cu o iscusință de sălbatic el își pregătea armele	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 2 și 4.
2. și deodată azvîrlea piatra în văzduh	propoziție principală, în raport de coordonare cu propozițiile 1 și 4, regentă pentru propoziția 3.

3. cînd vedea pe deasupra capului înălţîndu-se vreun zmeu străin	propoziţie circumstanţială de timp (temporală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 2. (Cînd azvîrlea piatra?).
4. şi o azvîrlea cu atîta măiestrie	propoziţie principală, în raport de coordonare cu propoziţiile 1 şi 2, regentă pentru propoziţiile 5 şi 6.
5. încît piatra zbura totdeauna pe deasupra sforii zmeului	propoziţie consecutivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 6. (Care este consecinţa faptului că azvîrlea piatra?).
6. şi cădea iar lîngă el	propoziţie consecutivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 4 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 5. (Care este consecinţa faptului că azvîrlea piatra?).

Schema frazei:

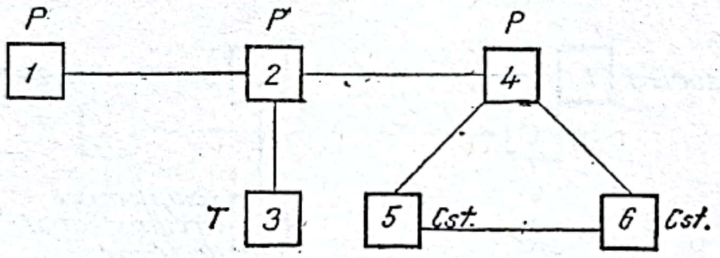

b. **Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:**

încît piatra zbura totdeauna pe deasupra sforii zmeului = propoziţie consecutivă;

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;

— după formă = afirmativă;

— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
încît	—	conjuncţie simplă, subordonatoare.
1. piatra	subiect	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Nominativ. (Cine zbura?).

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
2. zbura	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ imperfect; persoana a III-a; singular. (Ce făcea piatra?).
3. totdeauna	complement circumstanţial de timp	adverb de timp. (Cînd zbura?).
4. pe deasupra sforii	complement circumstanţial de loc	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*; Genitiv; precedat de locuţiunea prepoziţională *pe deasupra*. (Pe unde zbura piatra?).
5. zmeului	atribut substantival genitival	substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lui*; Genitiv. (A cui sfoară?).

Schema propoziţiei:

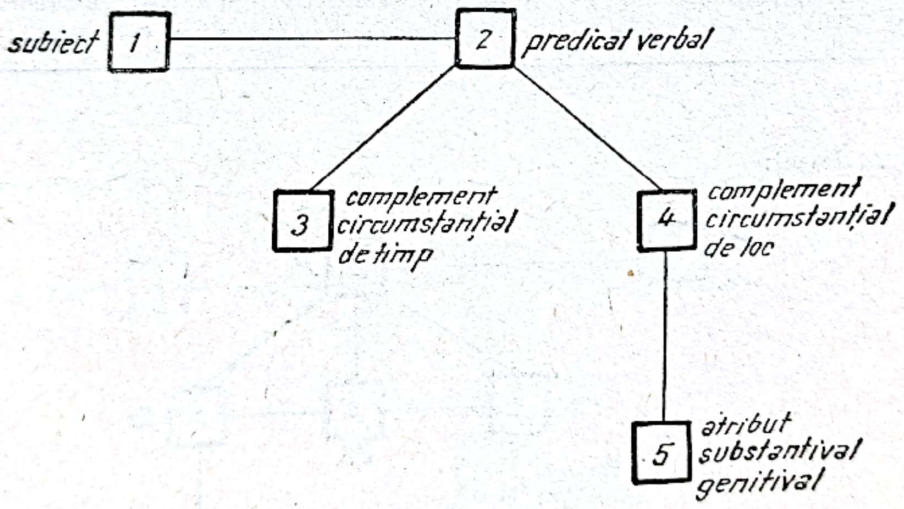

3) / Eu (P.) cu oamenii din sat de la mine *nu cinstesc*,[1]/ dar (P.) cu oamenii străini îmi *place*,[2]/ că ei (Cauzală) *îs călători*,[3]/ *au* (Cauzală) necazuri[4]/ şi-*i* *bine*[5]/ (Cauzală) să le *stai înainte* cu un pahar (Subiectivă) dulce şi vorbă bună.[6]/

(M. Sadoveanu — *Baltagul*, Şcolile profesionale ale M.I.A., ucenicie la locul de muncă, septembrie 1968).

a. **Analiza frazei:**

1. Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc	propoziție principală, în raport de coordonare adversativă cu propoziția 2.
2. dar cu oamenii străini îmi place	propoziție principală, în raport de coordonare adversativă cu propoziția 1, regentă pentru propozițiile 3, 4, 5.
3. că ei îs călători	propoziție circumstanțială de cauză (cauzală), în raport de subordonare față de propoziția 2 și de coordonare cu propozițiile 4 și 5. (Din ce cauză îmi place?).
4. au necazuri	propoziție circumstanțială de cauză (cauzală), în raport de subordonare față de propoziția 2 și de coordonare cu propozițiile 3 și 5. (Din ce cauză îmi place?).
5. și-i bine	propoziție circumstanțială de cauză (cauzală), în raport de subordonare față de propoziția 2 și de coordonare cu propozițiile 3 și 4, regentă pentru propoziția 6. (Din ce cauză îmi place?).
6. să le stai înainte cu un pahar dulce și vorbă bună	propoziție subiectivă, în raport de subordonare față de propoziția 5. (Cine (ce) este bine?).

Schema frazei:

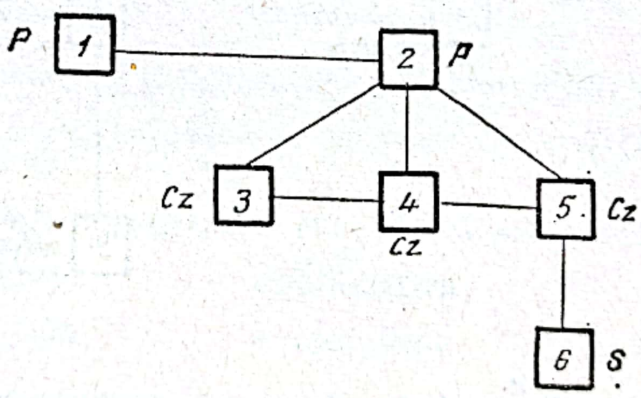

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**

Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc = propoziție principală;

— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;

— după formă = negativă;

— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
1. eu	subiect	pronume personal; persoana I; masculin; singular; Nominativ. (Cine nu cinsteşte?).
2. (nu) cinstesc	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; prezent; persoana I; singular. (Ce nu fac eu?). *Observaţie*: *nu* = adverb de negaţie.
3. cu oamenii	complement indirect	substantiv comun; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *cu*. (Cu cine nu cinstesc?).
4. din sat	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun; neutru; singular; nearticulat; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *din*.
5. de la mine	atribut pronominal prepoziţional	pronume personal; persoana I; forma accentuată; masculin; singular; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *de la*. (Care oameni?).

Schema propoziţiei:

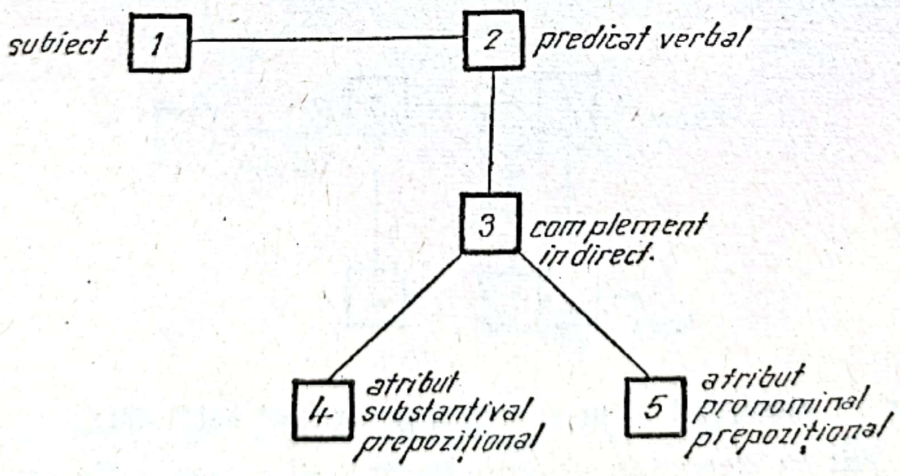

Observaţie:

— *Să (le) stai înainte* = locuţiune verbală (să-i ospătezi).

4) / După aceea, Flămînzilă *a început* (P.) a striga în gura mare[1]/ că *moare* (Compl. directă) de foame[2]/ şi *a zvîrlit* (P.) cu ciolane în oamenii împărăteşti[3]/ care *erau* (Atributivă) de faţă.[4]/

(I. Creangă — *Harap Alb*, Şcolile profesionale ale M.I.U., iunie 1968).

a. Analiza frazei

1. După aceea, Flămînzilă a început a striga în gura mare	propoziţie principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 3, regentă pentru propoziţia 2.
2. că moare de foame	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 1. (Ce a început a striga?).
3. şi a zvîrlit cu ciolane în oamenii împărăteşti	propoziţie principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziţia 1, regentă pentru propoziţia 4.
4. care erau de faţă	propoziţie atributivă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3. (Care oameni?).

Schema frazei:

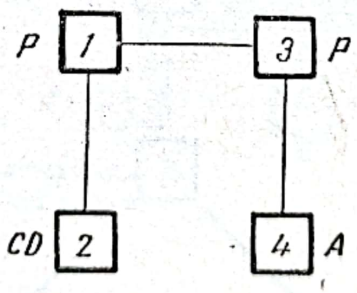

b. **Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:**

şi a zvîrlit cu ciolane în oamenii împărăteşti = propoziţie principală;

— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
şi	—	conjuncţie simplă; coordonatoare copulativă.
2. a zvîrlit	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ perfect compus; persoana a III-a; singular. (Ce a făcut?).
3. cu ciolane	complement indirect	substantiv comun; neutru; plural; nearticulat; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *cu*. (Cu ce a zvîrlit?).
4. în oamenii	complement indirect	substantiv comun; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *în*. (În cine a zvîrlit?).
5. împărăteşti	atribut adjectival	adjectiv variabil; 2 terminaţii; masculin; plural; Acuzativ. (Ce fel de oameni?).

Schema propoziţiei:

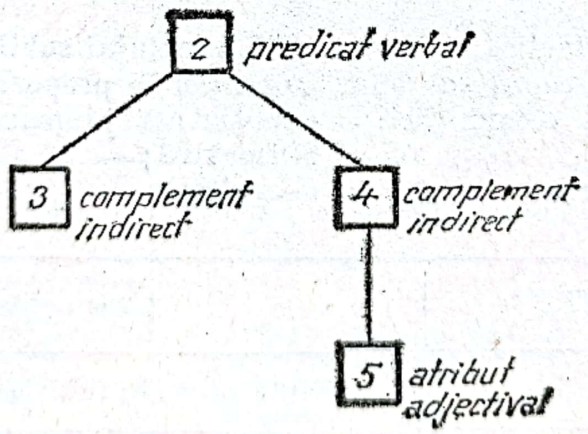

5) / Iară Budulea P. *era om* cuminte[1]/ şi P. *înţelegea*[2]/ că dascălul C.d. *n-are* altă treabă[3]/ decît să-*şi bată capul* A. cu copiii oamenilor.[4]/

(I. S l a v i c i — *Budulea Taichii*, Şcolile profesionale ale M.I.U., iunie, 1968).

a. **Analiza frazei**

1. Iară Budulea era om cuminte	propoziție principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziția 2.
2. și înțelegea	propoziție principală, în raport de coordonare copulativă cu propoziția 1, regentă pentru propoziția 3.
3. că dascălul n-are altă treabă	propoziție completivă directă, în raport de subordonare față de propoziția 2, regentă pentru propoziția 4. (Ce înțelegea?).
4. decît să-și bată capul cu copiii oamenilor	propoziție atributivă, în raport de subordonare față de propoziția 3. (Ce fel de treabă?).

Schema frazei:

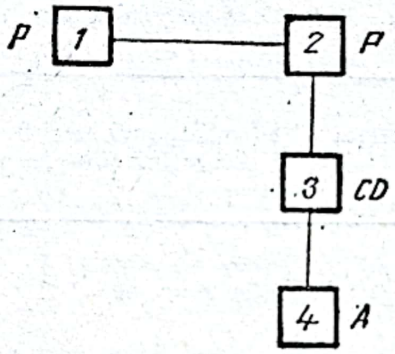

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**
decît să-și bată capul cu copiii oamenilor = propoziție atributivă;
— după scopul comunicării = enunțiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
decît să	—	conjuncție compusă; subordonatoare.
2. să-și bată capul	predicat verbal	locuțiune verbală; intranzitivă; diateza reflexivă formată din: — *să-și bată* = verb tranzitiv; diateza reflexivă; conjugarea a III-a; conjunctiv prezent; singular; — *capul* = substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Acuzativ; (să-și bată capul = să muncească).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
3. cu copiii	complement indirect	substantiv comun; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*; Acuzativ precedat de prepoziţia simplă *cu*. (Cu cine să-şi bată capul?).
4. oamenilor	atribut substantival genitival	substantiv comun; masculin; plural; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lor*; Genitiv. (Ai cui copii?).

Schema propoziţiei:

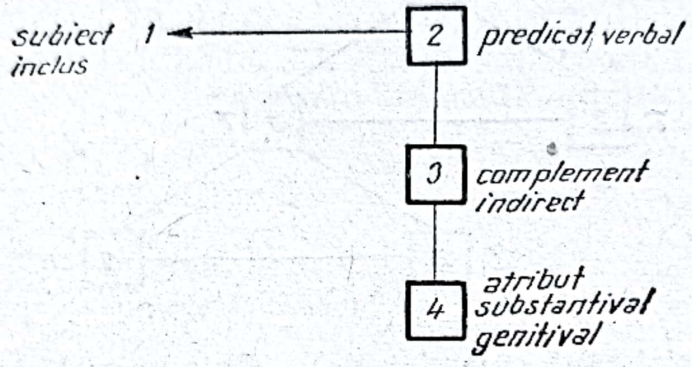

6) P. Şi[1]/ cînd *auzeam* pe Moş Luca pomenind cu drag de casă,[2]/ Temporală şi cînd mai *vedeam*[3]/ Compl. directă cum *rămîn* satele şi locurile frumoase în urmă,[4]/ şi tot altele necunoscute Compl. directă *se înfăţişează* înainte-ne,[5]/ P. supărarea noastră *creştea* la culme.[1]/ Temporală

(I. Creangă — *Amintiri din copilărie*, Şcolile profesionale ale M.I.U., septembrie 1968).

a. **Analiza frazei**

1. Şi supărarea noastră creştea la culme	propoziţie principală, regentă pentru propoziţiile 2 şi 3.
2. cînd auzeam pe Moş Luca pomenind cu drag de casă	propoziţie circumstanţială de timp (temporală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 3. (Cînd creştea supărarea?).
3. şi cînd mai vedeam	propoziţie circumstanţială de timp (temporală), în raport de subordonare faţă de propoziţia 1 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 2, regentă pentru propoziţiile 4 şi 5. (Şi mai cînd creştea supărarea?).

4. cum rămîn satele şi locurile frumoase în urmă	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 5. (Ce (pe cine) vedeam?).
5. şi tot altele necunoscute se înfăţişează înainte-ne	propoziţie completivă directă, în raport de subordonare faţă de propoziţia 3 şi de coordonare copulativă cu propoziţia 4. (Şi ce mai vedeam?).

Schema frazei:

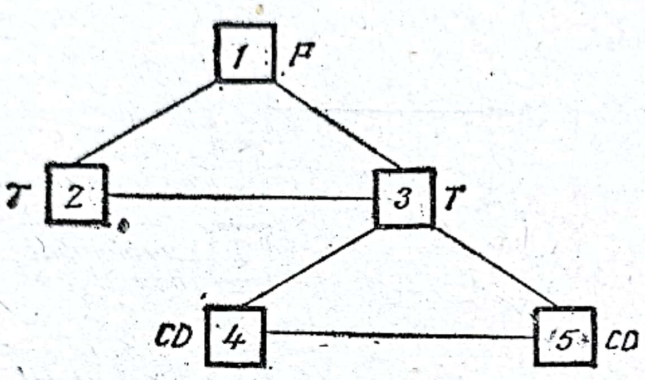

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:
supărarea noastră creştea la culme = propoziţie principală;
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
1. supărarea	subiect	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Nominativ. (Cine creştea?).
2. creştea	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; imperfect; persoana a III-a; singular. (Ce făcea supărarea?).
3. noastră	atribut adjectival	adjectiv posesiv; mai mulţi posesori un obiect posedat; feminin; singular; Nominativ. (A cui supărare?).
4. la culme	complement circumstanţial de mod	locuţiune adverbială de mod; (la culme = tare). (Cum, cît, creştea?).

Scanned with OKEN Scanner

Schema propoziției:

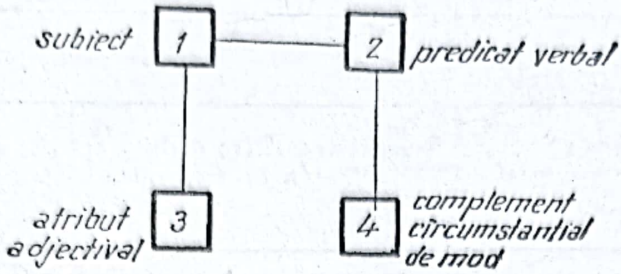

TEXTE DATE LA CONCURSURILE DE ADMITERE ÎN ȘCOALA POSTLICEALĂ DE STENODACTILOGRAFIE ȘI SECRETARIAT DIN BUCUREȘTI

a. Analiza sintactică a frazei.

1)/ Într-acel minut Mihai, precum odinioară semizeii, *aleargă* (P.) într-o parte și într-alta prin tabără turcească, căutînd pe Sinan,[1]/ **cînd** văzînd de departe pe Hassan, *se luă* (P.) după dînsul, strigîndu-i[2]/ **să** (C. d.) *stea*,[3]/ **de**-(Condițională) *i viteaz*,[4]/ **să** *se lupte* cu dînsul piept (Finală) la piept[5]/ **și** cînd de cînd *era*[6]/ **să**-l *ajungă* (P.) cu paloșul;[7]/ **dar** Hassan-pașa *fugea* (P.) înspăimîntat[8]/ **și** *nu se putea ține* (Predicativă) *pe picioare* de groază.[9]/

(N. Bălcescu — *Românii supt Mihai-voievod Viteazul*, 1965.)

Schema frazei:

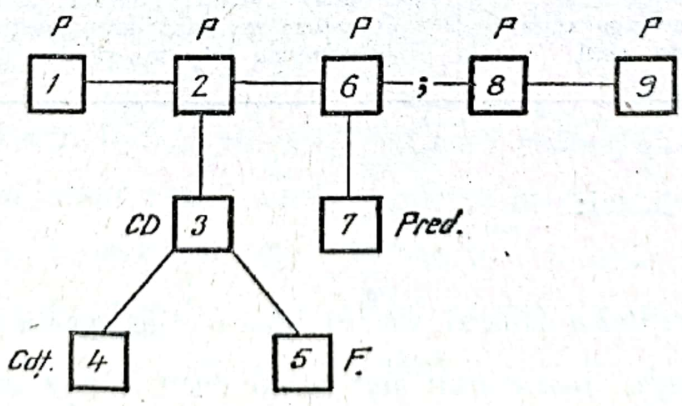

Observație:

Cînd, care introduce propoziția 2, are sensul conjuncțiilor *dar*, *însă* (*dar tocmai atunci*).

b. Să se analizeze sintactic şi morfologic cuvintele subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
căutînd	complement circumstanţial de scop	verb; tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; gerunziu. (*În ce scop* aleargă?).
piept la piept	complement circumstanţial de mod	locuţiune adverbială de mod, formată prin repetarea substantivului *piept*, plus prepoziţia simplă *la*. (*Cum* să se lupte cu dînsul?).
cînd de cînd	complement circumstanţial de timp	locuţiune adverbială de timp, formată din repetarea adverbului relativ *cînd*, plus prepoziţia simplă *de*. Notă: *Cînd de cînd* are sensul lui *din moment în moment*. (*Cînd* era...?).
(nu) putea	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a II-a; indicativ; imperfect; persoana a III-a; singular.
(a) se ţine pe picioare	complement direct	locuţiune verbală; intranzitivă; diateza reflexivă; formată din: a) (a) se ţine = verb la infinitiv b) pe = prepoziţie simplă c) picioare — substantiv a se ţine pe picioare = a rezista
de groază	complement circumstanţial de cauză	substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *de*. (*Din ce cauză* nu se putea ţine pe picioare?).

a. Analiza frazei:

2) / Cînd *mă deşteptai* (T.) a doua zi, numai după o clipă, parcă de somn,[1]/ *băgai de seamă*[2] (P.)/ că soarele *fusese* mult *mai harnic* (C. d.) decît mine,[3]/ căci (Cauzală) *se părea*[4]/ că *se înălţase* (Subiectivă) pe ceruri, în vîrful degetelor[5]/ şi, de pe întărituri, *se uită* (Subiectivă) furiş la mine, tocmai în fundul peşterii.[6]/

(C a l i s t r a t H o g a ş — iunie, 1970).

Schema frazei:

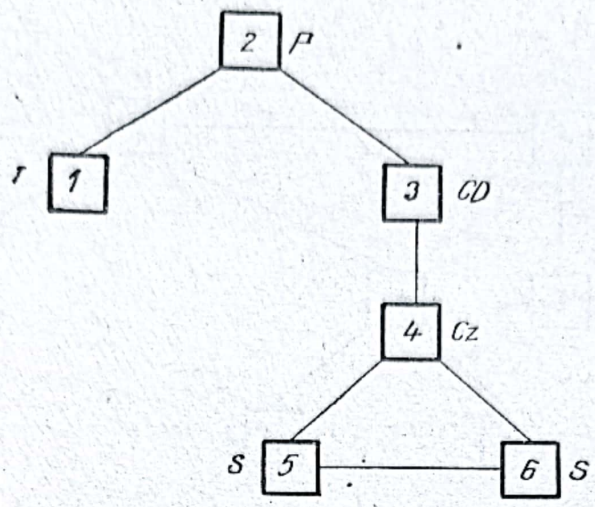

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
furiș	complement circumstanțial de mod	adverb de mod. (Cum se uită?).
la mine	complement indirect	pronume personal; persoana I; forma accentuată; masculin; singular; acuzativ; precedat de prepoziția simplă *la*. (*La cine* se uită?).
(tocmai) în fundul peșterii	complement circumstanțial de loc	substantiv comun; feminin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *i*; genitiv; precedat de locuțiunea prepozițională: *în fundul*. (*Unde* se uita?).

a. Analiza frazei:

3) / Acum,[1]/ cînd nici Pintea *nu se mai sfia* a-i spune[2]/ că-l *bănuiește*[3]/,el/ *se simțea* mai bun[1]/ decît cum îl *credeau* alții;[4]/ prea bun pentru oamenii/ în mijlocul cărora *se afla*,[6]/ și[7]/ dacă mai înainte îl *apăsa* gîndul[8]/ că *nu mai poate* umbla prin lume decît sub scutul cinstei altora[9]/ și că în curînd *va trebui* poate[10]/să *cază la închisoare*,[11]/acum iar *își ridica* fruntea,[7]/ deoarece *simțea*[12]/ că toți aceia,[13]/ care îl *osîndesc*[14]/ aflîndu-se la strîmtoarea[13]/ în care se *află el*,[15]/*s-ar fi dovedit* mai slabi, mai nesocotiți, ori mai răi decît dînsul.[13]/

(I. S l a v i c i — *Moara cu noroc*, 1966).

Schema frazei:

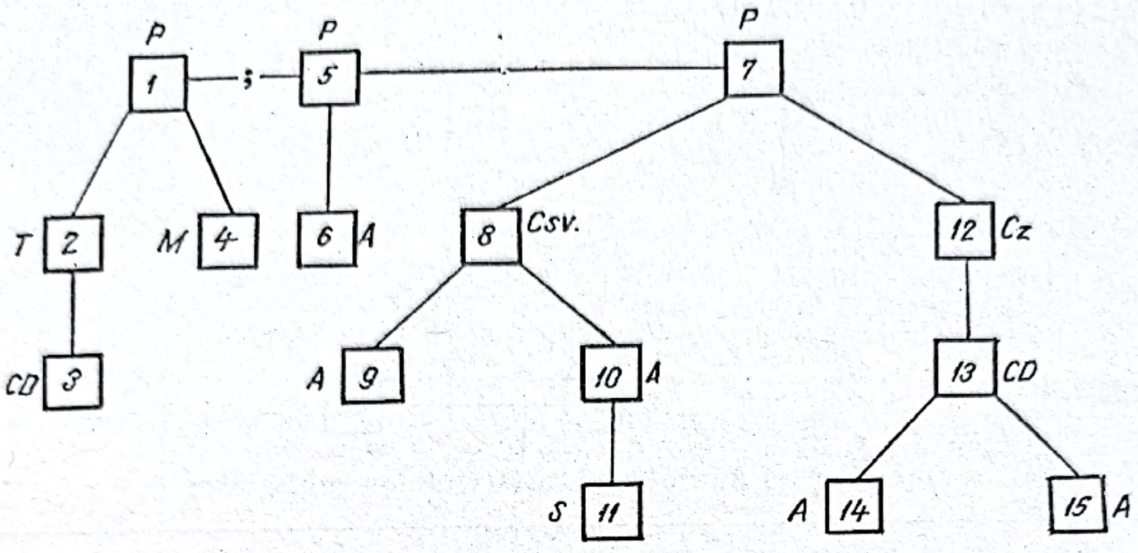

Propoziţiile care au suferit intercalări:

1) Acum el se simţea mai bun = propoziţie principală (1).
2) şi acum iar îşi ridica fruntea = propoziţie principală (7).
3) că toţi aceia aflîndu-se la strîmtoarea s-ar fi dovedit mai slabi, mai nesocotiţi, ori mai răi decît dînsul = propoziţie completivă directă (13)

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
l	complement direct	pronume personal; persoana a III-a forma neaccentuată masculin; singular; acuzativ.
alţii	subiect	pronume nehotărît; masculin; plural; nominativ.
să cază la închisoare	predicat verbal	locuţiune verbală; intranzitivă; diateza activă; formată din: a) *să cază* = verb; intranzitiv; diateza activă; conjugarea a II-a; conjunctiv; prezent; persoana a III-a singular; b) *la* = prepoziţie simplă: c) *închisoare* = substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

Observații:

— Propoziția 4 (decît cum îl credeau alții) este modală, pentru că arată o comparație. Să nu fie considerată în mod greșit, completivă indirectă ca urmare a întrebării „*ce (decît) cine?*".
— În propoziția 5, predicatul este subînțeles *(se simțea)*.
— *Să cază la închisoare* (să fie închis) = locuțiune verbală.

a. Analiza frazei:

P. T. A. Predicativă
4) Totuși,[1]/ pînă ce să-mi *iau măsuri*[2]/ pentru ce era[3]/ să *fie* mai tîrziu,[4]/
P. C. d.
găsii cu cale[1]/ să-mi *așez* în scobitura stîncii tarhatul meu întreg[5]/ și *să pri-*
C. d.
ponesc pe Pisicuța într-o așezare mai largă și plină cu iarbă înaltă de pe povîr-
Cauz. Condițională
nișul uneia din prăpastii,[6]/ căci,[7]/ de-*aș fi lăsat-o* slobodă,[8]/ apoi[7]/ *fantas-*
Cauzală Cauzală
tică cum *era și iubitoare* ca și mine *de pribegie*[9]/ *s-ar fi luat* după florile[7]/ ce
A.
scînteiau pe marginea prăpăstiei, la lumina soarelui după amiază,[10]/și s-*ar fi*
Cauzală
prăbușit la vale pe vreuna din nenumăratele muchii de stînci[11]/ ce *stăteau*
A.
ascunse cu viclenie sub adăpostul de umbră neturburată a ierburilor înalte.[12]/

(Calistrat Hogaș).

Schema frazei:

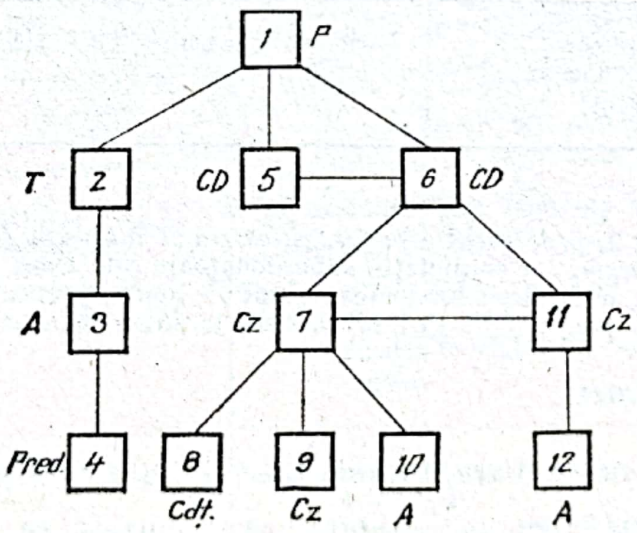

Propozițiile care au suferit intercalări:

1) totuși găsii cu cale = propoziție principală (1).
2) căci apoi s-ar fi luat după florile = propoziție cauzală (7).

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
găsii cu cale (hotărîi)	predicat verbal	locuţiune verbală; tranzitivă; diateza activă; formată din: a) *găsii* = verb; tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; perfectul simplu; persoana I; singular. b) *cu* = prepoziţie simplă c) *cale* = substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; acuzativ.
meu	atribut adjectival	adjectiv posesiv; un obiect posedat şi un posesor; masculin; singular; acuzativ. (*Al cui* tarhat?).
era fantastică şi iubitoare de pribegie	predicat nominal	format din: a) *era* = verb; intranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; indicativ; imperfect; persoana a III-a; singular. b) *fantastică şi iubitoare de pribegie* = nume predicativ multiplu, exprimat prin adjective variabile; 2 terminaţii; feminin; singular; Nominativ; şi substantiv comun, feminin, singular.; A precedat de prepoziţia simplă *de*.
la vale	complement circumstanţial de loc	locuţiune adverbială de loc. (*Unde* s-ar fi prăbuşît?).

Observaţie:

În propoziţia 9, predicatul este *fantastică era şi iubitoare (era fantastică şi iubitoare) de pribegie*, iar conjuncţia subordonatoare este *cum*. Autorul, din consideraţii estetice, a efectuat unele inversiuni în topica propoziţiei, aşezînd epitetul *fantastică*, pe care a vrut să-l sublinieze, înaintea lui *cum*.

a. Analiza frazei:

5) / Acea copilă (P.) neştiutoare,[1]/ căreia (A.) vîntul i-*a furat*[2]/ şi i-*a dus în vîrtej* foiţa zilelor (A.) verii,[3]/ *era* *încredinţată*[1]/ că (C.I.) minunea[4]/ ce (A.) *văzuse*[5]/ *se prelungeşte* după dorinţa (C. I.) ei[4]/ şi *a rămas* privind (P.) în fumul[6]/ ce (A.) *fugea* după foaia de răsură[7]/ şi *zîmbea* închipuirii (P.) sale[8]/ care (A.) o *ducea* cu repeziciunea întîmplărilor unui basm acolo[9]/ unde (C.l.) *îşi închipuia*[10]/ că (C. d.) *se află*[11]/ ce (Subiectivă) i-*i drag*.[12]/

(Mihail Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*, 1966.)

Schema frazei:

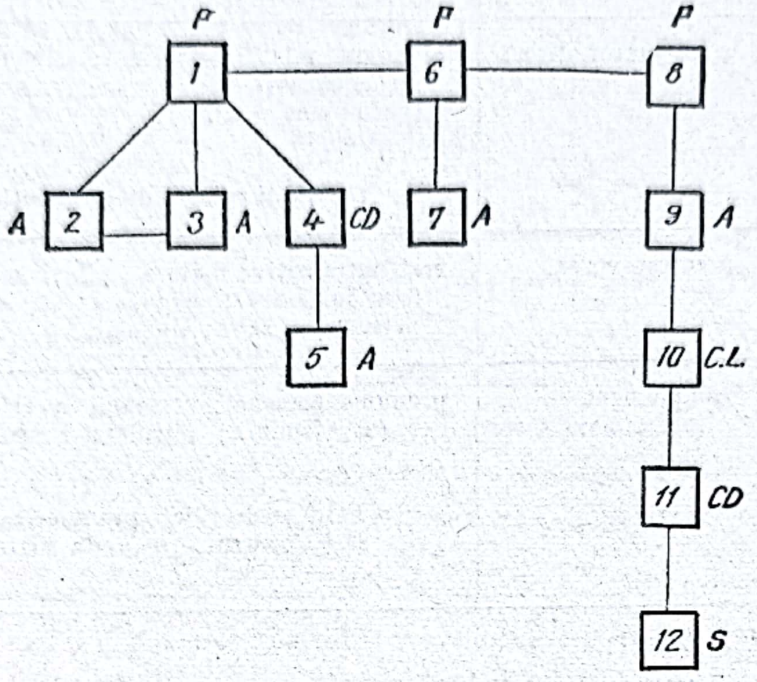

Propoziții care au suferit intercalări:

1) Acea copilă neștiutoare era încredințată = propoziție principală (1).

2) Că minunea se prelungește după dorința ei = propoziție completivă indirectă (4).

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
căreia	complement indirect	pronume relativ; feminin; singular; Dativ. *Observație:* *căreia* are și rol de conjuncție subordonatoare. (căreia = vîntul i-a furat) copilei
a dus în vîrtej (a spulberat)	predicat verbal	locuțiune verbală; tranzitivă; diateza activă; formată din: a) *a dus* = verb; tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; perfectul compus; persoana a III-a; singular. b) *în* = prepoziție simplă. c) *vîrtej* = substantiv comun; neutru; singular; Acuzativ.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
ce	complement direct	pronume relativ; feminin; singular; Acuzativ. (ce ... văzuse) (pe minune o ...). *Observație*: *Ce* are și valoare de conjuncție subordonatoare.
se află	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza reflexivă *cu sens impersonal* (*cere subiectivă*); conjugarea I; indicativ; prezent; persoana a III-a; singular.
i (îi)	complement indirect	pronume personal; persoana a III-a forma neaccentuată; feminin; singular; Dativ. *Observație*: Este vorba de pronumele personal *îi*, care însă, pentru a se evita hiatul, a pierdut pe *i* (îi — i drag)

a. **Analiza frazei:**

6) / **Cum** (Cauzală) neplăcerile *nu vin* (T.) niciodată singure,[1]/ în preziua (P.) judecății, pe înserate,[2]/ **tocmai cînd** *se așteptau* (T.) mai puțin[3]/ **și** chiar *vorbeau*[4]/ (T.) **de cît** *se jertfește* (C. i.) bietul băiat pentru o slujbă ingrată pentru ambițiile unui poet,[5]/ *iată*[2]/ (P.) **că** *se deschide* (C. d.) ușa[6]/ **și** *apare* (C. d.) însuși Titu, zîmbitor, aducînd și poșta de la Jidovița împreună cu o circulară[7]/**prin care** (A.) Herdelea *era înștiințat*[8]/ **că** inspectorul Cernatory, protectorul său (C. i.), *a trecut la pensie*.[9]/

(Liviu Rebreanu — *Ion*, 1966).

Schema frazei:

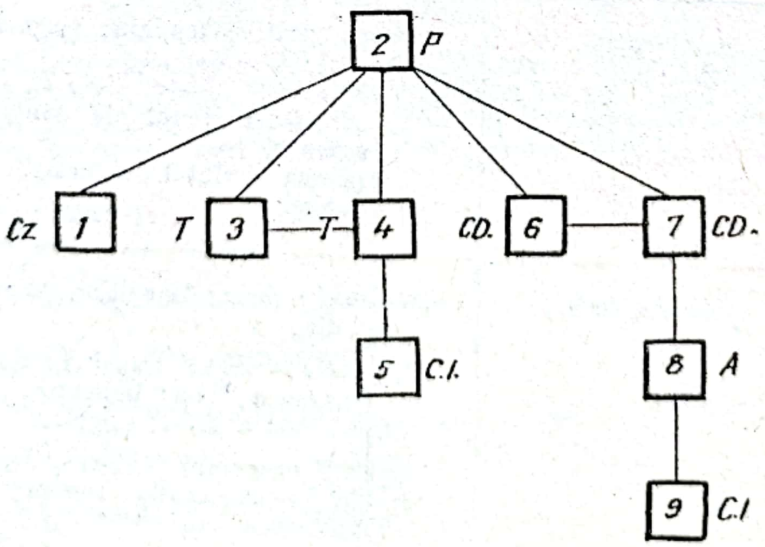

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
niciodată	complement circumstanțial de timp	adverb de timp
mai puțin	complement circumstanțial de mod	adverb de mod; gradul comparativ de inferioritate.
iată	predicat verbal	interjecție cu valoare predicativă.
însuși	atribut adjectival	adjectiv (pronume) de întărire; masculin; singular; Nominativ.
protectorul său	atribut substantival apozițional	apoziție dezvoltată; formată din: a) *protectorul* = substantiv comun; masculin; singular; articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*; Nominativ. b) *său* = adjectiv posesiv; masculin; singular; Nominativ.
a trecut la pensie (s-a pensionat)	predicat verbal	locuțiune verbală; tranzitivă; diateza activă; formată din: a) *a trecut* = verb; tranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; perfectul compus; persoana a III-a; singular. b) *la* = prepoziție simplă. c) *pensie* = substantiv comun; feminin; singular; nearticulat; acuzativ.

a. Analiza frazei:

7) / Atunci (P.) zăngănitura ostașilor[1]/ ce (A.) *dau năvală*,[2]/ larma (P.) gloatei turbate[1]/ ce (A.) se *îmbrîncea*,[3]/ cîntările preoților zorind a sfîrși slujba, sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor *făceau* toate la un (P.) loc un vuiet încurcat, un fel de luptă amestecată[1],/ din care (A.) fiecine *căta*[4]/ să-și (C. d.) *scape zilele*,[5]/ astfel încît în puțină vreme (Consecutivă) *se strecurară* toți[6]/ și (Consecutivă) biserica *rămase deșartă*.[7]/

(Al. Odobescu — București, Școala de stenodactilografie, 1968.)

Schema frazei:

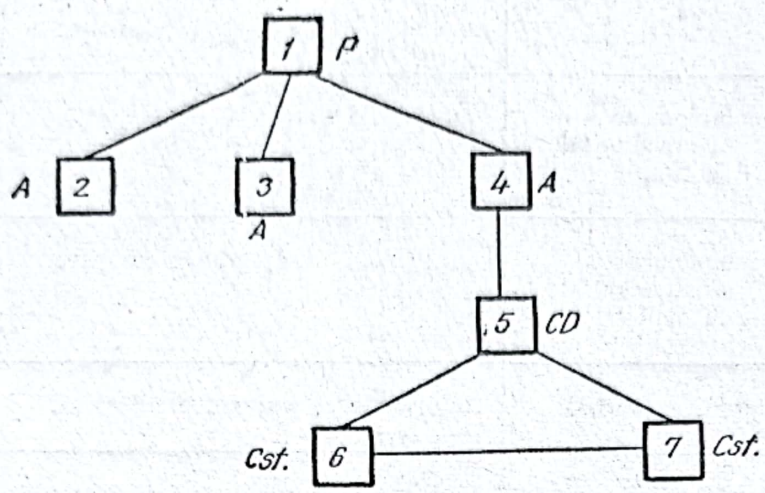

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
dau năvală (năvălesc)	predicat verbal	locuţiune verbală; intranzitivă; diateza activă; formată din: a) *dau* = verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea I; indicativ; prezent; persoana a III-a; plural. b) *năvală* = substantiv comun; feminin; singular; Acuzativ.
a sfîrşi	complement circumstanţial de scop	verb tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; infinitiv; prezent. (*În ce scop* zoreşte?).
fieşcine	subiect	pronume nehotărît; masculin; singular; Nominativ.
rămase deşartă	predicat nominal	format din: a) *rămase* = verb copulativ; intranzitiv; diateza activă; conjugarea a III-a; indicativ; perfectul simplu; persoana a III-a; singular. b) *deşartă* = nume predicativ; exprimat prin adjectiv variabil; 2 terminaţii; feminin; singular; Nominativ. (Cum rămase biserica?).

Scanned with OKEN Scanner

SUBIECTE DATE LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

a. Analiza frazei:

1) / După ce[T.] *strînse*[1]/ și *pecetlui*[T.] scrisoarea,[2]/ chemă pe un fecior[P.][3]/ de-i *aduse* o căruță,[Finală][4]/ pe care o *opri*[A.] la portița din dos a grădinii,[5]/ ca să *nu afle*[Finală] nimeni[6]/ ce *voia*[C. d.][7]/ să *facă*[C. d.][8]/ pentru că[9]/ dacă s-*ar fi întîmplat*[Condițională][10]/ să *fie văzut*[Subiectivă] de cineva,[11]/ planurile lui *ar fi fost descoperite*[Cauzală][9]/ și *negreșit*[Cauzală][12]/ că *ar fi pierdut*[Subiectivă] tot[13]/ ce *agonisise*.[A.][14]/

(N. Filimon — *Ciocoii vechi și noi*, Facultatea de filologie, iulie 1968.)

Schema frazei:

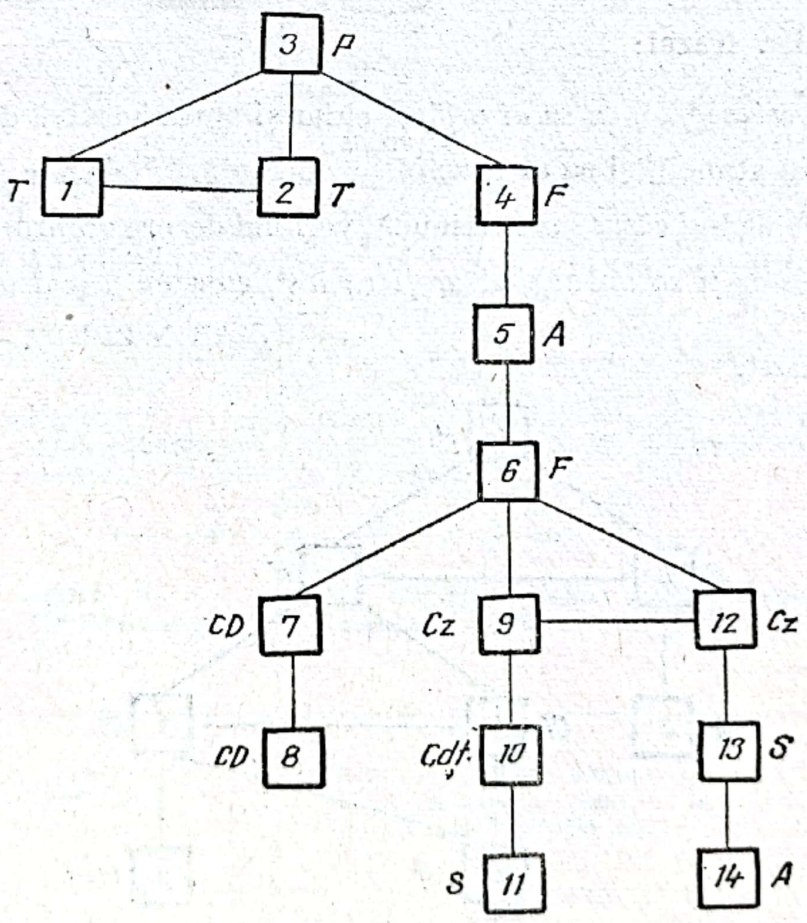

* *Propoziția „de-i aduse o căruță"* are și o puternică nuanță atributivă, întrucît — luînd textul așa cum este — această propoziție determină substantivul *fecior* din **principală** (Pe care fecior îl chemă?).

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:
dacă s-ar fi întîmplat să fie văzut de cineva

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
dacă	—	conjuncție simplă, subordonatoare.
s-ar fi întîmplat	predicat verbal	verb intranzitiv; diateza reflexivă; cu sens impersonal; conjugarea I; condițional optativ perfect; persoana a III-a; singular. *Observație:* Avînd sens impersonal cere o subiectivă.
să fie văzut	predicat verbal	verb tranzitiv; diateza pasivă; conjugarea a II-a; conjunctiv prezent; persoana a III-a; singular.
de cineva	complement de agent	pronume nehotărît; masculin; singular; Acuzativ. *Observație:* În propoziție, *de cineva* are rol de subiect logic.

a. Analiza frazei:

2) / Eu îți *vorbesc* ție[1]/ ca să *ai* o idee, chiar și aproximativă de toate[2]/ cîte *s-au întîmplat* atunci[3]/ și ca să-*ți amintești* mereu[4]/ că,[5]/ de *n-ar fi fost* oameni ca tovarășul[6]/ de l-*ai văzut* sus la tribună, vorbind despre drepturile noastre,[7]/ lucrurile *nu s-ar fi schimbat*,[5]/ ci *ar fi rămas*[8]/ cum *au fost* și mai înainte.[9]/

(MARIN PREDA — *Îndrăzneala.*)

Schema frazei:

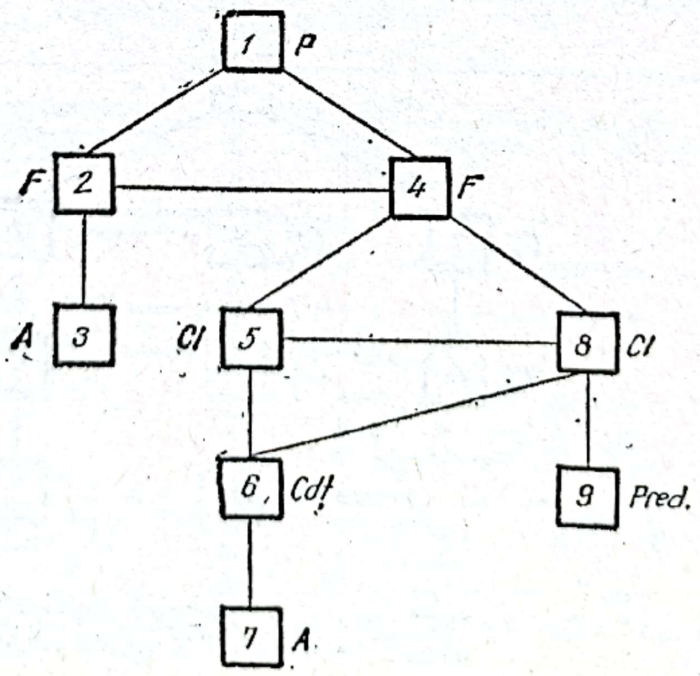

b. Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:

de l-ai văzut sus la tribună, vorbind despre drepturile noastre = propoziție atributivă:

— după scopul comunicării = *enunțiativă propriu-zisă;*
— după formă = *afirmativă;*
— după structură = *dezvoltată.*

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
de	—	conjuncție simplă, subordonatoare.
2. ai văzut	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a II-a, indicativ, perfectul compus, persoana a II-a, singular.
3. l	complement direct	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, singular, Acuzativ, (*Pe cine* ai văzut?).
4. sus	complement circumstanțial de loc	adverb de loc. (*Unde* l-ai văzut?).
5. la tribună	complement circumstanțial de loc	substantiv, comun, feminin, singular, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *la*. (*Unde* l-ai văzut?).
6. vorbind	complement circumstanțial de timp	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, gerunziu. (*Cînd* l-ai văzut?).
7. despre drepturile	complement indirect	substantiv, comun, neutru, plural, articulat cu articolul hotărît și enclitic *le*, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *despre*.
8. noastre	atribut adjectival	adjectiv posesiv, mai mulți posesori și mai multe obiecte posedate, feminin, plural, Acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

Schema propoziției:

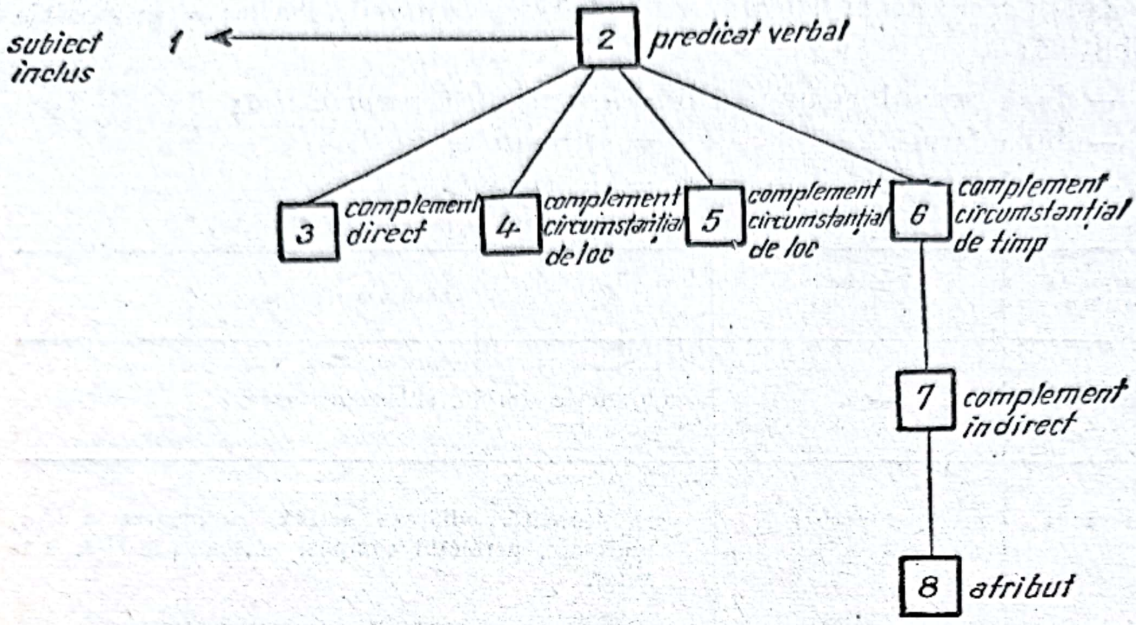

a. Analiza frazei:

3) / Ce *spun eu*[1]/ *nu e nou* pentru măria-ta;[2]/ că *altele sînt gîndurile măriei* tale[3]/ *știu*;[4]/ că zilele ți le *închini* hotărîrilor[5]/ *ce-ai luat*[6]/ și faptelor[5]/ ce *pregătești*[7]/ de asemenea *cunosc*,[8]/ dar *am încredințarea*[9]/ că cele[10]/ ce ți-*am povestit*[11]/ *te bucură*, cel puțin cît povestirea lui Eliodor.[10]/

(M. Sadoveanu — *Nicoară Potcoavă*, București, Filologie I, engleză, iulie, 1968.)

Schema frazei:

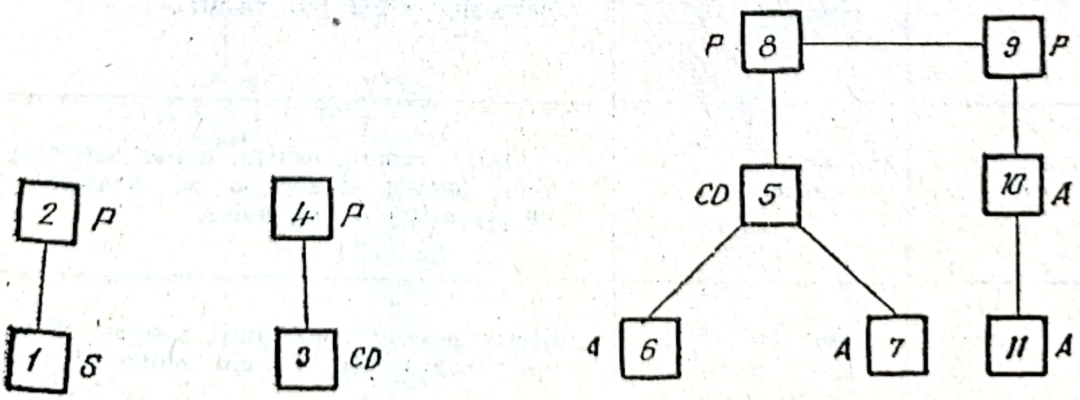

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

că zilele ţi le închini hotărîrilor şi faptelor = propoziţie completivă directă
— după scopul comunicării = enunţiativă propriu-zisă;
— după formă = afirmativă;
— după structură = dezvoltată;

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
1. că	—	conjuncţie simplă, subordonatoare.
2. închini	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, indicativ prezent, persoana a II-a. singular.
3. zilele	complement direct	substantiv comun, feminin, plural, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *le*, Acuzativ. (*Pe cine (ce)* închini.)
4. ţi	atribut pronominal	pronume personal, persoana a II-a, forma neaccentuată, masculin, singular, Dativ. (Cui închini zilele?).
5. le	complement direct	pronume personal, persoana a III-a forma neaccentuată, feminin, plural, Acuzativ. (*Pe cine (ce)* le închini?).
6. hotărîrilor	complement indirect	substantiv comun, feminin, plural, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lor*, Dativ. (*Cui* închini zilele?).
7. faptelor	complement indirect	substantiv comun, feminin, plural, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lor*, Dativ.
8. şi	—	conjuncţie simplă, coordonatoare copulativă

Schema propoziţiei:

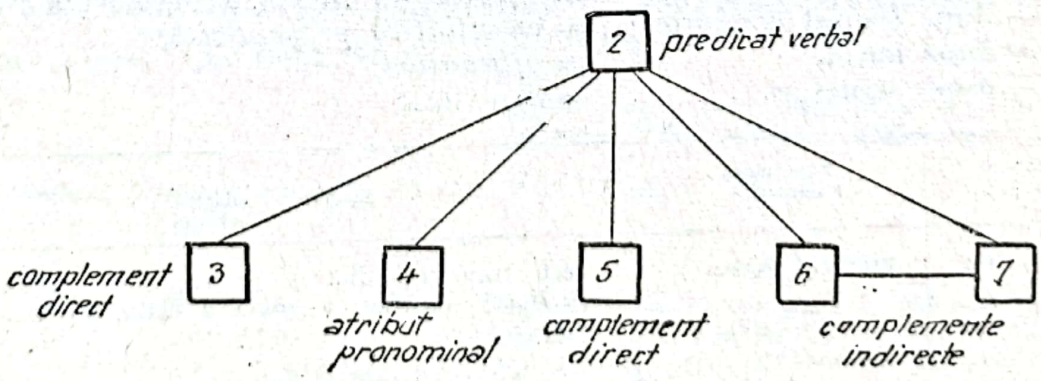

a. **Analiza frazei:**

4) „/ I-*ar fi fost* lui Jder (P.) cu mult *mai ușor*[1]/ să-*și închipuie*[2]/ (Subiectivă) că două femei cu neamuri în țara leșească (C.d.), văzînd[3]/ că *stau* în primejdie (C.d.), ori din partea lui Vodă ori din partea hoardei,[4]/ *nu au* nimic alt (C.d.) mai grabnic de făcut[3]/ decît să *se pună la adăpost* (Subord. circ. de excepție) dincolo de hotar, în republică".[5]/

(M. Sadoveanu — Facultatea de filologie, cursuri fără frecvență, 1968; Școala postliceală de stenodactilografie și secretariat, septembrie 1968.)

Schema frazei:

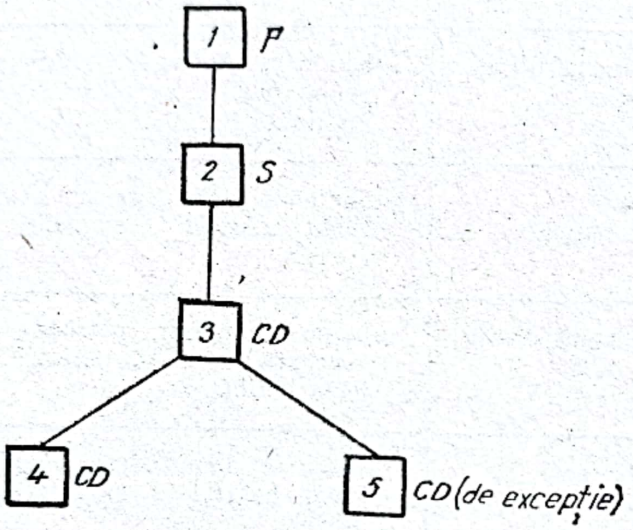

Notă:

Propoziția 5 este o subordonată circumstanțială de excepție. Deoarece această categorie de propoziții nu se studiază în școala generală și nici în liceu, candidații au considerat-o completivă directă, fapt ce nu s-a considerat greșeală de către comisia de examinare.

b. **Analiza sintactică și morfologică a textului subliniat:**

nu au nimic (...) mai grabnic de făcut = propoziție completivă directă:
— după scopul comunicării = *enunțiativă propriu-zisă;*
— după formă = *afirmativă;*
— după structură = *dezvoltată.*

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
2. (nu) au	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a II-a, indicativ prezent, persoana a III-a, plural. *Observație:* *nu* = adverb de negație.

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
3. nimic	complement direct	pronume negativ, Acuzativ. (*Ce* nu au?).
4. mai grabnic	complement circumstanțial de mod	adverb de mod, gradul comparativ de superioritate.
5. de făcut	complement direct	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, supin. (*Ce* nu au?).

Schema propoziției:

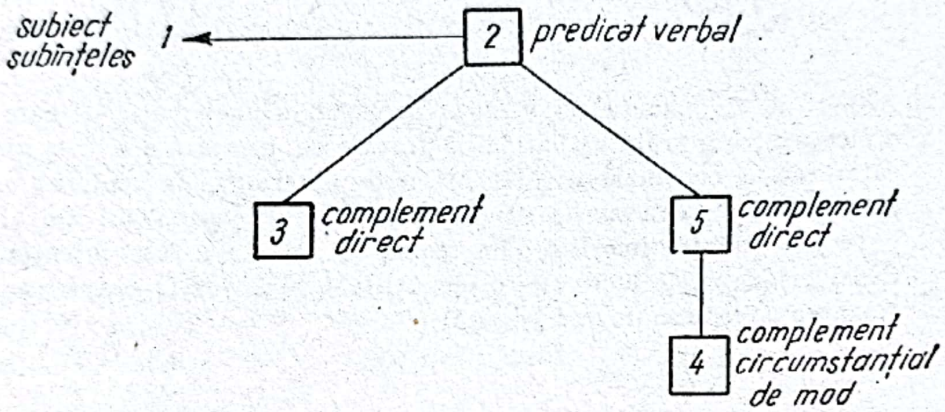

a. **Analiza frazei:**

5) „/ **Dar** cu toate acestea, *trebuie*[1]/ **să** *știi*, nepoate,[2]/ **că** unii oameni *îs mai a dracului* decît dracu';[3]/ *nu se astîmpără* nici în ruptul capului[4]/ **și**[5]/ **măcar că** *au pățit* multe,[6]/ tot *cearcă* prin pădurea lui[5]/ **să** *vadă*[7]/ *nu* l-*ar pute* găbui cumva?[8]/ **Și**[9]/ **care** dintre ei *are* îndrăzneală mare și noroc și mai mare, umblînd pe acolo,[10]/ *găsește* din întîmplare cîte o piatră de aceste picate de pe Cerb[9]/ **cînd** *se scutură* la șapte ani o dată,[11]/ și apoi acelui om *nu*-i mai *trebuie* altă negustorie mai bună.[12]/

(I. Creangă — *Harap Alb*, Facultatea de filologie, cursuri fără frecvență, septembrie 1968).

Schemele frazelor (pentru că sînt două fraze).
A = propozițiile 1...8

Observație:

1) Punctul și virgula, de obicei, despart, în frază, grupuri de propoziții, care formează unități relativ independente. Dacă ne considerăm în această situație (care este de preferat), atunci propozițiile 4 și 5 sînt propoziții principale. *În acest caz, schema primei fraze ar avea forma:*

A) Schema primei fraze (varianta a)

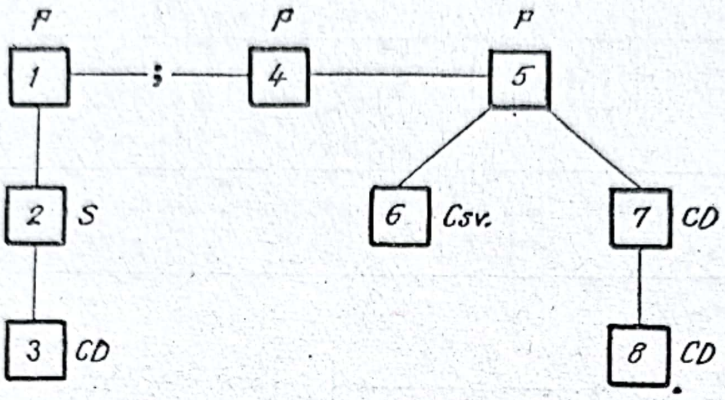

2) Alteeri însă, „punctul şi virgula corespunde unei pauze pe care vorbitorul o face pentru a arăta că partea de frază care urmează e o întregire, o explicaţie sau o concluzie a celor afirmate anterior". (Îndreptarul ortografic şi ortoepic şi de punctuaţie al Academiei R.S.R., pag. 66.) De altfel citind povestea în întregime, ne dăm seama că aceasta a fost intenţia autorului. Considerînd astfel lucrurile, propoziţiile 4 şi 5 vor fi *completive directe*, iar fraza va avea următoarea schemă:

A) Schema primei fraze (varianta b)

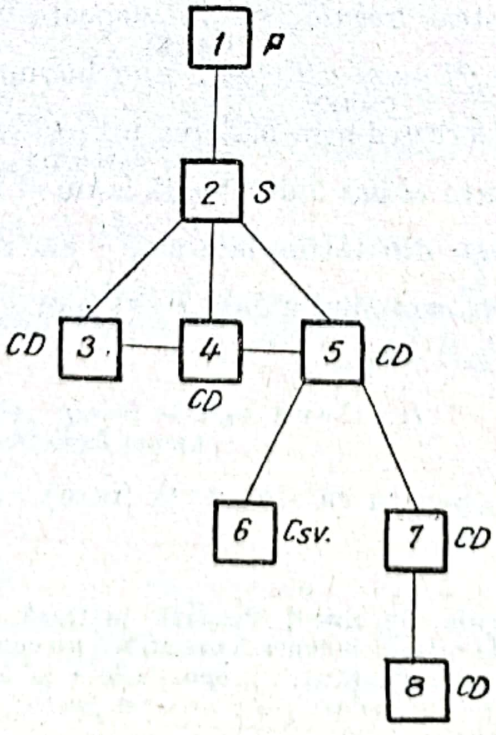

Scanned with OKEN Scanner

B) Schema frazei a doua (propoziţiile 9; 12):

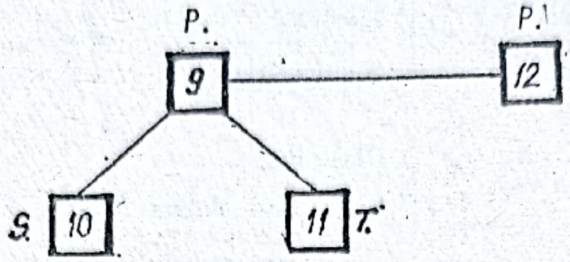

b. Analiza sintactică şi morfologică a textului subliniat:

A) *că unii oameni îs mai a dracului decît dracu* = propoziţie completivă directă:
— după scopul comunicării = *enunţiativă propriu-zisă;*
— după formă = *afirmativă;*
— după structură = *dezvoltată.*

B) *şi apoi acelui om nu-i trebuie altă negustorie mai bună* = propoziţie principală:
— după scopul comunicării = *enunţiativă propriu-zisă;*
— după formă = *afirmativă;*
— după structură = *dezvoltată.*

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
A) că	—	conjuncţie simplă, subordonatoare
1. oamenii	subiect	substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Nominativ. (*Cine*-s mai a dracului?).
2. îs mai a dracului	predicat nominal	format din: a) *îs* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a (forma populară), plural. b) *mai a dracului* = substantiv, cu valoare adjectivală (mai afurisiţi, mai îndărătnici, comparativ de superioritate), masculin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lui*, precedat de articolul genitival (posesiv) *a*, Genitiv. De fapt este o locuţiune adjectivală. (*Cum îs* unii oameni?).
3. unii	atribut adjectival	adjectiv nehotărît, masculin, plural, Nominativ. (*Care* oameni?).

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
4. decît dracu	complement circumstanţial de mod (comparativ)	substantiv comun, masculin, singular, Acuzativ, nearticulat, precedat de adverbul *decît* cu rol de prepoziţie. (*Cum* (decît cine) sînt de ai draculuí?) *Observaţie:* Deşi sîntem îndemnaţi să punem întrebarea *ca cine* — proprie complementului indirect — nu este complement indirect, deoarece arată o comparaţie.
şi B)	—	conjuncţie simplă, coordonatoare copulativă.
1. negustorie	subiect	substantiv comun, feminin, singular nearticulat, Nominativ. (*Cine* nu-i trebuie?).
2. (nu) trebuie	predicat verbal	verb intranzitiv, cu sens impersonal, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular. *Observaţie:* *nu* = adverb de negaţie.
3. apoi	complement circumstanţial de timp	adverb de timp.
4. acelui	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ, de depărtare, masculin, singular, Dativ.
5. om	complement indirect	substantiv comun, masculin, singular, nearticulat, Dativ. (*Cui* nu-i trebuie?).
6. i	complement indirect	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, singular, Dativ. (*Cui* nu-i trebuie?).
7. altă	atribut adjectival	adjectiv nehotărît, feminin, singular, Nominativ. (*Ce fel de* negustorie?).
8. mai bună	atribut adjectival	adjectiv variabil, 2 terminaţii, gradul comparativ de superioritate, feminin, singular, Nominativ. (*Ce fel de* negustorie?).

Schema propozițiilor:

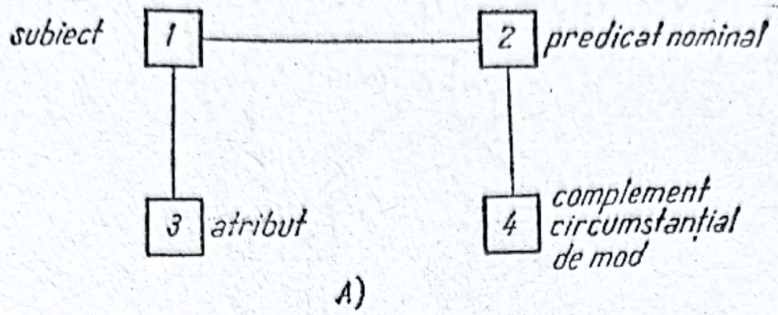

A)

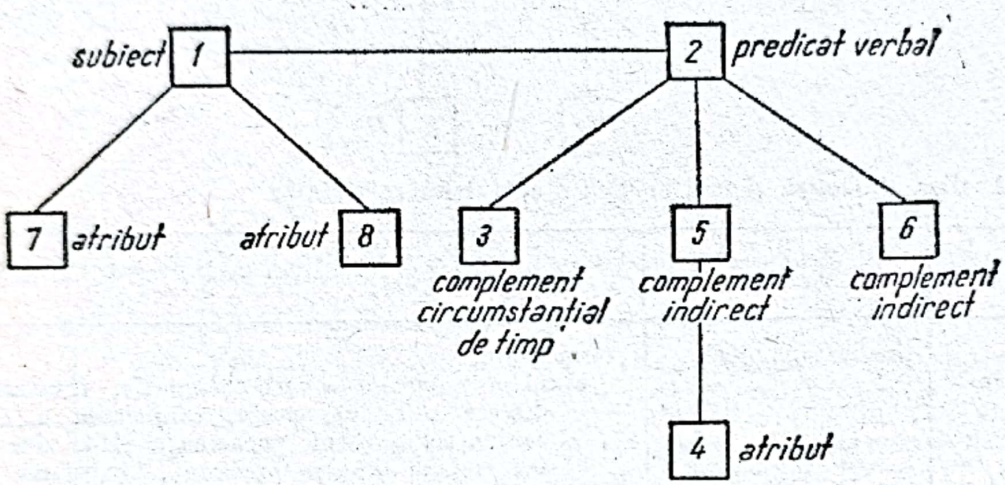

B)

ALTE TEXTE

a. Analiza sintactică a frazei:

1) / Subiectivă Înțelepciunea[1]/ ce-o *au* A. foarte mulți[2]/ de-a nu pierde nimic în viață[1]/ P. *n-ar trebui*[3]/ să se *numească* Subiectivă *înțelepciune*,[1]/ căci Cauzală ea *nu seamănă* deloc cu adevărata înțelepciune[4]/ pe care A. numai rar o *dobîndește* cineva,[5]/ după ce *a pierdut* T. totul.[6]/

(Lucian Blaga)

Propoziția care a suferit intercalări:
Înțelepciunea de a nu pierde nimic în viață să se numească înțelepciune = propoziție subiectivă.

Schema frazei:

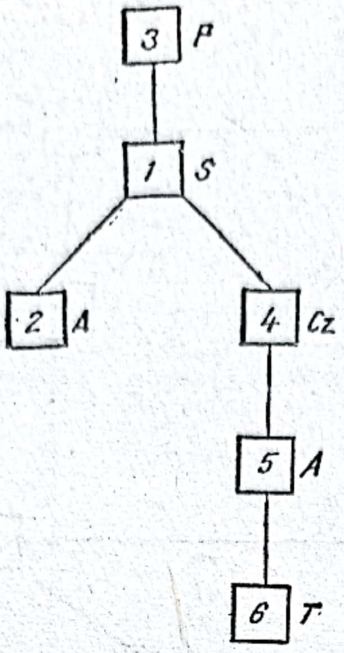

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
să se numească înţelepciune	predicat nominal	format din: a) *să se numească* = verb copulativ, intranzitiv, diateza reflexivă, pasiv, conjugarea a IV-a, conjunctiv, prezent, persoana a III-a, singular. b) *înţelepciune* = *nume predicativ*, exprimat prin substantiv, comun, feminin, singular nearticulat, Nominativ.
cineva	subiect	pronume nehotărît, masculin, singular, Nominativ. (*Cine* o dobîndeşte?).
totul	complement direct	pronume nehotărît, masculin, singular, Acuzativ. (*Pe cine* (*ce*) să piardă?).

a. Analiza sintactică a frazei:

2)„/ După ce *bea* (T.) un pahar sau două,[1]/ spiritul ei *se elibera* (P.) de o povară neştiută[2]/ şi atunci *putea*[3]/ (P.) să *afirme* (C.d.) cu linişte[4]/ că oraşele sobre, lăsate în urmă, spoite cu lumina neonului, *n-au cîştigat* (C.d.) prea mult,[5]/ pentru că un zid afumat *are* nevoie de o lumină roşcată (Cauzală), şi nu de una violentă, brutală[6]/ cum *e* măduva mercurului de pildă, întrebuinţată atît de mult în ultimii ani.[7]/“ (M.)

(E. Barbu — *Călătorie cu autocarul*.)

Schema frazei:

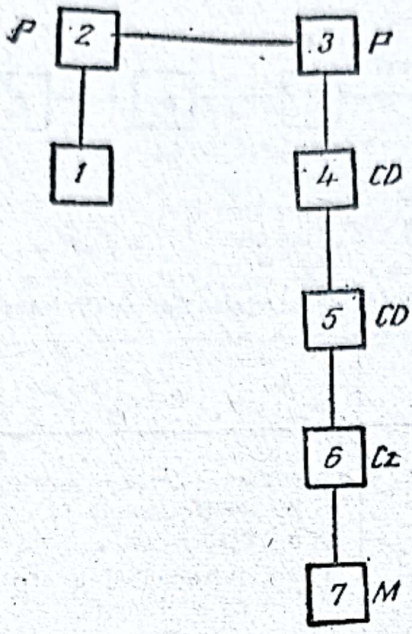

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
spiritul	subiect	substantiv comun neutru, singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *l*; N.
de o povară	complement indirect	substantiv comun, feminin; singular; articulat cu articolul nehotărît şi practic *o*; A; precedat de prepoziţia simplă *de*.
roşcată	atribut adjectival	adjectiv variabil; cu 2 terminaţii; gradul pozitiv; feminin; singular, A.

a. Analiza sintactică a frazei:

3) / Aici, în mijlocul (P.) pustiului[1]/ în care numai cîrtiţele (A.) şi iepurii de mai *trăiau*[2]/, primăvara (P.) *sosea*[1]/ şi *pleca*,[3]/ (P.) *se reîntorcea* pentru cîteva zile şi cîteva nopţi[4]/ şi pe urmă (P.) *pleca* iarăşi.[5]/

(Zaharia Stancu — *Şatra*.)

a. Schema frazei:

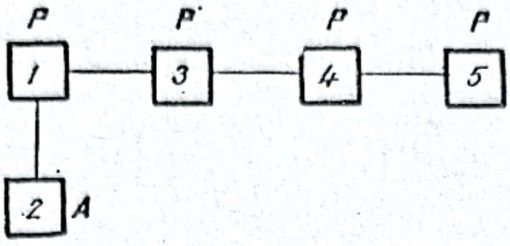

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
în care	complement circumstanțial de loc	pronume relativ, neutru, singular, A; precedat de prepoziția simplă *în*. Notă: Introducînd o atributivă, *în care* are și rol de conjuncție.
sosea	predicat verbal	verb; intranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a indicativ; imperfect; persoana a III-a; singular.
iarăși	complement circumstanțial de timp	adverb de timp. (Din *iară*+și).

a. **Analiza sintactică a frazei:**

4) „/ — Domnule[P.] ministru,[1]/ *grăi* subprefectul tușind pentru a-și drege glasul și dezlipindu-se cu pălăria în mînă[P.] de ușa automobilului,[2]/ locuitorii *ar avea* mare dorință[P.][1]/ să *aibă* un gimnaziu[A.][3]/ care *să poarte* numele dumneavoastră.[A.][4]/“

(Gh. Brăescu — *Pricopsitul.*)

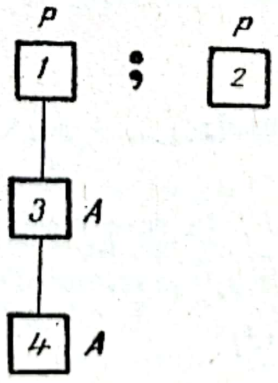

Notă:

Propoziția 2 este o propoziție incidentă principală.

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
de uşa	complement indirect	substantiv comun; feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *de*.
numele	complement direct	substantiv comun; neutru; singular; articulat cu articolul hotărît şi enclitic *le*; Acuzativ.

a. Analiza sintactică a frazei:

5) *Să se întîmple-n* P. Turn singurul lucru[1]/ care i-l *cerea* lui A. Dumnezeu — fierbinte, în genunchi —[2]/ să *fie* iar lumină P. în mintea rătăcită[3]/ să *înţeleagă* tatăl ei[4]/ că *a murit* C.d. Sultana,[5]/ dar că alăturea de el *nu-i* C.d. un străin,[6]/ *nu-i* un C. d. duşman,[7]/ ci-*i* C. d. ea, copilul lui, Milena...[8]/ să *plîngă* P. împreună[9]/ şi împreună *să zîmbească*.[10]/"

(Ionel Teodoreanu — *Turnul Milenei*.)

Schema frazei

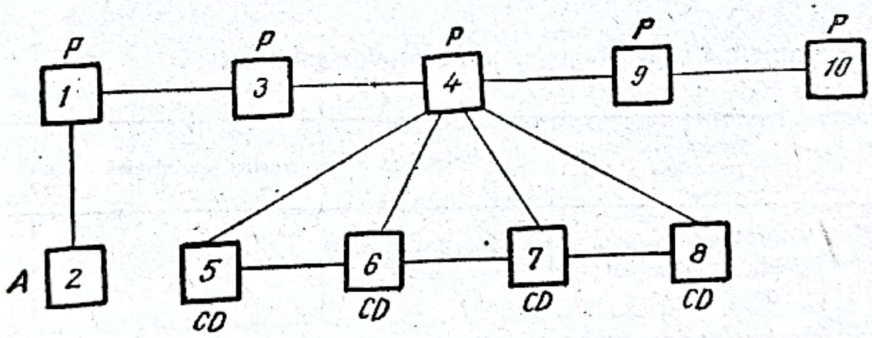

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate.

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
în genunchi	complement circumstanţial de mod	substantiv comun; masculin; plural; nearticulat; Acuzativ; precedat de prepoziţia simplă *în*
rătăcită	atribut adjectival	verb; tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; participiu.
Milena	atribut substantival apoziţional	substantiv propriu; feminin; singular; Nominativ (apoziţie simplă).

a. Analiza sintactică a frazei:

6) „/ Aşadar, el (P.) se simţea ruşinat[1]/ pentru că (Cauzală) *avea* visuri noaptea[2]/ şi *se ferea*[3]/ să *spună* asta cuiva[4]/ deşi (Concesivă) *ar fi* dorit în fond[5]/ s-o (C. d.) *spună*[6]/ ca şi cum *ar fi fost vorba* de un (M.) viţiu secret...[7]/“

(Al. Philippide — *Floarea din prăpastie.*)

Schema frazei:

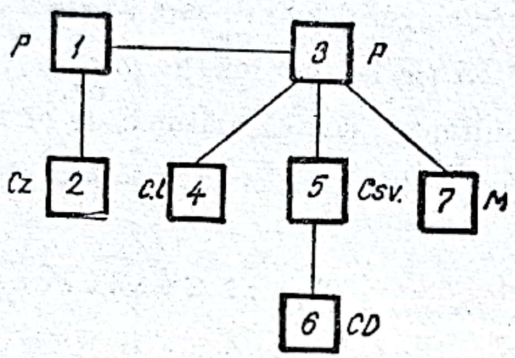

b. Analiză sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
noaptea	complement circumstanţial de timp	adverb de timp
asta	complement direct	pronume demonstrativ de apropiere; feminin, singular, Acuzativ
secret	atribut adjectival	adjectiv variabil cu 2 terminaţii; gradul pozitiv; neutru; singular; Acuzativ

a. Analiza sintactică a frazei:

7) / „Brumă (P.) *avea impresia*[1]/ că[2]/ dacă (Condiţională) mortul *va rămîne* întins acolo,[3]/ el *nu* se *va mai putea* clinti (A.) de lîngă dînsul,[2]/ *va sta* mereu cu (A.) ochii la cadavru, fascinat de acest trup[4]/ pe care (A.) îl *ucisese.*[5]/“

(Al. Philippide — *Îmbrăţişarea mortului.*)

Schema frazei:

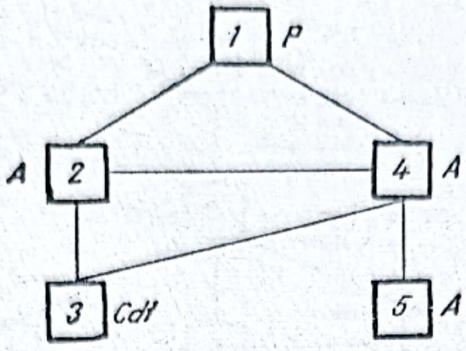

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
acolo	complement circumstanţial de loc	adverb de loc
(a) clinti	complement direct	verb; tranzitiv; diateza activă; conjugarea a IV-a; infinitiv; prezent
acest	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ de apropiere; neutru; singular; Acuzativ
fi	complement direct	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată; masculin; singular; Acuzativ

a. Analiza frazei:

8) / *Se obişnuise* (P.) aşa de mult cu drumul acesta,[1]/ încît[2]/ cînd *îşi* mai *aducea aminte* (T.) de vorbele mamei-sei[3]/ şi *încerca*[4] (T.)/ să mai *puie frîu* (C. d.) plăcerei de a vedea pe Saşa,[5]/ i *se părea*[2] (Consecutivă)/ că-i *lipseşte* (Subiectivă) ceva.[6]/

(Duiliu Zamfirescu — *Viaţa la ţară*.)

Schema frazei:

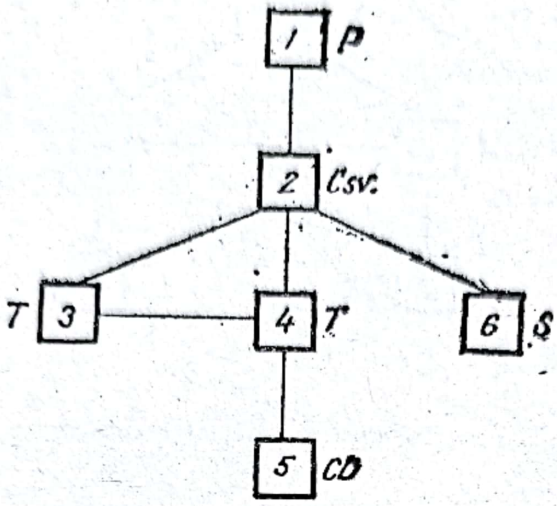

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
aşa de mult	complement circumstanţial de mod	adverb de mod, gradul superlativ absolut. (aşa de = foarte mult)
acesta	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ, de apropiere, masculin, singular, Acuzativ
-sei	atribut adjectival	adjectiv posesiv, un posesor şi un obiect posedat, feminin, singular, Genitiv. *Observaţie:* *-sei* este o formă populară a pronumelui posesiv *sale*
-i	complement indirect	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, singular, Dativ
să pună frîu (să se abţină)	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *să pună* = verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a II-a, conjunctiv prezent, persoana a III-a, singular. b) *frîu* = substantiv comun, neutru, singular, Acuzativ

Scanned with OKEN Scanner

a. Analiza frazei:

9) / El *știa*[P.] bine[1]/ că nici bani nu-i *furase*[C. d.] baciul,[2]/ nici *nebun*[C. d.] *nu era*,[3]/ ci că sufletul lui înzestrat de natură[C. d.] cu o putere de simțire[4]/ ce *trecea* peste starea lui umilă[A.] de slugă,[5]/ *fusese zdruncinat din*[C. d.] temelii prin moartea cîinelui.[4]/

(D u i l i u Z a m f i r e s c u — *Viața la țară.*)

Schema frazei:

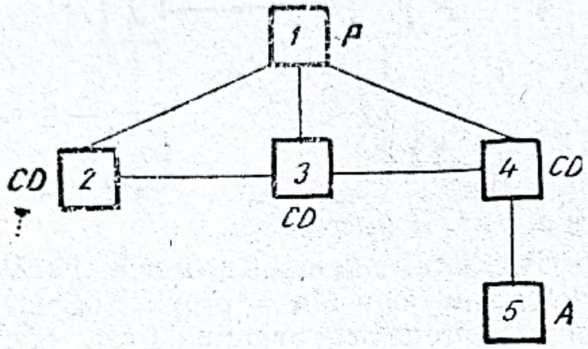

Propoziția ce a suferit intercalări:

ci că sufletul lui înzestrat de natură cu o putere de simțire fusese zdruncinat din temelii prin moartea cîinelui = propoziție completivă directă (4).

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
bani	complement direct	substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Acuzativ
nebun (nu) era (era nebun)	predicat nominal	format din: a) *era* = verb intranzitiv (copulativ), diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *nebun* = nume predicativ exprimat prin adjectiv variabil, 2 terminații, masculin, singular, Nominativ
înzestrat	atribut adjectival	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, participiu

a. **Analiza frazei:**

10) / Firea lui meditativă, fatalistă, ca a tuturor ciobanilor[1]/ ce *au copilărit* cu oile pe vîrful munţilor,[2]/ *văzuse*, în moartea celui mai bun prieten, un semn rău[1]/ şi[3]/ ca să *scape* de urmărirea gîndurilor triste,[4]/ *plecase* în lume.[3]/

(Duiliu Zamfirescu — *Viaţa la ţară.*)

Schema frazei:

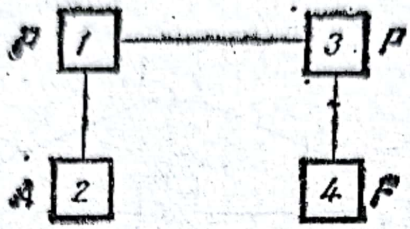

Propoziţii care au suferit intercalări:

1) Firea lui meditativă, fatalistă, ca a tuturor ciobanilor văzuse, în moartea celui mai bun prieten, un semn rău = propoziţie principală (1).
2) şi plecase în lume = propoziţie principală (3).

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
meditativă	atribut adjectival	adjectiv variabil, 2 terminaţii, gradul pozitiv, feminin, singular, Nominativ
celui mai bun	atribut adjectival	adjectiv variabil, 2 terminaţii, superlativ relativ, masculin, singular, Genitiv
prieten	atribut substantival genitival	substantiv comun, masculin, singular, nearticulat, Genitiv (*moartea prietenului*)
de urmărirea	complement indirect	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*, Acuzativ, precedat de prepoziţia simplă *de*

a. **Analiza frazei:**

11) / Şi spre deplina d-tale satisfacere *află*[1]/ că mai *sunt un martor*[2]/ care *am să strig* pînă la cer împotriva zbirilor[3]/ ce *chinuiesc* lumea[4]/ şi că n-o *să mă astîmpăr*[5]/ pînă nu vă *voi vedea*, pe dumneata şi pe beţivul acela de colo, cu lanţurile de gît, în locul lor...[6]/

(Duiliu Zamfirescu — *Viaţa la ţară.*)

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

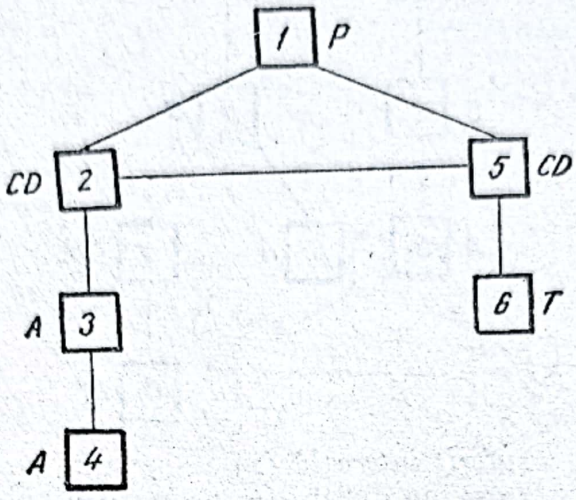

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
am să strig	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, viitor, forma populară, persoana I, singular (am să strig = voi striga).
împotriva zbirilor	complement indirect	substantiv comun, masculin, plural, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lor*, Genitiv, precedat de prepoziţia simplă *împotriva*. *Observaţie:* prepoziţiile: *împotriva*, *contra*, *deasupra* ca şi locuţiunile prepoziţionale: *de-a lungul*, *în susul* etc., cer cazul genitiv. (*Împotriva cui* am să strig?).

a. Analiza frazei:

12) / *Nu este nimerit* (P.) acum[1]/ să *prezentăm* (Subiectivă) acest proces de influenţă[2]/ care *este dublu şi reciproc*,[3] (A.)/ dar *fără îndoială*[4] (P.)/ că lirismul unei epoci[5] (Subiectivă)/ în care se *întîlnesc* (A.) orientările cele mai contrare,[6]/ *devine durabil*[5] (Subiectivă)/ dacă aceste orientări se *corectează* (Condiţională) între ele,[7]/ aşa cum *s-a întîmplat* (M.) şi la noi în perioada dintre cele două războaie mondiale.[8]/

(V l a d i m i r S t r e i n u — *Opera literară* a lui V. Voiculescu.)

Schema frazei:

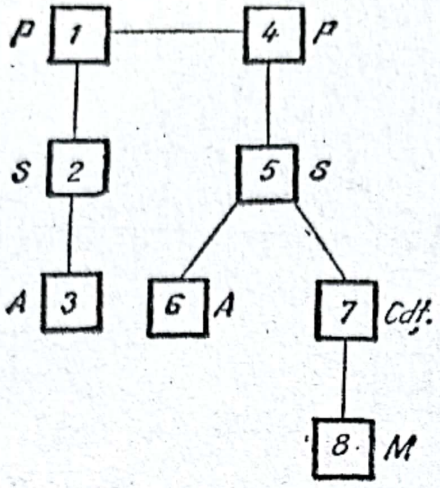

Propoziția care a suferit intercalări:
că lirismul unei epoci devine durabil = propoziție subiectivă (5).

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
acum	complement circumstanțial de timp	adverb de timp.
este dublu și reciproc	predicat nominal	format din: a) *este* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, persoana a III-a, singular. b) *dublu și reciproc* = nume predicativ multiplu exprimat prin adjective variabile, 2 terminații, masculin, singular, Nominativ.
fără îndoială	predicat nominal	locuțiune adverbială predicativă. *Observație:* Putînd primi în față verbul a fi (este fără îndoială) are funcțiunea de predicat nominal.
devine durabil	predicat nominal	format din: a) *devine* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular. b) *durabil* = nume predicativ exprimat prin adjectiv variabil, terminații; masculin singular, Nominativ.

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

13) / Ajunși la cîțiva pași de mal, crapii deodată *se opintesc*[1]/ și *se saltă* afară de mal, cu pîntecele în sus, dintr-o smucitură[2]/ care le *apasă*[3]/ și le *suge* burta, făcînd[4]/ să *țîșnească* din ei sămînța lăptoasă[5]/ ce *albește* apa.[6]/

(V. Voiculescu — *Amintiri despre pescuit.*)

Schema frazei:

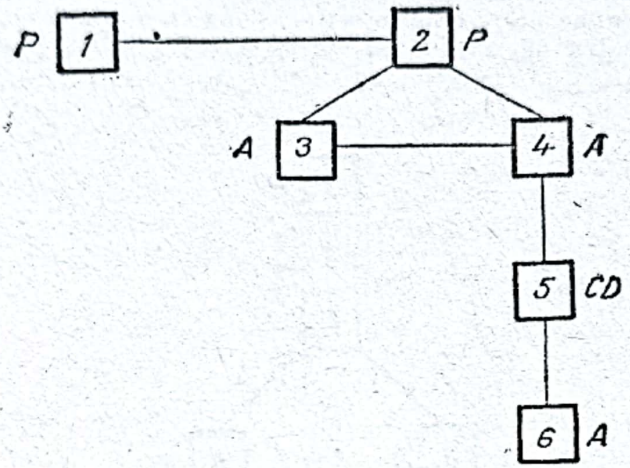

b. **Analiză sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
afară de mal	complement circumstanțial de loc	substantiv comun, neutru, singular, nearticulat, Acuzativ, precedat de locuțiunea prepozițională: afară de (afară de mal = peste mal).
în sus	atribut adverbial	locuțiune adverbială de loc. *Observație:* *în sus* determină substantivul *pîntecili*, de aceea este atribut.
le	complement indirect	pronume personal; persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, plural, Dativ.
sămînța	subiect	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ.
ce	subiect	pronume relativ, feminin, singular, Nominativ (ce (sămînța) albește apa?). *Observație:* *Ce* are și rol de conjuncție.

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

P. Subiectivă
14) / *Trebuia*[1]/ să *pui* urechea pe țeasta groasă de cremene verde a gheței,[2]/
A.
care, ca o lespede de mormînt, *sugruma* Bistrița,[3]/ ca să *auzi* abia ici-colo un
Finală A. A.
gîlgîit surd și depărtat,[4]/ semn[5]/ că rîul *trăiește*.[6]/

Observație:

semn = propoziție simplă formată dintr-un predicat nominal, în care s-a păstrat numele predicativ (semn) verbul copulativ fiind totuși subînțeles (este semn). Scrisă în întregime propoziția ar avea forma *care este semn (dovadă)*. Ea va fi atributivă, pentru că determină substantivul gîlgîit. (Care gîlgîit?.)

Schema frazei:

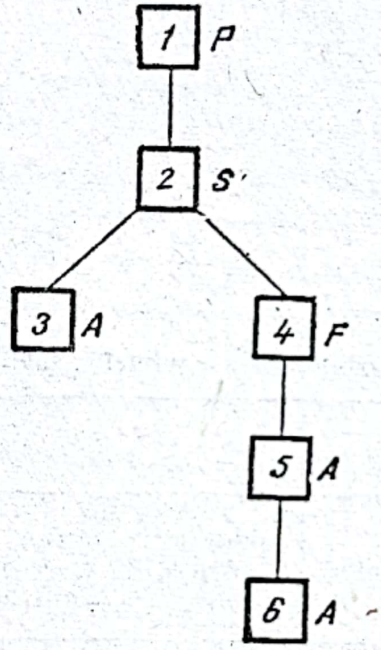

b. **Analiză sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
verde	atribut adjectival	adjectiv variabil, 1 terminație, gradul pozitiv, feminin, singular, Acuzativ.
ici-colo	complement circumstanțial de loc	locuțiune adverbială de loc, formată din adverbul *ici* și adverbul *colo*.
un gîlgîit	complement direct	substantiv comun, neutru, singular, articulat cu articolul nehotărît *un*, Acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

15) / *E* o întrecere între P. jivinele răufăcătoare și moartea[1] / cu care A. le *întîmpinam*[2] / încît,[3] / oricît de Concesivă *harnici am fi* noi,[4] / Consecutivă aproape[3] / că Subiectivă *nu izbutim*[5] / să C. d. *ținem cumpăna*.[6] /

(V. Voiculescu — *Sezon mort.*)

Observație:

Propoziția „încît aproape", formată dintr-un predicat nominal, are exprimat numai numele predicativ, verbul copulativ fiind neexprimat dar subînțeles. Scrisă complet, propoziția (3) ar avea forma: *„încît este aproape (probabil).*

Schema frazei:

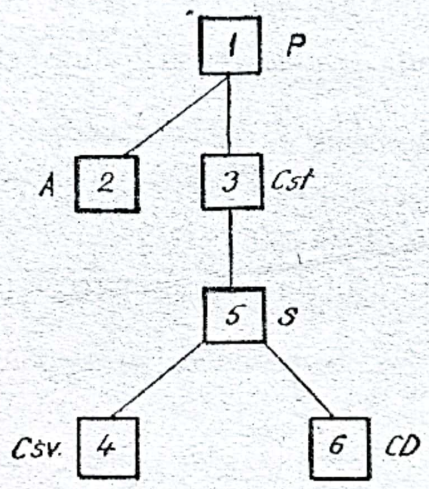

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
e (există)	predicat verbal	verb intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a singular.
o întrecere	subiect	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul nehotărît și proclitic *o*, Nominativ.
noi	subiect	pronume personal, persoana I, masculin, plural, Nominativ.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
să ținem cumpăna (să rezistăm, să echilibrăm)	predicat verbal	locuțiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *să ținem* = verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, conjunctiv prezent, persoana I, plural. b) *cumpăna* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Acuzativ.

a. **Analiza frazei:**

16) / Astfel, prin (P.) piroteala[1] / ce mă (A.) *cuprinsese*,[2] / (P.) *înțelesei*[1] / că pe tărîmurile acelea (C.d.) *văcuia* unul[3] / căruia (A. Subiectivă) *îi plăcea*[4] / să *trăiască* slobod,[5] / *fără* să-i *pese* de legile și (M.) rînduielile obștei.[6] /

(V. Voiculescu — *Misiune de încredere*.)

Propoziția care a suferit intercalări:

Astfel, prin piroteala, înțelesei = propoziție principală (1).

Schema frazei:

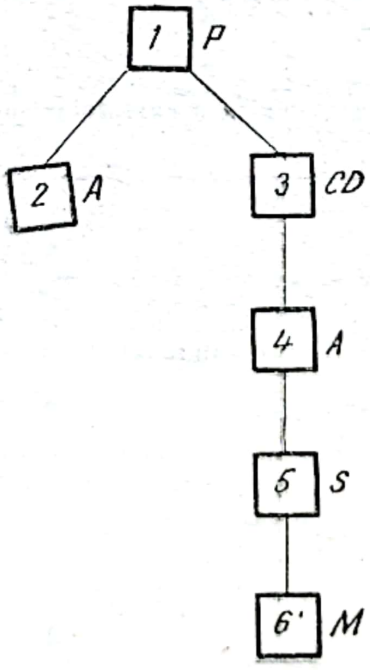

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
mă	complement direct	pronume personal, persoana I, forma neaccentuată, masculin, singular, Acuzativ.
cuprinsese	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, indicativ, mai mult ca perfectul, persoana a III-a, singular.
unul	subiect	pronume nehotărît, masculin, singular, Nominativ.
obştei	atribut substantival genitival	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*, Genitiv.

a. **Analiza frazei:**

17) / În bunătatea ei (P.), Lelia *credea*[1] / că (Compl. directă) *nu e voie*[2] / să (Subiectivă) *scoată* un scîncet[3] / şi *răspundea* suferinţei (P.) cu un surîs,[4] / pe care (Atributivă) l-*a dus* cu ea şi în moarte.[5] /

(L. Blaga — *Hronicul şi cîntecul vîrstelor.*)

Schema frazei:

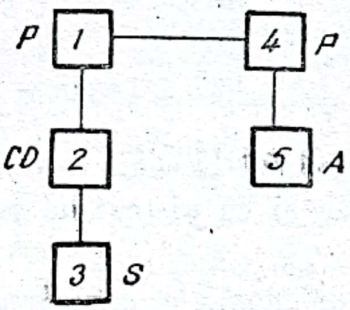

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
în bunătatea	complement circumstanţial de cauză	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît *a*, Acuzativ, precedat de prepoziţia simplă *în*. (*Din ce cauză credea?*).
suferinţei	complement indirect	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*. Dativ.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
cu un surîs	complement indirect	substantiv comun, neutru, singular, articulat cu articolul nehotărît și proclitic *un*, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *cu*.
pe care	complement direct	pronume relativ, masculin, singular, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *pe* (*pe care* l-a dus cu ea și în mormînt) (surîs). *Observație:* *Pe care* este și conjuncție, căci introduce o atributivă (5).

a. Analiza frazei:

18) Cînd *a intrat* Herr Lehrer Roth[T.], bătrînul dascăl cu barba lungă[1] / colegul meu roșcovan și cu pistrui[P.] de șvab,[2] / **cu care,** fără de voia sa și fără de aprobarea mea, *făcusem* un silnic schimb[A.],[3] / *se ridică*[P.][2] / și arătînd[P.] spre mine, *dă* cu glas[4] / în care[A.] *ghiceam* o profundă indignare[5] / unele *lămuriri*[P.] / pe care nu le *puteam* pricepe întocmai.[6] /

(L. B l a g a — *Hronicul și cîntecul vîrstelor.*)

Prepoziții care au suferit intercalări:

(1) Colegul meu roșcovan și cu pistrui de șvab se ridică = propoziție principală (2)

2) și arătînd spre mine, dă cu un glas unele lămuriri = propoziție principală (4)

Schema frazei:

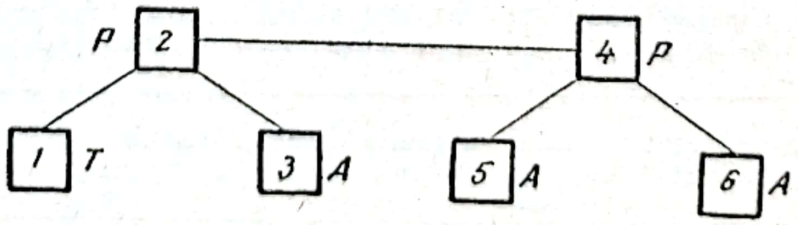

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
bătrînul dascăl cu barba lungă	atribut substantival apoziţional	apoziţie dezvoltată, formată din: a) *bătrînul* = adjectiv variabil, 2 terminaţii, masculin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *l*, Nominativ. b) *dascăl* = substantiv comun, masculin, singular nearticulat, Nominativ. c) *cu barba* = substantiv comun, feminin, singular, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziţia simplă *cu*. d) *lungă* = adjectiv variabil, 2 terminaţii, feminin, singular, Acuzativ. *Observaţie;* Apoziţia dezvoltată se consideră unitate sintactică.
silnic	atribut adjectival	adjectiv, variabil, 2 terminaţii, masculin, singular, Acuzativ.
dă lămuriri (explică)	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *dă* = verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular, b) *lămuriri* = substantiv comun, feminin, plural, nearticulat, Acuzativ.
puteam	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a II-a, indicativ, imperfect, persoana I, singular.
pricepe	complement direct	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, infinitiv, prezent (a pricepe).

a. Analiza frazei:

19) / Numai tîrziu (P.) *putui*[1] / să aflu — de la fraţii mei (C.d.) mai mari şi de la alţii[2] / care i *s-au abătut* (A.) prin apropiere[3] / că tata *era de-o exuberanţă şi de o volubilitate* (Cd.) deosebit de simpatică,[4] / atunci cînd (T.) *se nimerea*[5] / să *se simtă* (Subiectivă) la largul său între prieteni[6] / ce-i *arătau* (A.) înţelegere.[7] /

(L. B l a g a — *Hronicul şi cîntecul vîrstelor.*)

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

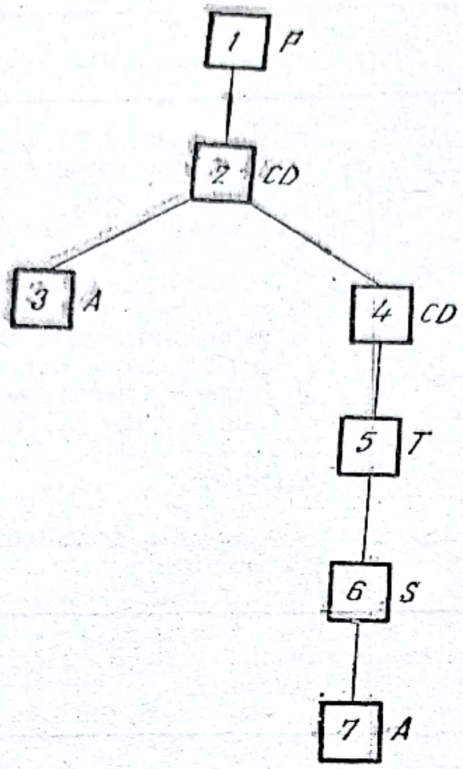

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
de la alţii	complement indirect	pronume nehotărît, masculin, plural, Acuzativ, precedat de prepoziţia compusă *de la*.
era de-o exuberanţă şi de o volubilitate	predicat nominal	format din: a) *era* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *de o exuberanţă şi de o volubilitate* = nume, predicativ exprimat prin substantive comune feminine, singular, articulate cu articolul nehotărît şi proclitic *o*, Acuzativ, precedate de prepoziţia simplă *de*. *Observaţie:* Sensul predicatului nominal de faţă este: *era exuberant şi volubil.*
la largul său (nestînjenit)	complement circumstanţial de mod	locuţiune adverbială de mod (la largul său = bine, minunat). (*Cum* se simţea?).

Scanned with OKEN Scanner

a. Analiza frazei:

P. A. P. Predicativă
20 / Sfatul,[1] / ce mi *s-a dat*,[2] / *era*[1] / să-ți *iei* literalmente *inima* în *dinți* la
Predicativă
orice asalt al lor,[3] / să *nu cedezi* tărîm cu nici un preț,[4] / și mai cu seamă *să*
Predicativă A. Condițională
porți cu nepăsare o măciucă,[5] / pe care,[6] / dacă *ești încolțit* din toate părțile,[7] /
A.
s-o tîrăști la spate așa într-o doară, în urma ta.[6] /

(L. B l a g a — *Hronicul și cîntecul vîrstelor.*)

Propoziții care au suferit intercalări:

1) Sfatul era = propoziție principală (1)

2) pe care s-o tîrăști la spate așa într-o doară, în urma ta = propoziție atributivă (6).

Schema frazei:

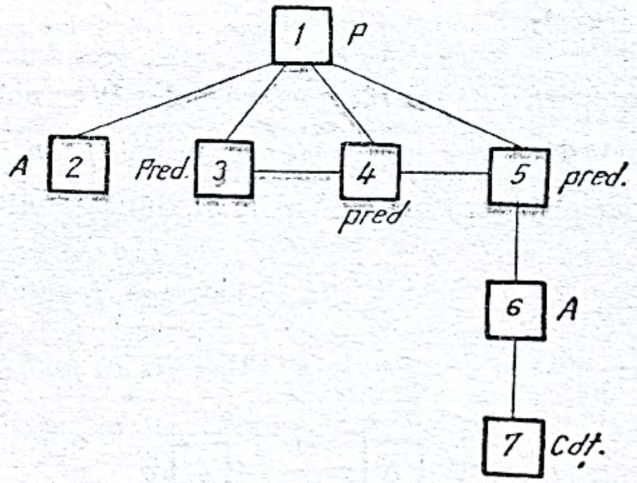

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
Sfatul	subiect	substantiv comun, neutru, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*, Nominativ
să iei inima în dinți (să îndrăznești, să încerci)	predicat verbal	locuțiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *să iei* = verb, tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, conjunctiv prezent, persoana II-a, singular; b) *inima* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Acuzativ; c) *în* = prepoziție simplă; d) *dinți* = substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
să nu cedezi	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, conjunctiv, prezent, persoana a II-a, singular.
într-o doară	complement circumstanțial de mod	locuțiune adverbială de mod (într-o doară = nepăsător, indiferent, la întîmplare)
așa	complement circumstanțial de mod	adverb de mod.

a. **Analiza frazei:**

21) / Încă *nu aveam curajul*[1] / *să răspund* vorbelor,[2] / ce mă *chemau* în dreapta și-n stînga[3], / dar[4] / dacă *am* mai *rămînea* în sat[5] / *e neîndoios*[4] / că la anul *voi da* și eu *buna* prin șezători cu Vasile al Bănățeanului, cu Roman și cu Adam al Vicii.[6] /

(L. Blaga — *Hronicul și cîntecul vîrstelor.*)

Schema frazei:

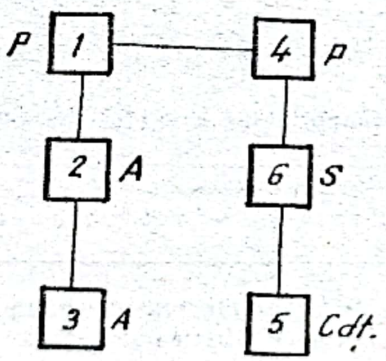

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
în dreapta	complement circumstanțial de loc	locuțiune adverbială de loc.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
e neîndoios	predicat nominal	expresie verbală impersonală, formată din: a) *e* = verb intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana aIII-a. b) *neîndoios* = adverb de mod.
voi da buzna (voi năvăli)	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *voi da* = verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, indicativ, viitor, persoana I, singular. b) *buzna* = substantiv comun, feminin, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*, Acuzativ.
al Vicii	atribut substantival genitival	substantiv propriu, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*, Genitiv, precedat de articolul posesiv (genitival) *al*.

a. Analiza frazei:

22) / Vreo trei (P.) ani lungi[1] / cum *sînt* ai (M.) adolescenţei,[2] / *am urmărit* pas cu pas, cu negrăită încordare, cu încredere (P.) şi cu[1] / *nu ştiu ce*[3] (A.) / temere (P.), ascensiunea ardeleanului[1] / care *se transforma*, pentru noi, tot mai mult într-un simbol cu multiple semnificaţii,[4] / ce *depăşeau* (A.) împărăţia tehnicii, ancorînd, nu fără a ne da presentimente tragice în lumea idealului.[5] /

(L. B l a g a — *Hronicul şi cîntecul vîrstelor. Despre Aurel Vlaicu.*)

Propoziţia care a suferit intercalări:

Vreo trei ani lungi am urmărit pas cu pas, cu negrăită încordare, cu încredere şi cu temere, ascensiunea ardeleanului = propoziţie principală (1).

Observaţie:

Atributiva „nu ştiu ce" determină substantivul *temere*. Prin contragere, ea devine atribut (neexplicabilă temere) aşezat *înaintea* substantivului determinat.

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

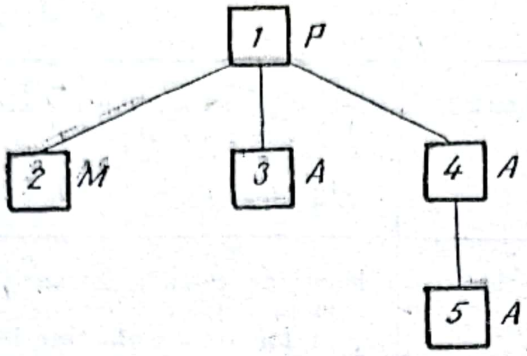

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
pas cu pas	complement circumstanțial de mod	locuțiune adverbială de mod, formată prin repetarea substantivului *pas*, plus prepoziția simplă *cu*.
cu încordare	complement circumstanțial de mod	substantiv comun, feminin, singular, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *cu*.
negrăită	atribut adjectival	adjectiv, gradul superlativ, absolut, (foarte mare încordare = negrăită).
multiple	atribut adjectival	adjectiv variabil, 2 terminații, feminin, plural, Acuzativ.
cu semnificații	atribut substantival prepozițional	substantiv comun, feminin, plural, nearticulat. Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *cu*.

a. Analiza frazei:

23) / *Trebuia*[1] (P.) / să-mi *însemn* (Subiectivă) așadar multe din cele[2] / ce mi *se vădeau* (A.) în cale[3] / și mai ales anecdote și detalii (Subiectivă) cu privire la peștera[2] / unde *se crede*[4] (A.) / că *ar fi fost închis* (Subiectivă) Socrate,[5] / și unde înțeleptul, suferind de nebunia înțelepciunii sale, și-a *băut* (A.) în cele din urmă cupa cu zeamă de cucută, cu aceeași nepăsare,[6] / cu care urmașul său *trage* (A.) *la măsea* un țoi de drojdie.[7] /

(L. Blaga — *Hronicul și cîntecul vîrstelor*.)

Propoziția care a suferit intercalări:

să-mi însemn așadar multe din cele și mai ales anecdote și detalii cu privire la peștera = propoziție subiectivă (2)

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

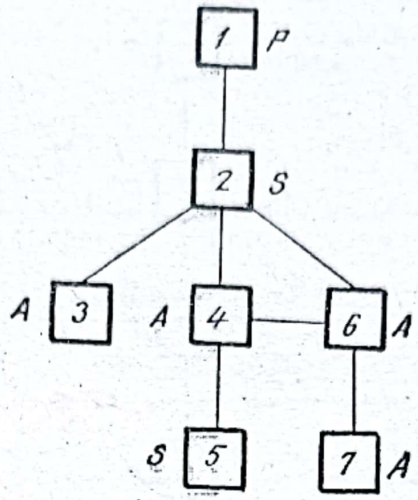

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
se crede	predicat verbal	verb, diateza reflexivă, cu sens impersonal (cere subiectivă), conjugarea a III-a, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular.
ar fi fost închis	predicat verbal	verb, tranzitiv, diateza pasivă, conjugarea a III-a, condiţional-optativ, perfect, persoana a III-a, singular.
cu zeamă	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun, feminin, singular, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziţia simplă *cu*.
aceeaşi	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ de identitate, feminin, singular, Acuzativ.
trage la măsea (bea)	predicat verbal	locuţiune verbală, tranzitivă, diateza activă, formată din: a) *trage* = verb, tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, indicativ prezent, persoana a III-a, singular. b) *la* = prepoziţie simplă. c) *măsea* = substantiv comun, feminin, singular, nearticulat, Acuzativ.

a. Analiza frazei:

24) / Acum, după atîţia ani (P.), îmi *îngăduia*[1] / să *mă bucur* (C.d.) de grija ei,[2] / pe care o *sublinia* (A.) parcă anume,[3] / ca să mă *compenseze*[4] (Finală) / pentru ce (C.I.) *nu a fost dat*[5] / să *fie*.[6] (Subiectivă) /

(L. Blaga — *Hronicul şi cîntecul vîrstelor*.)

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

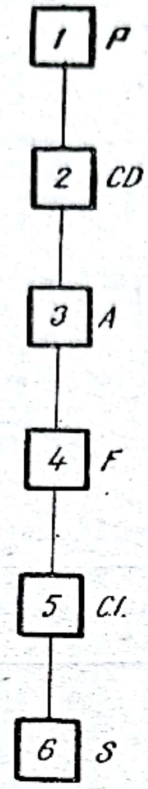

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
acum	complement circumstanţial de timp	adverb de timp.
îmi	complement indirect	pronume personal, persoana I, forma neaccentuată, masculin, singular, Dativ.
mă	complement direct	pronume personal, persoana I, forma neaccentuată, masculin, singular, Acuzativ. (Pe cine să compenseze?).
nu a fost dat	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza pasivă, conjugarea I, indicativ, perfectul compus, persoana a III-a, singular (a fost dat = a fost sortit = a fost hărăzit). N o t ă: *nu a fost dat* are înţeles de *nu a fost ursit (sortit).*

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

25) Dacă (Condiţională) ea *ar fi fost mai urîtă*[1] / şi (Condiţională) *nu ar fi stîrnit* atîtea pofte în jurul ei,[2] / dacă (Condiţională) el *s-ar fi pocăit* mai devreme[3] / şi (Condiţională) *s-ar fi mulţumit* cu viaţa[4] / pe care (A.) o *duceau* ceilalţi[5] / viaţa[4] / pe care, de pildă, o *dusese* moş Toma cu nevasta lui,[6] / *negreşit*[7] (P.) / că (Subiectivă) *ar fi putut*,[8] / (...) *să ducă* şi el viaţa de osîndiţi la munca silnică a sărăciei[9] / pe care (C.d.) o *duceau* în Ţara Românească cele mai multe familii de clăcaşi, umblînd în zdrenţe, dormind cu găinile şi porcii la un loc, în duhoarea bordeiului fără ferestre.[10] / (A.)

(Camil Petrescu — *Un om între oameni*).

Observaţie:

Propoziţia 9 este introdusă prin conjuncţia *să* (ducă). Cu o strictă respectare a topicii, ea ar fi avut forma: „*să ducă şi el viaţa de osîndiţi la munca silnică a sărăciei, mai închizînd ochii şi mai întinzînd spinarea*".

Schema frazei:

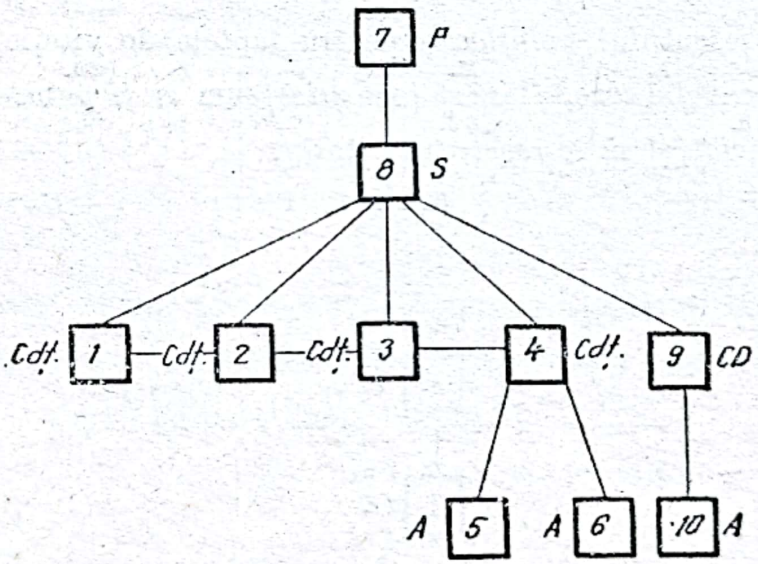

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
ceilalţi	subiect	pronume demonstrativ, de depărtare, masculin, singular, Nominativ.
lui	atribut pronominal genitival	pronume personal, masculin, singular, Genitiv. *Observaţie:* Pronumele *lui*, *ei* şi *lor* rămîn pronume, chiar şi cînd determină substantive, pentru că nu se acordă cu acestea în gen, număr şi caz.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
negreșit	predicat nominal	adverb predicativ. *Observație:* Are rol de predicat nominal, pentru că poate primi verbul *a fi* (este negreșit).
fără ferestre	atribut substantival prepozițional	substantiv comun, feminin, plural, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *fără*

a. **Analiza frazei:**

26)/*Vedea*[1] (P.) / că *are* în fața lui (C d.) un adolescent romantic,[2] / care, dezgustat de umilințele prezentului, *se înflăcăra* (A.) pentru faptele de vitejie ale poporului român în trecut[3] / și (A.) care,[4] / fără (M.) să prea *știe*[5] / cum *ar fi putut*[6] (C d.) / s-o (C d.) *facă*,[7] / *dorea*[4] (A.) / să *le învie*[8] (C d.) / și să (C d.) le *repete* în viitor[9] /.

(C a m i l P e t r e s c u — *Un om între oameni.*)

Schema frazei:

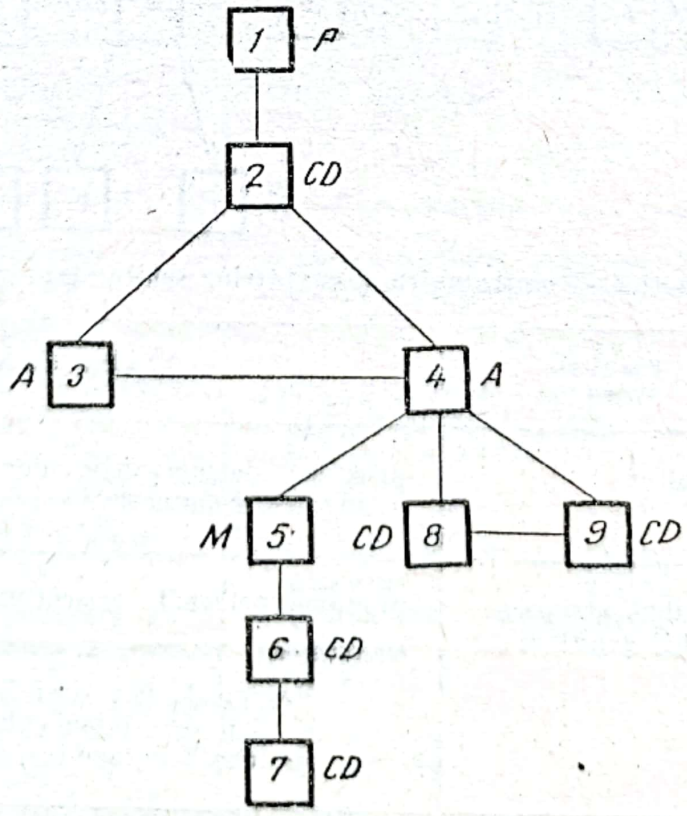

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
romantic	atribut adjectival	adjectiv, variabil, 2 terminaţii, masculin, singular, Acuzativ.
care	subiect	pronume relativ, masculin, singular, Nominativ. (care... se înflăcăra) (adolescentul). *Observaţie:* *care*, introducînd o atributivă, are şi rol de conjuncţie.
dezgustat	complement circumstanţial de cauză	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, participiu.
în viitor	complement circumstanţial de timp	locuţiune adverbială de timp.

a. **Analiza frazei:**

27) / Despărţit de cei doi tovarăşi de drum (...),[1]/ Bălcescu *este silit*[1]/ să *constate*[2]/ că *este* de fapt *arestat* în casa[3]/ **la care** *trăsese în gazdă*,[4]/ căci *este păzit* de doi flăcăiandri, cu puşti lungi cît ei.[5]/

(Camil Petrescu — *Un om între oameni.*)

Schema frazei:

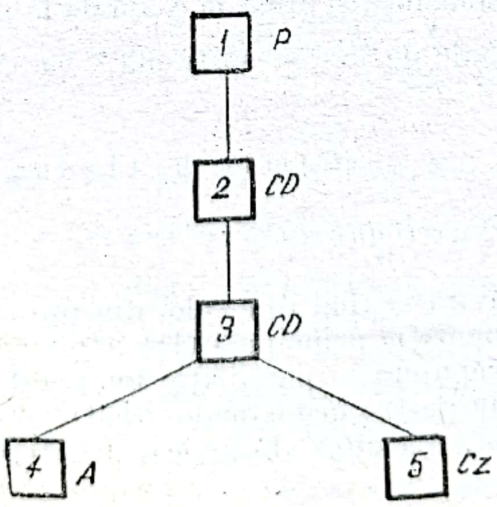

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
de tovarăși	complement indirect	substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *de*. *Observație:* Să nu se confunde cu complementul de agent, deoarece *alții* l-au despărțit de *tovarășii săi*. Deci nu *tovarășii săi* au făcut acțiunea.
în casa	complement circumstanțial de loc	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *în*.
cît ei	complement circumstanțial de mod	pronume personal, persoana a III-a, forma accentuată, masculin, plural, Acuzativ, precedat de propoziția simpă *cît*. (cît de lungi? Cît ei = arată o comparație).

a. **Analiza frazei:**

28) / Pe înserate,[1]/ P. cînd cei dinspre Bragadiru *aprinseseră* T. niște focuri pînă la cer, cu toate uscăturile din pădure și coceni peste ele[2]/ și T. așteptînd[3]/ să *se coacă* C.d. dovlecii[4]/ pe care A. unii din ei îi *găsiseră* pe cîmp,[5]/ T. *începuseră*[3]/ să *scoată* C.d. de prin traițe mămăliga și ceapa,[6] / *se iviră* venind din vale, dinspre P. oraș, căruțele orzarilor din Delea Nouă,[1]/ care *aduceau* din partea negustorilor A. din Obor mii de lipii calde încă și pline de coajă de făină,[7]/ care A. *miroseau* frumos,[8]/ vreo cîteva butoaie A. de icre și pastramă,[7]/ ca să *ajungă* Finală pentru toată lumea.[9]/

(Camil Petrescu — *Un om între oameni.*)

Propoziții care au suferit intercalări:

1) Pe înserate se iviră venind din vale, dinspre oraș, căruțele orzarilor din Delea Veche = propoziție principală (1);
2) și așteptînd începuseră = propoziție temporală (3);
3) care aduceau din partea negustorilor din Obor mii de lipii calde încă și pline de coajă de făină, vreo cîteva butoaie de icre și pastramă = propoziție atributivă (7).

Schema frazei:

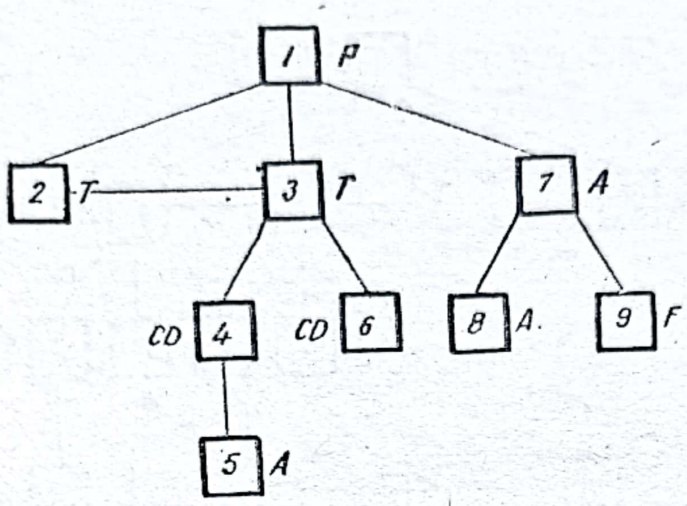

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
niște focuri	complement direct	substantiv comun, neutru, plural, articulat cu articolul nehotărît și proclitic *niște*, Acuzativ
toate	atribut adjectival	adjectiv nehotărît, feminin, plural, Acuzativ (*care* uscături?)
din vale	complement circumstanțial de loc	locuțiune adverbială de loc
frumos	complement circumstanțial de mod	adverb de mod, gradul pozitiv.
de iere	atribut substantival prepozițional	substantiv comun, defectiv de singular, masculin, plural, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *de*

a. Analiza frazei:

20) / *Erau* aceiași *ochi* înlăcrimați, din vremea[1]/ care *a precedat* căsătoria noastră,[2]/ cînd eu *n-o iubeam*[3]/ și cînd *lăsam* ușuratic[4]/ să *aștepte* jumătăți de oră și mai bine,[5]/ (...) cînd ea îmi /*făcea reproșuri* înlăcrimate și sfîșietor resemnate,[6]/ care mă *tulburau* adînc,[7]/ mă *revoltau* împotriva mea însumi,[8]/ și care *au sfîrșit* prin a mă lega de ea[9]/ cum *se leagă* o ruptură organică prin aderențe[10]/.

(Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război.*)

Schema frazei:

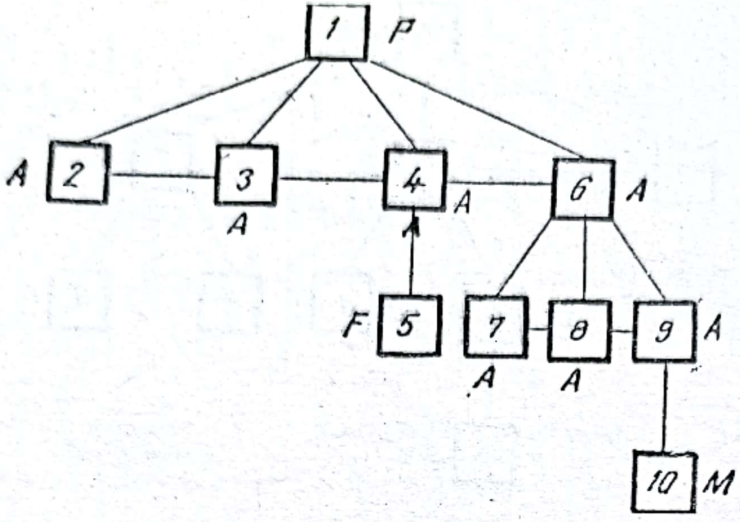

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
erau ochi	predicat nominal	format din: a) *erau* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, plural. b) *ochi* = substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Nominativ. *Observaţie*: 1) Propoziţia 1 este eliptică de subiect; completată ca ar avea forma: *Ochii erau aceiaşi ochi înlăcrimaţi, din vremea...*
noastră	atribut adjectival	adjectiv posesiv, mai mulţi posesori şi un obiect posedat, feminin, singular, Acuzativ.
făcea reproşuri	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *făcea* = verb, tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *reproşuri* = substantiv comun, neutru, plural, nearticulat, Acuzativ.
o	complement direct	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, feminin, singular, Acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

30) / Frumusețea (P.) privelиștii și gîndul[1]/ că, oricum, moartea *nu vine* (A.) din întuneric, de la doi pași, ca ăl necurat,[2]/ că dușmanul *e* (A.) abia jos în vale,[3]/ că *nu e o chestiune* (A.) de secunde,[4]/ iar clipa *nu e definitivă*,[5]/ ne mai *liniștește* (P.) puțin[1]/.

(Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*).

Schema frazei:

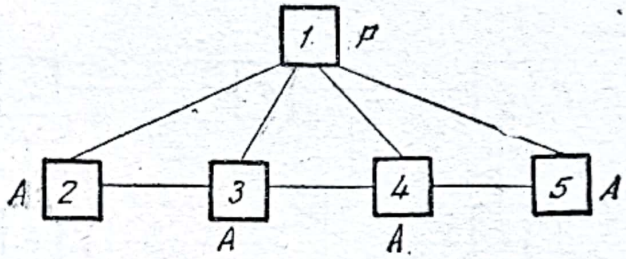

Propoziția care a suferit intercalări:

Frumusețea privelиștii și gîndul ne mai liniștește puțin = propoziție principală (1).

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
frumusețea (și) gîndul	subiect multiplu	format din: a) *frumusețea* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ. b) *gîndul* = substantiv comun, neutru, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*, Nominativ.
e	predicat verbal	verb intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular, are sensul = *există, se află*.
e o chestiune	predicat nominal	format din: a) *e* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ prezent, persoana a III-a, singular. b) *o chestiune* = *nume predicativ*, exprimat prin substantiv, comun, feminin, singular, articulat cu articolul nehotărît și proclitic *o*, Nominativ.
puțin	complement circumstanțial de mod	adverb de mod (de cantitate), gradul pozitiv.

a. **Analiza frazei:**

31) / *Ar fi trebuit*[1]/ să *numesc* doi oameni[2]/ care *să-i apară* dintr-o dată înainte[3]/ și să-*l prindă*,[4]/ fără să-*l omoare*[5]/ dar răspunderea mi *s-a părut prea mare*[6]/ și, mai ales, *ar fi dat impresia*[7]/ că eu *evit* pentru mine, pericolele[8]/ pe care le *impun* altora.[9]/

(Camil Petrescu — *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război*).

Schema frazei:

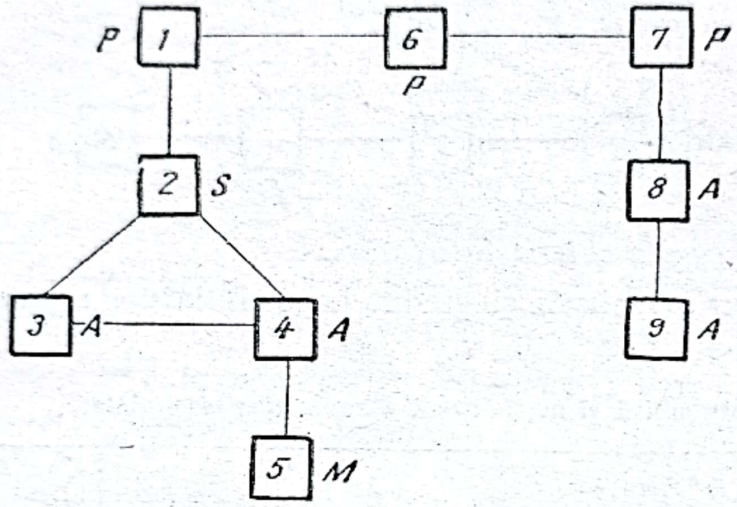

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
doi	atribut adjectival	numeral cardinal (cu valoarea adjectivală), masculin, plural, Acuzativ.
dintr-o dată (brusc)	complement circumstanțial de mod	locuțiune adverbială de mod.
ar fi dat impresia	predicat vebal	locuțiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *ar fi dat* = verb, tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, condițional-optativ, perfect, persoana a III-a, singular. b) *impresia* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Acuzativ.
altora	complement indirect	pronume nehotărît, masculin, plural, Dativ.

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

32) / Într-un moment[P.] de desperare *socoti*[1]/ c-*ar* [C. d.]*fi bine*[2]/ să[Subiectivă] *renunțe* la favoarea legii militare,[3]/ să[Subiectivă] *se întoarcă* peste un an în haina de ofițer[4]/ și să[Subiectivă]-*l arate* Martei[5]/ că *poate* fi și[C.d.] el ca „celălalt“[6]/.

(L i v i u R e b r e a n u — *Pădurea spînzuraților*).

Schema frazei:

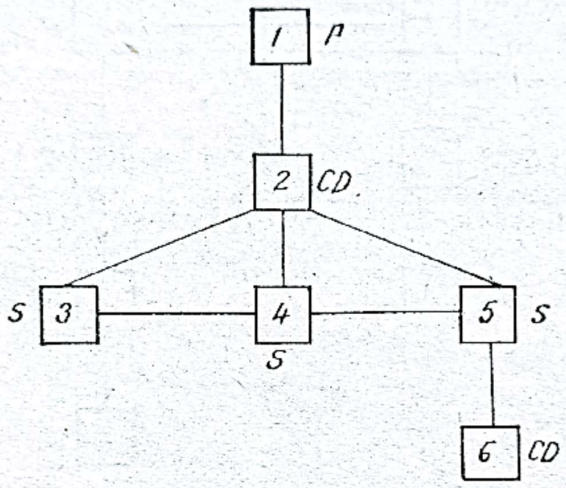

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
ar fi bine	predicat nominal	expresie verbală impersonală, formată din: a) *ar fi* = verb, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, condițional-optativ, prezent, persoana a III-a, singular. b) *bine* = adverb de mod. *Observație*: Expresiile verbale impersonale (e bine, e ușor) pot fi și la alte timpuri ale modurilor predicative (să fie bine, să fie ușor).
militare	atribut adjectival	adjectiv variabil, două terminații, feminin, singular, Genitiv.

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

P. Subiectivă
33) / Pe de altă parte, *se spunea*[1]/ că lucrurile *se vor împăca* în curînd,[2]/ fiindcă Cauzală
cineva *a văzut* pe Apostol, chiar în mijlocul pieţii întîlnindu-se cu Marta
P. Subiectivă
şi vorbind;[3]/ pe de altă parte, însă, *se zicea*[4]/ că afacerea *ar putea*[5]/ să *ia o*
C. d.
întorsătură neaşteptată în urma intervenţiei notarului Pălăgieşu[6]/ care *ar fi*
A.
declarat, la „cazină", în faţa cîtorva domni, şi cu glas semnificativ,[7]/ precum
C. d C. d
că el *nu va permite* nimănui, nici tatălui său,[8]/ să *tulbure* liniştea cetăţenilor.[9]/
(Liviu Rebreanu — *Pădurea spînzuraţilor*).

Schema frazei:

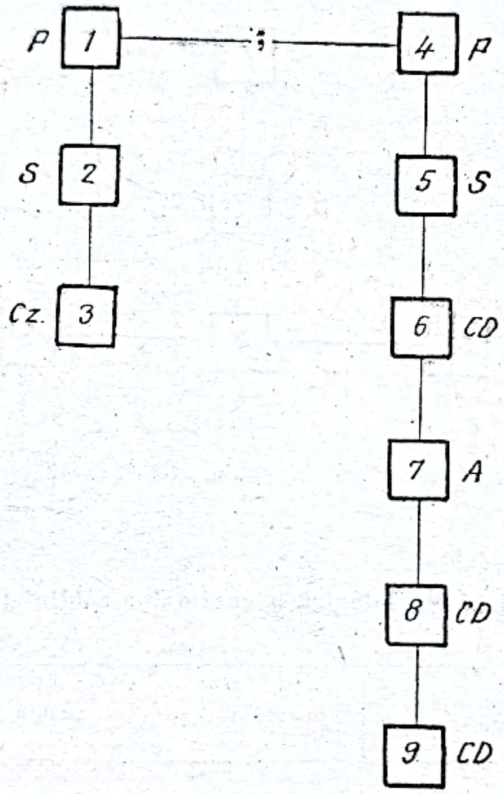

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
cineva	subiect	pronume nehotărît, masculin, singular, Nominativ.
chiar în mijlocul pieţii	complement circumstanţial de loc	substantivul *pieţii* — comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît, enclitic *i*, Genitiv, cerut de locuţiunea prepoziţională *în mijlocul* şi precedat de adverbul *chiar*, adverb de precizare care poate apărea pe lîngă orice parte de propoziţie. (Gramatica Academiei, vol. II; pag. 87).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
să ia o întorsătură (să se schimbe)	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *să ia* = verb, tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, conjunctiv prezent, persoana a III-a, singular. b) *o întorsătură* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul nehotărît şi proclitic *o*, Acuzativ.
Pălăgieşu	atribut substantival apoziţional	substantiv propriu, masculin, singular, Nominativ, (apoziţie simplă).

a. **Analiza frazei:**

34) / **Deşi** o *muncea* curiozitatea,[1]/ *nu avu curajul*[2]/ **să** *întrebe* pe Apostol,[3]/ perpelindu-şi îngrijorările numai cu servitoarea şi vărsînd împreună multe lacrimi ascunse, fiind sigură[1]/ **că** „buzatul" *n-are să se astîmpere*[4]/ **pînă** *nu-i va face*(...) rău domnişorului.[5]/

Concesivă P. A. Concesivă C. I. T.

Liviu Rebreanu — *Pădurea Spînzuraţilor*).

Schema frazei:

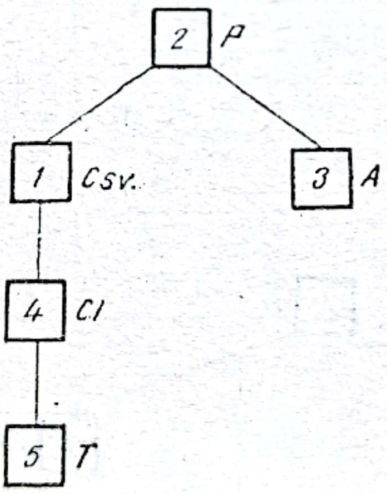

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
muncea	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular.

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
nu avu curajul (nu îndrăzni)	predicat verbal	locuțiune verbală, intranzitivă, diateza activă.
n-are să se astîmpere	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza reflexivă, conjugarea I, indicativ, *viitor — forma populară*, (*are să se astîmpere = se va astîmpăra*), persoana a III-a, singular.
-i	complement indirect	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, singular, Dativ.

a. **Analiza frazei:**

35) / **Dar** capul lui Mihai (P.) cu mîna țeapănă deasupra,[1]/ **așa cum** (M.) *părea*[2]/ **că** (Predicativă) *se fereşte* de lumină,[3]/ cu singurul ochi alb privindu-l înspăimîntător şi cu celălalt supt de viermele dezgustător, îi (P.) *era atît de aproape şi de întreg prezent*,[1]/ **încît** (Consecutivă) s-ar fi crezut[4]/ **că** (Subiectivă) feşele bandajului le-*au împreunat* capetele alături, unul în faţa celuilalt,[5]/ **să** (Finală) *se alipească*[6]/ **să** (Finală) *se îngemîneze*,[7]/ **să** (Finală) *se contopească*[8]/ **şi să** (Finală) *nu se mai poată* părăsi.[9]/

(Cezar Petrescu — *Întunecare*).

Schema frazei:

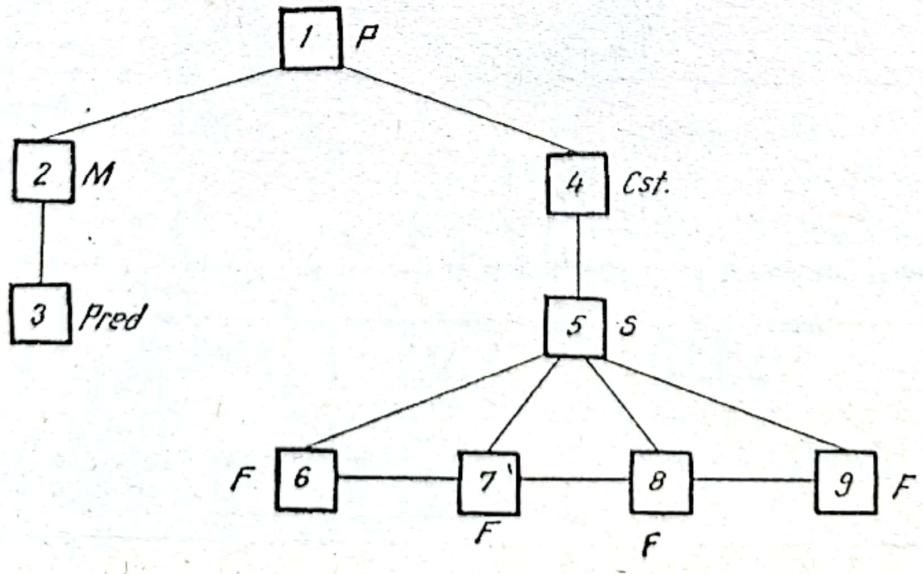

Propoziția care a suferit intercalări:

Dar capul lui Mihai cu mîna țeapănă deasupra,cu singurul ochi alb privindu-l înspăimîntător și cu celălalt supt de viermele dezgustător, îi era atît de aproape = propoziție principală (1).

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
lui Mihai	atribut substantival genitival	Substantiv propriu, masculin, singular, articulat cu articolul hotărît și proclitic *lui*, Genitiv. *Observație*: Numai substantivele proprii, *masculine și nume feminine de origine străină* (lui Mimi), pot primi în față, în cazul *Genitiv* și *Dativ* singular, articolul hotărît *lui*.
era atît de aproape și de întreg prezent	predicat nominal	format din: a) *era* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *atît de aproape și de întreg prezent* = nume predicativ multiplu, format din: — *atît de aproape* = adverb de mod, gradul superlativ absolut (atît de = foarte). — *de întreg prezent* = adjectiv, variabil, 2 terminații, gradul superlativ absolut (de întreg = foarte), masculin, singular, Nominativ.
părăsi	complement direct	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, infinitiv, prezent (a părăsi).

a. Analiza frazei:

36) / Ioanide,[1]/ P. care *știa* de la A. contele Iablonski[2]/ că Cucly Cd. *avea obiceiul*[3]/ să A. *nu mănînce*,[4]/ *aruncă ochii* P. prin casă[1]/ și *nu găsi* P. urmă de alimente, afară de un pahar[5]/ ce *conținea* încă pe A. fund un deget de ceai rece.[6]/

(G. Călinescu — *Scrinul negru*).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

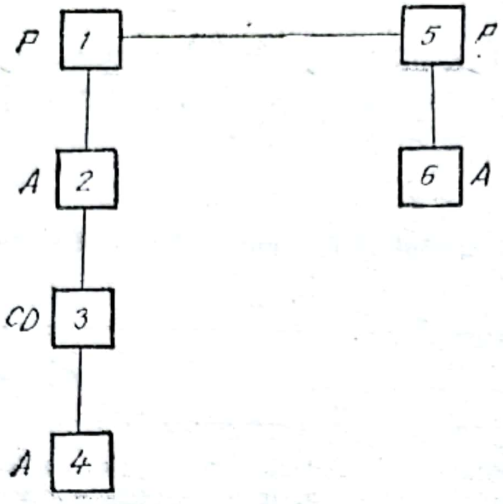

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
Iablonski	atribut substantival apoziţional	substantiv propriu, masculin, singular, Nominativ, (apoziţie simplă).
avea obiceiul (obişnuia)	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă.
aruncă ochii (priveşte)	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă.
rece	atribut adjectival	adjectiv, variabil, 1 terminaţie, masculin, singular, Acuzativ.

a. Analiza frazei:

37) / Iar[1]/ cînd ochii mi *s-au oprit* la pieptul lui,[2]/ pe care *stau* încrucişate braţele[3]/ care o viaţă întreagă *munciseră* pentru noi...[4]/ *un nod mi s-a urcat în gît...*[1]/ *m-am plecat*[5]/ şi *am sărutat mîna*[6]/ de la care *lipseau* două degete.[7]/

(Al. Brătescu-Voineşti — *Moş Niţă Hîrleţ*).

Schema frazei:

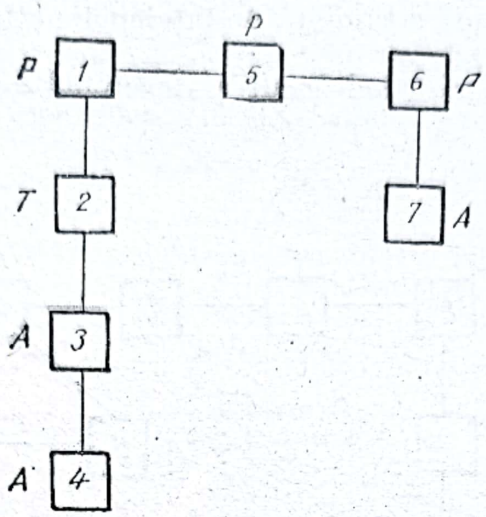

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
braţele	subiect	substantiv comun, neutru, plural, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *le*, Nominativ.
care	subiect	pronume relativ, feminin, plural, Nominativ, (care munciseră pentru noi) (braţele). *Observaţie*: *care*, introducînd o atributivă, are şi rol de conjuncţie subordonatoare.
două	atribut adjectival	numeral cardinal (cu valoare adjectivală), feminin, plural, Acuzativ.

a. Analiza frazei:

38) / Şi pentru dovada P. strălucită de înţelepciune[1]/ pe care A. *voia*[2]/ să mi-o Cd. *dea*, părăsind locul[3]/ unde A. *încremenise* o clipă[4]/ şi încercînd[3]/ să Cd. *înconjoare* sitarul,[5]/ l-*am* P. *bătut*...[1]/ l-*am* P. *bătut*...[7]/ mi-*e* P. ruşine[7]/ şi mă *simt* umilit înaintea P. acestei priviri[8]/ în care A. *străluceşte* numai bucuria izbîndei[9]/ şi în care *nu e* nici umbra A. unei duşmănii pentru o chinuire nemeritată[10]/.

(Al. Brătescu-Voineşti — *Bietul Tric*).

Propoziții care au suferit intercalări:

1) Și pentru dovada strălucită de înțelepciune l-am bătut = propoziție principală (1).

2) Să mi-o dea, părăsind locul și încercînd = propoziție completivă directă (3)

Schema frazei:

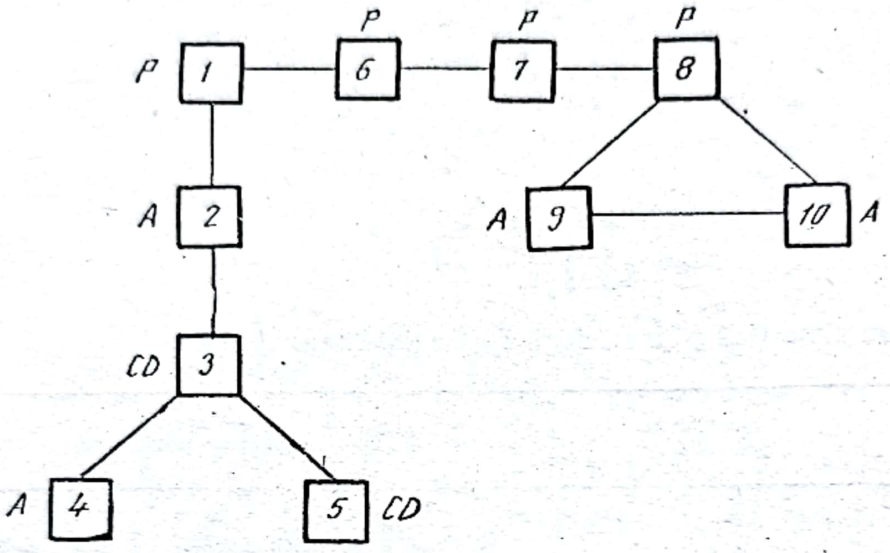

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
de înțelepciune	atribut substantival prepoziționa l	substantiv comun, feminin, singular, nearticulat Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *de*.
mi	complement indirect	pronume personal, persoana I, forma neaccentuată, masculin, singular, Dativ.
înaintea privirii	complement circumstanțial de loc	substantiv comun, feminin, singular, nearticulat (este articulat adjectivul *acestei* cu care s-a declinat), Genitiv, precedat de prepoziția simplă *înaintea, care cere genitivul.*
acestei	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ, de apropiere, feminin, singular, Genitiv.
pentru o chinuire	atribut substantival prepozițional	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul nehotărît și proclitic *o*, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *pentru* (*ce fel de dușmănie?*).

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

39) / Fata,[1]/ care *cînta* la pian[2]/ cu însușirea[1]/ pe care o *au* femeile[3]/ de a vedea[1]/ fără să *privească*[4]/ *observase* pe tînărul cu ochelari,[1]/ care *sta* în pervazul ușii de alături[5]/ și singur *asculta* cu sfințenie[6]/ ce *cînta* ea.[7]/

(Al. Brătescu-Voinești — *În lumea dreptății*).

Propoziția care a suferit intercalări:
Fata cu însușirea de a vedea observase pe tînărul cu ochelari = propoziție principală (1).

Schema frazei:

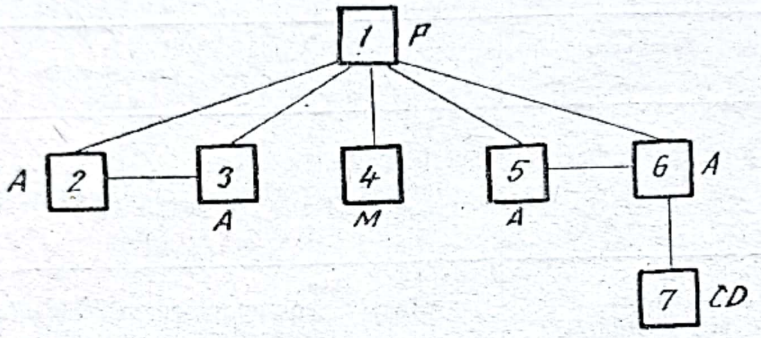

b. **Analiaza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
de a vedea	atribut verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a II-a infinitiv, prezent, precedat de prepoziția simplă *de*. (*Ce fel* de însușire?).
cu sfințenie	complement circumstanțial de mod	locuțiune adverbială de mod. *Observație*: (ascultă) *cu sfințenie* are sens de (ascultă) *foarte atent*.

a. **Analiza frazei:**

40) / **După ce** Andrei *întocmi* afișul cu îngrijire[1]/ și-l *vîrî* în buzunar,[2]/ *începu*[3]/ **să** *cînte*,[4]/ **și** *cîntă* amîndoi atît de bine[5]/ **și** puterea muzicii *e atît de mare*,[6]/ **încît** capetele *se întorc*,[7]/ toți *se înghesuie* în cadrul ușilor,[8]/ iar[9]/ **cînd** *sfîrșesc*[10]/ lumea *izbucnește* în aplauze.[9]/

(Al. Brătescu-Voinești — *În lumea dreptății*).

Schema frazei:

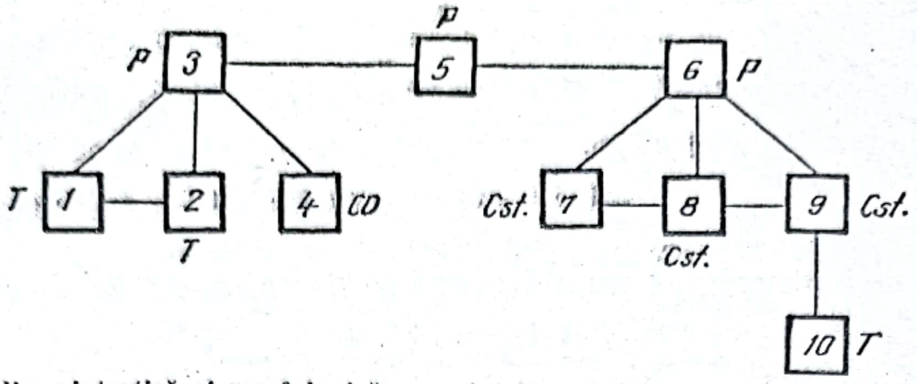

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
întocmi	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, perfectul simplu, persoana a III-a, singular.
în buzunar	complement circumstanțial de loc	substantiv comun, neutru, singular, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *în*.
amîndoi	subiect	numeral colectiv (cu valoare substantivală) masculin, plural, Nominativ.
e atît de mare	predicat nominal	format din: *e* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular. *atît de mare* = nume predicativ, exprimat prin adjectiv, variabil, 1 terminație, modul superlativ absolut, feminin, singular, Nominativ, (*atît de* = foarte).

a. Analiza frazei:

41) / Dragostea soției sale îi *fusese de* mare *ajutor*[1]/ și încet-încet îngrijirea dezmierdătoare[2]/ cu care-l *înconjura*[3]/ și delicata stăruință[2]/ cu care *se căznea*[4]/ să *plivească* din mișcările, din înfățișarea și din modul lui de a fi, părțile aspre, greoaie și lipsite de grație,[5]/ pe care le *adăugaseră* cei opt ani de viață la țară,[6]/ — *au gonit* din mintea lui hotărîrea de a demisiona,[2]/ care-l *stăpînise* multă vreme.[7]/

(Al. Brătescu-Voinești — *În lumea dreptății*).

Propoziția care a suferit intercalări:

Și încet-încet îngrijirea dezmierdătoare și delicata stăruință au gonit din mintea lui hotărîrea de a demisiona = *propoziție principală* (2).

Schema frazei:

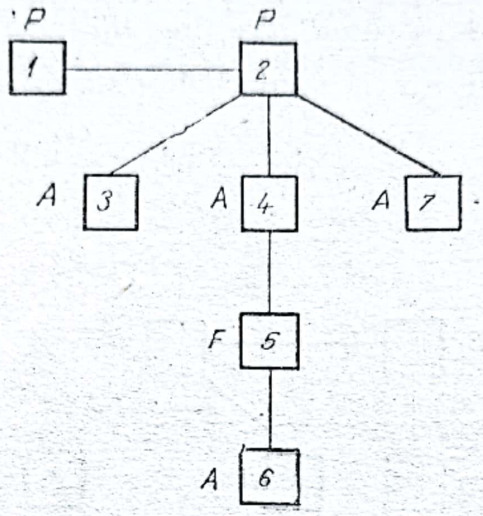

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
încet-încet	complement circumstanțial de mod	locuțiune adverbială de mod (*cum a gonit hotărîrea...?*).
delicata	atribut adjectival	adjectiv, variabil, 2 terminații, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ (*ce fel* de stăruință?).
dragostea, îngrijirea și stăruința	subiect multiplu	substantive comune (dragostea, îngrijirea, stăruința), feminine, articulate cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ. (*Cine* au gonit hotărîrea de a demisiona?).
ani	subiect	substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Nominativ. (Cine adăugase părțile aspre...?).
cei opt	atribut adjectival	numeral cardinal (cu valoare adjectivală) masculin, plural, articulat cu articolul adjectival (demonstrativ) *cei* Nominativ (*Cîți ani adăugaseră părțile aspre?*).

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

42) / Cei de o vîrstă (P.) cu el *spun*[1]/ că (Cd.) *are* aproape șaptezeci de ani,[2]/ dar traiul fără necazuri[3]/ (P.) pe care l-*a dus*,[4]/ (A.) stăricica frumoasă, nevasta iubitoare ca o soră, doi copii ajunși bine și mai ales (P.) firea lui bună — *l-au păstrat* voinic, sprinten în mișcări, și vioi la minte,[3]/ de *nu-i dai* (Consecutivă) nici cincizeci de ani.[5]/

(Al. Brătescu-Voinești — *Vircolacul*).

Schema frazei:

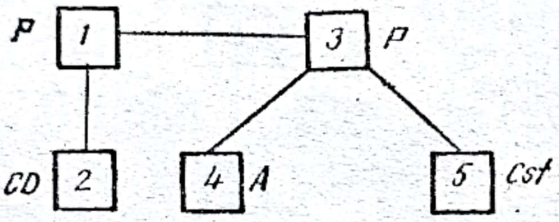

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
traiul, stăricica, nevasta, copii(i) și firea	subiect multiplu	exprimat prin substantivele: a) *traiul* = substantiv comun, neutru, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *l*, Nominativ. b) *stăricica* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ. c) *nevasta* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ. d) *copii* = substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Nominativ. e) *firea* = substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ.
iubitoare	atribut adjectival	adjectiv variabil, 2 terminații, feminin, singular, Nominativ. (*Ce fel de* nevastă?).

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

43) / *Spun* popii din Tîrgoviște[1]/ că *nu e* biserică din oraș,[2]/ la care *să nu fi dat* acatiste,[3]/ ca să-i *facă* nevasta băiat,[4]/ iar[5]/ cînd în noaptea nașterii *s-a încredințat* cu ochii lui[6]/ că *băiat era*,[7]/ *a căzut* pe un scaun,[5]/ unde *a rîs*[8]/ și *a plîns*,[9]/ pînă cînd l-a frecat soră-sa cu oțet de trandafiri la tîmple[10]/ și i-*a dat*[11]/ *să bea* apă.[12]/

(Al. Brătescu-Voinești — *Neamul Udreștilor*)

Schema frazei:

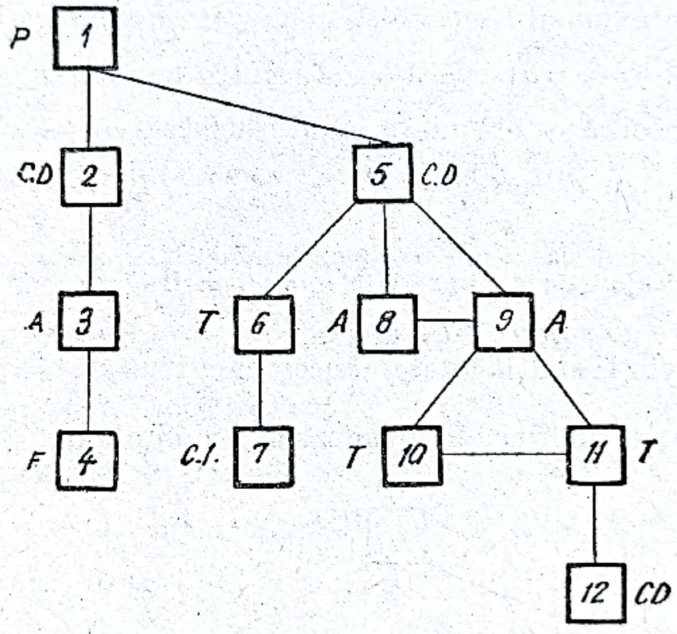

Notă:

Propoziția nr. 5 pare a fi principală. Reconsiderînd logica interioară a frazei ea este completivă directă. De fapt, propoziția 5 urmează a fi citită în felul următor: „Spun popii... *iar* (și) *că a căzut pe un scaun*“, deoarece este evident că popii spun acest lucru. Conjuncția *că* este subînțeleasă.
Conjuncția *iar* = *și*.

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
-i	complement indirect	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, Dativ. (*Cui* să-i facă băiat?).

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
băiat era (era băiat)	predicat nominal	format din: a) *era* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *băiat* = *nume predicativ*, exprimat prin substantiv comun, masculin, singular, nearticulat, Nominativ.

a. **Analiza frazei:**

44) / Că*[1]/ **dacă**** zilnic s-*a întrebuințat*[2]/ **și** *se întrebuințează* de atîtea ori cuvîntul de iubire, de fiecare ființă vorbitoare,[3]/ puține *vor fi simțit* înțelesul acestui cuvînt așa[1]/ cum îl *simțea* el,[4]/ **cînd** seara,[5]/ **după** ce-i *spunea* cu un răsfăț copilăresc,[6]/ **că**-i *era somn*,[7]/ ea *dormea*,[5]/ **iar** el *rămînea deștept, cu ochii ațintiți* asupra ei ca asupra unei minuni[8]/ **de care** îi *era frică*[9]/ **să** *nu zboare*[10]/

(Al. Brătescu-Voinești — *Pană Trăznea Sfîntul*).

Observații:

*În text, conjuncția *că* are înțelesul lui *dar*;
**În text, conjuncția *dacă* are înțelesul lui *deși*.

Propoziții care au suferit intercalări:

a) că puține vor fi simțit înțelesul acestui cuvînt așa = propoziție principală (1)

b) cînd seara, ea adormea = propoziție temporală (5)

Schema frazei:

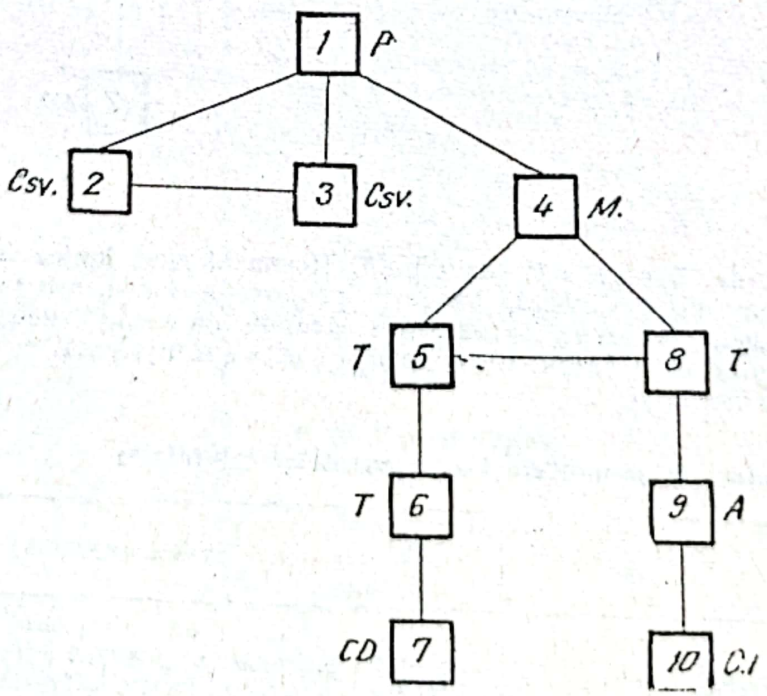

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza
zilnic	complement circumstanţial de timp	adverb de timp (*cînd* s-a întrebuinţat cuvîntul...?).
puţine	subiect	pronume nehotărît, feminin, plural, Nominativ. (puţine fiinţe). (*Cine vor fi simţit*).
aşa	complement circumstanţial de mod	adverb de mod (cum vor fi simţit înţelesul?)
rămînea deştept, cu ochii aţintiţi	predicat nominal	format din: a) *rămînea* = verb (copulativ), intranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, singular. b) *deştept, cu ochii aţintiţi* = nume predicativ multiplu exprimat prin: — *deştept* = adjectiv variabil cu 2 terminaţii. — *cu ochii aţintiţi* = locuţiune adverbială.

a. Analiza frazei:

45) / Atunci, folosindu-se de (P.) obiceiul oriental[1]/ care (A.) *îngăduie* oricui[2]/ să *cinstească* pe orice necunoscut de teapa (C.d.) lui, sau mai de jos, chiar şi numai aşa din senin,[3]/ Adrian (P.) *chemă* chelnerul[1]/ şi-*l* (P.) *rugă*[4]/ să *ducă* din (C.d.) partea lui o ţuică omului[5]/ care (A.) *şedea* în colţ.[6]/

(P a n a i t I s t r a t i — *Dragomir*).

Schema frazei:

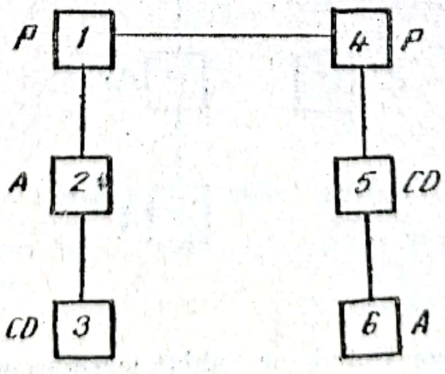

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
oricui	complement indirect	pronume nehotărît, masculin, singular, Dativ.
chelnerul	complement direct	substantiv comun, masculin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *l*, Acuzativ.
în colţ	complement circumstanţial de loc	locuţiune adverbială de loc

a. **Analiza frazei:**

46) / *Nu*-i *lipsea* (P.) pofta de a istorisi,[1]/ **căci** sufletul îi *era* (Cauzală) acum *dispus*[2]/ **să** *evoce* (C.i.) această depărtată amintire,[3]/ **dar** aşa *se întîmplă*[4]/ (P.) **cînd** *vrei*[5]/ (T.) să te *atingi* (C.d.) de zăgazurile ruginite[6]/ **ce** *opresc* (A.) trecerea apelor trecutului...[7]/

(P a n a i t I s t r a t i — *Chira Chiralina*).

Schema frazei:

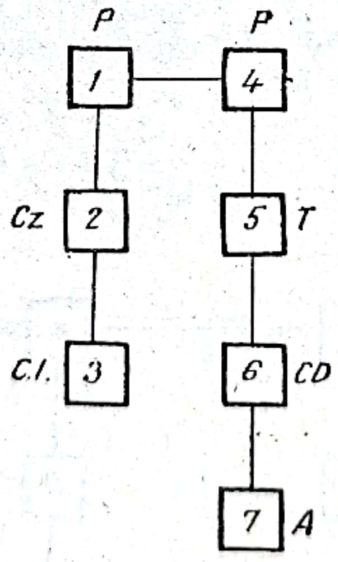

Observaţie:

După cele două puncte trebuie să subînţelegem propoziţia: *se întîmplă*, ca o repetare a propoziţiei (4).
Această propoziţie va fi tot principală.

Scanned with OKEN Scanner

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
de a istorisi	atribut verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, infinitiv, prezent, precedat de prepoziţia simplă *de*. (*Ce fel* de poftă?).
să evoce	predicat verbal	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, conjunctiv, prezent, persoana a III-a, singular.
trecerea	complement direct	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *a*, Acuzativ. (*Ce* (*pe cine*) opresc?).

a. **Analiza frazei:**

47) / *Bătui* şi mai tare (P.) în fierul roşu[1] / pe care-l (A.) *sucea* neîncetat[2] / şi mă *aplecai* peste (P.) nicovală aşa[3] / cum (M.) îmi *spusese*,[4] / căci (Cauzală) *ştiam*[5] / că (C.d.) *trebuie*[6] / să (Subiectivă) *muncesc*.[7] /

(P a n a i t I s t r a t i — *Cosma*).

Schema frazei:

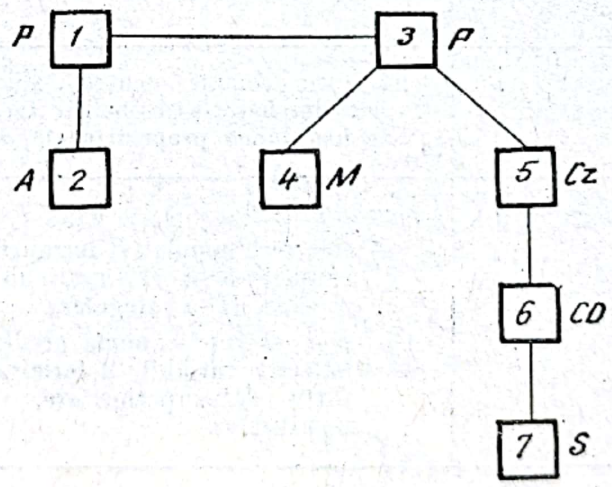

a. **Analiza frazei:**

48) / Părul mi (P.) *se zburli* sub căciulă,[1] / degetele-mi (P.) *alergară* drăceşte de-a lungul buciumului ;[2] / iar biata mea minte (P.) *crezu* cu tot dinadinsul[3] / că[4] / iadul[5] / (C.d.) *trebuie*[4] / să (Subiectivă) *fie mai dumnezeiesc* decît raiul[5] / şi că (C.d.) un diavol[6] / ce (A.) *cîntă*[7] / *e mai cucernic* decît (C.d.) un înger[6] / ce (A.) *se roagă*.[8] /

(P a n a i t I s t r a t i — *Cosma*).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

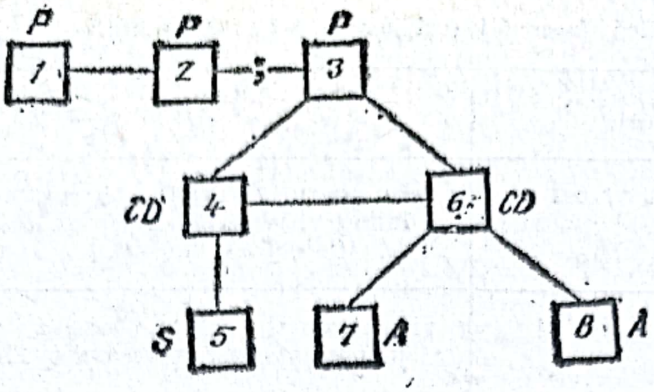

Propoziții care au suferit intercalări:

1) că trebuie = *propoziție completivă directă* (4)
2) iadul să fie mai dumnezeiesc decît raiul = propoziție subiectivă (5)
3) că un diavol e mai cucernic decît un înger = *propoziție completivă directă* (6)

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
drăcește	complement circumstanțial de mod	adverb de mod (provenit prin derivare din substantivul *drac*).
de-a lungul buciumului	complement circumstanțial de loc	substantiv comun, neutru, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *lui*, Genitiv, precedat de locuțiunea prepozițională *de-a lungul*.
e mai cucernic	predicat nominal	format din: a) *e* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ prezent, persoana a III-a singular. b) *mai cucernic* = nume predicativ exprimat prin adjectiv variabil, 2 terminații, gradul comparativ de superioritate, masculin, singular, nominativ.

a. Analiza frazei:

49) / După ce *vei sfîrși* (T.) de rugat,[1] / *îngroapă-ți* (P.) fratele;[2] / apoi *du-te*[3] (P.) / și *îngroapă-te* (P.) tu însuți într-o chilie,[4] / și acolo *continuă* (P.) a ruga pe Dumnezeu,[5] / care-ți *va face pe plac* (Atributivă) fără trudă și fără pagubă,[6] / căci (Cauzală) el *are* frați ca al tău[7] / și *nu se teme* (Cauzală) de spioni,[8] /

(P a n a i t I s t r a t i — *Cosma*)

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

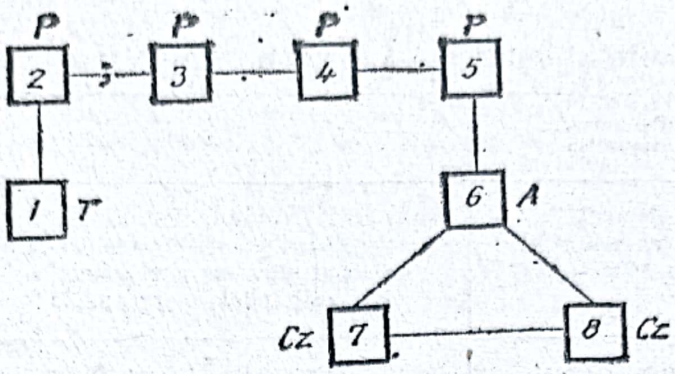

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
de rugat	complement direct	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, supin. (Ce (pe cine) vei sfîrşi?).
a ruga	complement direct	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, infinitiv (Ce (pe cine) să continui?).
va face pe plac	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *va face*: verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, indicativ, viitor, persoana a III-a singular. b) *pe*: prepoziţie simplă. c) *plac*, substantiv comun, neutru, singular, Acuzativ. (va face pe plac = (te) va satisface).
de spioni	complement indirect	substantiv comun, masculin, plural, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziţia simplă *pe*.

a. **Analiza frazei:**

50) / Cu mama,[1] / **care** *nu se arăta* niciodată obosită,[2] / *mergeam* împreună la pescuit, fie în vremea revărsării apelor[1] / **cînd** crapul ne *bătea la uşă*[3] / fie în celelalte luni ale anului,[1] / **cînd** *trebuia*[4] / **să**-l *căutăm* în Borcea.[5] /

(P a n a i t I s t r a t i — *Ciulinii Bărăganului*).

Schema frazei:

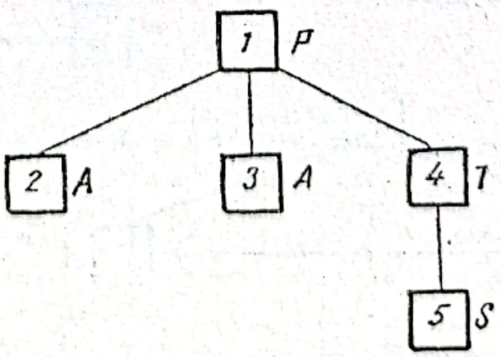

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
în vremea revărsării	complement circumstanţial de timp	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*, Genitiv, precedat de locuţiunea prepoziţională *în vremea* (care cere genitivul) (cînd mergeam la pescuit?).
bătea la uşă	predicat verbal	locuţiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *bătea* = verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *la* = prepoziţie simplă. c) *uşă* = substantiv comun, feminin, singular, nearticulat Acuzativ. (*bătea la uşă*=era aproape).
ale anului	atribut substantival genitival	substantiv comun, masculin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lui*, Genitiv, precedat de articolul posesiv (genitival).

a. **Analiza frazei:**

51) / „*Este*, în Iarna bărbaţilor, un (P.) element de surpriză, de inedit,[1] / ce *vine* şi de la lumea, oarecum (A.) aparte, originală[2]/ ce *se perindă* (A.) de-a lungul filelor[3]/ dar şi mai mult (A.) de la perspectiva[4] / pe care scriitorul (A.) o *dă tabloului*,[5] / de la fundalul[4] (A.) / pe care o *proiectează*,[6] (A.) / de la ecourile ciudate[4] (A.) / pe care le *surprinde*[7] (A.) / şi le *fixează* pe pînza nuvelelor sale.[8] /

(Perpessicius: „*Iarna bărbaţilor*“ de Ş t e f a n B ă n u l e s c u)

Observaţie:

În propoziţia 4: „*dar şi mai mult de la perspectiva, de la fundalul, de la ecourile ciudate*“, predicatul „*vine*“ este subînţeles (reprezintă, repetat, pe predicatul „vine“ din propoziţia 2.

Schema frazei:

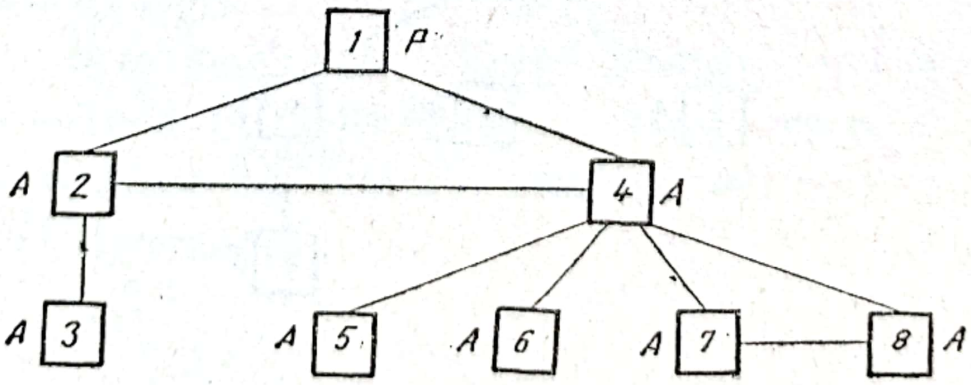

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
de surpriză	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun, feminin, singular, nearticulat. Acuzativ, precedat de preopoziţia simplă *de*.
de-a lungul filelor	complement circumstanţial de loc	substantiv comun, feminin, plural, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *lor*, Genitiv, precedat de locuţiunea prepoziţională *de-a lungul* (care cere genitivul).
sale	atribut adjectival	adjectiv posesiv, un posesor şi mai multe obiecte posedate, feminin, plural, Genitiv.

a. **Analiza frazei:**

52) / **Dar**[1] / **cînd** *aţinteşte* ochii asupra jerftei sale,[2] / **cînd** *vede* acel trup măreţ, acea căutătură sălbatică şi îngrozitoare,[3] / un tremur groaznic îl *apucă*,[1] / *ridică* satîrul,[4] / *voieşte* a izbi,[5] / **dar** mîna îi *cade*,[6] / puterile îi *slăbesc*,[7] / groaza îl *stăpîneşte*,[8] / **şi**, trîntind la pămînt satîrul, *fuge* printre mulţimea adunată împrejur, strigînd în gura mare[9] / **că** el *nu îndrăzneşte* a ucide pe acest om.[10] /

(N. Bălcescu — *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*).

Schema frazei:

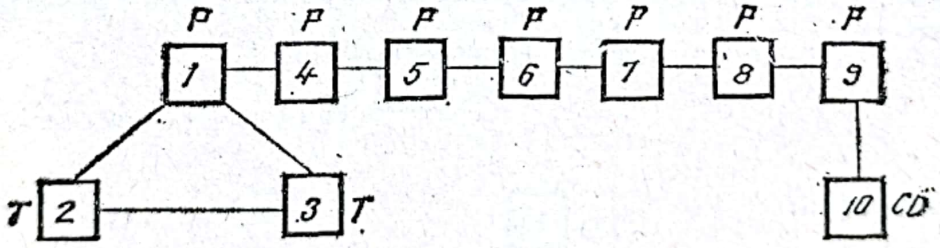

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
asupra jertfei	complement circumstanţial de loc	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *i*, Genitiv, precedat de prepoziţia *asupra* — care cere genitivul. (*Asupra cui îşi aţinteşte ochii?*).

Scanned with OKEN Scanner

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
sale	atribut adjectival	adjectiv posesiv, un posesor și un obiect posedat, feminin, singular, Genitiv, (se acordă în gen, număr și caz cu substantivul *jertfa* (*a cui* jertfă?).
acel	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ, de depărtare, masculin, singular, Acuzativ, (trupul *acela*). (*care trup*?).
printre mulțimea	complement circumstanțial de loc	substantiv comun, colectiv, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *printre* (pe *unde fuge...*?).
strigînd	complement circumstanțial de mod	verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea I, gerunziu. (*Cum* fuge?).

a. **Analiza frazei:**

53) / George P. *nu insistase*,[1] / *nu* P. *încercase*[2] / s-o C.d. *convingă*,[3] / **dar** ea îl P. *cunoștea* prea bine[4] / **și** P. *știa*[5] / **că** *era* C.d. *încăpățînat* ca un animal,[6] / **că**[7] / **dacă** *și-a băgat* ceva *în cap*,[8] / Condițională *nu* C.d. *scoate* nimeni de acolo.[7] /

(T i t u s P o p o v i c i — *Setea*).

Schema frazei:

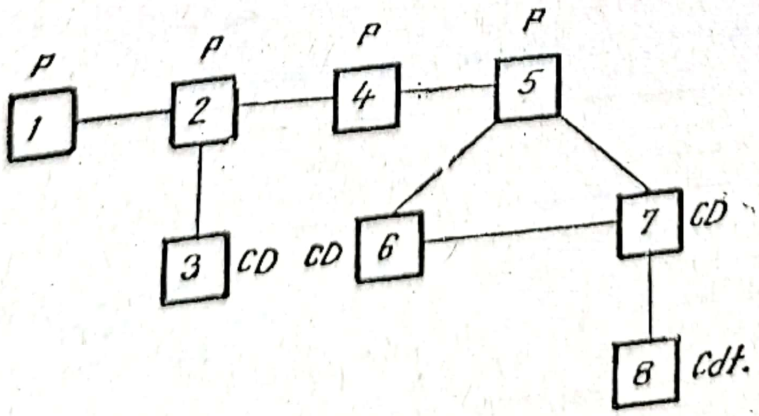

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
o	complement direct	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, feminin, singular, Acuzativ. (*pe cine să convingă?*).
era încăpăţînat	predicat nominal	format din: a) *era* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă conjugarea a IV-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *încăpăţînat* = *nume predicativ*, exprimat prin adjectiv, variabil, 2 terminaţii, masculin, singular, Nominativ. (*Cum era George?*).
prea bine	complement circumstanţial de mod	adverb de mod, gradul superlativ, absolut, (prea = foarte). (*Cum îl cunoştea?*).
şi-a băgat în cap	predicat verbal	locuţiune verbală, tranzitivă, diateza activă, (*şi-a băgat în cap* = *a hotărî*).

a. **Analiza frazei:**

54) / **Dacă** *mergem* (Condiţională) mai departe cu ideea,[1] / *observăm*[2] (P.) / cum în cel mai fericit caz un capitalist (C.d.) *va eşua*,[3] / **dacă** se *va lansa* (Condiţională) într-o acţiune[4] / **în care** concurenţii săi (A.) *ar putea*[5] / **să** *întrevadă* (C.d.) posibilitatea de a-l ruina.[6] /

(Marin Preda — *Risipitorii*).

Schema frazei:

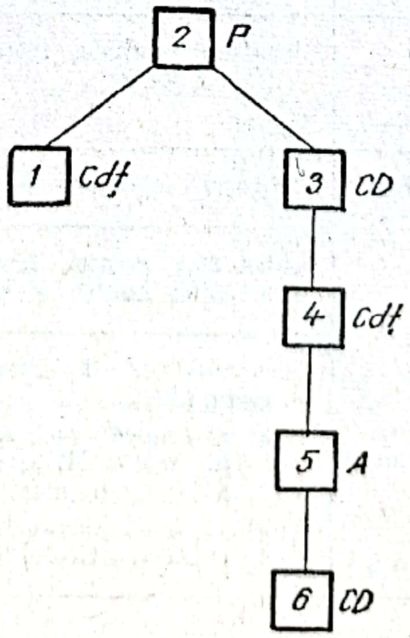

a. **Analiza frazei:**

55) / Bogdan Amaru *pornise* (P.) spre vălmășagul Capitalei,[1] / ca să *se ia la trîntă* (Finală) cu viața,[2] / s-o *biruie*[3] (Finală) / și să *răscumpere* suferințele (Finală) tuturor generațiilor de țărani[4] / de pe spinările cărora rapacitatea celor de sus (A.) *se îndeletnicise*, din vremuri imemoriale,[5] / să *smulgă* (C.I.) *pieile*.[6] /

(Eugen Jebeleanu — *Din veacul XX*)

Schema frazei:

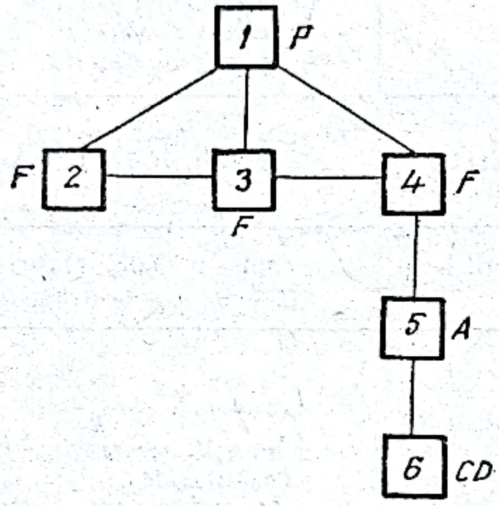

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
să se ia la trîntă (să lupte)	predicat verbal	locuțiune verbală, intranzitivă, diateza reflexivă (*Ce să facă?*).
tuturor	atribut adjectival	adjectiv nehotărît, feminin, plural, Genitiv.
rapacitatea	subiect	substantiv comun, feminin, singular, articulat cu articolul hotărît și enclitic *a*, Nominativ.
să smulgă pieile (să exploateze)	predicat verbal	locuțiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *să smulgă*: verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, conjunctiv prezent, persoana a III-a, singular. b) *pieile* = substantiv comun, feminin, plural, articulat cu articolul hotărît și enclitic *le*, Acuzativ.

Scanned with OKEN Scanner

a. **Analiza frazei:**

56) / *Am adormit* (P.) cu Parasca în gînd în seara aceea[1]/ și-apoi, (P.) a doua zi,[2]/ cînd *m-am sculat*, (T.)[3]/ m-*am îmbrăcat* (P.) în grabă,[2]/ mi-*am trîntit* (P.) pâlăria pe ceafă[4]/ și m-*am dus* (P.) acasă, la ai mei,[5]/ s-o *limpezesc* (Finală)[6]/ și s-o *lămuresc*. (Finală)[7]/

(Ion Lăncrănjan — *Cordovanii*).

Schema frazei:

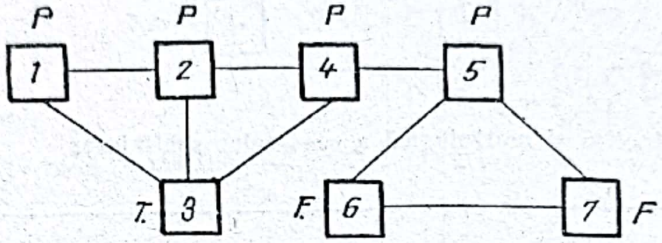

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
aceea	atribut adjectival	adjectiv demonstrativ, de depărtare, feminin, singular, Acuzativ.
în grabă	complement circumstanțial de mod	locuțiune adverbială de mod (*în grabă* = *grabnic, repede*).
la (părinții) ai mei	complement indirect (obiectul posedat = părinții)	a) obiectul posedat (părinții), pronume posesiv, mai multe obiecte posedate, un singur posesor, masculin, plural, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *la* (la părinți). *Observație:* *la ai mei*, fiind pronume posesiv, ține locul atît al obiectului posedat (tata și fratele eroului), cît și a posesorului (eroul care povestește). În exemplul nostru autorul textului se referă, în primul rînd, la obiectul posedat — tata și fratele eroului).

a. **Analiza frazei:**

57) / *Să nu uiți* (P.) niciodată, Vlade,[1]/ că cinstea (C.d.) de a sta în locul[2]/ pe care (A.) *a stat* Mircea[3]/ *este fără pereche* (C.d.) pe lumea asta[2]/ și că datoria (C.d.) ta *este*[4]/ să *fii vrednic* (Predicativă) de asemenea strămoș.[5]/

(C. Ignătescu — *Măria sa Țara*).

Schema frazei:

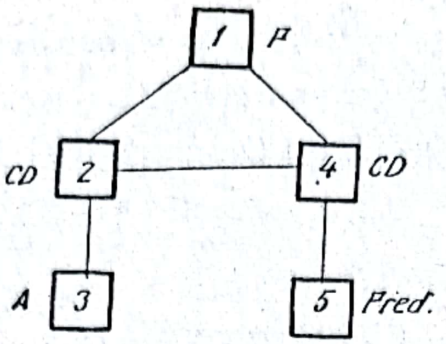

b. Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
Vlade	—	substantiv propriu, masculin, singular, Vocativ.
de a sta	atribut verbal	verb intranzitiv, diateza activă, conjugarea I, infinitiv, prezent, precedat de prepoziţia simplă *de*. (*Care cinste?*).
asemenea	atribut adjectival	adjectiv invariabil (provenit din adverb), masculin, singular, Acuzativ.

a. Analiza frazei:

58) / — E, domnule director[P.], *am* şi eu utopiile mele,[1]/ de mult visez a scoate un ideal de şcoală,[2]/ unde[P.] băiatul *să vie*[A.] cu plăcere,[3]/ să-i *fie drag*[4]/[A.] să-*nveţe* nu pentru diplomă, ci pentru a-şi satisface neliniştea[Subiectivă], nevoia firească a minţii lui,[5]/ o şcoală,[2]/[P.] unde profesorul *să fie un prieten*[A.] bun al elevilor,[6]/ pentru ca aceştia *să-l iubească*[Finală],[7]/ să le *fie dor*[Finală] de el[8]/ cînd nu-*i*[T.] de faţă,[9]/ să li *se pară*[Finală][10]/ că-i *aud* mereu cuvîntul[Subiectivă] lui blînd şi înţelept,[11]/ toată viaţa[Finală] *să-şi aducă aminte*[C.I.][12]/ de ce-*au învăţat* cu el la şcoală.[13]/

(Alexandru Vlahuţă — *Dan*).

Scanned with OKEN Scanner

Schema frazei:

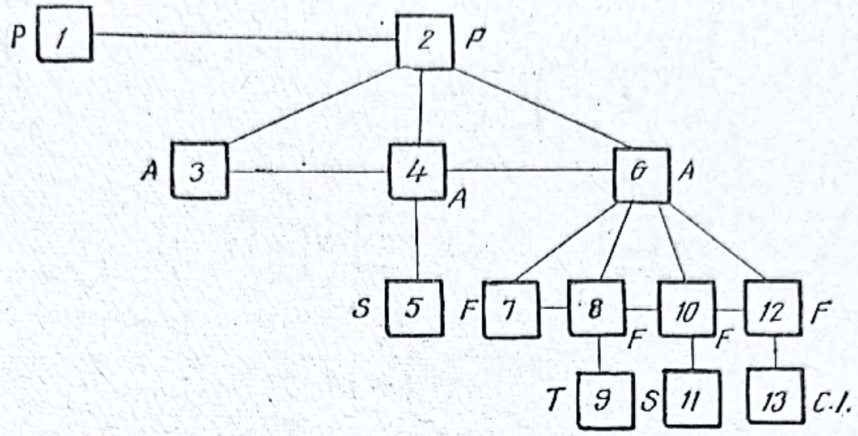

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
de şcoală	atribut substantival prepoziţional	substantiv comun, feminin, singular, nearticulat, Acuzativ, precedat de prepoziţia simplă *de*. (*Ce fel* de ideal?).
să fie drag	predicat nominal	format din: a) *să fie* = verb copulativ, intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, conjunctiv, prezent, persoana a III-a, singular. b) *drag* = nume predicativ, exprimat prin adverb de mod
aceştia	subiect	pronume demonstrativ, de apropiere, masculin, plural, Nominativ. (*Cine să-i iubească?*).
-i	predicat verbal	verb intranzitiv, diateza activă, conjugarea a IV-a, indicativ, prezent, persoana a III-a, singular. *Observaţie:* În acest caz, verbul *a fi* este predicativ, deoarece are sens de *a exista, a se afla.* (*nu-i de faţă* = *nu se află de faţă*).

a. **Analiza frazei:**

59) / Deoarece (Cauzală) copilul abia mai *respira*,[1]/ i-*am* *cerut*[2] (P.)/ să-mi *dea* măcar o soră sau pe altcineva[3] (C.d.)/ care (A.) *să* mă *conducă*,[4]/ deoarece (Cauzală) *nu cunoşteam* oraşul[5]/ şi *socoteam*[6] (Cauzală)/ că (C.d.) fiecare clipă *putea* fi fatală.[7]/

(*Scînteia*, 8 iulie 1968)

Schema frazei:

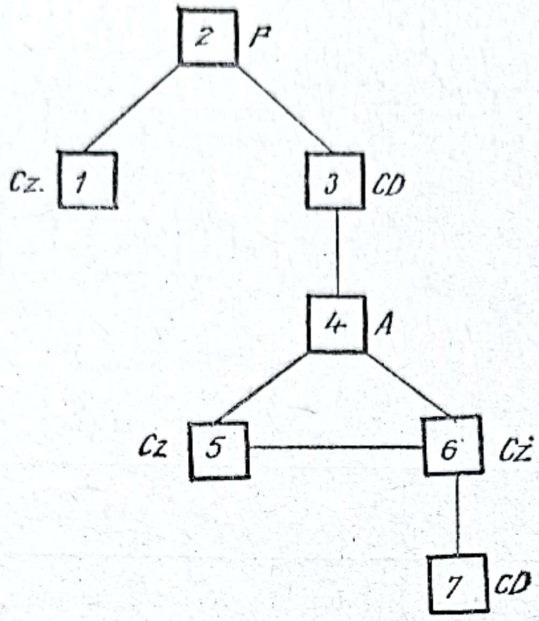

b. **Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
i	complement indirect	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, singular, Dativ.
pe altcineva	complement direct	pronume nehotărît, masculin, singular, Acuzativ, precedat de prepoziția simplă *pe*. (*Pe cine să-mi dea?*).
mă	complement direct	pronume personal, persoana I, forma neaccentuată, masculin, singular, Acuzativ, (*Pe cine să* conducă?).

a. **Analiza frazei:**

60) / „**Cînd** țăranii *nu* mai *aveau* cu ce plăti birurile,[1]/ îi *ungeau* cu păcură[2]/ **și**-*i legau* de copaci[3]/ **să**-**i** *înțepe* viespele și trîntorii,[4]/ apoi le *vindeau* dobitoacele[5]/ **și**[3]/ **după ce**-**i** *sărăceau* de tot,[7]/ îi *închideau* în coșare,[6]/ **pentru ca să** *nu se plîngă* stăpînirii.[8]/

(N. Filimon — *Ciocoii vechi și noi*).

Schema frazei:

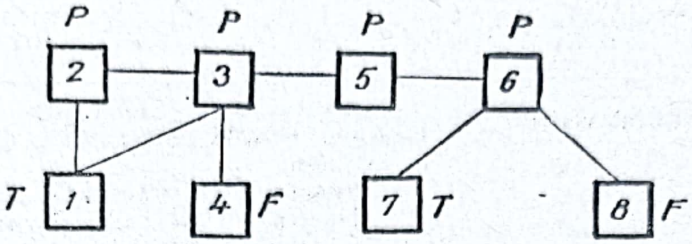

b. **Analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate:**

Partea de vorbire	Funcţiunea sintactică	Analiza morfologică
îi	complement direct	pronume personal, persoana a III-a, forma neaccentuată, masculin, plural, Acuzativ.
dobitoacele	complement direct	substantiv comun, neutru, plural, articulat cu articolul hotărît şi enclitic *le*, Acuzativ. *Pe(cine vindeau?).*
de tot (complet)	complement circumstanţial de mod	locuţiune adverbială de mod (*de tot* = iî (sărăceau) complet).

a. **Analiza frazei:**

61) / „Şi[1]/ dacă *vedea* omul[2]/ şi *vedea*[3]/ că *nu se poate* descotorosi de mine cu vorba,[4]/ mă *lua* binişor de bărbie cu mîna stîngă,[1]/ dar cu cea dreaptă *muia* feleştiocul în strachina cu dohot[5]/ şi-mi *trăgea un pui de răbuială* ca acela de pe bot,[6]/ de-i *pufnea* rîsul pe toţi ucenicii din ciubotărie.[7]/

(Ion Creangă — *Amintiri din copilări*).

P. Condiţională Condiţională C.d. P. P. P. Consecutivă

Schema frazei:

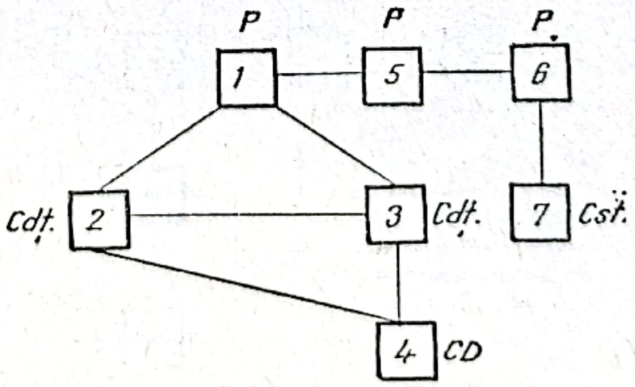

b. Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor subliniate:

Partea de vorbire	Funcțiunea sintactică	Analiza morfologică
trăgea un pui de răbuială (mînjea)	predicat verbal	locuțiune verbală, intranzitivă, diateza activă, formată din: a) *trăgea* = verb tranzitiv, diateza activă, conjugarea a III-a, indicativ, imperfect, persoana a III-a, singular. b) *un pui* = substantiv comun, masculin, singular, articulat cu articolul nehotărît și proclitic *un*, Acuzativ. c) *de* = prepoziție simplă. d) *răbuială* = substantiv comun, feminin, singular, nearticulat, Acuzativ.

a. Analiza frazei:

62) / Condițională
Dacă *am izbutit*[1]/ să *dau* ceva valabil neamului meu,[2]/ apoi toate laudele[3]/ pe care le *primesc* cu recunoștință,[4]/ vreau[3]/ să le *întorc* umiliților și ofensaților vieții, acelora,[5]/ care *s-au petrecut* ca frunzele și florile anotimpurilor[6]/ și care totuși mi-*au transmis* depozitul lor,[7]/ ca să-l *pun* în fața lumii nouă, *mărturie* pentru nedreptatea imensă[8]/ pe care *au suferit-o*[9]/ și pentru crima săvîrșită asupra lor de către asupritori[8]/

(M. Sadoveanu — Din „*Răspunsul de la Academia R.S.R.* 1950").

Schema frazei:

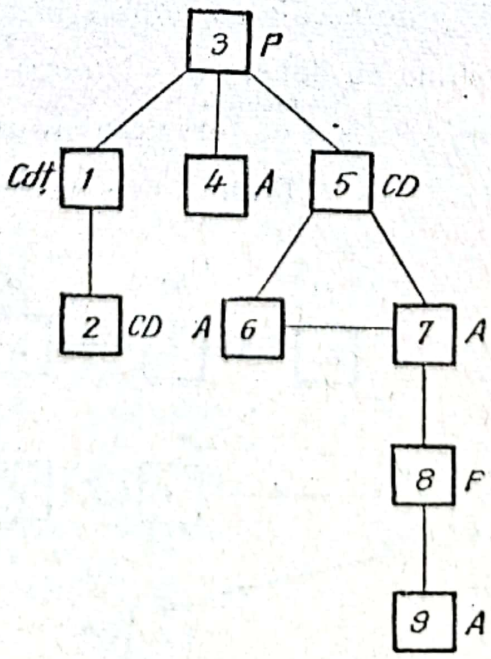

cu probleme de ortografie și de punctuație dat la concursul de admitere în liceele din București, sesiunea de vară, 1971

Copiați textul următor și explicați folosirea semnelor de punctuație și de ortografie.

„ — De ce nu te-ai întors repede să spui lui tatu-tău?
— Tătuca nu-i acasă; a ieșit la arat cu cei mari.
— Și de ce spui că ți-o lăsase mămucă-ta ție?
— Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului și ne-a lăsat singuri. Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji...,n-are cine-mi spune o vorbă bună... Într-o zi i-a fost rău, s-a pus în pat, ș-a murit într-o duminecă. Și-nainte de asta, m-a mîngîiat așa pe frunte și mi-a spus că-mi lasă mie mioara asta..."

(M. Sadoveanu — *Un om năcăjit*).

Numărul semnului de punctuație sau de ortografie	Semnul	Numele semnului de punctuație sau de ortografie	Explicația întrebuințării semnului de punctuație sau de ortografie
1, 42	„	semnele citării (ghilimelele)	marchează faptul că fragmentul este citat dintr-o operă aparținînd cuiva, în cazul nostru lui M. Sadoveanu.
2, 6, 10, 14	—	linia de dialog	indică începutul vorbirii fiecărei persoane care participă la discuție.
3	-	cratima (liniuța de unire)	marchează rostirea împreună, în aceeași silabă, a verbului *ai* (întors) și a pronumelui personal *te*.
4	-	cratima (liniuța de unire)	leagă adjectivul posesiv *tău* de substantivul nearticulat *tatu*, care arată o înrudire. Notă: „Adjectivele posesive care stau în urma *substantivelor nearticulate, mai ales nume de rudenie*, ajung să fie legate de aceste substantive și să formeze o unitate cu ele (în scris, adjectivele posesive se unesc prin linioară de unire). (Gramatica Academiei, vol. I, pag. 158, paragraful 162, ediția a II-a).

Scanned with OKEN Scanner

Numărul semnului de punctuaţie sau de ortografie	Semnul	Numele semnului de punctuaţie sau de ortografie	Explicaţia întrebuinţării semnului de punctuaţie sau de ortografie
5, 13, 15	?	semnul întrebării	indică caracterul interogativ al propoziţiei sau al frazei la finele căreia este aşezat.
7	-	cratima	marchează rostirea împreună, în aceeaşi silabă, a verbului *i* (indicativ, prezent, pers. a III-a sing.) şi a adverbului de negaţie *nu*.
8	;	punctul şi virgula	arată că propoziţia principală „a ieşit la arat cu cei mari" constituie o *întregire a explicaţiei* „Tătuca nu-i acasă".
9, 17, 19, 35	.	punctul	marchează încheierea unor comunicări făcute cu ajutorul unor fraze sau propoziţii.
11	—	cratima (liniuţă de unire)	marchează rostirea împreună, în aceeaşi silabă, a pronumelui personal *o* (pers. a III-a, fem. sg.) şi a pronumelui personal *ţi* (pers. a II-a, masa., sg.).
12	—	cratima (liniuţa de unire)	leagă adjectivul posesiv *ta* de substantivul nearticulat, nume de rudenie, *mămucă*.
16	—	cratima	marchează rostirea împreună, în aceeaşi silabă, a verbului *am* şi a adverbului de negaţie n-(nu)
18	-	cratima (liniuţa de unire)	marchează rostirea împreună, în aceeaşi silabă a verbului *a* (lăsat) şi a pronumelui personal *ne*.
19, 22, 25	-	cratima (liniuţa de unire)	leagă verbul *are* de adverbul de negaţie *n* (nu).
21, 24, 30,32	,	virgula	delimitează propoziţiile principale respective, aflate în raport de coordonare prin juxtapunere sau alăturare.
23, 27, 41	...	puncte de suspensie	indică întreruperea şirului vorbirii. N o t ă: În general, punctele de suspensie ne atrag atenţia asupra capacităţii de sugerare a textului. În cazul nostru (23, 27) ne determină să reflectăm asupra greutăţilor şi lipsurilor cu care va avea de luptat Niculăeş orfanul de mamă.
26	-	cratima (liniuţa de unire)	marchează rostirea împreună a pronumelui personal, forma neaccentuată, *mi* şi a pronumelui relativ *cine*.
28, 34	-	cratima (liniuţa de unire)	marchează rostirea împreună a articolului nehotărît *a* şi a prepoziţiei *într*.

Scanned with OKEN Scanner

Numărul semnului de punctuaţie sau de ortografie	Semnul	Numele semnului de punctuaţie sau de ortografie	Explicaţia întrebuinţării semnului de punctuaţie sau de ortografie
29	-	cratima (liniuţa de unire)	marchează rostirea împreună, în aceeaşi silabă, a verbului *a* (fost) şi a pronumelui personal *i*.
31	-	cratima	marchează rostirea împreună, în aceeaşi silabă, a verbului *a* (pus) cu pronumele reflexiv *s* — marcă a diatezei reflexive.
33	-	cratima	marchează pronunţarea împreună, în aceeaşi silabă, a verbului *a* (murit) şi a conjuncţiei ş (i).
36	-	cratima	marchează pronunţarea împreună a adverbului (î)*nainte* şi a conjuncţiei simple *şi*.
37	,	virgulă	desparte complementul circumstanţial de timp (î)*nainte* de verbul (predicat verbal) *a mîngîiat* pe care-l determină. N o t ă: Virgula s-a pus după pronumele demonstrativ *de asta* care, fiind complement indirect, nu se desparte prin virgulă de adverbul î(nainte) pe care-l determină şi după care urmează.
38	-	cratima (liniuţa de unire)	marchează pronunţarea împreună, în aceeaşi silabă, a verbului *a* (mîngîiat) şi a pronumelui personal *m*.
39	-	cratima (liniuţa de unire)	marchează pronunţarea împreună, în aceeaşi silabă, a verbului *a* (spus) şi a pronumelui personal *mi*.
40	-	cratima (liniuţa de unire)	marchează pronunţarea împreună, în aceeaşi silabă, a pronumelui personal *mi* şi a conjuncţiei subordonatoare simple *că*.

Scanned with OKEN Scanner

Câteva scurte îndrumări privind pregătirea problemelor de literatură prevăzute în programa concursului de admitere 5

I. LITERATURA ROMÂNĂ

Folclor 14
Cîntecul răzeşului 14
Mănăstirea Argeşului 16
Doina voinicească 20
Toma Alimoş 22
Mioriţa 26
Prîslea cel voinic şi merele de aur 29
Ion Neculce 33
Aprodul Purice 33
C. Negruzzi 35
Sobieţki şi românii 35
Grigore Alexandrescu 38
Lupul moralist 38
N. Bălcescu 41
Ardealul 41
Mihai şi călăul 42
Vasile Alecsandri 45
Sergentul 45
Iarna 46
Hora Unirei 48
Dan, căpitan de plai 50
Al. I. Odobescu 56
Pe plaiurile Bisocei 56
M. Eminescu 58
Scrisoarea III 58
Călin (File din poveste) 61
Împărat şi proletar 64
Lacul 67
I. Creangă 69
Pupăza din tei 69
La Broşteni 71
Amintiri din copilărie 73
Amintiri din copilărie — fragmente 75
Fragment de autobiografie 77
I. L. Caragiale 79
D-l Goe 79
Arendaşul român 82
O scrisoare pierdută 84
Ioan Slavici 89
Budulea Taichii 89
G. Coşbuc 92
Mama 92
Pastel 94
În miezul verii 95
Ion Agârbiceanu 99
Fefeleaga 99
Alexandru Sahia 103
Uzina vie 103
Ion Al. Brătescu-Voineşti 108
Puiul 108
Privighetoarea 109
George Topîrceanu 111
Bivolul şi coţofana 111

M. Sadoveanu 114
— Domnu' Trandafir 114
— Lupta de la Vaslui 115
— Un om năcăjit 117
— Baltagul 120
L. Rebreanu 125
— În numele legii 125
— Pădurea spînzuraților 127
T. Arghezi 130
Mamă Țară 130
— Flămînzenii 131
— Născocitorul 133
Geo Bogza 135
Sate și orașe 135
— Fabrică și munte 136
— Pe Bistrița și Trotuș 138
George Lesnea 140
— Partidului 140
M. Beniuc 143
— Iubește țara ta! 143
— Închinare 145
E. Jebeleanu 147
Lidice 147
Titus Popovici 151
— Străinul 151
Nicolae Labiș 153
— Moartea căprioarei 153
Sinteze 156
Folclorul — formă de manifestare spirituală a poporului nostru 156
Frumusețile naturii patriei oglindite în operele studiate 160
Ecouri ale vieții de altădată în *Arendașul român* de I. L. Caragiale, *Fefeleaga* de I. Agârbiceanu și *Uzina vie* de Al. Sahia 164
Chipul mamei — oglindit în *Amintiri din copilărie* — de I. Creangă, *Fefeleaga* de I. Agârbiceanu și *Un om năcăjit* de M. Sadoveanu 166
Eroismul strămoșilor noștri — oglindit în *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri, *Scrisoarea III* de M. Eminescu și *Lupta de la Vaslui* de M. Sadoveanu 169
Drumul spre lumină spre școală oglindit în *Amintiri din copilărie* de I. Creangă și *Budulea Taichii* de I. Slavici 172

II. LIMBA ROMÂNĂ

Scurte îndrumări privind studierea și rezolvarea unor probleme de gramatică 176
Texte date la concursurile de admitere în licee 186
Subiecte date la concursurile de admitere în diferite școli profesionale 243
Texte date la concursurile de admitere în Școala postliceală de stenodactilografie și secretariat din București 255
Subiecte date la Universitatea din București 265
Alte texte (culese de autori) 275
Subiect cu probleme de ortografie și punctuație 339

Nr. colilor de tipar 22,50.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 188 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București Republica Socialistă România